

Dansk tv-sport i konkurrence og forandring

KIRSTEN FRANDSEN

Da det danske TV 2 i 1988 brød DRs tv-monopol, var sporten ét af de få programområder, hvor den nye opkomling nærmest øjeblikkeligt viste sig i stand til at udkonkurrere den gamle monopolinstitution. TV 2s status som både reklame- og licensfinansieret public service-institution medførte en publikumsorientering, som på sportens område medførte en æstetisk og indholdsmæssig reformulering af tv-sporten, som i første omgang faldt i publikums smag.

Lige fra den spæde start i efteråret 1988 fik kanalen således nogle af sine højeste seertal på programmet *Sport i 2eren*, der blev sendt søndag eftermiddag kl. 14.30-17.30 og var en efterligning af DRs mangeårige fladeprogram *Sportslørdag*. Med gennemsnitlige ratings på 16% blev dette eftermiddagsprogram i det første halve år hvad angår seere ofte kun overgået af *Eleva2eren* og *Lykkehulet*.

Fra april 1989 blev *Sport i 2eren* forvandlet til et showbetonet aftenmagasin, der med en sendetid i superprimetime fra kl. 20.15-21.00 henvendte sig til hele familien. Med stabile seertal på 15-20% og meget høje vurderinger åbenbarede programmet for første gang søndag aftens store publikumsmæssige potentiale og seernes positive indstilling overfor forandringer på sportsområdet.

I det følgende vil der blive sat fokus på TV 2 Sportens programmæssige udvikling i de forløbne 10 år. TV 2s særlige status som hybridkanal¹, gør den til et særdeles godt krystalliseringspunkt for en beskrivelse af hvorledes 90'ernes stærkt intensiverede tv-konkurrence rejser en række problemer på sportsområdet.

Institut for informations- og medievidenskab,
Aarhus universitet, Niels Juelsgade 84, DK-8200
Aarhus N, kirsten@imv.au.dk

Linjen i TV 2s sportsdækning var i udgangspunktet relativt sammensat og ambitiøs. Den bærer præg af, at konkurrencen overvejende lå imellem de to public service-kanaler DR og TV 2, idet den samlede intention var at rykke sportsdækningen væk fra den alvorstunge, afspejlende og traditionelt entydige fokus på konkurrencer og resultater, som havde karakteriseret DRs dækningen i nogle år. TV 2s publikumsorientering betød, at der først og fremmest blev satset på at udvikle tv-sporten i en mere underholdende retning. Men parallelt med udviklingen af mere familierettede show-sportsprogrammer satsede man også på at trække sportsdækningen i retning af det mere kritisk, journalistiske ligesom grænseområdet mellem kulturjournalistikkens livsstilsstof og sportsreportagens konkurrenceorientering blev udviklet.

Men fra i begyndelsen at satse på at erobre seere via en mangfoldighed i synsvinkel- og emnevalg ændrede TV 2 Sporten kurs i løbet af 90'erne i takt med at tv-konkurrencen intensiveres og kanalens markedsafhængighed åbenbarede sig. En kvantitativ forøgelse af sportsstoffet er således blevet fulgt af en indsnævring i emne- og synsvinkelvalg samt en mere entydigt underholdende satsning på stil, aktualitet og eksklusivitet som middel til at erobre og fastholde seere.

TV 2 Sportens succes har rødder i et paradoks. TV 2 var tilsigtet en rolle som en mindre og lidt alternativ kanal, som især skulle levere et modspil til DR på nyhedsformidlingen og sikre danskerne et større udbud af dansk tv. Men på grund af reklamefinansieringen fandt den nye kanals ledelse det stærkt nødvendigt hurtigst muligt at få etableret kanalen i den folkelige bevidsthed.

Det fik bl.a. den betydning, at sportsstoffet nærmest stik modsat politikernes visioner, fik en central betydning for den nye kanal i opbygningsfasen.

Sportsstoffets traditionelt brede publikumsappel var i den sammenhæng én blandt flere nyttige murbrækkere, som man ganske enkelt ikke havde råd til at se bort fra.

Allerede i 1987 besluttede ledelsen at etablere en sportsredaktion under nyhedsredaktionen med den tidligere DR sportsjournalist, Jørgen Steen Nielsen, som chef. Etableringen af sportsredaktionen betød først og fremmest, at det underholdende sportsstof kom til at udgøre en meget væsentlig del af den nyetablerede kanals ellers begrænsede egenproduktion indenfor nyheds- og aktualitetsområdet². Allerede fra starten i oktober 1988 tilbød TV 2 således seerne en fuldspektret sportsdækning med nyheder, magasinprogrammer og transmissioner.

Selvom der fra ledelsens side ikke var tale om en bevidst énstrengt strategisk satsning på sportsstoffet, som vi senere har set det i forbindelse med TV 3, viste det sig hurtigt at være en markeds-mæssig fornuftig beslutning. TV 2 Sporten fik hurtigt et godt tag i seerne og var med til at profilere kanalen i de første år, idet man gennem større geografisk spredning, valg af sportsgrene, synsvinkler og stil, forstod at imødekomme den utilfredshed og det forandringskrav, der i flere år havde luret hos de danske sportseere. Potentialet på sportsområdet var nemlig få år forinden blevet synliggjort gennem Jørn Møllers kvantitative seerundersøgelse af DRs program *Sportslørdag*, hvor Jørgen Steen Nielsen i øvrigt var en central drivkraft.

Redaktionel dynamik

Når TV 2 Sporten i sine første år kunne præsentere seerne for en række programmæssige tiltag, hvor der blev prøvet grænser af såvel indholdsmæssigt som formmæssigt, hænger det direkte sammen med den forandringsvilje og særlige pionérånd, som beherskede redaktionen i de første år.

Den offentlige og politiske forventning om at TV 2 skulle være en mindre, alternativ kanal³ ledte til, at der internt i mediebranchen ikke var særlig stor tiltro til den kommende kanals levedygtighed. Det fik den praktiske betydning, at det ikke var specielt let for TV 2 Sporten at rekruttere personale til den nye redaktion. Redaktionen kom derfor til at udgøre en noget broget flok, hvor kun et meget begrænset antal havde erfaring med at lave tv-sport. Resten bestod af et mindre antal garvede sportsjournalister, hvis motivation bestod i muligheden for at være med til at bygge noget nyt op og få lov at prøve nye journalistiske vinkler på sporten af. Der blev ansat entusiastiske sportsfolk uden syn-

derlig medieerfaring men med en fascinations- og erfaringsbåret indsigt i sport. Og ikke mindst kom der producere ind på redaktionen med erfaringer fra underholdningsprogrammer. Denne mandskabs-mæssige blanding af forskellige erfaringer og indfaldsvinkler til såvel sport som journalistik skabte et helt specielt redaktionelt klima, som bl.a. betød, at traditionelle grænser mellem underholdning og journalistik i de første år konstant blev udfordret og debatteret. Under produktionen af *Sport i 2eren* kolliderede på den ene side de journalistisk uddannede medarbejderes krav om at sikre troværdighed og seriøsitet i programmerne ofte med produceres tv-æstetisk orienterede ønske at tilføre dem en visuel og udtryksmæssig dynamik.

På den anden side havde de ikke-medieerfarne tiltider en anden opfattelse af idrætsbegrebet og af hvilke vinkler, der kunne anlægges på stoffet end de mere traditionelt tænkende journalister.

Disse konstante brydninger fungerede dog ofte frugtbart og ledte til en meget bred satsning – som dog samtidig har udgjort TV 2 Sportens akilleshæl. Man har insisteret på både at ville dække Fru Jensen, der kører med slædehunde og levere eksklusive interviews med internationale idrætsstjerner indenfor de samme programrammer. Og man har forsøgt både at forholde sig kritisk til doping i sport og producere show-programmer fra hormonpumpede stærk-mandskonkurrencer.

Den redaktionelle dynamik har dog hele tiden taget udgangspunkt i en fælles bevidsthed om nødvendigheden af at tiltrække seere – og annoncører. Det fremtvinger i de første år i praksis en re-formulering af hvad tv-sport kunne være – baseret på både almen fascination, æstetiske, journalistiske og ikke mindst publikumsmæssige overvejelser.

Det er således karakteristisk, at hensynet til mediets behov hele tiden klart har vejet tungere i programudviklingen end hensynet til sporten. Heri ligger et brud med en mangeårig sportsjournalistisk tradition for at formidle sport i dybtfølt loyalitet med sportens egne behov.

I de første år var en bred satsning således både mulig og velegnet til at fange publikum. Men efter nogle år med succes begyndte en stram økonomi og skærpet kamp om seerne at omdefinere mediets behov på en måde, så man har haft vanskeligt ved at opretholde den sammensatte strategi. Først og fremmest har det ledt til en indsnævring i perspektivet, men, som vi skal se, er det også ønsket om både at ville bruge sporten som underholdning og samtidig kritisere den udfra journalistiske synsvinkler, som er blevet problematisk.

Sammenligningsgrundlaget i den følgende beskrivelse af TV 2 Sporten bliver DR 1, der som både public service-kanal og traditionsbærer på området i et historisk perspektiv har udgjort TV 2s primære konkurrent om de danske tv-seeres opmærksomhed⁴. Pointen ved netop at sidestille disse to kanaler er endvidere at det synliggør, at TV 2 Sportens udvikling ikke er unik, men faktisk har mange fællestræk med DR. TV 2 Sportens særlige kendetegn repræsenterer i denne sammenhæng en hybridkanals (Søndergaard, 1994), særlige håndtering af tv-konkurrencens betingelser på sportsområdet.

Tv-sportens omfang

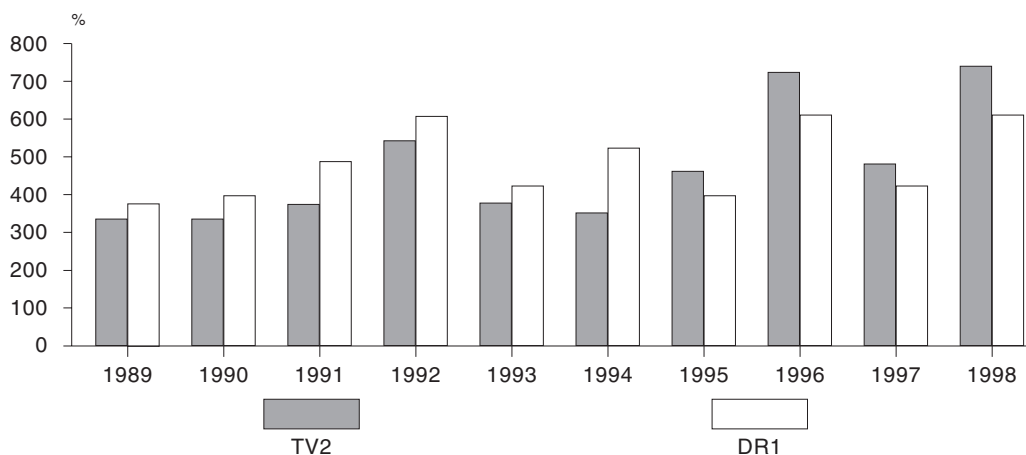
Selvom sportsstoffet udgør en væsentlig del af TV 2s egenproducerede stof, tegner der sig ikke et billede af en specielt sportstung kanal, hvis man ser på stoffets totale omfang på kanalen. En sammenligning mellem udviklingen i sportsprogrammernes omfang på henholdsvis DR og TV2 viser, at TV 2 totalt set ikke sendte så mange timers sport som DR i de tidlige år 1989-94 (se figur 1.) Først fra 1995 bliver TV 2 udbudsmæssigt størst, hvilket antageligt hænger sammen med kanalens omfattende dækning af både de to store cykelløb, Frankrig Rundt og Spanien Rundt, samt sommer- og vinter OL.

Som helhed har TV 2s sportsudbud gennem alle 10 år fulgt de samme op- og nedadgående kurver som hos DR. Det skyldes, at tv-sport i særdeleshed er international og begivenhedsorienteret. Udbudet følger således sportens egne 'sæson-udsving'. Her er det ikke mindst de store internationale og eksklusive begivenheder som Olympiske Lege samt VM- og EM-turneringer i de store boldspil, som gør en forskel, fordi de både strækker sig over lang tid og vækker interesse ud over sportsstoffets kernepublikum.

I de senere år ser sportsstoffet ud til at vokse i omfang både på DR og TV 2- dog mest tydeligt på TV 2. Det bliver ikke mindst tydeligt fordi man sender et voksende antal timer i de mindre begivenhedstunge år 1995 og 1997⁵.

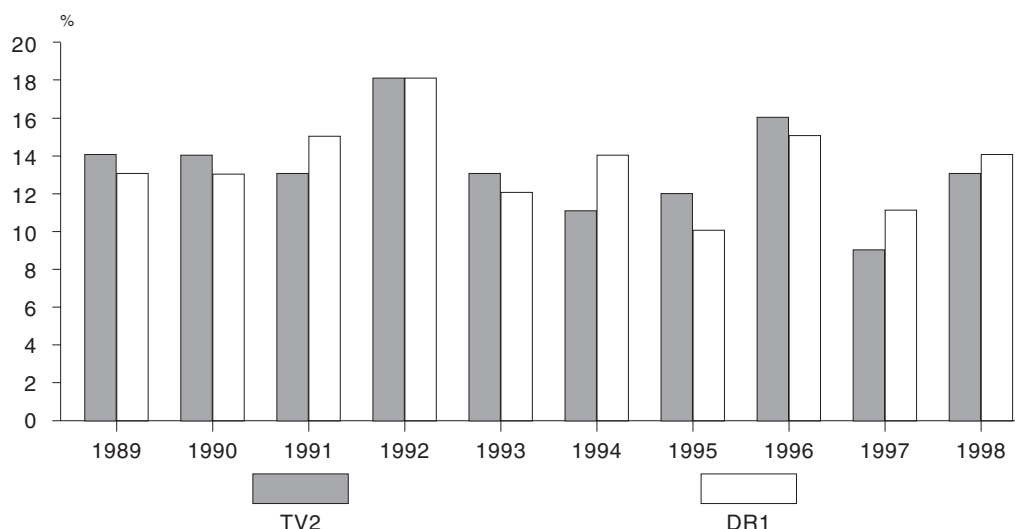
Hvad angår sportsstoffets andel af det samlede programudbud på TV 2 og DR er der heller ikke de store forskelle (se figur 2.) Kun i halvdelen af årene har andelen af sportsprogrammer været en anelse større hos TV 2 end hos DR. Opgørelsen viser iøvrigt, at den udvidelse af sendetiden, som har fundet sted hos begge kanaler, ikke er modsvaret af en tilsvarende større andel af sport – selvom sportsstoffet altså totalt set er voksende. Faktisk er sportens andel af den samlede programsendetid faldende hos begge stationer og i kun OL- årene brydes den nedadgående tendens⁶.

Figur 1. Udviklingen i sportsstoffets omfang på landsdækkende dansk public service-tv målt i udsendelsestimer pr. år (incl. daglige sportsnyheder, men excl. regionale sportsudsendelser)

Kilder: Figuren er baseret på temmelig forskellige kilder og er derfor forbundet med en vis usikkerhed. Tallene for TV 2 i perioden 1989-92 er baseret på egne optællinger ud fra programoversigter og inkluderer dermed reklametid men ikke indslag sendt i f.eks. Nyhederne. Tallene for DR1 i perioden 1989-92 er baseret på materiale indhentet i TV-chefredaktionen i DR. Fra 1993-98 er tallene dels baseret på ene optællinger af sportsnyheder i årene 93-94, hvor sportsnyheder blev kategoriseret under nyheder, dels på Gallup TV-meter Årsrapport 1992-97, samt Gallup TV-meter undersøgelsen.

Figur 2. Sportsstoffets andel af public service-stationernes samlede programsendetid (excl. regionale programmer)

Kilder: Tallene er baseret på de samme kilder som for figur 1. Dertil kommer oplysninger om udsendelsesvirksomhed fra stationernes årsregnskaber samt Sepstrup, 1994.

Selvom ovenstående kvantitative opgørelser og tidligere sammenligninger mellem udbuddet⁷ ikke giver belæg for at karakterisere TV 2 som en specielt sportstung kanal afslører programoversigterne, at nogle af de faste sportsprogrammer på TV 2 har været mere synlige for tv-publikummet end på DR i de første år.

TV 2 Sportens ugentlige nyheds- og baggrundsmagasiner fik især i perioden 1988-92 en mere central og stabil placering i 'super-primetime' end DRs ditto. Det gælder hverdagens sportsprogrammer men i særdeleshed søndagens nyhedsmagasiner, som i mange år havde været én af tv-sportens grundpiller. TV 2 sendte i hele perioden *Sport i 2eren* søndag aften omkring kl. 20.15, hvorimod DRs *SøndagsSport* førte en omflakkende tilværelse, og blev sendt på varierende og mere marginale tidspunkter før eller overfor TV 2s *Nyhederne* kl. 19.00 eller efter kl. 22. Hvor man på DR tidligt tog sportsstoffets særlige evne til at polarisere publikum alvorligt og programsatte stoffet derefter, valgte TV at udnytte sportsredaktionens lyst til at eksperimentere og kvalitativt tilpasse sportsdækningen, så den ikke skræmte så mange seere væk.

I efteråret 1992 blev sportsstoffets centrale rolle på TV 2 endnu en gang cementeret, da kanalen som den første indførte daglige sportsnyheder. Men pla-

ceringen i den sene ende af prime-time lige efter *Nyhederne* kl. 22.15, antyder også, at konkurrencen på dette tidspunkt var så skærpet, at denne mere traditionelle sportsdækning med fokus på aktualitet og resultater fra traditionel elitesport, rettede sig mod hardcore-sportsseere og derfor måtte placeres mere yderligt i sendefloden.

Senere er tv-konkurrencen blevet så stærk, at det overvejende har været de rent underholdende programtyper, som har kunnet klare sig i super-primetime, hvorimod sportens mere eller mindre journalistiske magasinprogrammer har haft vanskeligt ved at trække tilstrækkeligt med seere. Med den skærpede kamp om især de mere underholdningsorienterede dele af tv-seerne, har også TV 2 derfor måttet tildele sportsmagasinerne en mere marginal placering. Siden 1994 har TV 2 faktisk sendt færre timer sport i prime-time end DR⁸.

Længslen efter forandringer

TV 2 Sporten fik først og fremmest publikums-mæssig medvind i de første år, fordi kanalen på helt centrale punkter imødekom den kritik og subtile utilfredshed med dansk tv-sport, som havde hobet sig op hos både de danske sportsorganisationer og publikum.

Fra sportens verden var et af de tilbagevendende kritikpunkter DRs opprioritering af international topsport på bekostning af dansk eliteidræt samt begrænsningen i transmissionsdækningen til stadigt færre sportsgrene. Den kritik havde dels rod i, at sportens organisationer stadig anså mediedækning for et centralt middel til at skaffe nye aktive. Men mere vigtigt er, at der i løbet af 80'erne for alvor kom vind i kommercialiseringen og professionaliseringen af dansk sport. Dermed var interessen for at få tv-dækning intensiveret, da tv-eksponering var ved at blive det helt centrale middel til at opnå indbringende reklame- og sponsor-kontrakter i forbindelse med afholdelse af begivenheder.

Eftersom sports- og idrætsaktiviteter spiller en langt mere fremtrædende rolle i provinsbyerne end i hovedstadsområdet, og sportens kerneseere især findes blandt de sportsligt aktive (Møller 1986), har kanalens satsning på sporten implicit profileret TV 2 for provinsens publikum og udnyttet en populær opfattelse af DR, som værende københavnerorienteret. Reportagemæssigt forsøgte TV 2 Sporten bevidst at understøtte seernes oplevelse af, at den ny kanal også på sportens område var *hele* Danmarks tv, idet regionalstationernes reportere og udstyr blev brugt til at fremme en større geografisk spredning i de aktuelle reportager.

Men også på andre måder var der ophobet en længsel efter forandringer på sportsområdet hos det danske tv-publikum. Jørn Møllers kvantitative undersøgelse af seeringen af DRs fladeprogram *Sportslørdag* og seernes ønsker til tv-sport generelt dokumenterede i 1986 en vis utilfredshed med dækningen blandt seerne. Først og fremmest synliggjorde undersøgelsen et stort uudnyttet publikumspotentiale blandt det kvindelige publikum, som efterspurgte dækning af især æstetisk orienterede sportsgrene og hestesport. Dernæst gav undersøgelsen et klart billede af, at DR i løbet af 80'erne var kommet i utakt med et stærkt udvidet idrætsbillede, som både inkluderede flere aktive (flere kvinder og flere ældre) og helt nye aktivitetsformer⁹.

Fodboldstoffet som nøgle til sportsseere og nationen

Fodbolddækningen har altid udgjort grundstammen i dansk sportssjournalistik og var derfor også en vigtig nøgle for TV 2 til de danske sportsseere. DRs dækning af engelsk fodbold lørdag eftermiddag, havde sammen med landsholdsfodbold i en del år udgjort grundstammen i kanalens sportsdæk-

ning. Jørn Møllers undersøgelse dokumenterede allerede i 1986, at især de mandlige sportsseere ønskede et mere afvekslende repertoire i fodbold-dækningen¹⁰. TV 2s brud med traditionen på dette felt ved at sende transmissioner søndag eftermiddag fra først italiensk og senere spansk fodbold, har derfor været af stor betydning. Valget var først og fremmest populært, fordi de sydeuropæiske klubber i disse år grundet en stærk økonomi, var spækket med internationale stjerner (inklusive flere danskere), som betød at netop disse landes turneringer kvalitativt blev betragtet, som væsentligt bedre end i det øvrige Europa. Samtidig var der vel at mærke tale om stjerner, som mange danske sportsseere kendte fra 80'ernes populære EM og VM-slutrunder i fodbold.

Op igennem 80'erne havde DRs transmissioner fra dansk landsholdsfodbold befæstet monopolinstitutionens rolle som centralt omdrejningspunkt for det nationale fællesskab. For mange fodboldfans har det antageligt været utænkeligt at skulle overvære en fodboldlandskamp uden DRs indlevende Svend Gehrs som selskab i kommentatorboksen. At sportslig succes i nationalsporten, fodbold, også har en positiv effekt på publikums relation til den transmitterende tv-kanal var også medvirkende til at give TV 2 sit endelige gennemslag som rigtig national kanal. TV 2 Sporten var nemlig heldig at have rettighederne til at sende transmissioner fra Europa Cup fodbold i starten af 90'erne, hvor dansk klubfodbold oplevede succes. Men dækningen fra slutrunden fra EM i fodbold i Sverige i 1992, hvor det danske landshold kom med på afbud – og vandt mesterskabet – har haft endnu større betydning. Her oplevede TV 2 for alvor, hvad det vil sige at have den samlede nations bevågenhed, og kommentatorerne Flemming Toft og Preben Elkjær fik for alvor 'branded' kanalen i den nationale bevidsthed.

Allerede i 1991 havde kanalen med erhvervelsen af rettighederne til den nyetablerede danske Superliga erkendt fodboldstoffets centrale betydning. Man betalte 15 millioner for rettighederne over en femårig periode, og selvom det efter datidens forhold var usædvanligt mange penge, forsvarede direktør Jørgen Schleiman investeringen med, at man af publikumsmæssige årsager ikke havde råd til at lade være.

Frimodig alsidighed og action

Selvom fodboldstoffet således er en central nøgle til at forstå gennembruddet i forhold til den store del af sportens kerneseere, som overvejende inte-

resserer sig for fodbold, er der dog en næsten ligeså stor gruppe af sportsseere, som har en bredere interesse. Med TV 2 vejrede både disse seere og sportsorganisationerne især i de første år morgenluft, idet kanalen på flere måder var meget bred i sin dækning.

Denne større bredde var til en vis grad et pragmatisk resultat af, at TV 2 i starten ikke havde rettigheder til de store traditionelle begivenheder. For at fylde programfladen ud havde redaktionen derfor indkøbt en lang række udenlandske programmer, som både hvad angår sportsgren og vinkler var utraditionelle.

TV 2s regelmæssige transmissioner fra nordamerikansk ishockey og amerikansk fodbold var således en 'nødløsning', som faldt fint i tråd med både mandlige seeres ønske om fart, kraft og mekanik i sportsudsendelserne og ungdommens tiltagende dyrkelse af amerikansk livsstil fra sidst i 80'erne. Dertil dækkede kanalen i de første år flere hjemlige ungdomssportsturneringer.

Det kvindelige og ældre del af publikum blev tilgodeset med en række programmer fra æstetiske og samtidig showorienterede sportsgrene: sportsdans, discodans, formationsdans, trampolinspring, hingstekåring og kørsel med firspand.

Og for den store bredde, som i løbet af 80'erne var begyndt at interessere sig for nye livsstilssporter eller ekstremsporter var TV 2 Sportens transmissioner og dokumentarserier om f.eks. opblomstrede, trendy sportsgrene som golf, frikltring, triathlon og isspeedway oplagte tilbud.

Men også set fra de danske sportsorganisationers synspunkt var TV 2 Sporten i disse første år et aktiv. Ganske vist havde TV 2 og DR allerede i 1988 indgået en uformel aftale, hvor de fordelte de danske sportsgrene imellem sig for at undgå uhenigtsmæssige dobbeltdækninger og prisstigninger på rettigheder til danske sportsbegivenheder. Nedenstående opgørelse over udviklingen i transmissioner af dansk sport er ikke dækkende, idet den

netop ikke inkluderer den suverænt mest transmitterede sportsgren, fodbold. Ikke desto mindre viser den at TV 2 også i forhold til dansk sport lagde ud med en både mere intensiv og bredere dækning på transmissionssiden.

I årene 1989-90 var TV 2 ikke blot mere alsidig i sin dækning af dansk sport, idet man dækkede flere forskellige sportsgrene end DR, men også mere frimodig med transmissioner fra utraditionelle sportsgrene som f.eks. trampolinspring og triathlon. Dertil kommer at kanalen med regelmæssige transmissioner fra speedway, ishockey, badminton, boksning og sportsdans, i disse år satsede på sportsgrene med en udpræget action- og showpræget profil. Disse sportsgrene har for størstedelens vedkommende også haft den styrke, at de i særlig grad har appelleret til de seersegmenter, som DR generelt har haft problemer med at imødekomme¹¹.

Fra det brede til det smalle

Men allerede i 1991-92 forandrer TV 2s opmærksomhed overfor den hjemlige sport sig som helhed drastisk. Både antallet af transmissioner og antallet af sportsgrene blev mere end halveret i løbet af disse to år. Det hænger sammen med den ovenfor omtalte erhvervelse af superligarettighederne, som betød, at kanalen i de efterfølgende år blev langt mere smalspektret i sin dækning af dansk sport og derved kom til at ligne DR. Selvom DR ifølge opgørelsen i årene 92-96 sendte markant flere transmissioner fra danske begivenheder, skal man være opmærksom på, at opgørelsen her inkluderer håndboldtransmissioner, som f.eks. i 1996 udgjorde hele 63% af DRs transmissioner. I disse år udviklede dansk håndbold sig til at blive DRs transmissionsmæssige flagskip som modspil til TV 2s satsning på dansk fodbold.

Figur 3. Udviklingen i dækningen af danske sportsbegivenheder: antal transmissioner/antal sportsgrene (excl. dansk fodbold)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
TV 2:	40/15	38/15	24/11	14/7	20/8	14/7	11/5	12/5
DR1:	28/10	35/13	31/9	25/8	34/11	30/9	26/6	41/7

Kilde: Team Danmark, som har salgs- og markedsføringsretten af tv-rettighederne for samtlige danske specialforbund under Danmarks Idrætsforbund med undtagelse af DBU, som selv forhandler fodboldrettighederne. Gælder kun rettighederne til danske begivenheder – dvs. danske turneringer.

TV 2s mangfoldighed blev således efter et par eksperimenterende år gradvist afløst af en mere ensidig profilering af stationen på enkelte, veletablerede sportssgrene, som man så til gengæld dækkede intensivt i både transmissioner, den almene nyhedsdækning samt underholdnings- og specialmagasiner. Det betyder ikke, at man helt opgav at udnytte den fascinationskraft som ligger indlejret i mange af det danske idrætslivs mindre, alternative og tiltider ekstreme aktiviteter. I stedet for traditionelle, tids- og ressourcekrævende transmissioner har man dog forsøgt at udnytte deres fascinationspotentiale med mindst mulig risiko for mediet ved f.eks. selv at arrangere begivenheder og på basis heraf at lave korterevarende mere underholdende programserier, der sendes i primetime. Et godt eksempel herpå er programserien *Stjernetræf*, som man har udviklet siden 1989. Her bringes etablerede danske sportsstjerner til at konkurrere i uvante, fysisk og mentalt krævende discipliner, som har hentet direkte inspiration i 80'ernes overlevelseskurser og 90'ernes ekstremsport. Programserien er samtidig et udtryk for hvorledes tv-sporten og sportens professionalisering spiller tæt sammen, idet den er blevet til i et samarbejde mellem TV 2 og eliteidrætsorganisationen Team Danmark, som af kommercielle overvejelser har en interesse i at sikre danske eliteidrætsudøvere maksimal medieeksponering.

Udviklingen væk fra alsidigheden i retning af det publikumsmæssigt sikre og bredt appellerende er et resultat af, at priserne på rettighederne til de mest attraktive begivenheder og sportssgrene er steget så meget, at redaktionerne i større omfang har følt sig tilskyndet til at udnytte stoffet optimalt. Det betyder at man har søgt at få mest mulig programtid for pengene, og at stoffet er blevet et centralt element i tv-konkurrencen, hvor kanalerne

i stigende grad har ønsket at profilere sig på det stof, som man har en eksklusiv adgang til. Figur 4 nedenfor viser, at indsnævringen i perspektivet ikke kun har været gældende hvad angår eksponeringen af dansk sport men har været mere generel.

Opgørelsen viser at både DR og TV 2 i anden halvdel af 90'erne bruger langt størstedelen af sportssendetiden på få og publikumsmæssigt vel-etablerede sportssgrene. Det er dog tydeligt, at TV 2 i mere udpræget grad har satset på få men sikre flagskibe. I 1996 og 1997 lagde kanalens to mest sete sportssgrene: fodbold og cykling tilsammen beslag på henholdsvis 75% og 63% af kanalens samlede sportssendetid, hvor DRs flagskibe: fodbold og håndbold 'nøjedes' med lidt under halvdelen af den samlede sendetid. En del af forklaringen på TV 2 Sportens skarpere fokusering er uden tvivl 90'ernes stærkt skærpede konkurrencesituation, som især fra midten af 90'erne, hvor også TV 3 begyndte at interessere sig for de danske sportsseere, har betydet, at TV 2s behov for en klar og slagkraftig profil overfor især det yngre og underholdningsorienterede publikum er vokset.

Bestræbelsen på at profilere sig gennem eksklusivt stof kommer også direkte til udtryk ved at TV 2 Sporten i større udstrækning end DRs tv-sport har ladet sin almene nyhedsdækning påvirke af rettighederne, således at nyhederne fungerer som forskræp og profilering af kanalens transmissioner. I 1997 handlede kun 17% af nyhedsindslagene i TV 2s sportsnyheder om andre sportssgrene end stationens tre mest viste. Til sammenligning var det 30% på DR¹². Efter at TV 2s superligaaftale i 1996 udløb, faldt andelen af nyhedsindslag om fodbold på TV 2 fra 67% til 52%, hvorimod nyheder fra cykling steg fra 10% til 17% i 1997.

Figur 4. De 5 mest viste sportssgrene på TV 2 og DR i 1996 og 1997 angivet i % af kanalens samlede sportssendetid (excl. OL)

TV 2				DR			
1996		1997		1996		1997	
1. Fodbold	44%	1. Cykling	37%	1. Håndbold	26%	1. Fodbold	26%
2. Cykling	31%	2. Fodbold	26%	2. Fodbold	22%	2. Håndbold	23%
3. Boksning	8%	3. Håndbold	15%	3. Tennis	14%	3. Motorsport	11%
4. Badminton	5%	4. Boksning	6%	4. Skisport	8%	4. Skisport	11%
5. Håndbold	3%	5. Badminton	4%	5. Motorsport	7%	5. Atletik	10%

Kilde: Idrætsliv nr. 9 1997 og nr. 8 1998, Danmarks Idræts-Forbund, Brøndby. Baseret på oplysninger fra firmaet Sponsor & Sport Analyse I/S. Tv-sendetiden omfatter al sport (excl. OL) bragt på DR og TV 2 i nyhedsreportager og transmissioner.

Ikoner og indsigtsfulde publikumsmagneter

Som eksemplet med *Stjernetræf* antyder er tilside-sættelsen af alsidighed hvad angår sportsgrene blevet fulgt af en gennemæssig forandring i tv-sporten. TV 2 Sporten har i rigt mål forsøgt at udnytte og befæste den kildekontakt som rettighederne har givet. Det er blevet udnyttet til at formidle sporten under andre synsvinkler, men først og fremmest er det blevet brugt til at eksponere kanalens sportsstjerner i et omfang, så de nærmest er blevet identiske med kanalen selv. Kort sagt har seerne op gennem 90'erne kunnet møde f.eks. Peter Schmeichel gentagne gange i en mangfoldighed af forskellige programtyper på TV 2: transmissioner, nyhedsindslag, portrætter, teknikprogrammer og debatprogrammer. Ved denne vedholdende eksponering af de store stjerner i kanalens 'eksklusiv-stof' har man skabt en række slagkraftige ikoner for kanalen. Lignende ikoniseringer har fundet sted med f.eks. Michael Laudrup og Bjarne Riis, således at de fleste sportsseere antageligt knytter navnet tæt sammen med TV 2.

Lige siden TV 2 Sportens start har brugen af etablerede sportsstjerner også på andre måder været en del af kanalens særpræg. Som medarbejdere har de på den ene side været vigtige led i en nøgtern, strategisk satsning på at nå og fastholde et større publikum end de snævert sportsinteresserede. På den anden side har man også legitimeret denne ansættelse af ikke-journalistisk uddannede medarbejdere med et ønske om via dem, at tilføre sportsdækningen en højere grad af saglighed og sportslig indsigt. Ansættelsen af den tidligere håndboldstjerne, Morten Stig Christensen som studievært (fra december 1988 sportschef), var således et velkalkuleret forsøg på at finde en kendt, troværdig og gennemslagskraftig personlighed, hvis image kunne komme den nyetablerede kanal til gode ved at skabe positiv opmærksomhed og optimere kontakten mellem TV 2 og seerne.

Det var udfra lignende overvejelser at kanalen ansatte de dengang særdeles kendte 'afgæede' fodboldstjerner, Frank Arnesen og Preben Elkjær som medkommentatorer på fodboldtransmissionerne. Oplevelsesmæssigt bidrog de med et vist element af indsigt og analyse, men seernes fascination af at 'være sammen med' de muntre, let-talende stjerner fra 80ernes fodboldlandshold har givetvis spillet en lige så stor rolle for deres popularitet.

Denne form for 'branding' via populære sports-personligheder har provokeret både toneangivende sportsredaktører fra dagbladene og det øvrige jour-

nalistiske miljø. Først og fremmest fordi det udfra et journalistisk synspunkt har været et anslag mod den seriøsitet og kritiske tilgang, som mange fandt nødvendig at udvikle på sportsområdet i takt med topsportens kommercialisering.

I en del tilfælde har TV 2 Sporten da også fået problemer fordi man har forsøgt at udnytte stjernernes 'medfødte' publikumtække på andre stoftyper og har tildelt dem mere traditionelle journalistiske funktioner, som udover egne erfaringer kræver både formidlingsmæssige og kritiske kompetencer. Med det resultat at både kändissen og kanalen har fået nogle gevaldige skrammer i troværdigheden. Et af de bedste eksempler herpå er programmet *Over Stregen med Elkjær*, fra 1993, der var et direkte værtsbåret debatprogram med gæster i studiet og telefonopkald fra seerne. Preben Elkjær frækkede gadedrengefacon og skarpe meninger var helt utilstrækkelige til varetagelse af den journalistisk styrende studieværtsrolle, som han her var blevet tildelt. Samtidig viste seernes deltagelse med stor tydelighed, at Preben Elkjær personlighed overskyggede emnet. Seerne ringede mere for at få lov til at sludre med Preben Elkjær end for at komme med vægtige indlæg i debatten. Det skal retfærdigvis nævnes, at programserien fik en meget kort levetid.

Senere er en lang række andre kendte idrætsstjerner fulgt i kølvandet både som studieværter, reportere og ekspertkommentatorer. De har med vekslende held forsøgt at finde balancen mellem entusiastisk sportslig indsigt og formidlingsmæssigt overblik.

De efterfølgende års intense udvikling af studieværtsrollerne hos konkurrenterne, som i vekslende omfang har forsøgt sig med samme strategi (f.eks. DRs ansættelse af håndboldstjernen Marianne Florman og TV3s ansættelse af fodboldspilleren Jacob Kjeldberg), betyder, at man i dag ikke kan få succes ved blot at tilbyde seerne samvær med kendte personer. TV 2 satser dog stadig på at udnytte kendte stjerners dobbelte kompetence: indsigt og populariteten. Belært af erfaringerne er man dog mere forsigtig med disse ansættelser, der nu er ofte er tidsbegrænsede og fungerer som en slags gensidig prøvetid. Men samtidig har man eksperimenteret med nye former for samarbejde, som det har været tilfældet med håndboldspilleren Camilla Andersen, som TV 2 i 1997 blev sponsor for. Hun gæsteoptræder som medkommentator på kanalen og eksponerer kanalen via sit tøj. På den måde bliver ikoniseringen og udnyttelsen af stjernens udstråling og in-side viden til to sider af samme sag.

Dette mere kommercielt prægede engagement har vakt en del diskussion, idet public service-ka-

nalen på en særdeles direkte facon involverer sig i sporten. Public service-tvs dobbeltrolle som journalistisk formidler og sponsor er af principielle årsager konfliktfyldt. Man har 'hjulpet' Camilla Andersen udfra et ønske om at få hende engageret i en dansk klub, og dermed styrke underholdningsværdien i de danske klubkampe, som TV 2 vil dække. Tv-mediets ønske om at profilere sig og sikre god underholdning til de danske sportsseere har i den sammenhæng vundet over public service-tvs forpligtelse til at værne om sin uafhængighed for at kunne opretholde en troværdighed i sit kritiske perspektiv.

Baggrundsjournalistikken der gled i baggrunden

TV 2 Sportens ofte provokerende satsninger på det underholdende felt har haft en tilbøjelighed til at fjerne offentlighedens opmærksomhed fra de mere seriøse udviklinger, som redaktionen også har stået for. Ikke desto mindre satsede man fra starten i 1988 markant på at udvikle en mere vedholdende og kritisk baggrundsjournalistik. I de senere år har den underholdende og den kritisk, journalistiske intention dog fået stadigt vanskeligere ved i praksis at sameksistere, med det resultat at baggrundsjournalistikken i dag frister en noget ustabil tilværelse og den rent kritiske del lever sit eget marginaliserede liv i programvirksomheden.

Som noget helt nyt gjorde TV 2 Sporten ellers fra starten i 1988 baggrundsjournalistikken til et af sine flagskibe, ved at gøre det til en del af sin rutinedækning og give det en central placering i sendefladen. Det skete først med *Sportsmagasinet*, som var et blandet magasinprogram med både nyheder, reportager og baggrundsjournalistik. Programmet varede 40 minutter og blev sendt med faste intervaller torsdag aften ca. 21-21.30 i perioden 1988-90.

Efterfølgeren, *Sport på Tværs*, blev sendt på næsten samme tidspunkt i perioden 1991-93. *Sport på Tværs* var et mere rendyrket baggrundsmagasin, som der blev afsat særlige mandskabsmæssige ressourcer til. Programmet annonceredes eksplicit som et alternativ til den traditionelt underholdende sportsdækning, idet man i stedet for mål, rekorder og knock-outs her ville byde på baggrund, debat og oplevelser. Det betød bl. a. at TV 2 Sporten med dette program i større omfang end DR tidligere havde formået tog idrætspolitiske emner op og beskæftigede sig med breddeidrætten under både oplevelsesjournalistiske og kritiske synsvinkler. Med emner som 'golfsportens miljøproblemer' og

'folkeoplysningslovens betydning for idrætsforeningen' udfyldte TV 2 Sporten med disse programmer en mere traditionel debatskabende journalistisk funktion, som ikke blot rettede sig mod eliteidrætten men også var relevant i forhold til breddeidrætten.

Efter nedlæggelsen af *Sport på Tværs* har den form for journalistik haft det vanskeligt på TV 2 Sporten. De umiddelbare arvtagere var i 1993 mandagsmagasinet *Sport i 2eren* og fra 1994 *Illustreret Sport*. Ingen af efterfølgerne har dog på samme måde været konsekvent baggrunds- og breddeorienterede. De har haft en mindre konsistent karakter og har udfra et ad hoc princip blandet nyheder, transmissioner, reportager, baggrund og debat. Dette er en direkte konsekvens af at programmerne ikke har været begunstiget ressourcemæssigt som tilfældet var med *Sport på Tværs* og derfor er blevet udhulet når redaktionens øvrige programmæssige aktiviteter i perioder er vokset.

Fra 1994 tog TV 2 Sporten delvist konsekvensen af vanskelighederne med at tilgodese den ressourcekrævende kritiske journalistik, idet man ansatte den tidligere *TV-Avis*-journalist Henrik Madsen til specifikt at producere enkeltstående kritiske dokumentarprogrammer om sport. Dermed gjorde man i realiteten den kritiske journalistiske intention til et frit svævende énmands-pastorat, idet han organisatorisk levede sit eget uafhængige liv i København. Dermed har TV 2 Sporten ad organisatorisk vej forsøgt at holde sin ryg fri af et af public service-tvs voksende dilemmaer på sportsområdet: at forene forpligtelsen til både at underholde og informere. Det dilemma stiftede redaktionen allerede direkte bekendtskab med tidligt i 90'erne, hvor man f.eks. producerede et kritisk dokumentarprogram om boksepromotoren Mogens Palles forretningsmetoder, som bagefter umuliggjorde et samarbejde om transmissioner fra Mogens Palles boksestævner Copenhagen Box Cup. Kontrakten med Henrik Madsen har betydet, at man i et vist mål har kunnet holde den kritiske fane højt og fortløbende byde seerne på seriøse og prestigegivende journalistiske programmer. Men man har organisatorisk sat et skel mellem på den ene side de medarbejdere som følger sig afhængige af en ubesværet kildekontakt i den daglige nyhedsproduktion eller en tillidsfuld kontakt når der skal forhandles rettigheder, planlægges eller afvikles underholdende transmissioner. Og på den anden side de medarbejdere som udfra et traditionelt journalistisk perspektiv arbejder udfra en forpligtelse til at forholde sig kritisk til selvsamme parter.

TV 2 Sportens mere alment orienterede baggrundsjournalistik er således i løbet af 90'erne gradvist blevet lempet ud på et sidespor til fordel for en højprofilering på den daglige nyhedsstrøm, specialjournalistik om især fodbold og momentane kritiske tiltag. De enkeltstående dokumentarprogrammer fylder ikke meget i det samlede programudbud fra TV 2 Sporten, men de bliver ofte sendt efter en omfattende foromtale i den bedste del af prime-time og fulgt op i *Sportsnyhederne* eller *Illustreret Sport*. Det vidner om, at de har en vigtig imageskabende effekt og skal sikre TV 2 Sporten et seriøst image. Men hovedtendensen har ligesom på det almene nyhedsområde været, at aktualitet også på sportens felt er blevet til én af tv-konkurrencens helt afgørende parametre.

‘Kulturalisering’ af sporten

TV 2 Sportens oprindelige intention om delvist at flytte journalistikken væk fra den traditionelle sportsjournalistiks fokus på resultater, mål og rekorder har også resulteret i en vis grad af ‘kulturalisering’ af sporten. Hermed forstås inddragelse af en række synsvinkler, som traditionelt ellers har tilhørt kultur- og livsstilsstoffet. Denne tilgang til sport har i mange år levet et marginaliseret liv i intellektuelt orienterede medier, som f.eks. dagbladet *Information*, men bliver med TV 2 udbredt til et større publikum.

Det ses i første omgang i forbindelse med Tour de France dækningen, som TV 2 har udviklet siden 1989 og som med årene er blevet meget omfattende. Her har det i første omgang været transmissionernes inddragelse af filmmanden Jørn Leth som medkommentator, der har haft betydning. Hans tilgang til sporten har åbnet cykelsporten for nye publikumsgrupper, idet han konsekvent og meget bevidst har anlagt en mytologiserende synsvinkel på sporten og fortolket den i et meget bredt kulturelt og eksistentielt perspektiv.

Men allerede i 1993 førte denne sondering i grænseområdet mellem kultur og sport til nye synsvinkler, idet man med programmet *Rundt om Frankrig*, nedbrød den traditionelt uoverstigelige grænse mellem sporten og dets omgivende samfund. Ved at blande reportager om ‘livet, maden og kunsten’ i Frankrig med traditionelle sportsreportager har man i disse programmer blandet kultur- og sportsjournalistiske synsvinkler og samtidigt udnyttet sine rettigheder optimalt til også at producere prime-time programmer for det brede familiepublikum. Siden hen er dette koncept overført til dækningen fra andre store begivenheder, som f.eks.

vinter OL fra Nagano i 1998 og dækningen af VM i herrehåndbold fra Egypten 1999, der endda i TV 2s blad *TV 2 Nyt* blev lanceret som “Tophåndbold med kulturelt krydderi”.

Kulturaliseringen er også kommet til udtryk gennem en genkommende programmæssig interesse i at koble kunst, sport og f.eks. studiescenografien, som siden *Sport i 2eren* har været højt prioriteret på TV 2 Sporten. Under Tour de France dækningen har man f.eks. i de seneste år ladet en kunstner udsmykke studiet og på den måde ladet kunstnerens eksistentielle fortolkning af cykelsporten fungere som en tematiserende oplevelsesramme for hele dækningen. Men også i en række enkeltstående programmer og reportager har TV 2 Sporten overtaget synsvinkler, som ellers har været forbeholdt kulturjournalistikken, idet man har produceret programmer og reportager om f.eks. projekter, hvor forholdet mellem kunst og fodbold udforskes og om kunstneres personlige tilgange til sport.

Interessen for i et vist omfang at intellektualisere sporten kan udover at ramme det brede publikum, når det bliver kombineret med livsstilsorienterede indslag, ses som et forsøg på at forlene sporten med en højere kulturel status. Det får dog i nogle tilfælde et nærmest krukkepræg, som når man f.eks. forsøger at kombinere synsvinklerne med mere faktuel og deskriptivt anlagte journalistiske reportager og dokumentarprogrammer. Her er citeret fra litteratur og filosoffer til tider blevet brugt som rammesættende elementer, men i kombination med en ellers nøgtern, faktuel fremstillingsform, får det i højere grad en stilistisk end en reel betydningskabende funktion.

Sport for hele familien

Et af de steder, hvor TV 2 Sporten først og med størst eftertryk har sat sine spor i det danske tv-programlandskab er i udviklingen af de mere showbetonede sportsprogrammer. Det er i disse programmer at man mest tydeligt har prioriteret mediets behov højere end den traditionelle hensyntagen til sporten. Det er sket som en direkte konsekvens af at man bevidst har målrettet programmerne mod det bredere familiepublikum.

Midlet til at nå dette publikum har først og fremmest været at udvide idrætsbegrebet langt udover det traditionelle, som det f.eks. fortolkes af Danmarks Idræts-Forbund. Derved har man inddraget de mere showbetonede, de ikke-konkurrenceorienterede eller mere ekstreme og løst organiserede dele af kropskulturen i dækningen.

Showorienteringen er kommet til udtryk i et bredt spektrum af programmer, hvor man i den ene ende af skalaen har reportager fra utraditionelle, showbetonede begivenheder ude i landet, som f.eks. *Herkules i Den Gamle By*, *Kvinder i Tovene* og *Verdens Stærkeste mand*. I den anden ende er der direkte studiebaserede programmer, som *Sport i 2eren*, *SøndagsDunk* og *OL fra Nagano*, hvor man har beskæftiget sig med både traditionel og utraditionel sport.

Og midt imellem disse to poler placerer programserien *Stjernetræf* sig, iden den dækker begivenheder udenfor mediets rammer men er arrangeret og iscenesat af TV 2 i samarbejde med Team Danmark. Altså en ren medieskabt begivenhed.

Sport i 2eren – TV 2 Sportens vugge

Det karakteristiske for de studiebaserede programmer har været, at man i vekslende omfang har blandet underholdende og informative elementer og iscenesat sporten indenfor en fast oplevelsesmæssig ramme i et direkte program for at udnytte mediets formidlingsmæssige muligheder optimalt. Set udfra en sportsjournalistisk synsvinkel er de særligt interessante, fordi TV 2 Sporten med en tidlig satsning på denne programtype i første omgang udkonkurrerede DR totalt på magasinområdet, og samtidig satte gang i en tv-æstetisk udvikling af sportsmagasinerne på tv-mediets egne præmisser.

Det første af disse programmer var aftenmagasinet *Sport i 2eren*, som i mange henseender kan betragtes som TV 2 Sportens vugge. Med denne tidlige programserie blev grunden lagt til TV 2 Sportens popularitet hos det brede publikum, og samtidig kan man allerede her finde en stor del af de karakteristika, som sidenhen er blevet kendetegnende for TV 2 Sporten som helhed og delvist omtalt ovenfor.

Arbejdssloganet for *Sport i 2eren* var at man ikke blot ville lave sportsprogrammer for fædre og sønner – men også for mødre og døtre. Programmet blev sendt søndag aften kl. 20.15– ca. 21.00 fra foråret 1989 til sommeren 1993 og var i den periode et af de hyppigste og mest stabile sportsprogrammer på kanalen.

Programmet udmærkede sig først og fremmest ved en langt højere grad af hensyntagen til tv-mediets kommunikative natur. Og samtidig lagde man sig i kølvandet på elitesportens egen udvikling i retning af underholdningsindustrien ved at formidle sporten indenfor en adækvat, showorienteret oplevelsesramme.

Inspirationen til *Sport i 2eren* blev eksplicit hentet hos den tyske kanal, ZDF, som i mange år havde kørt et underholdende sportsmagasin: *Das Aktuelle Sport-Studio*. Set i forhold til det tyske program nedtonede man dog den underholdende kändisjournalistik, udfra en vurdering af at den danske elitesport ikke i samme omfang som den tyske sportsverden kunne bære en kraftig og vedholdende stjernejournalistik. Samtidig har programmet dog også rødder direkte tilbage til DRs tidlige versioner af *Sportslørdag*¹³ sidst i 70'erne, hvor man også eksperimenterede med at blande underholdende og informerende elementer. Til forskel fra *Sportslørdag* blev underholdningen og journalistikken i *Sport i 2eren* mixet i en mere koncentreret form og styret ved hjælp af en oplevelsesorienteret programramme, som betød, at mediet nu fik en styrende, iscenesættende og aktiv rolle.

Først og fremmest bevægede man sig med *Sport i 2eren* væk fra den resultatorienterede, døgnaktuelle journalistiske afspejling af weekendens begivenheder på idrætsarenaerne i retning af en mere tidsaktuel og almen dækning af sporten. De traditionelle nyhedsreportager udgjorde ofte kun omkring halvdelen af programtiden. I stedet for inddrog man flere forskellige genrer og anlagde mere almene eller skæve synsvinkler på sporten, f.eks. via personportrætter og features. Men helt afgørende var programmets satsning på studie-baserede 'live'-indslag i form af interviews og forskellige former for opvisninger, lodtrækninger og kåringer, som rummede oplevelsespotentialer for de seergrupper, der ikke var snævert sportsinteresserede.

Publikumsorienteringen betød samtidig, at programmerne fik en mere dynamisk forløbsstruktur. I *Sport i 2eren* blev indslagene rækkefølge fastlagt udfra overvejelser om mediets tidslige og visuelle natur. Det betød helt konkret at programindslagene rækkefølge ikke var bestemt udfra indholdsmæssige overvejelser som f.eks. journalistiske væsentlighedskriterier eller sportssjournalistiske hierarkiseringer af sportsgrenene, men i stedet for var fastlagt udfra et ønske om via form- og indholdsmæssig dynamik og variation i større understækning at forsøge at fastholde marginalseere.

Et af de helt centrale træk ved *Sport i 2eren* var programmets brug af studiet som betydningsladende og forankrende visuel oplevelsesramme for sporten. Her fik en særlig interesse for at dyrke tv-mediets visuelle og stilistiske udtryksmuligheder for første gang lov til at udfolde sig. En interesse som sidenhen er blevet et karakteristisk træk ved TV 2 Sporten som helhed og især kommet til udfol-

delse i forbindelse med dækningen af store begivenheder.

Rammen skabte i *Sport i 2eren* en form for oplevelsesmæssig sammenhæng imellem magasinprogrammets fragmenter af indslag. Det er derfor et element som fik afgørende betydning for hele programmets forløb, dets indhold og ikke mindst for journalistens rolle. Programmerne blev sendt direkte fra et stort studie under overværelse af et stort publikum, som i sig selv var et nyt showelement i sportsprogrammer. Publikum var en del af studiets faste indretning, som scenografisk bevidst var indrettet med henblik på at danne ramme om afvikling af både underholdende og informative indslag. Der var således både et interview-podie til talkshow-lignende indslag, et blå-grønt hjørne til afvikling af journalistiske nyhedsreportager og resultatformidling, samt en åben arena i midten til de showorienterede opvisninger og seer-konkurrencer. Som modspil til de faste forudsigelige elementer skiftede studiet udseende fra gang til gang idet det ofte var tematisk scenograferet udfra nogle af programmets bærende studieindslag. F.eks. var studiets arena udstyret med et helseinstitutlignende skakternet gulv, en bæk og knagerække fra et omklædningsrum og skiudstyr i et program, hvor man tog emnet skisportsskader og forebyggende træning op. Tematiseringen kunne dog også komme udefra som da studiet i et påskeprogram var udstyret med halmballer, kyllinger og en studievært klædt i nostalgisk landmandsdræ. Den store fokus på at skabe visuel dynamik og betydning betød også, at man enkelte gange henlagde programmet til andre lokaliteter. F.eks. sendte man engang fra Odense Badeland, hvor studieværten optrådte i badebukser og afviklede interviews med formanden for Dansk Svømmeunion om dansk svømmings situation i søpebassin!

Blandingen af underholdning og journalistik og studiebrugen betød som allerede antydte, at den journalistiske rolle blev langt mere sammensat og langt mere central for seerens oplevelse. Fra tidligere overvejende at være en institutionel forankret journalistisk nyhedsvært blev journalisten i *Sport i 2eren* til en egentlig tv-vært – en *personae*, som både skulle kunne fungere som traditionel journalistisk nyhedsformidler og interviewer og være kontaktskabende showmaster på den dobbelte scene mellem studiepublikummet og seerne. Studieværten blev til en oplevelsesværdi i sig selv og for at kunne varetage de mange roller blev studieværten rykket væk fra den traditionelle stationære placering ved en nyhedsskrank. I *Sport i 2eren* fik sportens studievært i mere end én for-

stand krop og blev en central figur, som via sine bevægelser rundt i studiets forskellige genresettings markerede de genre-mæssige skift mellem de journalistiske og underholdende elementer. Programmets store krav til studieværtens performance-evner, betød på længere sigt, at man fik problemer med at finde bæredygtige afløsere for programmets første værter: Morten Stig Christensen og Line Baun Danielsen. Begge disse værter fyldte studieværtsrollen ud med stor troværdighed idet de kunne trække på både journalistiske og atletiske evner samt en i bedste forstand iøjnefaldende fysisk og psykisk sportslig udstråling. For nogle af efterfølgerne blev det svært at udfylde hele rollespektret med ligeså stor troværdighed – idet de enten var mere journalistisk orienterede eller havde en fysisk udstråling, som ganske vist var iøjnefaldende, men ikke sporty.

Indholdsmæssigt spændte *Sport i 2eren* buen meget hårdt, idet man på én gang både ville formidle et meget sammensat idrætsbillede og ville beskrive det under meget forskellige synsvinkler. Tyngden i programmet lå på den traditionelle topsport, men i samme program kunne seeren i princippet blive præsenteret for en kampreportage fra en serie 4 fodboldkamp i Harbøre, et eksklusivt træner-interview fra spansk fodbold, en musikvideo om snowboardere, en aerobicopvisning i studiet, et kritisk debatskabende interview om dansk fodbolds tilskuerkrise og en komikers parodi på en fodboldtilskuer. Tendentielt blev almene vinkler på sporten som f.eks. økonomiske, psykologiske eller idrætsmedicinske perspektiver vægtet lige så højt som traditionelle resultatorienterede vinkler. I den forstand knyttede programmet mere direkte an til den måde almindelige mennesker oplever idrætten på.

Et af *Sport i 2eren*s helt store gevinster var programmets evne til ved hjælp af showrammen at genfinde og formidle nogle af de humoristiske, artistiske og underholdende aspekter ved sport. I den forstand tog man sportens fascinationselementer alvorligt og kvalificerede underholdningen. Det var tilgange som DRs alvorstunge nyhedsjournalistiske magasinprogrammer havde haft en tendens til at forsømme i 80ernes iver efter at tage elitesporten seriøst.

Ikke desto mindre blev nogle af programmets genkommende problemer genereret netop i koblingen mellem de meget vidtfavnende journalistiske intentioner og den store interesse for via form at fastholde seerne.

*Sport i 2eren*s fokus på dynamik, variation og visualisering betød først og fremmest, at der ikke blev brugt tid nok på de ofte meget store problem-

stillinger, som man tog hul på i studiedebatterne. Andre gange forsøgte man visuelt at kompensere for en manglende dynamik i interviewet, så 'skæve' billeder af interviewgæsterne røvede opmærksomheden fra indholdet i interviewet og uafvidende kom til at latterliggøre gæsterne. Det gjaldt f.eks. i ovenfor omtalte interview med formanden for Dansk Svømmeunion, hvor billedet under store dele af interviewet fokuserede på de to mænds blottede underben.

Og endelig viste det sig gentagne gange, at nogle af gæsterne i studiet eller reportagerne aktive fra den folkelige idræt ikke passede særligt godt ind i showrammen og derfor ufrivilligt kom til at fremstå i et uheldigt skær.

Alt i alt havde programmet en række problemer med at acceptere, at showrammen implicit satte nogle begrænsninger på hvilket indhold man kunne formidle.

Fornyelse?

Efter 4 år blev Sport i 2eren nedlagt i sommeren 1993. Det skete bl.a. fordi redaktionen bag programmet havde svært ved at få nye ideer og fordi fornyelsesforsøg via udskiftning af studieværterne ikke havde fungeret tilfredsstillende. Trætheden hos redaktionen gik hånd i hånd med en skærpet konkurrence om de danske sportsseere, idet DR for alvor var vågnet op af monopolsønnen. Det betød bl.a. at kampen om søndag aftenes familiepublikum blev flyttet over på andre programområder.

TV 2 Sporten udviklede i de glade og fandanivoldske pioner-år nogle særlige journalistiske karakteristika, som man sidenhen har trukket store veksler på. Indholdsmæssigt gælder det især afsøgningen af grænsen mellem showaktiviteter og sport, inddragelsen af blødere kulturelle vinkler og udvidelsen af perspektivet til også at omfatte sportens omgivende samfund. Formmæssigt er det i dag især den betydningsskabende brug af studiet og satsningen på stjerner, som fortløbende profilerer TV 2.

Med *Sport i 2eren* kom første slag i konkurrencen om status og seere til at udspille sig omkring sportens blandede magasinprogrammer. Fra midten af 90'erne blev konkurrencen flyttet over på begivenhedstransmissioner fra især de to store boldspil, håndbold og fodbold samt cykling. Det betyder, at de danske sportsseere i nogle år har fået mere og mere af det samme.

Set fra seerens divan er TV 2 Sporten og DRs Tv-sport gennem de sidste 4-5 år kommet til at ligne hinanden mere og mere i både form og indhold. TV 2 Sporten har bevæget sig ind i en mere

vanskelig periode hvor man på den ene side har skullet konsolidere sig og på den anden side er tv-konkurrencen blevet accentueret voldsomt gennem især TV3s aggressive satsning på sportsstoffet i samme periode.

Man har måske haft vanskeligt ved at forny sig, fordi det har været vanskeligt at konsolidere sig medarbejdermæssigt? Efter de første 3-4 år hvor alle medarbejdere var besjælede af begejstringen for være med til at etablere en ny tv-station og gladeligt arbejdede langt ud over det normale begyndte en del af medarbejderne at søge nye græsgange. Det har betydet, at en del af redaktionen er blevet skiftet ud, og at der er kommet flere yngre medarbejdere til, som både journalistisk, mediemæssigt og videnskabeligt har været 'lettere'. Til forskel fra tidligere har tv-konkurrencen betydet, at også tv-stationernes sportsredaktioner gennem de seneste år er blevet en legitim vej til en karriere indenfor tv-mediet på linje med andre redaktioner. Derfor er der blevet større gennemtræk og måske færre medarbejdere med den fornødne mængde sportslig og mediemæssig viden til at udvikle nye journalistiske visioner på tv-sportens område?

Ligheden på de to sportsredaktioner beror også på, at TV 2 satte skub i en seerorientering og programudvikling hos DR, som i princippet har betydet, at begge redaktioner har satset på de samme kommunikative og indholdsmæssige midler i konkurrencen om seerne. Det hænger sammen med at begge kanaler er underlagt de samme public service-forpligtelser og økonomisk har begrænsede muligheder for at betale for de attraktive rettigheder.

Udviklingen i TV 2s sportsprogrammer reflekterer en central udvikling. Hvor drivkræfterne bag programudviklingen i de første år gav rum for en afprøvning af både tv-æstetiske og journalistiske ambitioner, bliver programudviklingen i de senere år mere påvirket af forhold udenfor institutionen selv. Tv konkurrencens skærpede kamp om seere og især sportsrettigheder går hånd i hånd med en mere og mere professionaliseret sportsverden styret af kommercielle hensyn. Det rejser en række problemer for public service-tvs sportsprogrammer, så længe man holder fast ved, at public service-tv både skal levere underholdende og kritisk informative programmer.

Internationalt har jagten på de eksklusive rettigheder til sportens begivenheder fået kommercielle tv-stationer til at investere direkte i sporten ved at opkøbe aktier i f.eks. håndbold- og fodboldklubber. I dansk sammenhæng har konkurrencen betydet, at også public service-tv har bevæget sig ind i et tæt-

tere samarbejde med sporten end tidligere for at kunne tilbyde seerne underholdende stof og for TV 2s vedkommende tilbyde annoncørerne de rigtige seere. Det er samarbejder, der i princippet er uforenelige med public service-tvs forpligtelse til at være uafhængige af økonomiske interesser, men de anses for at være nødvendige midler til at kunne klare sig i konkurrencen om underholdningspublikummet. TV 2s sponsorering af Camilla Andersen er et eksempel på en konfliktfyldt strategi. Men redaktionens meget tætte samarbejde med og støtte til den nystartede boksepromotor, Anders Vester, som modtræk overfor den tidligere samarbejdspartner Mogens Palles samarbejde med TV 3, er et særdeles godt eksempel på at modtrækket for

hybridkanalen indtil videre er blevet 'gråzone-agtige' samarbejder, hvor pragmatiske overvejelser om sikring af underholdning og seere vejer tungere end principielle overvejelser om public service-tvs formelle uafhængighed. TV 2s blandingsfinansiering og public service-forpligtelser betyder, at TV 2 Sporten antageligt også fremover vil give stof til en del debat. De seneste års udvikling viser, at kanalens balancegang mellem seerorientering og mere ideale forpligtelser har en tendens til at blive forstyrret og rammesat af konkurrencen fra de kommercielle stationer, som i disse år i særlig grad sætter på netop sportsstoffet som vej til et større stabil publikum.

Noter

1. TV 2 er en hybridkanal i den særlige forstand, at den finansieringsmæssigt bygger på en blanding af licensmidler (30% var udgangspunktet i den første TV 2 lov) og reklameindtægter (70%) og derfor er særdeles markedsafhængig. Men samtidig er kanalen offentligt ejet og har derfor ikke nogen målsætning om at genere et overskud til aktieejere, ligesom TV 2 er pålagt en række samfundsmæssige forpligtelser (public service-forpligtelser).
2. TV 2 skulle kun selv producere nyheds- og aktualitetsstof. Det øvrige programstof blev lagt ud i entrepriser til produktion udenfor huset.
3. Den forventning fremgår ret direkte af den hidtil eneste bog om TV 2 fra 1989: *TV 2 til salg* (red. Asger Liebst), hvor en række af bidragsyderne netop vurderer TV2 ud fra en forventning om, at kanalen skulle være en mere elitær, lille alternativ kanal.
4. Det kommercielle TV3 har i flere år spillet en voksende rolle i kampen om de reklamekroner, som kan knytte sig til sportspublikummet. Stationen har i de seneste år satset voldsomt på sportsstoffet som lokomotiv til at udbrede kanalen til hele befolkningen. Ikke desto mindre har jeg dog valgt at se bort fra TV3 i denne sammenhæng hvor det historiske perspektiv er opprioriteret.
5. Væksten i sportsprogrammerne kan delvist forklares ved, at sportens organisationer af både politiske, sportslige og ikke mindst kommercielle årsager udvider aktiviteterne. F.eks. blev EM-slutturneringen i fodbold i 1996 udvidet fra 8 til 16 deltagende hold.
6. Efter OL 1992 blev sommer- og vinter OL adskilt, så de afholdes i forskellige år. Der blev således afholdt vinter-OL i 1994 og 1998, samt sommer-OL i 1996. Vinter-OL har aldrig haft særlig stor medieinteresse i DK, da vintersportsgrenene her ikke har den store

- udbredelse. Det var først i 1998, at de danske tv-stationer for alvor satsede på dækning af vinter-OL.
7. Se Bentzon, Nielsen og Svendsen 1992 samt Nielsen og Svendsen 1993.
 8. Jvf. Gallups TV-meter undersøgelser. Primetime defineres forskelligt hos de to tv-stationer. I denne sammenhæng er det defineret som tidsrummet 18.30 – 23.00.
 9. Jørn Møller har beskrevet dette misforhold nærmere i sin undersøgelse af seeningen af Sportslørdag fra 1986. Se Møller 1986, samt Frandsen 1996 for en nærmere beskrivelse af Sportslørdag og 80'ernes forandringer i idrætsbilledet.
 10. Møller, 1986 s. 99-100.
 11. Dette fremgår af en Scand-Trend analyse fra 1990 af befolkningens interesse for at se, høre og læse om forskellige sportsgrene. Undersøgelsen findes i *rapporten Idrætten mod år 2000. Bind IV. Undersøgelser*, Dansk Idræts-Forbund, Brøndby 1990.
 12. *Idrætsliv* nr.8 1998 indeholder en særskilt opgørelse over nyhedsindslagene på TV 2 og DR i 1996-97.
 13. TV 2s første sportschef Jørgen Steen Nielsen havde været med til at udvikle *Sportslørdag* i DR.

Litteratur

- Bentzon, Karl-Henrik, Niels-Aage Nielsen & Erik Nordahl Svendsen (1992) Ligheder og forskelle. *MedieKultur* nr. 17.
- Christensen, Frits (1992) Show med mening. *Jyllands-Posten*, maj.
- Christensen, Morten Stig (1992) Sportsjournalister i Showbranchen. *Jyllands-Posten* d. 26. Maj.
- Danmarks Radio: Årsberetninger og regnskaber fra årene 1988-1998.

- Dansk Idræts-Forbund (1990) *Idrætten mod år 2000. Bind IV. Undersøgelser*. Brøndby: Dansk Idræts-Forbund.
- DR: Materiale indhentet i TV-Chefredaktionen.
- Frandsen, Kirsten (1996) *Dansk Sportsjournalistik. Fra sport til publikum*. Århus: Danmarks Journalisthøjskole, Licentiatafhandling, DJH-Rapport.
- Frandsen, Kirsten (1998) Sportsjournalistik. *MedieKultur* nr. 28.
- Gallup: TV-Meter database.
- Gallup: *TV-Meter Årsrapport* 1992-98.
- Hansen, Morten Mølholm (1997) Tv-dækningen bliver skævere og skævere. *Idrætsliv* nr 9.
- Hansen, Morten Mølholm (1998) Fortsat skæv tv-dækning. *Idrætsliv* nr. 8.
- Liebst, Asger (red) (1989) *TV 2 til salg*. København: Dansk lærerforening.
- Møller, Jørn (1986) *TV-Sport*. Danmarks Radio, Forskningsrapport nr. 3B/86.
- Nielsen, Niels-Aage & Erik Nordahl Svendsen (1993) Ligheder og forskelle 1990-1991, i *Medieforskning I Danmarks Radio 1992*, DR.
- Sepstrup, Preben (1994) *TV i kulturpolitisk perspektiv 1954-1994*. Århus: Klim.
- Søndergaard, Henrik (1994) *DR i tv-konkurrencens tidsalder*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Team Danmark: Materiale fra marketingsafdelingen.
- TV 2: Årsregnskaber og beretninger fra årene 1991-98.

The Secrets of Sports Heroes

The Drama Created by Journalism is One Part of the Making of the Sports Heroes

KALLE VIRTAPOHJA

The main objects of this study include sports journalism, the way the stories of sporting heroes are told, and the drama of journalism that brings these heroes to the headlines.

Sports journalism is seen here as a part of Finnish culture. At the same time it is an elementary part of the culture of journalism in Finland. The products of journalism, the texts, are the focus of this research. My aim was to study how sports journalism is involved in the making of sports heroes, and how the drama of journalism works to mythologize them.

I see the evolution of the heroes of sports journalism as a result of a very complex cultural system. Culture is the context that gets its expression in religion, in the way good and evil are experienced, in rituals and in the many means of communication. The background to sports is a mixture of these culturally bound expressions. Plentiful evidence exists to document the claim that primitive societies frequently incorporated running, jumping, throwing, wrestling and ball playing in their religious rituals and ceremonies (see Guttman 1978). The modern way of understanding culture is not something fixed, something stable, instead it is always changing and in this it is like a river (Fornäs 1995). As a result the nature of sport has changed a lot during the centuries.

My study builds on the studies and tradition that is described by Carey (1989), whose ritual way of understanding communication indicates that reality is produced, maintained and fixed by means of communication. I am also inspired by Dayan and Katz (1992) who have studied the anatomy of me-

dia events, and Real (1996 and 1989), who has written about the connection of the Olympic myths and the media. Real has pointed out how sports regulations have been fixed so that they will satisfy the needs of the media. One of my main presuppositions has been presented by Dayan and Katz (1992) and other researchers in the field of cultural studies: the meanings of the news build on other news. This means, that one single sport writer cannot decide who is the next sports hero to be worshipped by thousands of sports fanatics.

Sports journalism is a field of journalism that gradually developed from early sports magazines in the 1880s and in the 1890s to early sports news in the newspapers in the first years of the 20th century. The idea of early sports journalism was sports promotion. It was in the 1920s that several newspapers hired their first sports journalists in Finland. The history of journalism in Finland dates back to 1776, when the first Finnish newspaper was published. So it took more than one hundred years before sports reports had become important enough that they deserved to be reported. Or should we say, that in the course of one hundred years the skills of high society, writing and reading, had reached the common man. The Olympic Games in Helsinki in 1952 were a big boost for Finnish sports journalism. Newspapers hired people who knew something about sports, and they also bought new equipment and printing machines.

As a consequence of its ritualistic background sport has a strong dramatic nature. From my journalistic viewpoint sport is something that is meant to be seen, so there is a tension between the actors (sportsmen) and the spectators. Sport is also full of risks and surprises, goals during the last second or unexpected victories for the underdogs or not-fore-

Mediainstitute, University of Jyväskylä, P.O. Box 35, FIN-40351 Jyväskylä, virtapohja@media.jyu.fi

seen collapses of the champions. This creates the drama of sports. (See Whannel 1992)

The drama of journalism is analogous to the drama of sport. Journalism is designed for the public or the audience. The messages of journalism have a meaning only when they reach the public. This means there must be some kind of tension between news stories and their audience. As the nature of news is surprises, this means that news casts are quite often full of drama. Those people who perform in the middle of these stories are quite often glorified as heroes. And this glorification often happens without notice.

Sports heroes are always seen as representatives of good values. These good values are something that have meaning for the whole society. So it is essential that sports heroes have a society, a country or a sports club, that they represent. The status of a sports hero is not something that can be inherited, nor bought. It must be earned. And the more difficult the way to stardom was, the brighter the star shines.

Let us also keep in mind the ritualistic nature of journalism and sports. According to Real (1996, 51) sport, together with media, is a significant power in society. It is more or less a habit to start one's day by reading a newspaper, and for many people it is more or less a ritual to check the regular sports results.

In this paper I put forward the central themes of my Ph.D. study, the development of sports journalism in Finland, the historical combination of nationalism and sports in Finland, the changing nature of sport in Finland in the 20th century, the heroes of this study in their context, and at the end I conclude what I have found out about the drama of sports journalism and about the sports heroes.

The Central Themes of the Study

One of the central themes of this study was to register the evolution of the heroes, from distance runner Hannes Kolehmainen, who won three Olympic Gold Medals in the Stockholm Olympic Games in 1912, to the Swedish icehockey coach Curt Lindström, who coached the Finnish national team to victory in the World Championship tournament in Stockholm in 1995. In what way have the heroes changed? Why did the change take place?

Another central theme was to study the change of the connection between national emotions and the country's sports heroes. Sport is a good playground for the manifestation of "sisu", which is a

Finnish word for not giving up, for fighting as an underdog. Sisu has long been part of Finnish identity, but this is not so much the case any more. We have lived through a change in the connection between sports heroes and nationalism. But how did this change happen?

Another central theme was to register the change in the main sports in Finland during this century. From the early decades of the 20th century until the 1980s athletics, or track and field, as well as cross country skiing and wrestling, were the focus of Finnish sports life. But team sports have gained popularity in the last two decades of this century. Why did sports change?

In order to answer these questions I decided to study seven athletes and one coach.¹ I studied what had been written about them and in some cases what radio and television said about them. This was a qualitative study, so I decided not to read everything that was reported about these selected heroes, but instead I chose carefully some specific pieces of sports journalism, where the drama of fighting or the drama of winning was vigorously represented. In order to make the right decisions I had to do a lot of reading in the micro film archives in the library of the University of Jyväskylä, in the library of the University of Tampere and in the press library of Helsinki City.

My material consists of 169 articles that were published in *Helsingin Sanomat*, published in the capital of Finland; in *Turun Sanomat*, which has a long tradition of strong involvement in sports; *Demari*, the main newspaper of the social democrats in Finland, and also the predecessors of *Demari*, that is, *Työmies* and *Suomen Sosiaalidemokraatti*. A traditional sports weekly *Suomen Urheilulehti* was also among the research material. The two radio recordings date back to 1948 (Olympic Games in London) and 1960 (Winter Olympic Games in Squaw Valley). The TV-programmes that were analysed included two *A-studio* (YLE) programmes from 1994, and the third TV-programme was a *Suunvuoro* programme (MTV3) in 1995.

The heroes whose heroism is studied through the medium of these texts include Olympic champions Hannes Kolehmainen, the runner, Paavo Nurmi, the runner, Tapio Rautavaara, the javelin thrower, Veikko Hakulinen, the skier, Lasse Viren, the runner, and the only female athlete in my sample, Marja-Liisa Hämäläinen (later Kirvesniemi), the skier. Included are also World Champions Keijo Rosberg, the Formula-1 driver, and Curt Lindström, the icehockey coach.¹

Table 1. *The Heroes and the Years that were Selected for the Study as well as the Phase of Sports Journalism*

Year	Hero	Sports Journalism
1912	Kolehmainen	The early years of sports journalism
1932	Nurmi	The golden years of the newspapers
1948	Rautavaara	The hey-day of radio
1960	Hakulinen	The hey-day of radio
1972	Viren	Time for TV
1982	Rosberg	Sport becoming more versatile
1984	Hämäläinen	Sport becoming more versatile
1995	Lindström	Team sports in the limelight

In their typology of Finnish sports publicity Itkonen and Knuuttila (1992) find six phases of publicity and hero-making. The first two phases, 1) the local talents and 2) the champions of arenas, are dealing with the heroes before the time of my study. The heroes in my study fit in the following typologies presented by Itkonen and Knuuttila: 3) The ones who "ran Finland onto the World Atlas (Kolehmainen and Nurmi), 4) The fighters of radio (Rautavaara and Hakulinen), 5) The stars of television (Viren, Rosberg and Hämäläinen) and 6) Those who know how to champion the media (Lindström).

Another Finnish researcher (Reinikainen 1991) has divided the 20th century in an analogous way, although his focus is not on the publicity but on the sports life. He suggests four periods:

- 1) The rise of national sports (1900-1919)
- 2) The years of Olympic fever (1920-1940)
- 3) Uniting the nation and the spirit of the Helsinki 1952 Olympic Games (1945-1960)
- 4) The years of commercialism, international competition and postmodernism (1960-1988).

As a result of these typologies I decided to name the phases of sports journalism as shown in Table 1. Lasse Viren was the national hero at the same time colour TV came to Finnish households. But in Finland TV did not immediately become such a powerful factor as in America. The reason was that the Finnish Broadcasting Company had a monopoly of sports programming until the end of the 1980s.

But sport did change before the media changed. Finnish sports were mainly male, individual, and Olympic sports until the shocking 1980s, when the old bastion of Finnish sport was turned upside down. Keijo "Keke" Rosberg won the World title

in F-1 in 1982. Thus, Rosberg became the first non-Olympic sportsman to be nominated sportsman of the year in the end of his victory season. As a result, this was the end of the Olympic monopoly in Finnish sports. Two years later, in 1984 Marja-Liisa Hämäläinen became the most successful sportsperson in the Sarajevo Winter Olympic Games. This was finally the breakthrough for Finnish women in sport. This does not mean that there were no women at the top of Finnish sport before Marja-Liisa's three Olympic Gold Medals in 1984. But the status that Marja-Liisa gained via media was higher than any sportswoman had ever gained in Finland. Because of these trends sports became more and more media bound in the 1980s. At the same time team sports gained increasing respect and popularity.

As a result I have named the years in Finnish sports after the year 1989 as the period of Media sports. The Media is playing an increasingly central role in focusing the attention of the audience. Icehockey was among the first sports to take advantage of the media explosion. The local commercial radio stations started to operate in Finland in 1985. It was a rebirth for Finnish icehockey, as the local radio stations realised that icehockey with its unexpected turns, fierce fights and breathtaking goals is the perfect sport for radio. And when the commercial MTV3 was allowed to transmit direct sports programmes at the change of the decade, icehockey was again one of the first sports to attract a live audience.

The time for television competition really started in the 1990s. The commercial MTV3 started its newscasts in 1981. But the competition truly flamed only in 1993, when MTV3 was given a whole channel of its own. Another sign of the growing competition was the start of another commercial channel, Channel Four in 1997. The develop-

ment of media sports in the 1990s, with several global scandals in 1998, is a very interesting topic for further research, but I shall not discuss it here.

The Development of Sports Journalism in Finland

As I have already said, the sports movement grew up in the late 19th century. One of the signs of the strength of this movement were many small magazines dealing with sporting matters. *Suomen Urheilulehti* (Finnish sportsnews) started in 1898 and it is the oldest still-running sports paper in Finland. The spirit in the writing at the time was to enable the sports movement to get stronger (Arponen 1991, Perko 1991, Pänkäläinen 1991).

The first sports journalists in Finnish newspapers were appointed by *Hufvudstadsbladet* in 1902 and *Helsingin Sanomat* in 1905. The strength of the public enthusiasm for sport was first realised in the editorial offices of *Helsingin Sanomat* and *Turun Sanomat*. For instance, *Turun Sanomat* sponsored Paavo Nurmi and paid his Olympic trip expenses in 1924 (Tommila & Salokangas 1998).

It was only in 1931 when these papers, leading the way in Finland, started a special sports department in *Helsingin Sanomat*. We can also assume that one of the reasons *Helsingin Sanomat* could overtake *Hufvudstadsbladet* and other competitors in the 1920s was the attention paid to sports in the offices of *Helsingin Sanomat*.

Radio amateurs started to operate in many Finnish towns in the beginning of the 1920s, but the important year is 1926, when the Finnish Broadcasting Company started to operate. The first sports programme was the match between Sweden and Finland in athletics in 1927. In 1928 radio was not allowed to transmit their programme from the Olympic trials, but after the games Lauri "Tahko" Pihkala rushed to read the highlights in front of a microphone. The first direct transmission dates back to 1929, when Sulo "Simeoni" Kolkka reported athletics match between Finland and Sweden in Helsinki.

In 1932 the Olympic news were read in Helsinki and they were based on the telegraphed messages sent by the Finnish News Agency. In 1936 six reporters of Finnish Broadcasting Company were sent to report the Olympic Games in Germany. Only The United States of America could come up with such a large radio team. (Lyytinen 1996, 104)

Ph.D. Martti Jukola (1900-1952), one of the most outstanding figures in the history of Finnish sports journalism, if not the most outstanding, was

the chief reporter in Berlin in 1936, when the Finnish distance runners achieved a triumphant triple victory in the 10 000 meter race. Jukola's report of the race, where the brave Japanese Murakoso was beaten by Salminen and two other Finns, is considered a classic in Finland. The atmosphere created by Jukola on radio was well suited to the drama of the situation. As an Olympian himself (he participated in the Olympic Games in Paris in 1924 as a 400 m hurdler) Martti Jukola could express the feelings of the sportsmen to the radio audience in a very matter-of-fact way.

Jukola was only 29 years of age when he became a doctor in 1930. He was the editor of *Suomen Urheilulehti*, the sports paper, in 1931-1936. He wrote also 19 sports books. In the field of literature Jukola also gained respect as a translator. But the best-known of Jukola's work is his work as a radio reporter. He worked for the Finnish Broadcasting Company in 1931-1952.

A strong boost for radio sport was the short period in the end of the 1930s, when Helsinki was nominated the host of the 1940 Olympic Games. This was due to the fact that Japan was already involved in the Second World War. The Finnish Broadcasting Company bought new radio broadcasting equipment and trained new radio reporters, but the Olympic fewer in Finland lasted only for a short time.

As we know, the Russian army attacked Finland in 1939. The International Olympic Committee decided to postpone the 1940 Games. The next Olympic Games were arranged only in 1948. And Helsinki became the host only in 1952. This was again a golden moment for sports journalism in Finland. In some cases regional newspapers even used airplanes to get new photographs in time from Helsinki to the edition houses in the country towns.

The effect of radio sports on newspaper journalism was interesting. In the 1920s, at the same time as radio started, newspapers hired more sports journalists and started to use more photographs and on a larger scale. But the start in competition in the news was only one reason for this: Finnish success in the Olympic Games in athletics and wrestling was outstanding in the 1920s and 1930s. And of course the increased use of photographs was a result of better technical capabilities, and not only the result of increased news competition, as in the 1920s radio was not really a threat to the newspapers in any way.

But it was a totally different situation in the 1950s. The newspapers realised that the big names of radio sports, that is, Pekka Tiilikainen and Paavo

Noponen, had quickly become much better known to a large audience than the reporters of newspapers. In reply, the newspapers tried to promote their own journalists and at times the criticism of radio sport was quite heavy. For instance in the Winter Olympic Games in 1960 Veikko Hakulinen anchored the Finnish ski relay team to victory. The Finnish Broadcasting Company had some technical troubles and this piece of news was first heard through Swedish radio. *Turun Sanomat*, for instance, criticized Finnish radio quite heavily afterwards.

Television journalism has underlined the entertaining function of sports journalism (see Whannel 1992). Newspapers with their large photographs cannot compete with live broadcasts in this field. The same goes for radio: the format of television has become the standard of sportsjournalism. This means that while television takes the main role as an entertainer, radio and newspapers do still have a lot to do as providers of news and background information.

The Changing Face of Sport in Finland in the 20th Century

The world has changed dramatically during the 20th century, and simultaneously the world of sport has changed. Entirely new dimensions emerged in the world of sport in the 1980's. Individual sports were replaced team sports, Olympic sports were replaced by commercial sports, especially motor sport. The world of masculine sport had to make room for female sports. The world of effort had to agree to make way for the visual world. The role of television in this development is quite central.

The old favourites of the Finnish people, athletics, wrestling and skiing, are now challenged by team events and totally new events. Keijo Rosberg, the F-1 World Champion in 1982 paved the way for new thinking in Finnish sport. The status of female sport was guaranteed after the victories of Marja-Liisa Hämäläinen in Sarajevo in 1984. And the success of team sports was highlighted in 1995, when Finland won the world title in ice hockey and the footballer Jari Litmanen of Ajax Amsterdam was voted Sportsman of the Year in Finland, the first team player ever to win this distinction.

The change that can be witnessed in skiing is a very good example of the new demands of modern media sports. In fact, one part of the change is due to sports people, and the other part is due to the media. There are at least seven areas of change that skiing has lived through in quite a short time.

These changes have modernized the image of skiing, and many of them have been made with the demands of television in mind:

- 1) The equipment. Skis were made of wood until the dramatic breakthrough of fiber glass skis in the 1970's. Another area where technology advanced was timekeeping. In 1976 the Finnish ski giant Juha lost the Olympic Gold Medal by just 0,01 seconds to his Swedish rival, Thomas Wassberg in a 15 km competition.
- 2) The clothing. As a result of more accurate timekeeping, skiing suits became more streamlined. And as a result of the growing television interest the colouring of skiing suits became more fashionable.
- 3) The style. In cross country skiing the new invention of the late 1970's was the so-called Siitonen-schritt, skating style, that was to revolutionize the whole cross-country skiing in the 1980's. This new style was faster than the traditional style, and for the television viewer it offered more to see. The monotonous movement of the body of the traditional style was changed to the dynamic skating movement. As a consequence the visual quality of skiing improved. An even more dramatic change took place in ski jumping in the end of the 1980's. A Swedish ski jumper, Jan Boklöv, developed a strange new style; opening his legs in the air. At that time this was against the rules, and it was considered quite ugly. But this was a way of flying further, and the International Skiing Federation decided to change the rules. As a result, within 1-2 years everybody was training with the new V-style. For the spectator this new style gave more to see: longer jumps and dramatic movement in the air: the opening of the skis. Compared to the old stiff way of flying, this was revolutionary.
- 4) Celebration. The invention of team events within skijumping and combined skiing has brought celebration and hugging to the tv-audience. Authentic joy and cheering expressed by team mates creates an atmosphere of celebration which is transmitted to the tv-audience as well.
- 5) The number of events. The number of events has increased. In 1984 there were for the first time as many Olympic Gold Medals on offer for female cross country skiers as for male skiers. In 2001 the programme of the World Championships in skiing consists, for the first time, of sprint events.

- 6) The duration of the competitions. As a result of the increasing number of events, in 1988 the Winter Olympic Games expanded so that for the first time they lasted 16 days, as long as the Summer Olympic Games. As a consequence television can present Olympic programmes over three weekends. This means more sports telecasts during prime time.
- 7) The duration of the season. In ski jumping the World Cup consists of 30-32 competitions. These are during the winter time. In addition there are the 5-7 World Cup competitions for summer season. More competitions means more television time, and as a result more money for the organizers. And this also means more prize money for the competitors. Correspondingly, in ice hockey the competitive season has expanded so that the Finnish major league starts in mid-September and ends at the end of August. And then the season continues with the World Championship tournament; ending only in May. For the ice hockey fan, the season continues until June, when the NHL-league comes to a climax.

Television has helped skiing in at least seven ways to acquire a modernized image. These points also apply to other sports that meet the standards of television:

- 1) Television wants the fan to be entertained. The more entertaining the sport, the higher the popularity among the television audience.
- 2) Television adds cameras. In order to entertain the television audience the number of television cameras has increased in sports competitions. This gives the opportunity to show more.
- 3) Television tries to show the true sporting atmosphere by means of careful planning. Placing the cameras in the right places makes it easier to avoid "dead" moments in the telecast.
- 4) Television tries to show the celebration and the best performances live. In many instances the starting times and even the place where the competition is held is decided taking into account the demands of television.
- 5) Television tries to show the drama. The competition must be planned so that the most dramatic action is available for the television cameras.
- 6) The Television spectator lives in luxury due to slow motion. The invention of slow motion is helping to elevate sports heroes to a mythological level (Hietala 1989).

- 7) Replaying the highlights underlines the meaning of the sports achievements. The television spectator sees the highlights of the competitions many times in the course of one day through replays. They can be included in news casts, or just in special sports programmes with a summing-up of the day's events.

The Media now plays a more central role in the competition between different sports than ever. Already in the 1970s, the sports federations were seeking to involve more young athletes, and school-age people in their activities. But in the 1990's the modern sports federations most carefully consider what kind of media strategies they should employ.

Sport and Nationalism in Finland

Finland was part of the Russian empire in 1912, when the Olympic Games were staged in Stockholm. This was a time when Russia wanted to put an end to all the privileges that the Finnish people had in their country. This is known as the second Russianizing period in Finnish history. The Russians had a special Russianizing program in Finland (Nygård & Kallio 1987, 577). During this period, the dream of gaining independence grew in Finland. In the opening ceremonies the Russian team leaders denied the Finnish team the right to a flag of their own, although this was just the flag of Helsinki Gymnasts. This is the background against which we must study the effect of the three Olympic Gold Medals that Hannes Kolehmainen won in Stockholm. His successes were reported in detail in the Finnish press, and the national feeling got stronger and stronger so that in 1917 Finland declared independence. The significance of Kolehmainen's victories in this process should not be underestimated.

The Finnish civil war divided the nation in 1918, and there was quite a lot of unrest in Finland during the 1920s. This ended in 1932, when some of the rightwing fanatics tried a coup-d'état. This did not work out, but soon after this there arose a new topic: it was announced on the news that the International Amateur Athletic Federation (IAAF) was planning to declare Paavo Nurmi a professional. In the Finnish papers this was seen as a Swedish attack, a result of Swedish jealousy because Paavo Nurmi, the world's best athlete at that time, was a Finn. Emotional writing blamed the Swedes, and the question of whether Nurmi had broken the rules or not was never asked in Finland. In a way this onesided reporting of the Nurmi case

can be seen as an outlet for the blocked emotions in Finnish internal politics. Protecting Nurmi was the right thing to do for all Finns.

Tapio Rautavaara was the only Finnish athlete to win an Olympic Gold in the London Games in 1948. In the 1930s Finland had been one of the leading nations in world athletics equalled only by the USA and Germany in Olympic success. So Rautavaara's Olympic Gold was just a weak reminder of the glory days. But it was also an important connection to those good old times, at a moment of heavy war indemnity to the Soviet Union and heavy reconstruction work after the war.

We can also argue that the Olympic Gold Medals won by the skier Veikko Hakulinen (4x10 km) in 1960 and the long-distance runner Lasse Viren in 1972 were part of the nation-building process. We can say that the spirit in all these victories 1912-1972 was to promote national unification. At least the meaning of these victories has been interpreted in this way.

The connection between sport, sports journalism and nationalism was shown in 1970, when the radio reporter Paavo Noponen, the one with blue-and-white-tone, was not allowed to travel to the World Championships in skiing in Tatra. Noponen's superiors thought that he had too much nationalism in his reports. (Salokangas 1996)

More evidence of the strong connection of nationalism and sports can be found in the reaction of the Finns after Paavo Nurmi was declared a professional in 1932. The common understanding in Finland was that the world beater Nurmi had done nothing wrong, but the problem was in the jealousy of the Swedes. As a result, the sporting connection between Finland and Sweden declined, and the traditional match between Finland and Sweden was cancelled for several years.

We can conclude that sport was one part of the making of the nation during the process of gaining independence and in the early decades of independence. The earnest and serious touch of nationalism lasted until the 1970's, raising sport onto a holy podium, as if it were a religion of the state. Being a sportsman was something like having a national mission, and thus sportsmen could not be criticized. The change took place gradually at the end of the 1970's. In the 1980's the old bastion of amateurism was shaken by commercialism, in such a way that sport and nationalism became separated.

Television has been one of the main money-makers of sport since the 1970's. The growth of the Olympic Games is based on TV-money. One of the reasons money came to play a growing role in sport

was the fact that the athletes of the Eastern Block were allowed total concentration on sport, and yet they were treated as non-professionals. In Finland they created a system of stipendiums in order to bring athletes to the same level as their Eastern competitors. This was the start of total training. This also started the process of professionalization. The end of amateurism can be dated in Finland somewhere in the 1980's, when money was finally openly paid in the Grand Prix circuit of athletics. In Finland motor sports gained respect especially after Keijo Rosberg's World Championship title in 1982. At the same time the ideal of amateurism little by little died.

As a consequence of the loss of meaning of nationalism, attendance at the traditional matches between national teams in athletics dropped dramatically. The only match that has survived somehow is the match between Finland and Sweden. But even this *Finnkampen* has had trouble with falling audience figures.

The question of the connection of nationalism and sport continues to be most interesting. The national celebrations huge in 1995 when the Finnish team won the World championship title in ice hockey. The World Championship Title of Formula-1 driver Mika Häkkinen in 1998 has also created strong national emotions in Finnish people. This is despite the fact that Häkkinen drives for McLaren, not for Finland.

We can argue that the feeling of globalization created by the media can result in a kind of alienation among citizens. This makes us wonder whether, in our alienated electronic age, people have an unconscious need to feel that they belong to a community.

The Context and the Change in Sports Heroes

The Meaning-making process is always connected to its context. Meanings are bound to a certain culture, and meanings are never fixed. (Lehtonen 1996) Sports journalists, different media, the field of sports, the time and phase of culture and society are functions that affect the meanings the sports heroes have.

Sports journalists have certain presuppositions that affect their attitudes. They have at least unconscious hierarchies in their minds concerning the way how different fields of sport, and different achievements, should be evaluated. For instance, male performances are usually more highly valued than female performances. One explanation for this

is the fact that sports journalists are more often male than female themselves. Another factor that explains the valuations made by sports journalists is their journalistic experience. And yet another explanation is the extent of education: there are an increasing number of sports journalists with academic status nowadays. The higher the level of education, the broader the mind, and as a consequence the broader the acceptance of new phenomena and events within sports.

Altheide & Snow (1991) argue that prior to the television era, print and radio carried sporting events to fans in a fairly matter-of-fact manner without affecting the way the game was played, or viewed by the fan. Even these media provided a degree of hype, glorifying the sports hero and exalting the ideal of fair play and rivalry, but they had very little impact on the economics of sports, and they made no effort to create a large audience. Basically, print and radio served the fan (Altheide & Snow 1991, 217). I would slightly disagree here with the American view of Altheide & Snow, because in Finland the rise of newspapers and the victory of competitive individual sports over the non-competitive gymnastics tradition took place simultaneously in the late 19th century and in the early 20th century. Competitive sport, with all its records and winners offered much more news material for local newspapers than did gymnastics. In fact the earliest news reports on running also had minor comments of the style of the competitors, as the rules did not emphasize effort alone but style as well. In the same manner it can be argued that the nationalistic radio commentaries by the legendary Pekka Tiilikainen and Paavo Noponen had a lot to do with the celebration of skiing and skijumping heroes before the final breakthrough of television culture.

We can argue, then, that the media play an important role in creating idols and heroes. Russell (1993) reports that even before Second World War in North America, earlier categories such as religious figures and representatives of the "serious arts" were largely supplanted by sports stars and personalities from radio and television. Thus, entertainment figures and sports heroes have emerged as visible categories providing models for youngsters. The shift in choices speaks volumes of the impact of the mass media.

The social situation may provide a basis for the emergence of heroes in the field of sport or in other areas. In 1995 Finland won the World Championship title in icehockey. It was the first major title in team sports for a Finnish team. The celebrations were huge and lasted for several weeks. The fes-

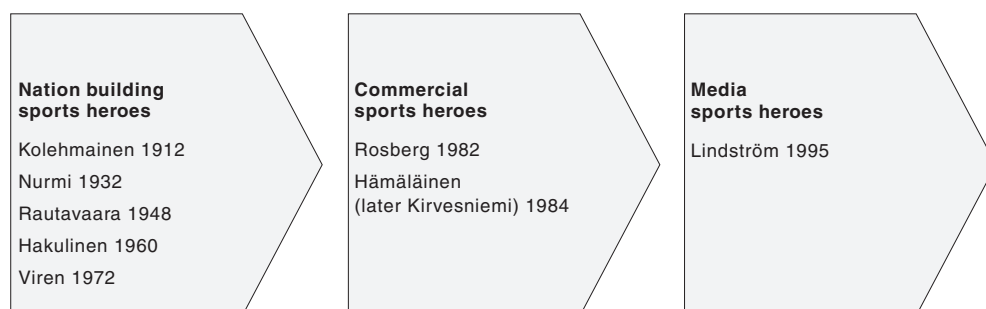
tivities cannot be explained without taking into account the social situation in Finland. The period of depression was just about coming to its end. Another, even stronger explanation for the festivities, can be found in the fact that Finland joined the European Union in the beginning of 1995. This was after a very traumatic political fight between the anti-EU and pro-EU-activists. The national referendum in 1994 divided the country, and almost half of the people were against joining the Union. One of the fears was losing independence in a political game, the same independence that our fathers and grandfathers had earned with their blood. In some places joining the EU was saluted with flags at the half mast – as a sign of death. But in May 1995, when the Finnish national team won the World title and television showed all those Finnish flags among the cheering audience, the folks back in their homes and restaurants could easily get into the same festive spirit they could sense through television. One part of the carnival atmosphere in Finland was the cheering of the victory of the Finnish national team, another part was cheering the relief of staying alive as a nation although Finland had been for several months part of this huge European Union. And yet another part of the carnival was relief of the ending of the period of depression, and maybe there was also some relief at having survived the years of cold war and other hard times as the neighbour of the Soviet Union. Deep in their underconscious the Finnish people felt they had really good causes for celebration, and the World Championship victory was just the visible reason for the carnival.

Up until the 1970's sports heroes played a central role in the nation-building process, and in the creation of the national image. But in the 1990's sports heroes are used in image making and for the promotion of international corporations.

It still seems to be the case, that people ask for national heroes. These heroes can present a healing choice in hard times or times of national crisis. A sports hero can also function as a symbol of time. Sports heroes can symbolize economic growth. Or they can act as symbols of the process of internationalization of the whole society.

We can conclude that the changes undergone by sports heroes in Finland is an ongoing process. We have moved from the period of the stars of individual sports, who played a central role in the nation-building process, to the period of commercial sports stars and heroes. We know that the prices paid in some team sports for certain super-stars rose sky-high in the 1980's. And today we can talk

Figure 1. *The Change of Sports Heroes in Finland*

Source: Virtapohja, 1999.

about media sports and media-made sports heroes. The Media can make new stars in one second, and drop them even faster.

Sports Journalism Drama as one Part of the Creation of Sports Heroes

Sports journalism drama is created in three main ways. First, expectations and especially, high hopes are an elementary part of the creation of drama. Second, underlining the meaning of the achievement is another elementary part of drama. Third, confrontations and situations where two persons oppose each other are involved for the creation of drama.

Journalism drama acquires more flavour if something totally unexpected happens. For instance, doping cases became scandals if the sportsman who has tried to cheat is among the top athletes in a sport that is loved by the media.

An elementary part of the making of sports heroes is the provision of background information. Sports journalists need to know historical facts, and they need to know the statistics, in order to be able to write heroic stories. But the stories alone do not make stars. The personal characteristics of sportsmen is one element that is required when we study the birth of heroes. We can talk about charisma, which is a result of an ability to do something extraordinary. And then we must keep in mind the importance of family members, girlfriends and relatives: the media has to find new material all the time in the story of its heroes.

In conclusion we can say that television is today the central medium. So much so, that television sport is a new form of sport. Something that has been shown on television is something that must be commented on in newspapers and in the evening papers. This is especially true in the consideration of sports heroes.

Note

1. The sportsmen (their media representations) that are involved in my study include:
 - *Hannes Kolehmainen*, three Olympic gold medals in long distance running in 1912. The runner who "ran Finland onto the map of the world". Kolehmainen crowned his career in 1920 with his Olympic marathon victory.
 - *Paavo Nurmi*, the king of distance runners, who was declared a professional just before the 1932 Olympic Games in Los Angeles. Thus the successor of Kolehmainen was never given a chance to crown his

brilliant career in the way Kolehmainen had done. In his career Nurmi won 9 Olympic gold medals and 3 silver medals. He broke 31 world records.

- *Tapio Rautavaara*, the Olympic winner in javelin throwing in the London Olympic Games 1948. He was also a popular singer and a film star in Finland.
- *Veikko Hakulinen*, the greatest of the Finnish cross country skiers. He was the anchor who with his excellent effort raised the Finnish team to Olympic gold in the 4x10 km relay in Squaw Valley in 1960.
- *Lasse Viren*, the runner who brought Finland back to the top in long distance running in Munich in 1972. In spite of his falling in the 10 000 meter race, he was able

to beat the world record. He won gold medals in the 5 000 and 10 000 meters in both the 1972 and the 1976 Games.

- *Keijo "Keke" Rosberg*, Formula 1 World Champion in 1982, who gave rise to speculation about the true nature of sport. Is F1 driving really sport? The dollars and the amount of publicity generated showed what the answer was.
- *Marja-Liisa Hämäläinen* (later Kirvesniemi), the cross country skier, who became the most successful sports(wo)man in the Sarajevo Winter Olympics in 1984. She won 3 individual gold medals in Sarajevo.
- *Curt Lindström*, the Swedish ice hockey coach of the Finnish World Championship team in 1995, who became very popular in Finland.

References

- Altheide, David, L. & Snow, Robert, B. (1991) *Media Worlds in the Postjournalism Era*. New York: Aldine de Gruyter.
- Arponen, Antti, O. (1991) *Amatööreistä ammattilaisiksi. Urheilutoimittajain Liitto 1931-1991*. Lappeenranta: Urheilutoimittajain Liitto.
- Carey, James, W. (1989) *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. Boston: Unwin Hyman.
- Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992) *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fornäs, Johan (1995) *Cultural Theory and Late Modernity*. London: Sage.
- Guttmann, Allen (1978) *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press.
- Lehtonen, Mikko (1996) *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lyttinen, Eino (1996) *Perustamisesta talvisotaan*. Yleisradion Historia 1. osa. Yleisradio.
- Nygård, Toivo & Kallio, Veikko (1987) 'Rajamaa'. In *Suomen Historian Pikkujättiläinen*. Porvoo: WSOY.
- Perko, Touko (1991) 'Suomalainen urheilulehdistö'. In *Aikakauslehdistön historia. Suomen Lehdistön Historia 9*. Jyväskylä: Kustannuskiila.
- Pänkäläinen, Seppo (1991) *Urheilujournalismin synty ja kehitys suomalaisessa päivälehdistössä ennen vuotta 1945. Kuningas jalkapallon julkisuustarina*. Lisen-siaattityö. Tampereen yliopisto.
- Real, Michael, R. (1989) *Super Media. A Cultural Studies Approach*. Newbury Park: Sage.
- Real, Michael, R. (1996) *Exploring Media Culture. A Guide*. Thousand Oaks: Sage.
- Salokangas, Raimo (1996) *Aikansa oloinen. Yleisradion Historia 2. osa*. Yleisradio.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998) *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- Virtapohja, Kalle (1997) Media and the Construction of Sports Heroes. In J. Koivisto & E. Laukk (eds.) *Journalism at the Crossroads. Perspectives on Research*. Tartu: University of Tartu, University of Tampere.
- Whannel, Garry (1992) *Fields in Vision*. London: Routledge.

Sporten i spalterna 1895–1995

ULF WALLIN

Inget specialområde får tillnärmelsevis lika stort utrymme i dagspressen som sporten. Den har brett ut sig mer och mer under hela efterkrigstiden (Strid & Weibull 1985 och Östberg 1992) och dagligen fylls numera flera sidor av sportnyheter. Det betyder att tidningsledningarna medvetet satsar stora resurser på detta område. Samtidigt visar Dagspresskollegiets undersökningar att en allt mindre andel av läsarna anser det viktigt med sport i tidningarna. Vad ligger bakom denna motsägelsefulla utveckling?

För att om möjligt finna svar på frågan har jag genomfört en innehållsanalys av sportmaterialet i sju dagstidningar under perioden 1895-1995. Syftet med att göra undersökningsperioden så lång är att beskriva utvecklingen av sportjournalistiken och få svar på följande frågor:

1. Hur började det hela och varför?
2. Vilka förändringar av sportsidorna har skett med avseende på:
 - a) vad man har skrivit och skriver om?
 - b) vem man har skrivit och skriver om?
 - c) vilka arenor man har rapporterat och rapporterar från?
3. Hur har de journalistiska formerna förändrats på sportsidorna?
4. Vilka faktorer har påverkat utvecklingen av innehållet?

Analysen omfattar sju tidningar, nämligen lokal-tidningen *Jönköpings-Posten*, regionaltidningarna *Arbetsbladet* och *Norrbottnens-Kuriren*, storstadstidningarna *Dagens Nyheter*, *Göteborgs-Posten* och

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation, Göteborgs universitet, Box 710, SE 405 30 Göteborg, ulf.wallin@jmg.gu.se

Arbetet samt kvällstidningen *Aftonbladet*. Sportmaterialet i dessa tidningar har analyserats tre över året spridda veckor vart tionde år från 1895 och framåt till och med 1995. Drygt 26 200 artiklar (inklusive notiser) och cirka 7 200 illustrationer ingår i undersökningen. Innehållsanalysen har kompletterats med intervjuer med några av de mest erfarna sportjournalisterna på de sju tidningarna. Detta främst för att få svar på frågor om organisation och arbetsrutiner.

Varför sport?

Utan dagspressens hjälp hade den svenska idrotten inte stått där den nu står vare sig i fråga om internationella toppprestationer eller – ännu mindre – beträffande bredden i denna folkrörelse. (Citat ur en artikel skriven av idrottsledaren F. Rude i *Sveriges Centralförenings för idrottens främjande årsbok* 1944.)

Den bedömningen är säkert riktig. En del liberala och konservativa storstadstidningar började i slutet av 1800-talet att bevaka idrott mer aktivt. Dessförinnan uppfattades sportnotiser mer som kuriosas. Många, såväl tidningsmakare som andra, trodde att idrott var en modenyck som snart skulle försvinna. Så blev det inte och till viss del beror det kanske på att pressen alltmer stödde den framväxande idrottsrörelsen. Ett skäl till det var att den ansågs stärka ungdomen och därmed indirekt rikets försvar, något som framhölls i följande förhandsartikel inför de Nordiska spelen i Stockholm 1905:

...det innebär knappast någon öfverdrift, om man säger, att de Nordiska spelen tendera till att blifva en nationalsak. Pressen och allmänheten ha täflat om att lägga sitt intresse i dagen... Vår nation har vaknat till insikt om idrottslifvets betydelse för utbildande af en stark och kraftig ungdom. Den har lärt sig förstå, att

idrotten är ett led i fosterlandets försvar och att det är ur den synpunkten, som de Nordiska spelen bör ses. Det är på så vis man äfven kan förklara deras växande popularitet...

...Deras icke minsta betydelse ligger också däri, att de äro ett utmärkt medel att uppehålla det idrottsliga intresset inom armén och att detta särskildt gäller i fråga om vinteridrotten, är af så mycket större vikt, som man vid våra militärers utbildning alltid måste taga hänsyn till de med ett vinterfälttåg förenade förhållandena. (AB 4. 2 1905)

Förutom de rent militära motiven fanns politiska. Det rådde stora klassmotsättningar i det svenska samhället kring sekelskiftet och åren därefter. Idrotten visade sig vara ett utmärkt medel att minska klassmotsättningar. Inom denna rörelse kunde alla träffas och tävla på samma villkor. Idrotten kunde också förena nationen eller det lokala samhälle och skapa en "vi-mot-dom-känsla". Idrotten bidrog till en början i hög grad till att utveckla såväl fosterlandskänsla som lokalpatriotism. Ända fram till våra dagar har idrotten också setts som en nyttig fritidsaktivitet för ungdomar som därigenom hålls borta från gatorna och de frestelser som finns där.

För tidningar som förespråkade klasskamp blev däremot idrotten snarast ett störande inslag, vilket var en anledning till att den socialistiska pressen till en början nästan helt underlät att skriva om sport.

OS i Stockholm 1912 blev en såväl sportslig som publik succé. Sverige blev bästa nation och publikintresset var stort. Allt fler tidningar började inse att sporten hade kommit för att stanna. Idrottsrörelsen växte och allmänhetens intresse ökade, något som vissa tidningar, bland andra Dagens Nyheter, Stockholms-Tidningen och Göteborgs-Posten, förstod att utnyttja. De insåg på 1910-20-talen, då tidningskonkurrensen var som störst, att de kunde fånga en ny, stor läsargrupp genom att bli kända som mer idrottsvänliga än konkurrenterna. Tidningarna upplät bland annat sina sportsidor till klubbarnas och förbundens interninformation. Så här kunde det se ut:

Härmed hava vi på uppdrag av Svenska Brottningsförbundet äran inbjuda till 1925 års Nordsvenska mästerskap i brottning (grekisk-romersk), som avhållas i Boden (lokal Folkets hus) lördagen den 10 och söndagen den 11 oktober, enligt följande program:...

...Anmälan med åtföljd startavgift kr. 2 för varje deltagare, skall vara Norrbottens Idrottsförbunds sekreterare Mauritz Nilsson, Haparanda, tillhanda senast onsdagen den 7 oktober. (N-K 26. 9 1925)

Tidningarna skrev också förhandsartiklar för att locka åskådare och uppmanade till och med sina läsare att gå på matchen eller tävlingen. I samma tidning uppmanades läsarna komma till Vinterspelen på skidor 1945 bland annat för:

...att arrangörerna också är angelägna om att få in lite pengar. Man må ju betänka att genom de inkomster, som möjligen kunna erhållas av D.M. skola såväl skidlöparnas förberedelser som tävlingsdeltagande finansieras för många tävlingar. Luleåborna ha ju ofta haft glädje av de skidtrupper, som LSK skickat ut och det är att hoppas att de nu skola vara lojala och ge sin tribut. Även de som ute i spåret tänka titta på tävlingen har anledning att göra sig frågan om det icke är rättvist att på sitt sätt ge en ersättning för titten. I det fallet gingo förresten Sollefteåborna före med ypperligt exempel i fjol vid S.I.F.-spelen. Hundratals skidutrustade människor trängdes vid biljettförsäljningen för att lösa biljett, innan färden ställdes vidare i terrängen. Sakerligen vilja icke Luleåborna vara sämre. (N-K 3. 2 1945)

Sådana skrivelser var lika vanliga i storstadstidningarna, åtminstone fram till pappersransoneringen under andra världskriget. Tidningarna stödde också idrotten och gjorde reklam för sig själva genom att vara med och arrangera tävlingar. Det tog fart på 1910-talet. Dessa evenemang fick stor publicitet i den arrangerande tidningen som också undantagslöst betecknade sina tävlingar som succéer. Konkurrenterna gjorde sitt bästa för att förbigå evenemanget, alternativt försökte finna brister i det. Bland de evenemang som exempelvis Dagens Nyheter och Stockholms-Tidningen initierade på 1910-talet kan nämnas Dagbladsstafetten, Sexdagars på cykel, Simborgarmärket, Kronprinsens pokal i fotboll samt Fyrstadsbrottningarna. Denna typ av "aktiv" journalistik finns än idag, men inte i samma utsträckning. DN-galan i friidrott, Stockholm Maraton och Göteborgs-Varvet är evenemang som startats de senaste decennierna med dagstidningar som medarrangörer.

Redan på 1890-talet placerade en del tidningar sportnotiser under en speciell vinjett som "Idrott", "Sport" eller "Idrottsafdelningen". Tidi-

gare hade det idrottsliga notismaterialet varit kringstrött på alla sidor. Dessa vinjetter gav idrotten höjd status. Sedan länge hade den "andliga" kulturens manifestationer sammanförts under fasta vinjetter. När idrotten nu fick motsvarande vinjett innebar det ett erkännande av den som ett betydande inslag i samhällsbilden, ett inslag som bedömdes ha kommit för att stanna (Lindroth 1974: 153). Detta poängterades än mer från 1920 och framåt, då sportmaterialet – först i Dagens Nyheter från den 15 januari, placerades på en egen sida. Andra tidningar följde snart efter, trots att Riksidrottsförbundet av alla varnade. Man menade att det aldrig i längden skulle gå att fylla en hel sida med sport!

På 1920-talet anställde flera tidningar sportkrönikörer, som dagligen eller några dagar i veckan kommenterade aktuella händelser inom sportvärlden. I viss mån höjde det sportavdelningens status på tidningen. Detta skedde först i storstäderna, där sporten först utvecklades. Från 30-talet och framåt har emellertid sporten och tidningarnas sportavdelningar vuxit snabbt i hela den svenska dagspressen. Idag utgör sportjournalisterna cirka tio procent av samtliga dagspressjournalister i Sverige.

Mer och mer sport under 100 år

Under perioden 1895-1915 innehöll tidningarna mycket lite sport. Speciellt gällde det lokal- och regionaltidningarna samt Arbetet. I dessa tidningar fanns det flera dagar i veckan ingen sport alls. Utrymmet ökade dock för varje decennium, först och främst i Stockholmstidningarna. 1905 svarade Dagens Nyheter och Aftonbladet för 70 procent av det samlade sportmaterialet i de sju analyserade tidningarna och 1915 svarade enbart Dagens Nyheter för drygt hälften av de sju tidningarnas sportutrymme. Tio år senare hade sportmaterialet ökat med 350 procent i dessa tidningar sammantagna. Det berodde framför allt på att motståndet mot sport delvis brutits ner på s-tidningarna, som detta år innehöll fem gånger mer sport än tio år tidigare. Dagens Nyheter var dock fortfarande den tidning som innehöll i särklass mest sport, cirka sju spalter per dag.

År 1935 hade de sju tidningarna tillsammans ökat sitt sportutrymme med ytterligare cirka 350 procent. Ökningen var då störst i gruppen lokal- och regionalpress. Mest av allt hade dock Arbetet ökat. Tidningens satsning på idrott började just 1935 då också den förste sportchefen anställdes.

Från och med 1930-talet har sportavdelningen, åtminstone utrymmesmässigt, varit den största

specialavdelningen i svenska dagstidningar. Under perioden 1945-1995 fortsatte sportmaterialet att öka men i lugnare takt än tidigare. Skillnaden mellan storstädernas morgontidningar och lokal- och regionalpressen blev allt mindre och från och med 1975 publicerade de tre lokal- och regionaltidningarna mer sport per dag än vad storstadstidningarna, med undantag av Göteborgs-Posten, gjorde. Denna tidning innehöll i genomsnitt fyra och en halv helformatssida 1995, nästan lika mycket innehöll Arbetarbladet medan Norrbottens-Kuriren dagligen publicerade sport motsvarande cirka fyra helformatssidor.

De första decennierna bestod många tidningar bara av fyra sidor. Därefter har sidantalet ökat tio-ja till och med femton-tjugofaldigt. Även med hänsyn tagen till tidningarnas totala volym visar det sig att sportmaterialet utgjorde en mycket liten andel av tidningarnas innehåll under de tre första decennierna. Därefter ökade andelen snabbt. Många som läser Göteborgs-Posten, Dagens Nyheter eller Arbetet idag suckar över att en så stor del av tidningen består av sport. Men om man ser till sportens andel av hela tidningen utgör sporten en mindre andel på 1990-talet än på 1930-talet, då den var som störst. Cirka 11 procent av Arbetets och Göteborgs-Postens *totala* utrymme (inkl. annonser) och 8,5 procent av Dagens Nyheter. Det torde innebära att omkring 25 procent av Göteborgs-Postens och 20 procent av Dagens Nyheter *redaktionella* utrymme då upptogs av sport. Däremot har sportens andel av lokal- och regionaltidningarnas totalvolym ökat mycket kraftigt efter andra världskriget och har aldrig varit större än på 1990-talet. Sporten upptog i de tidningarna i genomsnitt 15 procent av det totala utrymmet 1995. Aftonbladets andel sport har varit som högst 1985-95 med cirka 16 procent.

Fram till och med mitten av 1960-talet koncentrerades tävlingsidrotten till söndagarna. Det medförde att måndagstidningarna ibland kunde bestå nästan till hälften av sportmaterial. I genomsnitt publicerade de tre sexdagars lokal- och regionaltidningarna i undersökningen 38 procent av veckans sport i måndagsnumret och storstädernas sju-dagartidningar 27 procent 1965. De senaste årtiondena har sportaktiviteterna spritts ut över veckans samtliga dagar, vilket givetvis har påverkat sportsidorna. 28 respektive 18 procent av veckans sport publicerades 1995 i de båda tidningsgruppernas måndagsnummer.

Under perioden 1895-1965 blev antalet artiklar och notiser ständigt fler. Trots att antalet notiser minskat har det totala antalet artiklar/notiser ökat i lokal- och regionalpressen från 1965 till 1995 med

drygt 20 procent. I storstadstidningarna har däremot antalet artiklar/notiser totalt minskat med omkring 20 procent, trots att utrymmet ökat. I Göteborgs-Posten minskade antalet artiklar med en tredjedel från 1965 till 1995. Detta år innehöll de tre lokal- och regionaltidningarna för första gången i undersökningen fler sportartiklar än storstadstidningarna.

Tävlingsverksamheten på elitnivå har ökat kolossalt de senaste 20-30 åren, såväl i Sverige som utomlands. Seriesystemen har byggts ut med omfattande seriespel och slutspel. VM, EM, Europacuper, världscuper och så vidare arrangeras i allt fler sporter allt oftare. Dessutom uppfattas spelservicen som en nödvändighet och kräver flera sidor i veckan. Denna snabba utveckling har givit sportredaktionerna problem. Sporten har visserligen tilldelats avsevärt större utrymme, men det finns trots allt gränser för hur mycket sport tidningarna kan innehålla. Därför har framför allt storstadstidningarna tvingats komprimera eller utesluta nyhetsartiklar om t ex allsvenska seriematcher som inte lokala lag är inblandade i. De nöjer sig ofta med att redovisa matchfakta från allsvenskan i fotboll, handboll, bandy och elitserien i basket och ishockey. Så kallade b-sporter som brottning, boxning, handboll, simning med flera bevakas allt mindre.

Tidningarna redovisar däremot fler resultat och tabeller. 16 procent (=352 spaltmeter) av det totala sportutrymmet i de sju tidningarnas bestod av resultat och tabeller de tre analysveckorna 1995, vilket kan jämföras med 9 procent (=103 spaltmeter) 1965, då sportmaterialet bara var hälften så omfattande. I Arbetet 1995 utgjorde resultat och tabeller hela 32 procent av sportutrymmet. Minst andel resultat publicerade Aftonbladet med 8 procent.

Ingenting har ökat så mycket på sportsidorna de senaste 30 åren som spelservicen. År 1965 innehöll de sju analyserade tidningarna 50 spaltmeter fotbolls- och travtips under de tre veckor som analysen omfattar, vilket då utgjorde 4 procent av det totala sportutrymmet. 1995 var motsvarande siffror 336 spaltmeter och 15 procent. Allra störst andel fotbolls- och travtips innehöll Aftonbladet och Arbetet med 20 procent av sportutbudet. Arbetet fyllde alltså drygt hälften av sportsidorna med tips och resultat 1995.

År 1925 utgjorde referaten och förhandsartiklarna tillsammans omkring 80 procent av samtliga artiklar på sportsidorna i de sju tidningarna. Därefter har deras andel sjunkit kontinuerligt till 34 procent 1995. Andelen artiklar med klubbnyheter och organisationsfrågor inom idrotten har

också minskat avsevärt. De utgjorde åtta procent av artiklarna 1895, sex procent 1915 men bara två procent de senaste två decennierna.

I stället har andelen artiklar som främst består av de tävlandes kommentarer efter tävlingarna men som också innehåller något om själva tävlingen ökat från 1 procent 1915 till 25 procent 1995. Artiklar som enbart består av aktivas kommentarer eller personfakta saknades helt fram till 1935 men utgjorde 11 procent 1995. Andra områden som ökat sin andel kraftigt de senaste decennierna är skador/bråk/misshandel och doping. Så sent som 1955 handlade två procent av sportartiklarna om dessa aspekter mot åtta procent 1995. De negativa sidorna av sporten framträder således numera ofta på sportsidorna. Under tre veckor 1995 återfanns exempelvis följande rubriker i Aftonbladet:

Berusad domare fick ledas av plan

- Det här är misshandel

-Huss är en jävla kärring

Fotbolls- spelare dopad

Spelare riskerar fyra års fängelse

Visst ska Ravelli ha sitt straff

Sunneborn: jag vägrar att betala mina böter

Basketstjärna får fyra månaders fängelse

Fotbollsstjärnan Sergej Juran åtalas för dråp

Exemplen är som sagt hämtade ur Aftonbladet men samma typ av innehåll fanns i de andra tidningarna om än inte alltid lika stort uppslaget.

När huvuddelen av den svenska dagspressen på 1950-talet övergick från eftermiddags- till morgonutgivning blev rollfördelningen mellan morgon- och kvällspress klarare. I alla fall insåg kvällstidningarna att de inte längre kunde rapportera vad som hänt på arenorna dagen innan, eftersom det genom morgontidningarna redan var känt för läsarna. Dessa fick dessutom 1956 en sportradio att lyssna till. Kvällstidningarna började därför i stället att komplettera morgontidningarna. De inriktade sig på någon höjdpunkt, avgörande moment eller

matchhjälte. De intervjuade och förmedlade kommentarer från huvudrollsinnehavaren i matchen eller tävlingen.

På 1960-talet började även morgontidningsreportrarna ge sig in i omklädningsrummen efter tävlingarna för att skaffa kommentarer. Numera är det nästan viktigare för sportreportrarna att besöka omklädningsrummet efter matchen/tävlingen än att se den. Läsarna kommer därmed nära idrottsstjärnorna som via reportern talar till dem. Tävlingarna har kommit mer i bakgrunden och de tävlande i förgrunden.

Allt eftersom TV har blivit var mans egendom och sänder mer och mer sport har morgontidningarna i allt större utsträckning tagit efter kvällspressens sätt att bevaka sportevenemangen. Rapporteringen har blivit mer dramatiserad genom att sportens upplevelsemässiga sidor framhävs; avgörande ögonblick, heroiska prestationer, rekord, sorg, glädje mm. Detta ger kvällstidningarnas sportreportrar problem. I sin strävan efter att publicera något eget hamnar kvällstidningsreportrarna allt längre bort från själva tävlingen. Efter större tävlingar kan kvällstidningarna satsa på stort uppslagna bildreportage om "Så firade de segern" eller "GULDFESTEN". De skriver också mer och mer om idrottsstjärnornas privatliv och andra saker som inte har direkt med tävlingen/matchen att göra. Såväl bilder som texter har de senaste årtiondena blivit alltmer värdeladdade och personinriktade.

Ishockeyn växer snabbast

Bredden på idrottsbevakningen i dagspressen har ökat avsevärt under i stort sett hela hundraårsperioden. 1895 skrev de då sex tidningarna (Arbetarbladet hade inte grundats än) om 10 sporter, medan de sju tidningarna skrev om 54 sporter av 64 kategoriserade under de tre veckorna 1995 som analysen omfattar. Och då är resultatbörserna inte inräknade. 1995 fanns således artiklar inte bara om de vanligaste, största grenarna, utan också om amerikansk fotboll, baseball, rodel, bågskytte, curling, fäktning, gymnastik, judo, rugby, simhopp, squash, tyngdlyftning, vattenskidor, volleyboll – även beachvolleyboll, jogging, skidskytte, freestyle och rullstol. Till detta kom kategorin "övrigt", som inrymde mountainbike, triathlon, kanotpolo, frisbee och draghund.

Ingen enskild tidning skrev dock om mer än 36 sporter under de tre veckorna. Det var Arbetarbladet medan Jönköpings-Posten och Göteborgs-Posten publicerade artiklar om 35 sporter. Dagens Nyheter skrev om 32 sporter, lika många som 1935.

I Arbetet har antalet sporter sjunkit från 37 år 1965 till 32 år 1995. Än snävare har rapporteringen blivit i Aftonbladet. 1935 skrev tidningen om 33 sporter under de tre analyserade veckorna mot endast 22 sporter 1995. Tendensen är tydlig; storstadstidningarna – delvis med undantag för Göteborgs-Posten – gör sin bevakning snävare medan lokal- och regionaltidningarna fortfarande försöker täcka den mesta idrotten inom sina spridningsområden.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet fick militära grenar som skytte och ridsport (då var den militär) stor uppmärksamhet. 1895 bestod drygt 50 procent av det i och för sig lilla sportutrymmet av de två grenarna. Men från och med 1915 har fotboll ständigt varit den mest omskrivna sporten. 53 procent av artiklarna 1915. Därefter har andelen legat mellan 21 och 40 procent (märk väl att i dessa siffror ingår INTE tabeller och fotbollstips.)

Under perioden 1925-1955 var friidrotten den näst största sporten men därefter har tidningarnas intresse dalat kraftigt. Ett visst uppsving blev det 1995, då friidrotts-VM arrangerades i Göteborg. Andra grenar, som fått en allt mindre andel av sportutrymmet, är skridsko, skytte, segling, boxning, brottning och längdskidor.

Den gren som i stället får näst mest publicitet är ishockey. Under de fem första decennierna nådde ishockeyn inte ens upp till en procent av sportutrymmet. 1945-55 bestod 2-3 procent av sportsidorna av ishockey. Redan 1965 hade det ökat till 12 procent och 1995 fyllde ishockeyn 22 procent av sportsidorna (exklusive resultat och tipservice).

Andra sporter som de senaste decennierna fått en större andel av utrymmet än tidigare är tennis, trav (även exklusive travtips), alpint, basket och golf.

Sportsidorna allt mer elitinriktade

Sportsidorna handlar allt mer om elitidrott och elitidrottare. De senaste två-tre decennierna har visserligen andelen artiklar om manlig elit minskat något men i gengäld har andelen artiklar om kvinnlig elit ökat desto mer. Ändå dominerar manlig elit fortfarande mycket kraftigt. 72 procent av artiklarna handlade 1995 om manlig elit mot 12 procent om kvinnlig elit. Ytterligare 5 procent av artiklarna handlade om både manlig och kvinnlig elit. Som jämförelse kan nämnas att manlig elit 1965 förekom i 79 procent av artiklarna medan kvinnorna bara förekom i 2 procent.

Aftonbladet är den tidning som från 1925 och framåt har skrivit mest om kvinnoidrott. De tre se-

naste decennierna har för övrigt lokal- och regionaltidningarna innehållit väl så mycket kvinnoidrott som storstadstidningarna. I Arbetarbladet handlade 17-18 procent av sportartiklarna om kvinnoidrott 1985-1995.

Breddidrotten, med undantag av ungdomsidrotten, har följaktligen sjunkit. 1935 handlade 12 procent av artiklarna om manlig breddidrott. Därefter har den andelen minskat kontinuerligt till endast 1 procent 1995. Flera tidningar satsar däremot medvetet på att någon dag i veckan publicera speciella ungdomssportsidor. De stödjer också ungdomstävlingar av olika slag och ger dem stor publicitet. Skol- och ungdomsidrott har från 1905 och framåt förekommit i 5-9 procent av sportartiklarna.

Handikappidrotten har däremot inte vid något mätillfälle uppnått mer än en promille av artiklarna i de sju analyserade tidningarna.

Speglar tidsandan

Behandlingen av aktörer har också varierat över tid. Sportjournalistiken – liksom annan journalistik – speglar och har sannolikt alltid speglat tidsandan. De fördomar som florerat i samhället har också kommit till uttryck på sportsidorna. Det gällde inte minst synen på utlänningar och idrottsmän med annan hudfärg. Nationell självtillräcklighet uppfyllde landet kring sekelskiftet och decennierna dessförinnan och det präglade också sporttexterna, vilket till exempel följande citat visar:

Vårt svenska gymnastiksystem, Lings oförvanskade verk, en av vårt folks dyrbaraste skatter, står så högt över alla utlandets s. k. system som ett redligt, välsignelserikt arbete står över applådsniken humbug. (Lindroth 1974:96)

Utländska deltagare i gymnastikuppvisningar kunde karakteriseras som "*cirkusyngel*" och "*zigenarpatrask*" med "*apfasoner*" och "*cirkuskonster*." (Lindroth 1974:105)

Den idrottsman som hade annan hudfärg än vit fick fram till 1960-talet finna sig i att detta ständigt noterades i spalterna. Formuleringar som i dag utan tvekan skulle betecknas som rasistiska har under mer än hälften av detta sekel varit fullkomligt naturliga i pressen. Typiskt var telegram som detta:

Negern Hubbard satte vid tävlingar i New York nytt världsrekord i längd med ett hopp på 7,89.6 meter.

Det här TT-telegrammet infördes i flera av de analyserade tidningarna den 16 juni 1925. Inför VM-

utmanarmatchen i tungviktsboxning mellan Max Baer och Joe Louis skrev signaturen Seb i Aftonbladet bland annat följande i en förhandsartikel:

Vem vinner – Baer eller Louis, juden eller neger? Max Baer är visserligen bara halvjude, men ändå har hans namn satt raslidelserna i svallning. Och miljoner svartingar över hela Amerika hoppas på Joe Louis. Det är tider för promoters igen!

Mänskligt att döma borde Louis vinna. Max Baers chans skall ligga i knock out, sönderslagning av motståndaren, men negrer ha ju skallar av trä, det är lönlöst att slå på dem... (AB den 21. 9 1935)

Kvinnor främmande inslag

Kvinnor sågs som främmande inslag på idrottsarenorna långt in på 1900-talet. Ett skäl var att idrotten främst ansågs vara bra för att stärka landets försvar och det har i huvudsak varit en manlig plikt. Det betraktades länge som okvinnligt att idrotta. Långt in på 1900-talet hävdade dessutom den medicinska vetenskapen att stora ansträngningar var skadligt för kvinnor och kunde skada deras förmåga att föda barn. Kvinnor var därför utestängda från en stor del av tävlingsidrotten till långt efter andra världskriget.

I några sporter deltog dock kvinnor på ett tidigt stadium i Sverige. Redan på 1800-talet ägnade sig en del kvinnor åt skytte, cykling, gymnastik och simning men i de två sistnämnda sporterna arrangerades inga tävlingar. I victorianska Storbritannien ansågs däremot cykling inte bara skada förmågan att föda barn utan kunde också leda till prostitution! (Koivula 1999:19)

I början av 1900-talet började kvinnor också så smått med vissa friidrottsgrenar, bandy, skidor, tennis, badminton och konståkning men det satte få spår i pressen. 1925-65 publicerade storstadstidningarna ett fåtal artiklar om kvinnoidrott medan den helt lyste med sin frånvaro i lokal- och regionaltidningarna. Detta berodde troligen på att kvinnorna i storstäderna började idrotta tidigare än sina systrar ute i landet.

Framför allt under perioden 1935-55 särbehandlades kvinnorna ofta och togs långt ifrån alltid på allvar av sportjournalisterna. Fenomenet är inte bara svenskt. Så här skrev den danska medieforskaren Kirsten Frandsen (1995) om danska sportjournalisters OS-rapportering från London 1948:

...För de manliga journalisterna finns det en obegriplig motsättning i det förhållandet att en kvinna både kan vara särdeles kvinnlig och samtidigt vara en tävlingsmänniska med vilja och fysisk råstyrka.

Synen på de kvinnliga idrottare visade sig inte minst i bildtexter, något som följande exempel får illustrera:

Så här lätt om lilla stjärten skall man vara, säger wienflickan Hanna Eigel och tar ett skutt, som ger henne seger i EM i konståk. Det hände i Budapest häromdagen. (AB 6. 2 1955)

Här handlar det om ren fiktion, om skribentens egna fantasier. Det är orimligt att tänka sig att Hanna Eigel skulle uttrycka något sådant, allra minst mitt i ett hopp i ett

Europamästerskap. Kvinnors utseende kommenterades också ofta i bildtexter:

Att inte all Stockholms manliga skolorungdom sprang benen av sig för att komma till Forsgrenska badet förvånar när man ser den här duon: Kate Jobson, Varberg (t.h.) och etta, samt Monica Krook (t.v.) och trea på stora flickornas frisim. Vackert eller hur? (DN 24.9 1955)

Liknande utseendefixerade kommentarer fanns inte i bildtexter om manliga idrottsutövare. Under de två-tre senaste decennierna har det skett en klar förändring och rapporteringen om kvinnoidrott har blivit allt mer lik den om manlig idrott.

Intressant är för övrigt att kvinnliga idrottsutövare under hela 1900-talet har förekommit på en större andel av bilderna än av texterna. Detta kan man fundera över. En tänkbar förklaring är att kvinnor var så mycket ovanligare på idrottsarenorna och därför uppmärksammades extra av foto-graferna. Men det kan givetvis ibland också ha varit för att tillfredsställa den i huvudsak manliga läsekretsen.

Den lokala idrottens andel minskar

En tydlig tendens är att de lokala idrottsevenemangen får allt svårare att hävda sig på sportsidorna. I stället är det artiklar om tävlingar och idrottsmän utomlands som fyller ett allt större utrymme. Fram till och med 1945 dominerade det lokala idrottsmaterialet mycket kraftigt. Två tredjedelar av alla artiklar handlade om idrott inom spridningsområdet. 1985-95 hade den andelen sjunkit till drygt 40 procent. I stället har rapportering om idrott i övriga Sverige ökat från 7 procent 1915 till 35

procent 1985 för att därefter sjunka till 29 procent 1995. Lika stor andel utgjorde detta år artiklarna om internationell idrott.

Storstadstidningarna, inklusive Aftonbladet, innehöll 1995 en större andel sportnyheter från utlandet än från lokala och nationella idrottsarenor. Aftonbladet publicerade dubbelt så många sportnyheter från utlandet som från det lokala spridningsområdet, dvs Stockholmsområdet. I Dagens Nyheter handlade 40 procent av sportartiklarna 1995 om utländska tävlingar med och utan svenska deltagare.

Sportnyheterna från utlandet visar upp samma mönster som utrikesrapporteringen i övrigt. Närheten, särskilt den kulturella, har uppenbarligen stor betydelse. Den största andelen sportnyheter från utlandet kommer från de övriga nordiska länderna, de andra västeuropeiska staterna samt USA och Kanada. Den geografiska närheten tycks betyda mindre. Under större delen av efterkrigstiden har närliggande nationer som DDR och Sovjetunionen varit två av världens tre ledande idrottsnationer. Även Polen har varit mycket framgångsrikt i många sporter. Ändå har de svenska tidningarna under hela den perioden publicerat fler sportnyheter från t ex Norge och Finland var för sig än från östblocket sammantaget.

Sportnyheter från länder som är såväl geografiskt som kulturellt mer avlägsna Sverige har varit ovanliga under hela seklet. Nyheter från Asien, Afrika och Sydamerika har således varit sällsynta. Bara i samband med stora mästerskapstävlingar i dessa delar av världen har nyhetsströmmen ökat något.

Tidningarna innehåller också allt mer nationell idrott med eller utan deltagare från det egna spridningsområdet. Det sistnämnda gäller främst de båda Stockholmstidningarna. Men också de andra tidningarna rapporterar mer än tidigare om vad som händer i övriga landet. Framför allt om det finns lokala idrottsmän eller lag att bevaka. Och det finns det allt oftare. Tävlingsutbytet blir allt intensivare i Sverige, kanske framför allt i lagsporterna.

Språket förändras kraftigt

Språket på sportsidorna har ofta kritiserats. Och många gånger med rätta. Men ibland har sportjournalisterna fått utstå orättvis kritik. För det första har under nästan hela seklet en icke ringa del av sportstoffet skrivits av idrottsledare och inte av reportrarna. För det andra har många artiklar överhuvudtaget inte skrivits utan har under stark tidspress extemporerats in per telefon från någon idrotts-

läktare. Extemporering innebär att reportern bara läser in en text till telefonmottagningen utan att ha hunnit skrivit ner den. Många av de värsta språkgrodorna på sportsidorna har sannolikt berott på dessa omständigheter.

I denna undersökning har jag inte genomfört någon direkt språkanalys (andra har gjort det, till exempel Nerman, 1968, Tingbjörn, 1976 och Rydén 1981) utan bara noterat vissa utvecklingsdrag.

Språket i sportartiklarna var i början mycket målande och samtidigt befriat från sporttermer och jargong. Det var under den tid då sportbevakningen till stor del sköttes av allmänreportrar utan djupare kunskaper om sport och texterna placerades bland allt annat redaktionellt material på sidorna. Artiklarna vände sig till hela läsekretsen. Ett exempel på en allmänreporters formuleringsförmåga är följande där paråkningen på skridsko skildrades:

...men märkligt att säga ådrog sig dock ett svenskt par den största uppmärksamheten. Det var syskonen Lindahl från Örebro, som redan förut på Idrottsparkens bana väckt entusiasm. Hon en slank, äkta nordisk ungfru med fagert ansikte, han en lefvande Apollo di Belvedere, utförde de tillsammans en skridskodans, som i mjukhet och gratio lämnar all annan dans bakom sig. Det var som en elfvare på ången en sommarnatt. (AB 5. 2 1905)

I Dagens Nyheter beskrevs ett annan konståkningsspar på välkomstbanketten, dagen innan Nordiska Spelen i Stockholm inleddes:

...här har det intressanta paret Syers sin plats – hon en graciös, strålande 21-åring, han en nobel, kanske lite stel, engelsk typ. Denne korrekta engelsman och hans fru äro de största entusiaster för skridskoidrotten man väl kan träffa på. Då isen tar slut i London bege de sig helt enkelt till Schweiz eller något annat land där ännu vatten ligga och sova under det frusna täcke där konståkaren så gärna ritar sina vackra mönster. (DN 2. 2 1905)

Eftersom fotografier ännu var mycket ovanliga försökte reportern i stället beskriva hur idrottsmännen såg ut. Att läsa dessa texter krävde inga kunskaper om idrott.

Med tiden blev reportrarnas idrottskunnandet viktigare än den allmänjournalistiska förmågan. I längden var det förhandstipsen, resultatet och de sakliga referaten som läsarna ville ha. Från 1920-talets början blev sporten därför alltmer ett specialområde som bevakades av sportkunniga reportrar. Då ändrades också skrivsättet. Det mest typiska för

sportartiklarna under perioden 1920-60 var att tävlingar och matcher refererades strikt kronologiskt. Reportern ingrep inte i skeendet eller stuvade om det. Texterna inleddes som regel med en mer eller mindre levande beskrivning av väderlek, stämning på läktarna samt slantsingling om det handlade om fotboll eller bandy. Därpå följde referat av händelser i den ordning de inträffade. Ett avgörande mål i matchens slutminut stod således sist i referatet. Sportens facktermer trängde allt mer in i texterna som därmed mer och mer ställde krav på läsarna. Reporterns uppgift var inte bara att referera utan också att bedöma prestationerna. Han skrev vad han såg. Däremot intervjuade reportern sällan någon idrottsman efter matchen eller tävlingen.

På 1940-50-talen började reportrarna på storstadstidningarna att skriva sammanfattande ingresser, där tävlingens höjdpunkter togs upp. Därmed blev artiklarna mer nyhetsmässigt disponerade. De renodlade kronologiska referaten försvann från och med 1960-talet, först i storstadstidningarna, och ersattes av artiklar som i huvudsak var inriktade på någon poäng, någon enskild idrottsman eller på kommentarer. Sportjournalistiken blev därmed mindre informativ. I stället erbjöd den upplevelser, läsarna kom nära idrottsstjärnorna och kunde identifiera sig med dem. Intervjun blev det självklara arbetsredskapet och det satte också sina spår i texterna i form av direktcitat. Den så kallade pratminusjournalistiken bredde ut sig.

I förhandsartiklarna försvann alltmer de annonsliknande inslagen till förmån för ett innehåll som skapade förväntningar på och intresse för det kommande evenemanget. Båda dessa förändringar visar att sportreportrarna började tänka mer på läsarna. Sportjournalistiken blev mer underhållande.

Sportbildens funktioner förändras

Bildens ökande betydelse på sportsidorna (och på övriga sidor i tidningarna också) framgår av att ungefär en tredjedel av hela sportutrymmet utgjordes av bilder under perioden 1985-95 mot en fjärdedel tio år tidigare och enbart 13 procent 1945.

Ända fram till dess att offset tryckteknik infördes var det dyrt att publicera bilder. Kostnaderna för klichéframställning var höga. På många tidningar var man därför mycket sparsam med nya bilder. I stället användes samma kliché åtskilliga gånger. När offset infördes på svenska dagstidningar i slutet av 1960-talet och under hela 1970-talet ökade bildantalet och också bildstorleken avsevärt. Aldrig har bilderna på sportsidorna (och antagligen på övriga sidor också) varit så stora som

på 1970-talet. Tryckkvaliteten var också mycket bättre än tidigare och det blev dessutom enklare att publicera färgbilder.

En allt större andel av artiklarna illustrerades också. 1965 illustrerades drygt var fjärde sportartikel, 1995 hela 38 procent. Allra störst andel illustrerade artiklar fanns i Aftonbladet och så har det varit sedan 1950-talet. 1995 var inte mindre än 80 procent av tidningens sportartiklar bildsatta. Den bildrikaste morgontidningen i undersökningen var då Göteborgs-Posten med 43 procent, medan Dagens Nyheter och Jönköpings-Posten hade minst andel bildsatta sporttexter med cirka 25 procent.

Före sekelskiftet var det extremt ovanligt med bilder från sportevenemang. År 1905, när Nordiska spelen (föregångare till de olympiska vinterspelen) arrangerades i Stockholm, satsade Dagens Nyheter och Aftonbladet kraftigt på illustrationer, främst på teckningar men också på något som kan liknas vid bildreportage. Fotografierna tog bilder framför allt på publiken, företrädesvis prominenta åskådare.

När Dagens Nyheter moderniserades strax efter sekelskiftet och då också fick möjlighet att publicera fotografier anklagades tidningen för att ägna sig åt sensationsjournalistik. Det dröjde till 1925-1935 innan bilder blev relativt vanliga i dagstidningarna. Bara ett fåtal tidningar hade ens då egna fotografer. Vanligast var att tidningarna hyrde fotograf eller fick bilder från någon nyhetsbyrå.

Sportillustrationerna har fyllt olika funktioner under årens lopp. En mycket grov beskrivning av vilka funktioner illustrationerna haft under detta sekel kan se ut på följande sätt:

1. *Att konkurrera.* 1905-1915. Bara det faktum att tidningen kunde publicera autotypier, ibland till och med av rörliga motiv, var en stor konkurrensfördel under denna period. Men det var betydligt vanligare att visa rörliga motiv med hjälp av teckningar.
2. *Att informera.* På 1920- och 1930-talen blev bilder vanligare. En del aktionsbilder förekom, men framför allt var porträtten vanliga liksom bilder på idrottsmän som poserade framför kameran. Detta var före televisionens tid och läsarens enda möjlighet att få veta hur idrottsmännen såg ut var oftast genom bilder i tidningarna. Porträtten fortsatte att utgöra en stor andel av bilderna på sportsidorna även under 1940-50-talen. Under samma period var lagbilder också mycket vanliga.
3. *Att roa.* 1930-1950. Underhållande, roande bilder förekom som mest under 1930-1950-talen.

Det var bilder med humoristiskt innehåll, lustiga situationer och de kompletterades med skämtsamma bildtexter.

4. *Att dokumentera.* 1940-1970. Fotografierna fick med förbättrad teknik allt mer till uppgift att dokumentera det texterna handlade om. De visade till exempel hur målen kom till och när segraren bröt målnöret. Den typen av motiv var synnerligen vanlig 1940-1970 och förekommer ännu, men inte alls i samma omfattning.
5. *Att förmedla känslor och estetiska upplevelser.* Det blev vanligt från och med 1970-talet. I takt med att reportrarna allt mindre ägnade sig åt att referera och återge vad som skett på tävlingsarenan och i stället intervjuade de inblandade i efterhand har även fotomotiven förändrats. Därför ser vi allt fler jubel- och glädjebilder på sportsidorna. Ibland även bilder som uttrycker sorg eller ilska. Det är också vanligare att fotografierna visar det estetiska i idrotten. Ibland sker det genom att fånga rätt ögonblick i en rörelse, ibland genom att ta bilden ur ett annorlunda perspektiv.

De tydligaste förändringarna av sportbilderna under perioden 1965-1995 kan sammanfattas på följande sätt:

- a) bilderna visar mindre avgörande ögonblick eller helhetsbilder. I stället framhäver de kampen, styrkan, kraften, farten och spänsten. Kameran fångar det dynamiska, dramatiska och ofta också det estetiska i idrotten.
- b) bilderna inriktas mer på det emotionella. De visar upp glädje, sorg, ilska eller fighting spirit på ett helt annat sätt än tidigare. Den renodlat informativa funktionen har därmed tonats ner.
- c) bilderna fokuserar numera mer på enskilda idrottsmän och allt mindre på kollektivet, laget. Det är mer närbilder än översiktsbilder.

Rent tekniskt var det ofta omöjligt med samspel text-bild innan tidningarna skaffat sig telefoto för förmedling av bilder. Dessförinnan transporterades bilderna med bil, buss, tåg och från slutet av 1930-talet ibland med flyg. Texterna däremot telefonerades in och kom således i tidningen någon eller några dagar innan bilderna. Det innebar att bilderna blev placerade i en omgivning som de inte hade något samband med. Telefoto skaffade många tidningar på 1950-60-talen. Expressen och Nya Wermlands-Tidningen använde den tekniken redan vid OS i London 1948.

Nyhetsorganisation

Som vi sett har sportsidorna inte bara innehållit lokal och regional idrott utan i hög grad även nationell och med åren alltmer internationell idrott. Ingen sportavdelning klarar det på egen hand trots att den som regel är den största specialavdelningen på dagstidningarna. I de sju tidningar, som analyserats, utgjorde sportmedarbetarna 1995 allt från knappa 5 procent av redaktionen på Dagens Nyheter till cirka 15 procent på Arbetarbladet. Dessa medarbetare svarade 1995 för drygt 40 procent av artiklarna på sportsidorna, en siffra som har varit tämligen konstant de senaste tre decennierna. 1965 och dessförinnan var siffran omkring 33 procent.

Att enbart med hjälp av innehållsanalys undersöka vem som skrivit artiklarna är inte möjligt eftersom artiklarna i många fall är, och framför allt tidigare var, osignerade. Källangivelse var i åtskilliga fall bara i stil med "Bref från Skövde".

Kring sekelskiftet, då det ännu inte fanns några sportjournalister på redaktionerna var rapporteringen till största delen beroende av idrottsledare som lämnade uppgifter till redaktionen. När det gällde sporthändelser i övriga landet och utlandet klippte man texter från andra tidningar. Några få sportnyheter från utlandet levererades också av Svenska Telegrambyrån.

Idrottsledare har fortsatt att lämna texter till sportredaktionerna i alla år men deras andel av sportmaterialet har minskat avsevärt de senaste 20-30 åren, något som varit till gagn inte minst för språkbehandlingen på sportsidorna. Men så sent som i slutet av 1980-talet hade exempelvis Göteborgs-Posten cirka 300 namn på lönelistan över sådana som sände in texter kontinuerligt till sportredaktionen. Ungefär 200 av dessa är numera avförda, vilket till en del också förklarar varför den lokala idrottens andel har minskat.

Från 1920-talet fanns det i alla fall någon eller några sportmedarbetare på de större tidningarna och dessa skrev de större artiklarna på sportsidorna. Tidningarnas Telegrambyrå blev till god hjälp när det gällde resultatredovisning mm och tidningarnas sportredaktioner började rätt snabbt att samarbeta. Det har i många år funnits ett mycket väl utvecklat samarbete mellan sportavdelningarna på landets tidningar. Det innebar att en reporter på en tidning skrev för t ex bortalogets tidning så att den sistnämnda inte behövde skicka en egen reporter till matchen. De texter som skrivs av reportrar på andra tidningar förses som regel inte med byline. Det är främsta orsaken till att så många texter är osignerade än idag.

Ett annat sätt att bevaka tävlingar, som ägde rum långt från tidningens redaktion, var att låta någon aktiv själv telegrafera eller ringa in och berätta hur tävlingen gått. Så skedde ofta på 1930- och 1940-talen när våra bästa idrottsmän var på turné utom- och inomlands.

Dagens Nyheters förste sportchef, David Jonason, har berättat att hans tidning var den första som "sydde in" en storstjärna genom att köpa en artikel per större tävling av honom. Det uppskattades inte av konkurrenterna. Så här beskrev Jonason det:

Det blev stort gny när den annars pratsamme Gunder Hägg plötsligt började vara alldeles moltyst i omklädningsrummen och smita ifrån våra kollegor. (Jonason 1954)

Dagens Nyheters "Specielle korrespondent" skrev under rubriken "Schröderförlust i praktmatch mot Bernard" om matchen den 4 februari 1935. Korrespondenten var Schröder själv. Hans namn stod under artikeln och artikeln var skriven i jag-form.

Källangivelsen "Privat till DN", "Privat till GP" etc var vanlig. Bakom denna fanns uppenbarligen ibland aktiva idrottsmän. Tidningarna tvingades att arbeta på detta sätt. Kommunikationerna var ännu för dåliga för att de egna medarbetarna skulle ha tid att resa till alla stora idrottstävlingar. Men det finns fler förklaringar till förekomsten av "privattelegrammen":

...Och man drog sig inte för att sätta privattelegrambeteckning på det material, som fiskats upp i de till Stockholm anlända utlandstidningarna. Det är med andra ord mycket svårt för att inte säga omöjligt att ange hur många verkliga telegram som skickades till en koncern eller en enskild tidning. Allt talar för att de "falska" telegrammen stundom var flera än de äkta.

Så beskrev Ivar Ljungquist (1953) på Dagens Nyheter nyhetsrapporteringen i början av detta sekel. Han beskrev nyhetsrapporteringen i allmänhet, men det gällde säkert även sportrapporteringen.

1895 var 92 procent av alla sporttexter osignerade. Hundra år senare hade andelen osignerade texter krymt till 32 procent. Den största förändringen i fråga om vem som levererat sporttexter de tre senaste årtiondena gäller TT. Nyhetsbyrån har under större delen av sin existens bara svarat för två-sex procent av texterna på de sju tidningarnas sportsidor. Till detta kommer resultatserVICEN, som har varit viktig för tidningarna. Men 1985 svarade TT plötsligt för 16 procent av sportartiklarna i de analyserade tidningarna, en siffra som ökade till 23 procent tio år senare. Mest överraskande var att 25

procent av Dagens Nyheters sportartiklar 1995 kom från TT. Tidigare har tidningen bara i undantagsfall publicerat TT-telegram.

Många förklaringar till utvecklingen

En förklaring till att sporten fått och kunnat breda ut sig så mycket i tidningarna är att den är förhållandevis billig att bevaka. En specialanalys av det redaktionella utrymmet och den redaktionella budgeten 1995 visar följande:

Tabell 1. Sportavdelningens andel av det redaktionella utrymmet och av den redaktionella budgeten 1995 (procent)

Tidning	Utrymme	Budget
Jönköpings-Posten	16,5	12,5
Norrbottnens-Kuriren	20	13
Arbetsbladet	20	12
Dagens Nyheter	11,6	4,3
Göteborgs-Posten	13	8
Arbetet	12	9,2
Aftonbladet	17	9

Kommentar: Källor till uppgifterna i tabellen är i vissa fall sportcheferna, i andra fall redaktionschefer eller chefredaktörer.

Som framgår av tabell 1 var sportavdelningens andel av den redaktionella budgeten låg i förhållande till den andel av det redaktionella utrymmet som den fyllde. Allra mest tycks redaktionsledningen få ut av sporten på Dagens Nyheter. Sportavdelningen tilldelades 4,3 procent av budgeten men fyllde 11,6 procent av innehållet 1995. Även Aftonbladets sportavdelning fyllde ett i förhållande till kostnaderna stort utrymme. Under hela 1990-talet har sporten tilldelats 8-9 procent av den budgeten och samtidigt svarat för omkring 17 procent av det redaktionella utrymmet. I Arbetet och Jönköpings-Posten kostade sportavdelningen mer i förhållande till det utrymme den fyllde än i övriga tidningar.

Frågan är vad som betytt mest för urvalet på sportsidorna och sportjournalistikens utveckling. Östberg (1993) menar att urvalet beror på sporten själv, svenska internationella framgångar, mediestrukturen och läsarnas inflytande. Ätminstone sett över en längre period måste även ägarnas inflytande eller policy, enskilda journalisters intressen och tidningens konkurrens- och marknadssituation tas i beaktande då man skall försöka förklara tidningarnas sportrapportering. Följande faktorer har

jag funnit vara de viktigaste för sportjournalistikens utveckling i dagspressen:

1) *Den idrottsliga verkligheten* (som i sin tur till stor del påverkas av samhällsverkligheten t ex i fråga om välstånd, fritid och tillgång till idrottsanläggningar). Under den hundraårsperiod som det här gäller har en del sporter introducerats i Sverige först under de senaste decennierna. Till den idrottsliga verkligheten hör också tävlingsintensiteten. Den är viktig i sammanhanget. Det är en underskattad, men i många fall antagligen avgörande faktor för hur mycket publicitet en sport kan få. Ju fler tävlingar eller matcher desto fler publiceringstillfällen. Särskilt gäller detta på elitnivån. Fotbollen och ishockeyn har under de senaste decennierna haft oerhört omfattande seriesystem. I ishockeyns elitserie spelar varje lag 50 matcher i grundspelet, vilket betyder två-tre matcher i veckan under flera månader. Därtill kommer ett mycket omfattande slutspel. Även om det inte skrivs speciellt mycket om varje match blir det ändå sammanlagt en stor mängd.

Det spelas drygt en halv miljon fotbollsmatcher i Sverige i Fotbollförbundets regi varje år, vilket rimligtvis måste sätta sina spår i spalterna. Vart tredje idrottsevenemang i Sverige under året är en fotbollsmatch (Fransson 1999:58).

Inte bara i Sverige har idrottsrörelsen vuxit. Allt fler länder satsar på idrott. Genom förbättrade kommunikationer, kommersialisering och professionalisering har det internationella utbytet ökat explosionsartat. Det tävlas året runt i penningstinna turneringar i tennis, golf, fotboll och också åtskilliga månader i alpint, skidor, friidrott etc. VM och EM arrangeras allt oftare i allt fler sporter. Grenar som det däremot inte arrangeras så många tävlingar i kan heller inte räkna med lika stor uppmärksamhet. Det gäller exempelvis modern femkamp, rodel och konståkning.

2) *Läsarna.* Dessa utövade säkert ett stort inflytande främst på de socialdemokratiska tidningarna. Dessa hade knappast ändrat sin ideologiska hållning till idrottsrörelsen så tidigt om de inte blivit varse att deras egna läsare och arbetarungdomarna i allmänhet var minst lika intresserade av idrott som andra samhällsgrupper var. Därför blev dessa tidningar tvungna att skriva om sport för att locka till sig och behålla framför allt de unga läsarna.

Sportavdelningarna prioriterar de sporter som redaktionen tror att flest läsare är intresserade av. Till viss del är det sporter som läsarna själva utövar. Dock långt ifrån alltid. Obestridligt är att fot-

boll och ishockey på svensk elitnivå lockar stor publik. Det kan naturligtvis till viss del bero på att tidningarna skrivit så mycket om dessa sporter och därmed själva skapat ett intresse. Men det finns troligen också speciella egenskaper i dessa sporter som gör dem attraktiva. Dramatik och spänning i spelet. Det finns dessutom en djup tradition och en stor portion nostalgi i dessa serier och deltagande klubbar. Till stor del är det samma klubbar som spelat i allsvenskan i fotboll sedan 1920-talet. De har blivit institutioner i den lokala och nationella idrottsvärlden. Alla har de en historia bestående av framgångar och bittra nederlag och av spelare med speciell stjärnglans.

Lokalpatriotism och nationalism har alltid frodats på sportsidorna. Idrotten är kraftigt identitetskapande och bidrar därmed till lokalpatriotism och nationalkänsla. Reportrarna håller på samma lag som läsarna. De gläds med läsarna när hemmalaget vinner. Då blir det större rubriker, bilder och texter än när laget förlorar. Och framför allt har man alltid skrivit mer om de egna lagen och om Sverige än om gästande lag. Genom den lokalpatriotiska eller nationalistiska tonen identifierar sig reportern med sina läsare. Under många år struntade reportrarna ofta i att namnge bortalagets spelare. De skrev bara exempelvis v.i. när de menade vänsterinnern Nils Nilsson i bortalaget.

Att travet fått ökad uppmärksamhet beror delvis på internationella framgångar men framför allt på att svenska folkets spelintresse har ökat lavinartat de senaste två-tre decennierna.

3) *Svenska internationella framgångar* på elitnivå leder ofta till omfattande publicitet eftersom läsarna är intresserade av att läsa om sådana. Det räcker med att hänvisa till Ingemar Johanssons VM-seger i professionell tungviktsboxning. Den ledde till att de stora svenska tidningarna utklassade sina tidigare upplagerekord. Det intresset kan inte förklaras med att läsarna själva utövade vare sig proffs- eller amatörboxning.

Tennis fick ett enormt uppsving i spalterna genom Björn Borgs oerhörda framgångar på 1970-talet och samma sak gällde alpint när Ingemar Stenmark slog igenom och fick svenska folket att sitta klistrade framför TV-apparaterna även på arbetstid. Innan Stenmark kom fram skrevs det inte många rader om alpint i svenska tidningar. Även golf, där Annika Sörenstam med flera de senaste åren haft stora framgångar, har fått avsevärt mycket mer publicitet.

Proffsfigor finns i många sporter i flera länder och många svenska idrottsmän har blivit mer eller

mindre framgångsrika proffs i utlandet. Det gäller inte bara i fotboll och ishockey utan också i handboll, bordtennis, cykel mm. De stora tidningarna känner press på sig att bevaka svenskarna i t ex italienska, tyska, holländska, belgiska, engelska, skotska och spanska ligorna i fotboll och NHL i ishockey.

Lokala framgångar nationellt och internationellt får också stor uppmärksamhet. Det betyder att sporter som är särskilt vanliga av klimat- eller andra skäl, och framgångsrika inom spridningsområdet också får stor uppmärksamhet. Det är således tämligen naturligt att Norrbottens-Kuriren har ägnat större utrymme åt skidor än de övriga tidningarna i undersökningen. Arbetet i Malmö upplät under flera decennier större utrymme åt brottning och det var under den period då Skåne var landets främsta brottningsdistrikt.

4) *Enskilda journalisters intressen.* Enskilda journalister påverkade antagligen rapporteringen mer tidigare än under de senaste två-tre decennierna. När sportjournalisterna själva var djupt involverade i idrottsklubbar eller i idrottsförbund påverkade det säkert deras prioriteringar. Ju mer engagerad i sportrörelsen journalisten var desto bättre ansågs det vara. Det gav honom information och status. Under flera decennier från 1920-talet och framöver var det vanligt att framför allt sportchefer också blev ordförande i något idrottsförbund på nationell eller regional nivå. I några fall även på internationell nivå, exempelvis Torsten Tegnér, Bengt Ahlbom, Glooker Well (Oscar Söderlund), R:et Eklöf, Sven Låftman och Sigge Bergman. För tidningarna var detta en fördel eftersom dessa medarbetare reste till de stora tävlingarna på sina idrottsförbunds bekostnad. Att vara personlig vän med idrottsstjärnor och klubbledare betraktades då som en stor såväl fördel som förmån. Under de senaste 30 åren har attityden förändrats och sportreportrarna intar en något självständigare ställning gentemot idrottsrörelsen. På många redaktioner förbjuds medarbetarna numera att vara aktiva i idrottsföreningar och förbund.

Även om sportreportrarna tvingas skriva om många olika sporter är det givet att de med tiden blir specialiserade, mer intresserade och kunniga i vissa grenar. Detta gäller särskilt på de stora sportavdelningarna med många medarbetare. Ju starkare ställning de har på avdelningen desto mer kan de också hävda att deras specialgrenar ska bevakas. Genom att ständigt följa en eller ett par grenar får reportern fler bra källor som kan lämna nyheter.

Att den tidigare "snobbsporten" tennis under flera decennier fick större utrymme i socialdemokratiska Arbetet än i de övriga tidningarna kan bara förklaras med en nitisk reporter. Samma tidning har också under många år innehållit mer friidrott än de övriga. Förklaringen är antagligen att tidningens sportchef var f d sprinterstjärnan Lennart Strandberg. Liknande mönster går att finna i andra tidningar.

5) *Ägarnas ideologiska inflytande* spelade en betydligt större roll i början av seklet än mot slutet. Främst den liberala storstadspressen, men också en del av den konservativa pressen gav oförbehållsamt sporten sitt stöd. Inte enbart genom att ge sportevenemangen stor uppmärksamhet utan redan i början av detta sekel genom att ställa upp som medarrangör till olika typer av tävlingar. Den socialistiska pressen avstod i det längsta av ideologiska skäl att offra utrymme på sportnyheter. Under senare decennier har ägarideologin spelat en betydligt mindre roll för sportjournalistikens innehåll. I Jönköpings-Posten bannlystes boxning under en lång period, då ägaren, riksdagsman Yngve Hamrin, i riksdagen stred för att boxning borde förbjudas. Det är ett av få tydliga exempel på att ägaren direkt styrt innehållet på sportsidorna under efterkrigstiden.

En annan sak är att ägare som t ex Harry Hjärne på Göteborgs-Posten kraftigt satsade på idrotten och verkligen personligen såg till att bevakningen var så bred som möjligt. Han var dessutom själv djupt engagerad i Örgryte IS och det satte säkert sina spår på tidningens sportsidor.

6) *Konkurrens- och marknadssituation.* En orsak till att tidningarna gick in som medarrangörer var, förutom att stödja idrottsrörelsen, att de redan på 1910-talet insåg att här fanns nya läsare att vinna genom att snabbt bli känd som idrottsvänlig. Konkurrensen inom tidningsbranschen blev allt hårdare i början av 1900-talet. Därför gällde det för tidningarna att fånga upp och bevaka företeelser i verkligheten med vilka de kunde locka nya läsargrupper.

På de relativt få platser, där det än i dag finns tidningskonkurrens kan idrottsklubbarna spela ut tidningarna mot varandra, vilket alltid har skett. Sportchefen på Arbetarbladet klagade i intervjun över att konkurrenten "Gefle Dagblad tar in allt, alltså måste vi också göra det". Sannolikt resonerar man på samma sätt på Gefle Dagblad om Arbetarbladet.

Att Aftonbladet som lösnummersåld tabloid främst måste tänka kommersiellt då sportredaktionen bestämmer vad som skall bevakas är uppenbart. Tidningen satsar därför alltmer på att bevaka de stora publiksporterna.

Ingenting torde ha påverkat tidningarnas sportsidor så mycket som konkurrensen från TV-mediet. TV har också direkt påverkat idrottsrörelsen genom att betala miljardeböpp för sändningsrättigheter och dessutom indirekt genom att locka sponsorer till idrotten och idrottsmännen. Detta har lett till proffscirkus i olika sporter, som uppfattas som särskilt TV-mässiga, t ex tennis, alpint, fri idrott och givetvis fotboll.

TV väcker med sina sändningar intresse för tävlingarna och deltagarna och tidningarna känner sig tvingade att haka på. TV har på så vis alltmer kommit att bestämma dagordningen för dagspressens sportbevakning. Samsynen på vad som är värt att bevaka har ökat markant de senaste tre decennierna. Det paradoxala är att genom det nya mediet TV och dess allt fler kanaler har sportrapporteringen i de olika nyhetsmedierna blivit alltmer likartad. Inte ens extremt lokala tidningar som Jönköpings-Posten kan avstå från att skriva om sportevenemang som sänts i TV.

Inget återkommande enskilt TV-program har påverkat sportsidorna så mycket som Tipsextra i TV2. Programmet har drastiskt ökat svenska folkets intresse för fotbollstips, trav och lotto. Tidningarna har hakat på och ökat sin fotbolls- och travtipsservice i snabb takt. De flesta tidningarna ger numera ut speciella spelbilagor.

TV-mediet har inte bara haft inflytande på *vad* tidningarnas sportavdelningar skriver om utan också *hur* de gör det. I och med att TV visat hur den stora tävlingen förlöpt anser tidningarnas sportreportrar att det är onödigt att referera dessa i detalj som man tidigare gjort. Särskilt kvällspressens reportrar anpassade sig snabbt till TV-mediet och dess sändningar. Till en början kunde TV bara sända själva tävlingen, däremot var det tekniskt svårt att ordna intervjuer efteråt. Detta utnyttjade kvällspressen genom att förmedla idrottsstjärnornas kommentarer till läsarna. På så vis kompletterade kvällstidningarna TV-sändningen. Morgontidningarna tog efter, när pressläggningstiderna tillät. Pratminusjournalistiken tog fart på allvar på sportsidorna. Därefter har TV-tekniken förbättrats så att även TV-reportrarna snabbt kan intervjuar idrottsstjärnorna. Den idrottsintresserade kan därmed få såväl hela matchbilden som kommentarer redan i TV-sändningen.

Därför är det inte så underligt att en växande andel av läsarna tycker att det numera är mindre viktigt att läsa om idrott än det varit tidigare. De stora idrottsevenemanget täcks bättre av TV än av tidningarna, ändå envisas tidningarna med att försöka konkurrera. Därmed blir det allt mindre resurser till att bevaka all den – främst lokala – idrott som TV som riksmidiet inte förmår att täcka.

Anledningen till att tidningarna ändå innehåller mer sport är förstås att idrottsvärlden vuxit våldsam från andra världskrigets slut och till våra dagar. Förbättrade kommunikationer har gjort det enkelt för idrottsutövare i hela världen att mötas och tävla i allt fler sporter. Dessutom kräver den snabbt växande kvinnoidrotten allt större utrymme. Trots att sportbevakningen blir allt mer komprimerad behöver den därför mer plats.

Referenser

- Frandsen, K. (1995) *Dansk Sportjournalistik. Fra sport till publikum*. Århus universitet.
- Fransson, M. (1999) *Ett framgångskoncept i gungning. En studie av hur sportmaterialet i Aftonbladet, Dagens Nyheter och Östgöta Correspondenten förändrats mellan 1921 och 1997*. Lunds universitet.
- Koivula, N. (1999) *Gender in Sport*. Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.
- Lindroth, J. (1975) *När idrotten blev folkrörelse*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Ljungquist, I. (1953) Kampen om läsarna. *Ur Dagens Nyheters historia 1889-1921, del 2*. Stockholm: Bonnier.
- Rude, F. (1945) Vad dagspressen betytt för idrottens utveckling. I *Sveriges Centralförenings för idrottens främjande årsbok 1944*. Stockholm.
- Strid, I. och Weibull, L. (1985) *Sport i medierna. En översikt av mediernas sportbevakning och mediepublikens sportintresse*. Göteborg: JMG, Arbetsrapport 4.
- Östberg, T. (1992) *Sportjournalistik – en analys av fyra dagstidningar 1961-1991*. Göteborg: JMG, Arbetsrapport 24.

Mediesportens strukturer och betydelser

Ett forskningsfält under framväxt

PETER DAHLÉN

Någonting har hänt med medieklimatet under de senaste c:a 15 åren. Vare sig vi vill det eller inte så finns den runt omkring oss. Sporten. Den kommersiella tävlingsidrotten. I press och radio, på tv och Internet, på kioskernas tidningshyllor och i video-butikerna, bland dataspelen. Överallt och i de mest mångskiftande former. Sport och massmedia har blivit ett och införlivats i underhållningsindustrin.

Nu kan man förvisso säga att äktenskapet mellan sporten och medierna är ett förbund som ingicks redan under slutet av 1800-talet, när den organiserade tävlingsidrotten växte fram, genom täckningen av den i pressmediet. Under 1920-talet tillkom radiomediet där direktsändningarna från idrottsevenemang omedelbart avslöjade sin attraktionskraft. Samtidigt fanns sedan sekelskiftet också aktualitetsfilmen (journalfilm), vars huvudsakliga avsättningsområde blev som förfilm på biograferna. Allt som oftast förekom sportinslag.

Under 1950-talet växte televisionsmediet fram och år 1960 kom den första TV-olympiaden (Rom). Hade det inte skett tidigare så gjorde nu kapitalet sitt intrång i idrottsvärlden. På den medieteknologiska sidan gick dock utvecklingen ännu förhållandevis sakta. Exempelvis var det först vid ishockey-VM i Stockholm 1970 som man i Sverige kunde reprisera händelser i s.k. slow motion. Det var först mot slutet av 1970-talet som satellit-tekniken började tas i bruk mer systematiskt.

Men sedan hände något. Med start under 1980-talet och med tilltagande hastighet under 1990-talet har utvecklingen av nya medie- och kommunikationsteknologier fullständigt exploderat. Samtidigt har vi fått vad som brukar kallas en global ekonomi, genom framväxten av världsomspännande

elektroniska nätverk. Under samma tid har sport i allt högre grad kommit att genomsyra samhällslivet genom att oavsläppligt exponeras i olika medier. Sportvärldens stjärnor är högvilt i reklam- och etermediesammanhang och i populärpressen spiller händelser i sportens värld ständigt över sportsidornas breddar. På Internet finns hundratals nätplatser enbart för fotboll och ishockey. Kort sagt: sporten har under senare decennier fått en social och en kulturell, en ekonomisk och en politisk-ideologisk betydelse för samhällslivet som närmast kan liknas vid den roll kyrkan spelade för det medeltida samhällslivet.

Med Michael Jordan till mediesportens framtidsland

Vilka konkreta former integreringen på en global nivå av sporten, medierna och kapitalet tagit sig under de senaste två decennierna klargörs tydligt och berättarmässigt levande av den amerikanske historikern Walter LaFeber i hans studie av *Michael Jordan and the New Global Capitalism* (1999).

Inget torde bättre klargöra USA:s kulturella expansion och makterövring efter det kalla krigets slut i och med Berlin-murens fall 1989 än basketspelaren Michael Jordans karriär. Sporten har som sagt under 1990-talet vuxit ut till en hörnpelare i en världsomspännande underhållningsindustri, med stor ekonomisk och symboliskt betydelse över hela jordklotet. Jordan, född 1963, personifierar denna utveckling; hans betydelse för den tilltagande amerikaniseringen av den globala medieapparaten har varit djupgående.

När Jordan 1984 påbörjade sin karriär som proffsspelare i Chicago Bulls var det ett misskött lag på nedgång, liksom den amerikanska basketligan NBA i sin helhet, plågad som den var av

drogskandal, rasism och lönetvister. Få utanför USA brydde sig och även den inhemska televisionen började förlora intresset. Det är betecknande att när tv-bolaget CBS sände finalrundan 1980 mellan Los Angeles Lakers och Philadelphia så gjorde man det i bandad version kring midnatt efter de lokala nyheterna. Ligan hade förvisso sina stjärnor som "Magic" Johnson och Julius Erving, men de var inte speciellt kända utanför USA. I egenskap av afro-amerikaner ("svarta") var de heller inte speciellt gångbara i reklamsammanhang.

Ett decennium senare hade allt förändrats. Finalen 1991 mellan Chicago Bulls och Lakers sändes i över 70 länder. Michael Jordan var nu världens bäst betalde idrottare och världens förmodligen mest kända och populära person alla kategorier. I Kina, exempelvis, rankade skolbarn honom som 1900-talets största tillsammans med Zhou Enlai. Den sistnämnde hade möjliggjort den kommunistiska revolutionen. Jordan hade de lärt känna som stjärnan i det amerikanska basketlandslaget, "Dream Team", som var den största attraktionen vid de olympiska sommarspelen i Barcelona 1992 (det beräknades att runt 600 miljoner människor i 193 länder följde deras finalmatch). Men de kinesiska barnen hade också lärt känna honom – och amerikansk basket – genom den reklamfilm där han med hjälp av Nikes skor frigör sig från jordens gravitationsfält och graciöst som en ängel lyfter mot basketkorgen för att med den rättfärdiga skoningslösheten hos en korsriddare dunka bollen i korgen.

"Just do it!" är följdriktigt det otvetydiga slagord som vidhänger Nike-reklam, liksom Swoosh-symbolen, utformad som ett mellanting mellan en bumerang, en skära och en fartrand i en serieruta. Vid mitten av 1990-talet var Swoosh ett av världens mest kända varumärken. Det budskap som spreds över jorden var, givetvis, att även Du kan bli framgångsrik med ett par Air Jordan (med luftficka i innersulan) på fötterna: tveka inte, "Bara gör det!". Ett tilltalande budskap för dagens unga, kan tyckas.

Vad var det då som möjliggjorde denna utveckling och "His Airness" stora berömmelse? Hur kunde en "färgad" plötsligt bli världens mest aktiva annonspelare och en i symbolisk bemärkelse samlande figur för ungdomar och idrottsälskare världen över? En grundförutsättning var givetvis hans extrema talang och bollbegåvning. En annan att han är en politisk "oskuld" (till skillnad från exempelvis 1960- och 1970-talens kontroversiellt frispråkige Mohammed Ali, idag en högt aktad person).

Jordans globala berömmelse och symbolvärde hade emellertid inte varit möjlig utan den medieteknologiska revolution som sköt fart i början av 1980-talet, dvs. precis vid den tidpunkt då han själv blev proffs. Genom ny, digital distributions-teknik i form av satellit teknik för direktmottagning och kabelnät baserat på fiberoptik började världen att kulturellt och tidsmässigt knytas samman. En hel flora av kommersiella tv-kanaler växte fram för tittarna att välja och vraka bland – ett valutrymme som möjliggjordes genom avregleringar på mediemarknaden, som den i Sverige för c:a tio år sedan.

Snabbt visade sig sport vara den programkategori som mer än andra hade förmågan att skapa en global publik. Sportsändningar var också billiga att producera och lämpade sig därför också som kanalutfyllnad, varför en mängd nya, mer eller mindre spekulativt tv-vänliga sporter började växa fram. Till detta kom att antalet tv-apparater i hela världen per hundra inneboende mellan 1981 och 1997 fördubblades till 23,4, vilket innebar att "konsumentexponeringen" för reklam och marknaden för betal-tv:s tillhandahållande av olika idrottshändelser ökade markant.

En som tidigt förstod att dra fördel av den nya situationen var David Stern. Han blev 1983 ny chef för NBA, och rensade genast upp i röran genom att bland annat skapa ett nytt löneavtal mellan spelare och ägare som höll nere lönerna och lösgjorde pengar till de mindre lagen, vanligtvis hemmahörande på "svaga" tv-marknader så att de kunde köpa bättre spelare och därmed bli mer konkurrenskraftigare – och ligan i sin helhet mer publikvänligt dramatisk. Sterns avtal har sedan kommit att ange starten för underhållningsrevolutionen ("entertainment marketing revolution", Wenner (red.) s. 82). Att det lyckades visar vinstökningen mellan 1983 och 1993 på, från 140 miljoner dollar till 1,1 miljard, till följd framför allt av lukrativa tv-avtal.

Den nya, vittförgrenade kanalstrukturen gjorde att reklamen kunde anpassas till och spridas ut över kanaler med olika innehåll och publikinriktning. Just därför var reklamfilmen för Air Jordanskorna när den lanserades 1986 helt i avsaknad av en förklarande röst. Ljudackompanjemanget bestod istället av The Beatles furiösa (och samtidigt nostalgiskt generationsupproriska och anti-kommunistsektaristiska) "Revolution". Air Jordan-reklamen kunde därmed göra sig lika bra i ungdomskanalen MTV som i sportkanaler som Eurosport och amerikanska ESPN – för övrigt ägarmässigt sammanlinkade med varandra via bl.a. Rupert Murdoch's världsomspännande medieimperium.

Air Jordan var alltså inte bara en sportsko, med rent praktisk betydelse. Det var också en livsstils-markör, en ledande symboldetalj i det nya, sport-baserade modet.

En stor del i att sporten kommit att diktera även modet under 1980- och 1990-talen har Phil Knight. Det var han som på 1960-talet startade Nike och med draghjälp av Michael Jordan och banbrytande reklam i olika tv-kanaler utvecklade företaget till världens ledande tillverkare av sportskor (Nike var segergudinnan i den grekiska mytologin och tjänar alltså ännu idag som en allegorisk personifiering av segern, om än nu i kommersiella termer). Genom att satsa mellan 60 och 100 miljoner dollar var på reklam i Europa kunde Nike och den amerikanske konkurrenten Reebok utmana europeiska Adidas och Puma och utöka sina marknadsandelar från 5 procent 1983 till 50 procent 1993. Därigenom kom de också att påverka och definiera stilideal inom modet.

Det var Nike som gick segrande ur striden. Vid mitten av 1990-talet var företaget värt 9 miljarder dollar och hade halva sin marknad utanför USA. Det är talande att Nike spenderade c:a 50 miljoner dollar på forskning och produktutveckling och mer än 500 miljoner dollar på reklam och marknadsföring världen över, skyhögt mer än värsta konkurrenterna Reebok, Adidas och Puma. Själva skorna tillverkades billigt i låglöneländer i Asien, vilket vändes till ett problem när en stark och kritisk opinion väcktes mot löneslaveriet och den stora diskrepansen mellan skornas tillverkningskostnad och butikspris. Plötsligt drogs den glamourösa slöjan av den råa, kapitalistiska verkligheten. Men Michael Jordan, han tog inte ställning vare sig i denna eller andra politiskt (och etniskt) laddade frågor och problem, som det faktum att amerikanska skolungdomar på sina håll började råna och mörda varandra för att komma över ett par Air Jordan. För det var han alltför mån om sitt marknadsvärde i en kommersiell djungel av varumärken.

Just denna skenhelighet har skapat sitt givna utrymme för reklampelare med motsatta symbolvärden (rebell) i förhållande till Jordan (hellyllekille och familjefar), som den ständigt skandalomsusade Dennis Rodman, även han NBA-stjärna, med piercing och transvestism som marknadsföringstrick (se Wenner (red.) s. 146). Sports go Rock'n'Roll. Ty sådan är logiken i det avtraditionaliserade – somliga skulle säga postmoderna – mediesamhället, där hungern efter samlande symboler och rollmodeller bara växer och växer, där avvikelser blivit norm(alitetens riktmärke) och där den kommersiella konkurrensen om olika mål-

grupper ständigt föder sina spekulativt konträra bilder.

Vertikal och horisontell integration

LaFebers bok är användbar inte minst för att den enkelt och koncist beskriver ett annars svåröverskådligt skeende, nämligen utvecklingen de senaste 15 åren av en ny mediestruktur och dess sammanmältning med sportvärlden, vilket skapat en lika attraktiv som lukrativ underhållningsmarknad: mediesport. LeFeber registrerar känsligt tidens trender och hans framställning bygger på solid, vetenskapligt marxistisk grund genom att kritiskt fokusera på mediesportens "politiska ekonomi".

Två andra och mer ämnesspecifika böcker som tar sin utgångspunkt i de senaste decenniernas våldsamma utvidgning av mediesportens domäner är den digra antologin *MediaSport*, redigerad av Lawrence A. Wenner (1998), samt David Rowes egna *Sport, Culture and the Media* (1999).

Ett genomgående tema i alla tre böckerna är den snabba tillväxten av olika former av betal-tv och den med denna förbundna vertikala och horisontella integrationen mellan medieföretag, idrottsklubbar och diverse varumärken. Horisontell integration innebär att medieföretag går samman till allt större konglomerat, som Disney och ABC, och som när Turner gick upp i Time-Warner Communications (som gav Ted Turner nätta 7,5 miljarder dollar). Vertikal integration innebär samgående mellan hård- och mjukvaruproducenter, som massmediala distributionskanaler respektive sportföretag (i form av idrottslag, klädesfabrikanter etc.).

Bredvid sport tillhör (arkiv av) spelfilmer (och förvisso även prat- och bekännelseprogram) de kommersiella tv-kanalernas stora publikdragare. Sålunda är det i kommersiell bemärkelse helt ändamålsenligt att Disney år 1992 producerade en familjefilm som handlade om ett ishockeylags, *The Mighty Ducks*, öden och äventyr. I samband med detta köpte man också upp ett existerande NHL-lag och döpte om det till Anaheim Mighty Ducks och som debuterade i NHL-ligan säsongen 1993/94. Strax fick filmen *The Mighty Ducks* sina uppföljare i *D2: The Mighty Ducks* (1994) och *D3: The Mighty Ducks* (1996), samt därtill i en tecknad (animerad) version, *Mighty Ducks The Movie: The Face Off* (1997). Dessutom gjordes en tv-serie, *Mighty Ducks* (1996). Fråga: vad är på riktigt och vad är på låtsas, vad är fakta och vad är fiktion?

Numera kan man förresten också fondspara i Disney, Microsoft och Sony Playstation med flera

medieföretag. Eller som det står att läsa i en (mycket tidstypisk) bilaga om aktier och sparande i den svenska tabloidtidningen Expressen den 25 november 1999: "Time fonder är för dig som tror att teknik och underhållning är framtiden. Time är finansvärldens hetaste modeord. Det står för branscherna telekom, information, media och underhållning (entertainment). En snabbväxande och lönsam sektor." I USA räknas "time"-sektorn tydligt som den tredje största i ekonomin och i november 1999 startade exempelvis brittiska fondförvaltaren Key sina Media & Communications Fund, en succé som drog in 8 miljoner dollar vid starten. Under år 2000 är det meningen att fonden skall presenteras i Sverige.

Det är mot bakgrund av detta inte en tillfällighet att även Michael Jordan år 1995 gjorde en spelfilm, *Space Jam*, där han spelade sig själv mot populära filmaktören Bill Murray och den mycket välkände tecknade figuren Bugs Bunny. Filmen, som tjänade in 230 miljoner dollar vid biokassorna och 200 miljoner dollar på köp- och hyrvideo-marknaden, var i sin tur en vidareexploatering av den uppmärksammade reklamfilm med Jordan och Bugs Bunny som hade lanserats vid USA:s största årliga profana högtid, Super Bowl, finalen i den amerikanska "fotbolls"-ligan NFL och som också kommit att bli det ledande forat för premiärvisning av nya reklamfilmer (där tävlandet dem emellan om största genomslag blivit till en sport i sig).

Vid pass 1997 hade Jordan en årlig intäkt på över 100 miljoner dollar. Möjligheterna syntes ändlös. Förutom sin spelarlön och reklamkontrakten med – bland annat – Nike, McDonalds (som därigenom kunde lansera den nya hamburgaren McJordan), Oakley Sunglasses, Gatorade (sportdryck) och Rayovac Batteries kunde han profitera på *Space Jam*, CBS-Fox Home Videos (Murdochbolag), WorldCom och CBS SportsLine – alla produkter av den nya "informations"-teknologin, eller "the post-1970s technology" som LaFeber benämner fenomenet. Avtalet med CBS SportsLine gällde en tioårig exponering av Jordan på World Wide Web för besvarande av e-post, matchanalyser och – naturligtvis – reklamexponering. Bara detta avtal gav Jordan 10 miljoner dollar.

Penningstarka och marknadsdominerande konglomerat köper numera både upp och skapar egna idrottsklubbar, som nämnda Disney's ishockeylag Anaheim Mighty Ducks i NHL. Även Cablevision och Turner/Time-Warner äger idrottslag i de ledande amerikanska ligorna. Rupert Murdochs olika mediebolag äger också lag i bl.a. Australien men när han 1998 sökte köpa upp världens rikaste och

mest berömda fotbollslag, Manchester United, stoppades affären av Tony Blairs labourregering. Man tillskansar sig naturligtvis också sändningsrätten till olika evenemang och ligor; ja, startar till och med egna ligor (framför allt i USA och Australien). Allt givetvis för att erövra nya marknadsandelar och säkerställa produktavsättning i olika led.

Exempelvis har Phil Knight's Nike lagt ner enorma summor på att kontraktera inte bara världsstjärnor som Jordan, tennisspelaren Pete Sampras och golfesst Tiger Woods, utan också köpt upp college- och universitetsslag – som har sina egna för lokal-TV-stationer attraktiva ligor – runt hela USA för att försäkra sig om att de använder, och gör reklam för, Nikes produkter. Företag med starka varumärken köper också upp eller döper om tv-attraktiva idrottsklubbars arenor, eller bygger nya (exempelvis vrålllyxiga ishockey- och basketarenan Pepsi Center i Denver, Colorado), för att kunna ladda dem med "zapp-säker" reklam (du kan inte undgå reklamen om du vill se matchen).

Det är i ljuset av denna utveckling inte orimligt tänka sig att globalt verkande idrottsorganisationer som Internationella Fotbollförbundet i framtiden etablerar egna betal-tv-kanaler. Å andra sidan är framväxten av betal-tv ett hot mot sådana jätteförbund eftersom det skapar mindre publik (utestänger stora grupper). För att värna sina intressen (marknadsandelar) på lång sikt kan man i stället strategiskt sälja tv-rättigheterna något billigare till en "public service"-organisation som EBU så att "alla" kan se exempelvis stundande EM i fotboll i Belgien/Holland sommaren 2000.

Mediesport som forskningsområde

Lawrence A. Wenner, som för tio år sedan, 1989, gav ut den till viss del banbrytande antologin *Media, Sports, & Society* (Sage), gör i sin inledande text i antologin *MediaSport* den reflektionen, att sport så sent som för 15 år var ett mycket marginellt område inom medieforskningen. *Media, Sports, & Society* utgjorde därvidlag ett av de tidigaste försöken att uppsumma de få forskningsansatser som trots allt existerade. Utvecklingen av mediesport som kommersiellt fenomen har alltså sin parallell i framväxten av mediesport som del fält inom medieforskningen: "allt" har hänt under de senaste 15 åren c:a, och med tilltagande hastighet.

Denna sportens länge obemärkta tillvaro inom medievetenskapen kan delvis förklaras av att disciplinen i sig då var relativt ung och sprungen ur en

rad samhällsvetenskapliga discipliner, som sociologi, psykologi och statsvetenskap, från vilka man hämtade metoder och teoretiska modeller för att i första hand studera opinionsbildande effekter av politisk och propagandamässig kommunikation vid t.ex. valkampanjer, av tradition ett högstatusområde och som därmed gav akademisk legitimitet åt det nya ämnet. Sport som forskningsområde hade därvidlag sin – i kultursociologisk bemärkelse – givna nackdel i det att det är en verksamhet som utgår från rent fysiska betingelser: sport fokuserar på kroppen, inte intellektet. Sport hade helt enkelt ingen självklar hemhörighet inom den sofistikerade ("seriösa") elitkulturen (idag ser det dock annorlunda ut ...). Därigenom har också de som sysslat med sport i press, radio och TV länge kommit att yrkesmässigt nedvärderas – inte av "folket" men av det akademiska samhället och dessvärre också inom medievetenskapen och journalistutbildningarna. Sport har inte varit "viktigt" eller att betrakta som "seriös" journalistik.

Att mediasporten nu börjar accepteras som forskningsområde beror i hög grad på inflytandet från teoribildningar inom s.k. cultural studies och från etnografisk forskning, vilka bidrog till den "kritiska vändningen" inom medieforskningen på 1980-talet. En perspektivomvändning kom därigenom till stånd, från frågan "vad gör medierna med människorna" till frågan "vad gör människor med medierna". Det förde i sin tur med sig en ökad fokusering på såväl sportjournalistikens betydelseskapande berättardimensioner – dess melodramatiska och mytiska laddningar – som på dess sociala och kulturella försänkningar bland sportens publik och producenter.

Studier av mediasportens olika publikar är emellertid fortfarande det mest eftersatta delområdet; undersökningar som sträcker sig längre än politiskt korrekta skrivbordstolkningar av "subjektpositioner" i olika textsammanhang. En publikundersökning bland gifta par som redovisas i *MediaSport* visar exempelvis att myten om "fotbollsänkan" och den ölpimlande manlige TV-sportfånen snabbt kommer på skam.

Garry Whannel påpekar i sin artikel att Stuart Halls inkodning/avkodning-modell passar sämre för en analys av mediasport än av nyheter, samhällsprogram och andra mer kognitivt orienterade programkategorier där budskap och betydelse ligger i mer öppen dager i förhållande till sporten, där de affektiva upplevelsedimensionerna är mer centrala. För att komma åt hela det register av sinnest rörelser, lustkänslor och aggressioner som sporten (liksom annan utpräglad populärkultur) genererar

hos sin publik krävs delvis andra metoder och teoretiska modeller. Alltså, hur komma åt och definiera den "pleasure" som mediasporten genererar? Vi måste också noga fråga oss vad vi i epistemologisk bemärkelse menar när vi talar om sportens publik(er).

I *MediaSport* fokuserar vidare flera texter på frågor som rör könsmässig representation och diskriminering i olika former och som (ibland litet väl) programmatiskt sätts i relation till den "maskulina hegemonin". Även etnisk, rasmässig och sexuell representation – eller strukturella frånvaro – i mediasporten analyseras. Därigenom belyses hur ekonomiska och organisatoriska maktstrukturer underbyggs av textuella (över)representationer och fördelaktiga framställningar av vita, heterosexuella män.

Dock tenderar dessa ideologikritiska analyser att ibland kasta ut barnet med badvattnet, det vill säga man ser idrottsvärlden som så konspiratoriskt genomsyrad av den vite, västerländske mannens intressen, av etnocentrism, att inget annat återstår än att revolutionera eller ensidigt fördöma den. Visst genomsyras mediasporten liksom andra stora samhällsapparater av maktstrukturer, och frågor om maktrelationer på såväl makro- som mikronivå ställs genomgående i både *MediaSport* och *Sport, Culture and the Media*, men de är för den skull inte allenarådande och heller inte enbart av ondo.

När exempelvis Mary Jo Kane & Helen Jefferson Lenskyj beklagar sig över att sportvärldens kvinnor sätter liberala feministiska principer (lika tillträde på lika villkor) framför radikalt omstörtande sådana genom att inte öppet arbeta för eller eljest stödja en de lesbiska idrottarnas egen, skyddade enklav inom det etablerade idrottssamhället så blir det väl enögt: då är man okunnig om, alternativt väljer att blunda för, tävlingsidrottens genuint borgerliga ursprung och grundmurat liberala program; då blir det mer av politisk pamflett med på förhand givna tolkningar än av förutsättningslös vetenskap. Deras text exemplifierar således faran med att dra "cultural studies" maktkritiska och frigörande intentioner för långt eftersom det tenderar sätta verklighetens realiteter och historiska omständigheter ur spel för att istället mer handla om hur det (enligt det subkulturella intresset) borde vara än hur det faktiskt förhåller sig därute i verkligheten, bland "vanligt folk".

Mer givande är det då enligt min mening att ta del av Margaret Carlisle Duncan & Michael A. Messners analys av hur medierna konstruerar bilder av mäns sport och manliga idrottare och av kvinnors sport och kvinnliga idrottare. Författarna

analyserar ett givet urval sportsändningar utifrån de fyra kategorierna framställning ("production"), idrottsliga tillskrivningar eller kännetecken ("athletic attributions"), former för uteslutning ("formulae of exclusions"), samt symbolisk dominans ("symbolic dominance"). Var och en av dessa skärskådas i sin tur utifrån egna underkategorier. Genom denna välfunna metod kan de övertygande påvisa könsmässiga obalanser och inkonsekvenser, som till exempel hur kommentatorer inte sällan genom vissa språkliga manövrar lyckas förvandla manliga idrottares misstag och tillkortakommanden till en framgång, medan det för kvinnor mer ofta och öppet ses som utslag av ren inkompetens. Analysen omfattar också en jämförelse över tid, vilket påvisar en viss och glädjande utveckling till det bättre, mot mer balanserade mediala skildringar av manliga och kvinnliga idrottare. Även andra texter i *MediaSport* kan påvisa sådana positiva förändringar över tid.

I *Sport, Culture and the Media* ägnar David Rowe halva framställningen åt att skärskåda de yrkesideologier, organisatoriska strukturer och tillkomstprocesser som styr utformningen av mediasportens texter, varefter han i andra halvan av boken analyserar olika typer av sporttexter utifrån semiotiska, narrativa, ideologikritiska och andra perspektiv för att pröva och påvisa olika möjliga läsarter hos en tänkt publik. Rowe tar sig an såväl direktreferatet och den skrivna artikeln som tidningsfotografiet och spelfilmer om sport. Han har ett kulturanalytiskt perspektiv och betonar genomgående mediasportens symboliska dimensioner och innebörder, men hela tiden mot bakgrund av dess industriella och kommersiella betingelser. Liksom LaFeber förlorar Rowe aldrig mediasportens politiska ekonomi ur sikte.

Som med alla fenomen eller rörelser som blir kulturellt dominerande har det även inom sportjournalistiken och bland sportpubliken utvecklats motströmmar som med ironi, parodi och vanlig, sund skepsis som vapen söker avdramatisera dess betydelse och ta ner kolossen på jorden, påpekar Rowe i syfte att slå hål på fördomarna om den lika fanatiska som okritiska sportälskaren. Svenska exempel på det är Expressens sportkrönikor Mats Olsson och Aftonbladets dito Lasse Anrell. I den senares spalt återfinns sedan några år "Floskeltoppen", där sportkommentatorers och intervjuoffers mest stupida meningslösheter och självmot-sägelser den gångna veckan ställs ut till allmän beskådan. Anrell har också gett ut två böcker med sådana "sportgrodor" och som båda sålt slut på upplagan på 80 000 ex., enligt uppgift i *Café Sport* (nr 6,

1999, s. 50); en tidskrift som i sig är ett barn av sin sportindränkta tid.

Tillsammans med andra samtida (och dåtida) tidskrifter om sport förtjänar *Café Sport* ett eget studium: journalistik om sport återfinns sannerligen inte bara i dagspress och etermedier, vilket ofta glöms bort. En titt på tidskrifthyllorna i en välsorterad butik ger också för handen den enorma flora av sportorienterade tidskrifter som växt fram under senare år. Nyligen fann jag inte mindre än sex (6) konkurrerande magasin bara om golfsport i en ordinarie norsk tågstationsbutik, bredvid tidskrifter om andra idrotter som fotboll, Formula 1 och en hel hopar andra motorsporter – för att inte tala om alla dessa tidskrifter som handlar om hälsa, motion, kroppsbygge, skönhet och välbefinnande i mer generell bemärkelse. Få studieobjekt torde i själva verket vara mer tacksamma än sådana special-tidskrifter för den som är på jakt efter att kartlägga tidsandan och mediasportens betydelse för denna.

På senare år har ju också Internet tillkommit. Följaktligen avslutas både *Sport, Culture and The Media* och *MediaSport* med kapitel där det funderas kring mediasportens framtid på det s.k. nätet, i "cyberrymden". Hur kommer Internet att påverka de traditionella mediernas roll och förhållandet mellan den breda publiken, fan-kulturerna och idrottsklubbarnas olika verksamheter?

David Rowes *Sport, Culture and the Media* torde vara den hittills bästa och mest heltäckande framställningen av mediasport och en given utgångspunkt för alla hugade forskare och allmänintresserade. Ska man använda sig av blott en kursbok i ämnet så är det den. Men också den av Wenner redigerade *MediaSport* är mycket användbar. De båda böckerna tillhandahåller såväl en bred orientering som avancerade tolkningsverktyg och formar sammantaget bilden av ett forskningsområde och teoretiskt fält, mediasport, som börjar nå sin mognad. Säger börjar, för ännu saknas som sagt större användarstudier – och ännu lyser radiomediet i stort sett med sin frånvaro, åtminstone i de tre böcker som här behandlas.

Avslutning

I sitt inledningsanförande vid den nyligen (1999) timade 14:e nordiska konferensen för medie- och kommunikationsforskning i Kungälv, Sverige, påpekade chefen för EU:s generaldirektorat för konkurrensfrågor, Anne-Margrete Wachtmeister, att EU:s konkurrenslagstiftning på medieområdet och frågor om kartellbildning, monopol, konkurrens och marknad är ett område som på senare år

exploderat. Vad är det då som orsakat denna utveckling? Det är konkurrensen om sändningsrättigheterna till stora sportevenemang.

Kommer därför de stora fotbollsturneringarna att påverka medieforskningen, särskilt tv-forskningen, framöver, frågar sig Wachtmeister något retoriskt: "Fotboll kan kanske låta ointressant för medieforskare, men det sätt på vilket rättigheterna till de stora sportevenemangen säljs, påverkar direkt möjligheterna för nya och små TV-kanaler. Ingen klarar sig utan rätten till sportsändningar." Men varför skulle fotboll vara mindre intressant för medieforskare än något annat, speciellt med tanke på att fotboll är så oerhört populärt i samhället i övrigt, inom de breda folklagen? Gör detta förhållande fotboll/sport *mindre* angelägen för medieforskningen? På vilka (köns- och klassmässiga) värderingar grundar sig ett sådant antagande? Är det fortfarande den gamla dikotomin kropp (=anti-intellekt) v/s "ande" (=intellekt) som spökar?

I själva verket är det ju faktiskt så att få andra samhällsföreteelser under 1900-talet har ägt en sådan kulturell tyngd som sporten, genom dess starka genomslag i massmedierna. Ändå har sporten – lik-

som många andra former av verkligt populär kultur – till för bara c:a ett halvtannat decennium sedan negligerats av medievetenskapen som varande i bästa fall trivialt, en form av bröd och skådespel för folket och som sådan bokstavligen betydelselös. Det är en inställning som dock säger mer om medieforskarsamhällets värderingssystem och forskningspolitiska grundvalar än om sportens – och den övriga populära (dvs. inte politiskt eller kulturellt helt korrekta) mediekulturens – breda och djupa samhällsförankringar och mångfasetterade betydelsefullhet.

Mediesporten borde alltså sedan länge ha utgjort ett lika viktigt område som någonting annat inom medievetenskapen. Men bättre sent än aldrig. Det är därför tacksamt att Anne-Margrete Wachtmeister¹ och andra forskningsvärldens makthavare med möjlighet att ekonomiskt och på andra sätt initiera och stödja forskning om medier och sport uppmärksammar området.

Det är dags för journalistik- och medieforskningen att ta sporten på samma fulla allvar som den breda publiken gör.

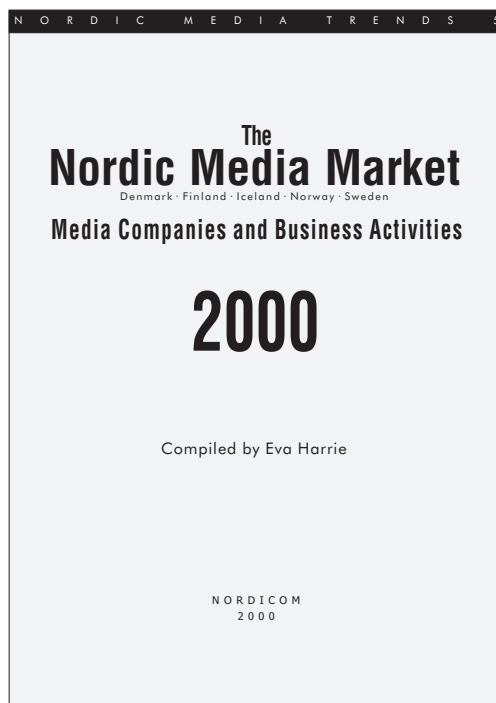
Not

1. Wachtmeisters anförande finns sammanfattat i lördagsutgåvan av konferensens informationsblad, varifrån citaten är hämtade.

Referenser

- LaFeber, Walter (1999) *Michael Jordan and the New Global Capitalism*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- Rowe, David (1999) *Sport, Culture and the Media*. Buckingham: Open University Press.
- Wenner, Lawrence A. (1998) *MediaSport*, London: Routledge.

New Book from NORDICOM

THE NORDIC MEDIA MARKET: The Largest Companies: Turnover • Main Media Activities • Geographic Diversification **MEDIA COMPANY STRUCTURE:** Aller • Det Berlingske Officin • DR • Egmont • Jyllands-Posten • Politiken • TV2/Danmark • Alma Media • Otava-Yhtyneet Kuvalehdet Group • TS Group • Sanoma-WSOY • YLE • A-pressen • NRK • Orkla Media • Schibsted • Bonnier • MTG • SVT/SR/UR • TidningsAB Stampen • TV4 • SBS Broadcasting • Wolters Kluwer **THE ICELANDIC MEDIA MARKET:** The Largest Companies: Turnover • Main Media Activities **ACQUISITIONS & MERGERS ON THE MEDIA MARKET:** Denmark • Finland • Norway • Sweden • The Baltic Countries & Other Eastern Europe **THE INTERNATIONAL MEDIA MARKET:** The Largest Media Companies in Europe and in the World

The Nordic Media Market 2000

Compiled by Eva Harrie

81 pages, 2000, ISBN 91-89471-00-8

SEK 200, £ 15, \$ 23 (+P&P)

Order from: NORDICOM-Sverige

• Box 713, SE 405 30 Göteborg • fax: 031 773 46 55 • e-mail: ulla.bergstrom@nordicom.gu.se

Att skriva mediehistoria

Den svenska radiosporten ur ett periodiseringsperspektiv

PETER DAHLÉN

Vad kom först – hönan eller ägget, samhället eller tekniker för kommunikation? Skall man som mediehistoriker utgå från att samhällsutvecklingen betingar medieutvecklingen eller tvärtom? Förmodligen gäller det att hitta den gyllene medelvägen, att se det hela som en ömsesidig (dialektisk) och ständigt fortgående påverkansprocess. När allt kommer omkring – medierna och samhället är ändå ett, organiseringen av olika samhällsformer och med detta skapandet av kulturmönster och gemensamma föreställningsvärldar är ouplösligt förbunden med utvecklingen och användningen av olika kommunikationsteknologier.

Ett för det svenska 1900-talssamhället viktigt massmedium var rundradion. Särskilt stor var dess samhälleliga betydelse under trettioårsperioden 1925–1955, då någon konkurrens från televisionsmediet ännu inte existerade och då det bara fanns en rikskanal – en andra radiokanal tillkom i november 1955 och först under 1956 började televisionen slå igenom. En långt ifrån oviktig del av rundradioverksamheten och därmed den svenska gemensamhetskulturen under denna period var sportprogrammen, som redan tidigt under det första radioåret 1925 manifesterade sin popularitet – dvs. sin brett folkliga försänkning – genom utsändningen från Vasaloppet den 8 mars, för övrigt dåvarande Radiotjänsts allra första direktsända utomhusreportage.

De idrottsrelaterade programverksamheterna var emellertid av ganska varierat slag och kan därför inte enkelt ses som ett enhetligt programblock; jag använder här beteckning idrott i stället för sport eftersom den mer smidigt inkluderar den icke tävlingsinriktade gymnastiken. Tvärtom går det att

skönja flera utvecklingslinjer som ibland överlappar varandra, men lika ofta inte. En viktig fråga blir därför vad som skall ligga till grund för en eventuell periodindelning av idrottsprogrammets utveckling – interna (inomföretagsliga) eller externa (samhälleliga) faktorer. Alltså: vad skall tolkas som orsak respektive verkan.

En indelning av materialet i perioder gör det å ena sidan lättare att kontextualisera, att sätta in perioderna i ett större socialt och historiskt sammanhang. Att dela in en verksamhets utvecklingsgång som sträcker sig över flera decennier i klart åtskilda perioder innebär å andra sidan att det utövas ett visst mått av våld mot verkligheten, eftersom en periodindelning i viss bemärkelse alltid är en efterhandskonstruktion: det handlar ju om att pressa samman ett mångfacetterat skeende som innefattar en mängd händelser som inte alla gånger varit benägna att gå i takt med varandra (och bakom vilka det döljer sig ett spektrum av mänskliga avsikter och viljor).

Indelningen av materialet i perioder innebär alltså med nödvändighet att man tvingar historiens små och stora händelser att marschera i någorlunda takt med varandra, som om det existerande någon slags linjärt framåtskridande ändamålsenlighet – samtidigt som en bredare kontextualisering av de skeenden som studeras kan påvisa att olika fenomen och processer faktiskt visar sig vara betingade av samma bakomliggande krafter och dialektiska förlopp, att det trots allt finns vissa gemensamt bestämmande faktorer som styr utvecklingen.

Det är givetvis viktigt att vi redogör för på vilka grunder vi gör våra periodindelningar, eftersom det har med både val av (ideologiskt eller teoretiskt eller annat) perspektiv och kontextualiseringsnivå(er) att göra.

Exempelvis delar Torsten Thurén i sin bok *Medier i blåsväder. Den svenska radion och televisio-*

*Institut for medievitenskap, Universitetet i Bergen,
Fosswinkelsgate 6, NO-5007, Bergen,
peter.dahlen@media.uib.no*

nen som samhällsbevarare och samhällskritiker (1997) in den journalistiska utvecklingen mellan 1925 och 1970 i två perioder: 1925–1955 och 1955–1970. Det är en uppdelning som gjorts på basis av att det 1955 tillkom en andra radiokanal och med detta en både utökad och mer självständig nyhetstjänst samt att regelbundna televisionssändningar inleddes året därpå, 1956. Något som sammantaget innebar att en kritisk, ”undersökande” journalistik växte fram. Den första perioden präglades enligt Thurén av en kombination av försiktighet och förmynderi vilket innebar att kontroversiella ämnen i stor utsträckning undveks. Den andra perioden däremot präglades i ideologisk bemärkelse av en gradvis frigörelse från rädslan för kontroversiellt stoff och en allt starkare journalistisk professionalisering.

En närmare titt på den journalistiska utvecklingen inom den svenska radion visar emellertid att en kritisk och undersökande reportagejournalistik började utkristallisera sig redan under andra halvan av 1940-talet. Kanske skulle man rent av kunna vända på perspektivet och pröva den hypotesen, att den journalistiska utvecklingen inom radion efter kriget i själva verket drev på inrättandet av en andra radiokanal, dvs. att det inte var inrättandet av en andra kanal som födde en kritiskt självständig radiojournalistik utan att förhållandet var det motsatta.

Att vid skrivandet av den svenska radiohistorien göra en grov periodindelning där året 1955 blir till en vattendelare är ändå pragmatiskt och gör sig lätt, eftersom det står som en väggkorsning i det svenska etermediesystemets strukturella och institutionella tillväxt. Jag hade nämligen själv samma periodindelning som utgångspunkt i min studie av den svenska radiosportens historia. Detta eftersom året 1955 markerade en gränslinje för tiden före respektive efter tillkomsten av en särskild sportredaktion, vilket skedde 1956 och var en del av den utbyggnad av radions nyhetstjänst som Thurén lyfter fram och som alltså möjliggjordes av utbyggnaden av både radio- och tv-mediet. På basis av vad som sedan framkom av det empiriska materialet blev det emellertid så att jag fann anledning att konstruera en ny, tredelad periodisering med avseende på utvecklingen av idrottsbevakningen i svensk radio.

Den första perioden kom då att omfatta åren 1925–1949 och karakteriserades av att idrottsbevakningen skedde inom ramen för de allmänna nyhets- och reportageverksamheterna, eftersom det inte existerade någon sportredaktionen. Här blev pionjären Sven Jerring viktig för såväl förekomsten

av sport i radioprogrammet som för själva utformningen av sportsändningarna. Den andra perioden sträcker sig mellan 1949 och 1969, två årtal som sätter de tidsmässiga ramarna kring Lennart Hyland som radiosportens centralfigur och förnyare. Den tredje perioden sträcker sig från 1969 fram till 1995. Detta beroende på att Hyland 1969 avgick som chef för radiosportredaktionen, som därefter fick en allt fastare och bredare organisation med fler medarbetare.

År 1947 som radiosporthistoriens vridtapp

Men även denna periodisering kan problematiseras. Det kan nämligen hävdas att den andra periodens inbrytning 1949 i sig var en följd av de ledningsbeslut som togs i februari 1947 och som på ett direkt och genomgripande sätt kom att påverka programsättningen under de närmaste åren. Det är ett skifte som också idéhistorikern Karin Nordberg lyfter fram i sin rika avhandling *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925–1950* (1998). Nordberg menar att besluten 1947 tog sig uttryck i en ny radioideologi och markerade en övergång för Radiotjänst till ett modernt företag, med nya journalistiska ideal och en mer publikanpassad programsättning. Under de dryga första två decennierna, fram till och med kriget, hade programverksamheten en markerat folkuppfostrande karaktär. Efter kriget förändrades tidsklimatet och på Radiotjänst startade en programpolitisk isslossning.

Den radikala programpolitiska omsvängningen i populär riktning måste alltså ses mot bakgrund av den nya, mer frimodiga och otvungna tidsanda som växte fram efter krigsslutet 1945; en tidsanda som å andra sidan kom att underbyggas av radion från och med 1947 och fram till – åtminstone – 1955 genom tillkomsten av nya och lättsamt folkligt orienterade programformer som exempelvis *Karusellen* (1951), med just Lennart Hyland som programledare.

Syftet med denna artikel är att redogöra för några valda delar av den svenska radiosportens utveckling från 1925 till 1955. Framställningen baseras på resultaten i min doktorsavhandling *Från Vasaloppet till Sportextra. Radiosportens etablering och förgrening 1925–1995* (1999) och den uppföljande studien *Fyra texter om radio, sport och gymnastik* (2000). I avhandlingen är fokus begränsat till den rikssända sporten. I den andra volymen finns texter om den lokala idrottsbevakningen, radiogymnastiken, sportprogram inriktade mot en barn- och ungdomspublik samt det för Vasaloppets

utveckling viktiga året 1952, där radion kom att spela en viss roll.

För att i viss mån pröva hållbarheten i både den tvådelade periodindelning där år 1955 markerar en gränslinje och min tredelade periodindelning har jag här valt att ”på prov” utgå från den programpolitiska kursändringen 1947 som en historisk vändpunkt för radioverksamheterna och därmed också för idrottsprogrammen. Det föder vissa förnklingar och generaliseringar men förhoppningsvis uppvägs dessa omkostnader av de pedagogiska vinsterna i form av ett enkelt klarläggande av vissa huvudsakliga utvecklingslinjer.

Radiosportens riksprogramverksamheter

Efter en inledande experimentfas under slutet av 1920-talet, då det först och främst handlade om att pröva sig fram både produktionsmässigt och i förhållande till idrottssamhällets representanter och maktorgan, började den svenska radion att under 1930-talet gradvis hitta sina program- och samarbetsformer för sporten. Det största problemet före kriget var svårigheten att få tillstånd att direkt-sända fotbollslandskamper från nationalarenan Stadion i Stockholm (som byggdes till de olympiska spelen 1912).

Under kriget 1939–1945 framkom tydligare än någonsin att sportsändningarna från olika evenemang förmådde samla nationen i ett gemensamt intresse, för en gemensam sak. Då – närmare bestämt 1941 – fick också konflikten med stadionledningen sin lösning efter ingripande från regeringshåll till följd av den ökade betydelse fotbollslandskamperna fick för den nordiska samhörighetstanken.

Någon särskild sportredaktion skulle alltså inte komma att inrättas förrän 1956. Förutom att det fram till 1955 bara fanns en radiokanal där alla riksprogramverksamheter skulle få plats var det den länge utvecklade nyhetstjänsten som satte stopp för en eventuell expansion av sportprogramverksamheterna. Eftersom det över huvud taget inte fanns någon självständig aktualitetsavdelning före 1945 kunde man rimligtvis inte heller inrätta någon särskilt avdelad sportredaktion, eftersom en sådan först och främst är att betrakta som en nyhetsförmedlande instans. Formell rätt till egen nyhetsanskaffning vid sidan av TT (Tidningsarnas Telegrambyrå) fick Radiotjänst först genom ett avtal mellan staten och företaget just år 1947, men i praktiken kom TT:s monopol som nyhetsleverantör till Radiotjänst att leva kvar ända till 1950-talets mitt. Det dröjde i själva verket ända till

1956, innan Radiotjänst tillvaratog möjligheten till egna nyhetssändningar. Först då möjliggjordes också inrättandet av en särskild sportredaktion på radion.

Något som också fick sin lösning efter kriget var frågan om tipsresultatens vara eller inte vara i radion. Ända sedan tillkomsten 1934 av monopol-företaget Tipstjänst ville förstås de tippande radiolyssnarna ha tipsresultaten upplästa i radio. Radiotjänsts till objektivitetskraven hörande ovilja att gynna något partintresse satte dock länge stopp för detta, om än också en viss kulturell snobbism kan ha spelat in i sammanhanget. Det var först 1948, ett år efter programomläggningen 1947 och med den en ny omtanke om publiksmaken, som Radiotjänst gav efter och började meddela tipsresultaten.

Samma år, 1948, upphörde – symtomatiskt nog – den militaristiskt hållna morgongymnastiken

Radiogymnastiken

Första gången termen gymnastik förekom i Radiotjänsts programtablå var så tidigt som tisdag den 20 januari 1925, då major Ebbe Lieberath inledde kvällssändningarna med ett ”Föredrag om Motionsgymnastik i Stockholm i anslutning till Stockholms gymnastikavdelningars verksamhet”. De närmaste åren förekom en hel del sådana programpunkter: för perioden 1925–1929 kom idrottsföredragen att genomsnittligt utgöra 4,7 procent av alla föredrag sammantagna, med en topp inledningsåret med 9,9 procent,

På hösten 1929 hade det så blivit dags att på försök starta regelbunden morgongymnastik, på förslag av Svenska Gymnastikförbundet. Den ledande personen i sammanhanget hette Bertil G:son Ugglå, hög militär och chef för Karlsbergs Krigsskola utanför Stockholm. Ugglå var själv också aktiv idrottsman och bl.a. pristagare vid tre olympiska spel. Det var han som stod bakom gymnastikförbundets framstötter och det var han som blev programledare. Försökssändningarna sågs som lyckade och i oktober 1929 föreslogs att radiogymnastiken från och med 1930 helt skulle bekostas av Radiotjänst (programmen hade ditintills belastat Gymnastikförbundets konto) och att den skulle utsändas över samtliga statliga stationer.

Kapten Ugglås morgongymnastik blev snabbt en institution som band nationen samman, som etablerade en minutställd nationell samtidighet genom att inpränta en gemensam referensram med samma regelbundna rytm som väderleks- och nyhetsrapporten. Dess tillkomst skall emellertid ses mot

bakgrund av att hälsoproblemen under 1930- och 1940-talen rent generellt kom att integreras i det samhälleliga reformarbetet på ett sätt som inte hade någon tidigare motsvarighet. Det förefaller alltså uppenbart att radions morgongymnastik – tillsammans med dess skolgymnastik – var en viktig del av det folkhälsoarbete som nu började växa fram i Sverige och som i sin tur var en del av ett mer övergripande arbete på att rationalisera och effektivisera samhällslivet och som kom att få beaktningen social ingenjörskonst.

Ett mått på att kroppen under 1930-talet hamnade i fokus på ett sätt som aldrig förut är att Svenska Riksidrottsförbundet mellan 1920 och 1940 ökade medlemstalet från 100 000 till 400 000, och att Gymnastikförbundet i absoluta tal växte betydligt mer, enligt egna uppgifter från 8 000 medlemmar (1918) till 160 000 (1938). Idrottsrörelsen och med den gymnastiken var tidens utan jämförelse snabbast växande folkrörelse, vilket var ett resultat lika mycket av en svällande våg av nyfrälst fysisk entusiasm som av politiska och organisatoriska krafter – och av kommunikationsteknologier som press och radio.

Bertil Ugglas fortsatte som programledare för morgongymnastiken fram till sin hastiga bortgång i oktober 1945. Ugglas efterträdare på programledarposten kom att bli en annan militär, kapten Olof Olsson, sedan 1940 verksam som gymnastiklärare på Karlsbergs Krigsskola samt chef och lärare vid arméns gymnastik- och idrottsskola, GIS. Inför vårterminen 1946 skedde ännu ett byte av programledare för morgongymnastiken i och med att Gösta Karås tillträdde.

Gösta Karås tillhörde Svenska Gymnastikförbundets (SGF) "elitavdelning" och hade sin dagliga gärning som gymnastiklärare vid Enskede Samrealskola. Tidigare hade han varit med i KFUM:s elittrupp och även visat svensk gymnastik på såväl Island som i USA. Med honom tycks den sedan programmets början omhuldade marschmusiken fått ge plats åt mer folkligare tongångar, som schottis (en form av s.k. gammaldans), om än den föregivet förhårdande militära ledstjärnan ännu på olika sätt kastade sitt ljus över verksamheten. Till skillnad från sina föregångare Ugglas och Olsson tycks Karås ha varit mer idrottsgymnast än militär men tillhörde även han försvarsverket.

Att det militaristiska inslaget ändå dämpades skall ses i ljuset av att en ny tidsanda började växa fram efter kriget och som förde med sig att radions tidigare så militaristiskt hållna morgongymnastik började te sig alltmer otidsenlig. Gösta Karås skulle också komma att bli den sista program-

ledaren för Radiotjänsts morgongymnastik: vårsången 1948 blev den sista. Därmed gick en epok i graven – ett år efter den programpolitiska omläggningen 1947.

Under 1930-talet och i ännu högre grad under 1940-talet föreslogs och genomfördes också ett stort antal sociala reformer som ägnades den hemarbetande kvinnan; under 1940-talets början, med ett pågående världskrig och dess "babyboom", kom den hemarbetande kvinnan, husmodern, än mer i centrum och 1944 tillkom Hemmens Forskningsinstitut. Ett utslag av detta var offentlig och kollektiv husmorsgymnastik. I samklang med denna utveckling startade Radiotjänst i januari 1945 en speciell kvinnogymnastik med (den då moderna) gymnastiktruppen Sofiaflickornas ledare Maja Carlqvist som programledare. Detta som ett alternativ till den militärt – och manligt – orienterade exercisgymnastiken. Även kvinnogymnastiken sändes på morgonen.

Inför höstsången 1948 beslutades så att man skulle avveckla inte bara den "manliga" morgongymnastiken utan också den kvinnliga. Istället skulle man införa "andra folkhälso- och motionsprogram", vilket i praktiken innebar en kvart "hygienisk upplysning" varje fredagsmorgon samt "på försök motionsprogram på middagen vissa dagar i veckan för industrianställda och hemarbetande". Därför vidtog nu en tioårig period, mellan 1948 och 1957, helt dominerad av kvinnogymnastik och med sändningarna förlagda till dagtid (dvs. då mannen förutsattes vara på arbetet och barnen i skolan). I augusti 1948 återkom alltså gymnastiken som fast programpunkt i radio, fast på nya sändningstider och nu vändande sig till "två speciella grupper, nämligen husmödrar och kontorsanställda". Programledarna var också uteslutande gymnastikutbildade kvinnor. Frisksport i största allmänhet blev över huvud taget vanligt förekommande i olika radiosammanhang från och med 1949.

Inte förrän 1957 hade tiden åter blivit mogen för en manligt orienterad gymnastik- och hälsopropaganda. Programserien *Från hösäck till muskelknutte* sändes i den nya kanalen P2 och det är symptomatisk för den nya tidsåldern att allt här försiggick i vetenskapens tecken och inte som tidigare i militarismens.

Vasaloppet öppnas upp

En klassiker ända från radiostarten har alltså längdskidtävlingen Vasaloppet varit. Vasaloppet blev redan från början populärt som medieevenemang men var som tävling länge bara öppen

för elitåkare. Det skulle komma att ändras i och med 1952 års tävling, och radion kom därvidlag att få en viss betydelse. En tidigare obemärkt person ur folkdjupen, den 43-åriga fanjunkaren Yngve Brandell, blev då i radions populära familjeunderhållningsprogram *Karusellen* utvald till att som deltagande skidåkare representera den fiktiva idrottsföreningen Karusellens IF i Vasaloppet.

Det hela har i viss mening sin upprinnelse i 1947 års programomläggning. Det året inledde också Lennart Hyland sin bana som programledare för (per definition) lättsamma familjeunderhållningsprogram, genom programledarskapet i den till viss del nydanande folkliga serieunderhållningen *Lördagskväll* (1947–1950). Med *Lördagskväll* var grunden lagd till den verkligt revolutionerande programserien i genren, *Karusellen* (1951–1954), med Hyland som än mer entusiasmerande programledare.

Karusellen var det första programmet där tidigare okända (vuxna) människor ur folkdjupet fick kliva upp på radioscenen för att under lössläppta former leka, tävla och uppträda inför hela svenska folket. Man inrättade något som kallades Karusellskolan och som gick ut på att en mer eller mindre godtyckligt uttagen person i studiopubliken fick ett uppdrag att lösa till nästa lördag. Ett sådant uppdrag blev alltså att åka Vasaloppet. Den för ändamålet utnämnde fanjunkaren Brandell blev snabbt "Karusellmannen" med hela svenska folket genom den omfattande pressbevakningen – det var Brandell som var publikens hjälte i 1952 års Vasalopp. En effekt av att man släppte in amatören Brandell i tävlingen visade sig året därpå, då deltagarantalet fördubblades, från 351 till 698.

Det var också i skarven mellan *Lördagskväll* och *Karusellen*, närmare bestämt vid ishockey-VM i Stockholm 1949, som Lennart Hyland i egenskap av oöverträffad snabbpratare med ohämmat känsloregister förnyade sportreferatet. Därmed övertog han definitivt Jerrings tidigare roll som förste sportreporter. Att detta skedde just 1949 är ingen tillfällighet utan symtomatiskt för den nya tidsandan och det nya, friare programklimat som utvecklade sig från och med 1947.

Idrottsprogram för barn och ungdom

Radiotjänst var ett allmännyttigt radioföretag med ett klart uttalat "public service"-uppdrag. I detta ingick som sagt länge ett starkt fostrande element och som inte bara gällde vuxna människor. Det gällde förstås också barn och ungdom. Litet paradoxalt var det just inom barnprogramverksamheterna som

det första mer lättsamt avslappnade och delvis improviserade underhållningsprogrammet tog form. Det var i den av Sven Jerring redan det första radioåret sjösatta långköraren *Barnens brevlåda*, ett program som i hög grad också tilltalade en vuxenpublik.

Ett stående inslag i programmet var Jerrings dialoger med den litet dumdryge men älskvärde betjänten Efraim Alexander, en helt fiktiv figur uppfunnen och framförd av Jerring själv (med förställd röst). Inte sällan passade Jerring på att diskutera sport med Efraim Alexander eller låta honom själv pröva på att tävla i olika idrotter – allt med det pedagogiska syftet att introducera nya idrottsgrenar och dess regelverk för de radiolyssnande barnen.

Mot mitten av 1940-talet höll någonting på att hända i det svenska samhället. Urbaniseringen och moderniseringsprocesserna tilltog i styrka och förutom att negativa storstadsskildringar hastigt ökade under decenniet i den svenska filmen ökade också andelen barnförbjudna filmer med 20 procent mellan åren 1943–1945. Vid samma tid, 1942, bildade Riksidrottsförbundet (RF) sin första ungdomskommitté, något som av idrottsforskare betraktas som den svenska ungdomsidrottens födelse (i dess organisatoriska former). Riksidrottsförbundets åtgärd ledde snart till att specialförbunden följde efter med egna kommittéer och arbete med ungdomsidrott.

Det är åtgärder som kan ses som statsapparaternas dialektiska svar på de sociala problem som hade börjat uppstå bland de växande ungdomskadorna. Som en del av dessa åtgärder kan också det av Edwin Ahlqvist samma år, 1942, sjösatta veckotidningsprojektet *Rekord-Magasinet* betraktas. I *Rekord-Magasinet* hyllades sportmannaideal som skötsamhet, plikt känsla, flit, kämpaanda, ärlighet och osjälviskhet och tidningen blev för många år framåt pojkarnas favoritektyr.

Även Radiotjänst kom att bidra till ungdomens idrottsliga fostran. Något helt nytt var den introduktionskurs till ishockeysporten som man startade på hösten 1945 i samarbete med Svenska Ishockeyförbundet. Detta i en serie program som gick under samlingsrubriken *Med klubba och puck*. Det var den första verkliga idrottskursen i svensk radio och den kompletterades med bildillustrerade små uppsatser i ämnet i (den både ansedda och hyfsat populära) veckotidningen *Röster i Radio*. Med detta fick ishockeysporten en ordentlig hjälp med att etablera sig som folksport i Sverige – innan Hyland slutgiltigt befäste sportens starka publikförankring som referent vid ishockey-VM i Stockholm 1949.

Mot slutet av 1940-talet blev inslag från skol-idrottstävlingar vanligt förekommande i radion. På våren 1948 startades även en idrottsinriktad programserie med "idrottsgissning" för ungdom kallad *Klara – färdiga – gissa!* som förstås anspelar på idrottstävlingarnas "Klara – färdiga – gå!". Under 1949 kunde barn och ungdom, flickor och pojkar, även lyssna på uppläsningar ur böcker som den om *Sven Skidlöpare* och Gunnar Grens fotbollsbok *Från Gröna vallen till Wembley*. Strax därefter skapades också den stående programrubriken *Idrottshörnan*. Under hela (det troskyl-diga) 1950-talet igenom frodades sportrelaterade programinslag för barn och ungdom.

Sporten i lokalradion, med exemplet Sundsvall

Jämte de rikssända sportbegivenheterna fanns hela tiden de lokala sportsändningarna. Vid radiostarten 1925 fanns fem stationer som bedrevs i Radiotjänsts regi. Dessa låg i Stockholm, Göteborg, Malmö, Sundsvall och Boden. Till detta fanns en mängd mindre radiostationer drivna i privat regi. Dessa fick fortsätta verka i egenskap av distributör av Radiotjänsts sändningar, men under 1920- och 1930-talen kom de privata lokalstationerna att avvecklas och ersättas med statliga.

Det var emellertid bara två av lokalkontoren, Göteborg och Malmö, som från första början fick heltidsanställda föreståndare, dvs. fasta programkontor. Resten av landets stationer täcktes av deltidsengagerade ombud och tekniker, ett förhållande som kom att råda i praktiskt taget 25 år. Det skulle dröja ända till 1950 innan en tredje heltidsanställd provinschef tillsattes, denna gång i Sundsvall. Programombuden hade, liksom flertalet av Radiotjänsts anställda, huvudsakligen akademisk utbildning och speciellt yrkeskategorierna lektorer och rektorer var starkt representerade: de ägde bildning och en representativ vana som gjorde att de väl smälte in i den starkt folkuppfostrande och smaknormerande framtoning som Radiotjänst hade fram till slutet av 1940-talet.

Historien om den lokala radioverksamheten är historien om hur centralmakten allt eftersom kväver de lokala stationernas verksamheter. Det fanns hos Radiotjänst en misstro beträffande de lokala stationernas programverksamhet och centraliseringen innebar att de lokala, fortlöpande föredrags- och reportageverksamheterna successivt kom att upphöra. Dock fanns det vissa programtyper som levde kvar. Bland dessa fanns förutom bl.a. gudstjänster bevakningen av det lokala idrottslivet: de

flesta stationer behöll nämligen sina lokala idrottskrönikor. I och med krigsutbrottet 1939 upphörde i stort sett all lokal programverksamhet – utom vissa lokala sportutsändningar.

Som en följd dels av att centralmakten stärkte sitt grepp om programverksamheterna, dels av kriget, fanns endast 16 programbud kvar 1946, mot runt 25 före kriget. Efter kriget började emellertid Radiotjänst att expandera kraftigt, vilket innebar att kraven ökade på mer programproduktion och därmed också på provinsen. Som en följd av detta skedde 1950 en omorganisation av distriktskontoren och som innebar en tilltagande (journalistisk) professionalisering av den regionala verksamheten med heltidsanställd personal vid fyra nyskapade distriktskontor, vid sidan av ombuden vars skara återigen ökade vid ingången till 1950-talet. Det skulle dock dröja till slutet av 1950-talet innan det etablerades någon egentlig regional nyhetsverksamhet. Programarbetarnas sammansättning ute i distrikten kom sedan under 1960-talet att successivt förändras så att nya rekryteringar i allt större utsträckning gjordes bland journalister och redaktörer med erfarenheter från dagspressen.

I Sundsvall konstituerade sig Radiotjänsts programkommitté den 28 januari 1925, med en rektor som ordförande. Ännu en rektor samt en lektor och en telegrafdirektör ingick också i kommittén. Sundsvall fick en ny s.k. storstation 1929 men 1936 upplöstes programkommittéerna.

Efter c:a ett års rundradioverksamhet tycks tiden ha blivit mogen för införandet av en lokal idrottskrönika. En sådan, betitlad *Idrottsnytt*, dyker upp i januari 1926 på söndagskvällarna efter riksprogrammets slut, c:a 21.50, men försvinner efter ett halvår. *Idrottsnytt* skulle i koncentrerad form redogöra för de lokala idrottshändelserna. Idrotten dök stundom också upp som föreläsningssämne.

Under 1927 infördes en *Mellersta Norrlands idrottskrönika*, vilket kan ses som ett led i en tidig, programpolitisk omsvängning till förmån för det populära och specifikt lokala i distriktets sociala och kulturella liv. I februari 1928 dök också rubriken *Idrottsnytt* upp igen. Det tyder på att idrottskrönikorna började inta en fastare plats i de lokala radioverksamheterna. Dock tycks ingen idrottslig programpunkt vid någon rundradiostation ha sänts strikt regelbundet vid den här tiden, dvs. varje vecka. Så tycks ha varit fallet ännu under 1930-talet. Direktsändningar från idrottstävlingar tycks också ha varit sällsynta på grund av de mycket begränsade programresurserna.

Dock tycks de lokala idrottskrönikorna ha erhållit ett allt större lyssnarunderlag, en allt större po-

pularitet, under 1930-talet. Att programtjänstemannen själv skulle kunna hålla koll på regionens expanderade idrottsliv förslög emellertid inte länge till. Därför började man att anlita personer som till sin profession sysslade med idrott till att ombesörja idrottskrönikan. Senast från och med vårsäsongen 1931 anlätades "kassör" Olof Isacson, vilken hade en gedigen idrottsförankring, som den förste av dessa externt rekryterade idrottskrönikörer. Under sommaren samma år och för ett flertal år framöver övertogs dock den idrottsliga krönikorsysslan av redaktör Rudolf Andréén, som 1929 hade blivit chef för den nystartade sportavdelningen på tidningen *Nya Samhället*, med huvudredaktion i Sundsvall.

Så sent som i juni 1936, det år då de lokala programkommittéerna upplöstes (på årets sista dag), hade man i Sundsvall varit i tillfälle konstatera, att intresset för de lokala idrottskrönikorna alltså var i starkt stigande. Särskilt synes ungdomen ha tagit del av dessa utsändningar. Det hjälpte dock inte: nedläggningen av de lokala programkommittéerna fastställande låg i linje med det avslutande 30-talets organisations- och programpolitik, syftande till att utöka centralledningen i Stockholms makt över programsättningen på bekostnad av landsortsstationernas egna programverksamheter. Kvar blev enstaka ombud, som i Sundsvall från och med hösten 1938 (och ännu åtminstone 1942) var lektor Yngve Englund, fil. dr. i latin 1934 och från 1937 lektor vid Högre allmänna läroverket i Sundsvall. Ännu 1938 kvarstod också Rudolf Andréén som programledare för *Idrottsnytt*.

Redan vid krigsutbrottet 1939 kom Radiotjänst att konsekvent stryka alla lokalprogram vid såväl statliga som privata stationer, efter direktiv från Telegrafstyrelsens Radiobyrå. Från år 1941 kom lokala program återigen att anordnas men endast i mycket ringa utsträckning och bestod, förutom av speciella meddelanden av lokal betydelse, huvudsakligen av lantbruksföredrag, riktade till jordbrukarbefolkningen i olika landsdelar.

En starkt bidragande orsak till de återupptagna localsändningarna tycks ha varit ett under 1941 hållet sammanträde med bolagets ombud vid de statliga stationerna i landsorten, varvid man från centralt håll blev varse om, att man på många håll uttalat önskemål att de stränga restriktionerna åtminstone i någon mån upphävdes. Det var önskemål man på Radiotjänst i viss utsträckning fann sig kunna tillmötesgå utan någon större risk:

Sålunda skulle bl.a. vissa lokala gudstjänster kunna anordnas vid de tillfällen, då t.ex. ett lokalt evenemang gick av stapeln. Vidare skulle de uppskattade lokala idrottskrönikorna vid vissa lands-

ortsstationer kunna återupptas och andra lokala händelser värda särskild uppmärksamhet kunna beaktas i speciella program.

Lekamliga grundbehov (jordbruket), andlig förtröstan (gudstjänster) och samhörighetsbefrämjande inslag (idrotten) synes alltså ha varit det som i första hand prioriterades på det lokala planet under krigsåren.

Vid krigsslutet var Malmö, Göteborg och Sundsvall de enda orter utanför Stockholm med fast anställd personal, som bidrog med inslag för riksprogrammet. På cirka 30 andra platser i landet fanns istället frilansombud. Antalet fast anställda provinsmedarbetare var ännu 1952 sammantaget ungefär lika stort som 1935, 16 respektive 14. Detta trots att den totala personalstyrkan under samma tid hade ökat från 75 till 385. Ännu 1955, strax före den stora distriktsutbyggnaden, var Radiotjänsts fasta personal utanför Stockholm begränsad till ungefär 15 personer. Till detta fanns alltså ett antal deltidslönade landsortsombud för Radiotjänst runt om i landet. Dessa uppgick 1949 till 25 stycken.

Gunnar Ollén vid Malmöradion har berättat, att i hans distrikt localsändningar förekom i rikt mått under 1920-talets senare hälft, i reducerat antal under 30-talet och ännu färre i och med andra världskriget. De enda lokala sändningarna av större betydelse efter 1945 var den lokala idrottskrönikan.

Under nästan hela 1950-talet, innan den nya, kraftigt utvidgade distriktsorganisationen växte fram under decenniets sista år, kom det att pågå en diskussion kring de lokala idrottskrönikorna, om dess plats i programmet och om hur mycket de lokala idrottskrönikörerna skulle arvoderas med. De rörliga programkostnaderna för provinsorganisationernas idrottskrönikor beräknades säsongen 1951/52 till 17 600 kr., vilket avsåg 40 idrottskrönikor från 11 stationer à 40 kr. I februari 1952 beslutades att idrottskrönikorna skulle "ökas i viss utsträckning" och senare på våren kunde man konstatera de lokala idrottskrönikornas "fortsatta popularitet".

År 1955 hade verksamheten kring de lokala idrottskrönikorna utvecklats och expanderat till en nivå som framtvingade förhandlingar mellan Radiotjänst och en kommitté ur Tidningsutgivareföreningen (TU) angående eventuell ersättning till tidningarna själva för att radion disponerade deras medarbetare. Året därpå, 1956, inrättades som sagt en sportredaktion i Stockholm samtidigt som ännu en kanal hade tillkommit och med detta ett dubblerat programutrymme. Tillsammans med utbyggnaden av den nya distriktsorganisationen kom

detta att till viss del ändra förutsättningarna för den lokala idrottsbevakningen.

Avslutning

Utgångspunkt för denna sammanfattning av den svenska radions sportverksamheter under de tre första verksamhetsdecennierna har varit att titta på utvecklingen före och efter det viktiga året 1947, då radioledningen klubbade igenom en ny program-sättningspolitik. Med en så pass grov och generell periodindelning kan vissa linjer i utvecklingen lättare åskådliggöras, samtidigt som det medför en risk till att ett visst våld utövas mot den studerade verkligheten på så sätt att disparata (kedjor av) händelser tvinnas samman till en enhetlig och motsägelsefri utvecklingsprocess.

Genomgången visar att vissa av radions sport-programverksamheter lättare och mer direkt låter sig hänföras till programomsvängningen 1947 än andra.

Ett tydligt och näraliggande samband med denna tycks nedläggningen 1948 av den militaristiskt orienterade drillgymnastiken ha, liksom beslutet samma år att börja delge radiolyssnarna tips-resultaten. På större avstånd från 1947 ligger Vasaloppet 1952 då man på *Karusellen* delegerade ett

”blåbär” till start. Å andra sidan kan även detta betraktas mot bakgrund av och som en tämligen logisk utveckling av de mycket folkligt lättsamma underhållningsprogram som startade 1947 med *Lördagskväll*.

Inte heller de barn- och ungdomsinriktade sport-programverksamheterna har en alldeles tydlig koppling till 1947 års programomläggning. Starten under hösten 1945 av instruktionsserien *Med klubba och puck* kan emellertid ses som en del av den expansion – såväl personal- som program-mässigt – som vidtog efter kriget och som bidrog till 1947 års kursändring. Redan åren därpå, 1948 och 1949, initierades också en rad nya och mer lätt-samt hållna sportprogram för barn och ungdom.

Den gren som minst tydligt hänför sig till 1947 års beslut är den lokala idrottsbevakningen. Utvecklingen av denna synes ha varit betingad av mer övergripande och långsiktigt verkande faktorer. Sett i ett större tidsperspektiv kan det ändå fastslås att den lokala programverksamheten låg på en miniminivå efter krigsslutet, och att dess fortlevande och uppräckning vid ingången till 1950-talet i inte ringa grad var avhängig idrottsbevakningens traditionella roll och publika betydelse för de lokala programverksamheterna.

Referenser

- Dahlén, Peter (1999) *Från Vasaloppet till Sportextra. Radiosportens etablering och förgrening 1925–1995*. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Dahlén, Peter (2000) *Fyra texter om radio, sport och gymnastik*. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), (under utgivning).
- Nordberg, Karin (1998) *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925–1950*. Stockholm/Stehag: Symposium.

Thurén, Torsten (1997) *Medier i blåsväder. Den svenska radion och televisionen som samhällsbevarare och samhällskritiker*. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.

Virtapohja, Kalle (1997) ”Approaches to the History of Finnish Sports Journalism”, i Raimo Salokangas m.fl. (red.) *Writing Media Histories*. University of Jyväskylä: Department of Communication.

Varför är Disney så populär?

Man föds inte till barn – man blir det

MARGARETA RÖNNBERG

I snitt vartannat år har Disney de senast 60 åren kommit med en ny tecknad långfilm, vilket utgjort mindre än en fjärdedel av det tecknade barnfilm-utbudet. Få kan namnge mer än en handfull av de övriga 100 filmerna, medan de flesta kan räkna upp merparten av de 30 Disneyfilmerna. Därför har kritiker talat om total dominans, farlig likriktning och monopolisering. Man har samtidigt avfärdat framgångarna som enbart resultatet av enorma reklamkampanjer och prylförsäljning. Är det inte att göra det väl lätt för sig? Filmerna har snarare varit så framgångsrika, därför att de är så bra. Vad innebär då ”kvalitet” i barnfilmsammanhang?

Självfallet är ett underifrånperspektiv avgörande, åtminstone om filmerna ska betraktas ur *barnkulturell* synvinkel. Sätts de däremot in i ett fostrande eller pedagogiskt sammanhang kan ett ovanifrån- eller samhällsperspektiv givetvis vara relevant. Jag har dock valt att betrakta Disney som barnkultur, eftersom filmerna inte (så som i fallet med t ex skolplikt) tycks kräva någon ”tittplikt”.

Vuxna har en vertikal barnkulturvärdering som premierar figurernas såväl som de läsande/åskådande barnens utveckling och uppåttstigande mot vuxenstatus. Barnen själva har däremot en mer horisontell och stabiliserande värdegrund, med fokusering på nuet och kamraterna. Vuxna tror att barnen främst måste förberedas för att bli vuxna. Barnen vet att de först måste lära sig att bli barn.

Barnen är upptagna av roller, orosmoln och glädjeämnen här och nu, inte om tio-tjugo år. Disneys filmberättelser handlar just främst om barnroller och om funderingar och provningar under barndomen, *inte* om tänkbara problem långt senare i livscykeln – som exempelvis Bruno Bettelheim hävdar. Deras

”monster” och ”brudpar” är inte projektioner av några *framtida* faror eller önskningar, utan symboliska genomlysningar av barnens *omedelbara* upplevelser av storsvuxna hot, liksom av de små och utsatta behov av beskydd, gemenskap och nära vänskap här och nu.

Utvecklingsperspektiv

Detta hindrar emellertid inte att man kan studera Disneys tecknade långfilmer ur ett utvecklingsperspektiv. Allt liv handlar ju om utveckling, dvs om en kontinuerlig rörelse från ett före till ett efter. Utveckling är helt enkelt en utsträckt, aktiv förvandlingsprocess innebärande att vara ”stabil föränderlig”. Livet kan ses som en lång serie transformationer, som förändringar i form, sort och psykologisk status. Allt liv är också socialt: barn såväl som vuxna vecklar fortlöpande ut sig med bistånd av andra i interaktionsprocesser. Vissa kompetenser förvärvas, men träder efterhand i bakgrunden för andra nya. Därmed inte sagt att utvecklingens riktning går från lägre till högre, bara att omformning ständigt pågår.

I detta sociala liv ”socialiserar” alla hela tiden varandra: barnen lär sig av vuxna och av andra barn att bli barn, de vuxna lär sig av barnen och av andra vuxna att bli föräldrar. Dvs att bli ”barn” respektive ”vuxen” av någon av de modeller som för närvarande är gångbara. Dessa barn- och vuxentyper produceras visserligen genom diskursiva praktiker och levd interaktion, men de individuella rollutövarna måste onekligen lära sig tolka dessa många gånger diffusa diskurser och ständigt omformande interaktioner. Kulturprodukter kan härvidlag fungera som tydligare stand-ins för livs levande människor – särskilt för sociala nykomlingar som barn, som på detta vis för ovanlighetens skull kan studera sig själva och omgivningen på mer reflekterad distans.

Disneyfilmerna ger utmärkta exempel på hur fantasistoff kan fungera som symbolisk orienteringshjälp för att organisera erfarenheter och begripliggöra uppdämda känsloreaktioner. De har hjälpt många barn (och vuxna) att skapa en förenklad världsbild av ett inre kaos, gjort den egna identitetsutvecklingen lättare att överblicka och hantera. På ett imaginärt fiktionsplan får åskådaren genomleva en rad övergångsfaser mellan barn och vuxen och bekanta sig med olika roller i den skapade mönadsprocessen.

Det är dock svårt att finna utvecklingspsykologiska, receptionssociologiska eller medieetnografiska betraktelsesätt i den omfattande Disneylitteraturen – till och med i de teoretiskt mer ambitiösa studierna, där ideologikritiska och psykoanalytiska infallsvinklar dominerat.¹ Icke desto mindre är det nödvändigt att söka förstå både de yttre och inre processer som avgör betydelsen i det konkreta funktionssammanhanget. Varför skulle de konfliktmodeller och lösningar som präglar de ideologiska strukturerna i en arbetsorienterad *vuxenkultur* ha samma relevans för barn, som lever i en helt annan erfarenhetsvärld? Är det inte klokare att utgå från *barns förståelsehorisont och orienteringsbehov* och lyfta fram de konflikter som dominerar familjens vardagstillvaro och barns situation som nykomlingar i samhället? Och hur dessa gestaltas i filmtexterna?

Walt Disney själv hade uppenbarligen intuitiva insikter i barnpsykologi och var faktiskt i hög grad många gånger personligen ansvarig för det givande sätt på vilket barns upplevelser och utvecklingsproblematik tas upp i långfilmerna: *identitetssökandet* och önskan om tillhörighet och *gruppgemenskap*, *separationslusten* (viljan att bege sig ut på upptäcktsfärd, stå på egna ben, själv få bestämma) parad med *separationsångest*, såväl som barns *rädslor* och *hopp*.

Till hoten hör att vara övergiven, ensam, utsatt, angripen, rent av nära att förintas. Till önskningsarna till exempel att ha mera makt över sig själv, vara stor och stark, söt och omtyckt. Att kunna bege sig ut i den stora, spännande världen, men trots det vara beskyddad. Att bli uppskattad som god, vacker och framgångsrik. Allt cirklar kring att bli något unikt och ändå vara en del av gemenskapen.

Över alla Disneys berättelsetyper vilar just tematiken att "klara sig", "hitta sig själv", "bli accepterad som den man är", "bli stor", självständig, oberoende (av föräldrarna i vart fall) och närma sig det motsatta könet. Pojkarna tycks visserligen något mindre intresserade än flickorna av att bli stora, eftersom män inte tycks ha någon egentlig makt,

men identitetsproblematiken är ändå central. Bägge könen vill orientera sig både mot individuella roller och gruppgemenskaper. Barnen mäter sig mot filmgestalterna, som de upplever sig vara både under- och överlägsna.

Det slösas moderskärlek på de små barnen i filmerna och även fäderna älskar sina barn högt: de är kärleksfulla, omtänksamma, uppoftande, rent av "moderliga". Det absolut värsta som kan hända föräldrar är helt klart (av Disneyfilmerna att döma) att barnen kidnappas. Barnen verkar betyda *allt* för sina föräldrar. Vilket barn vill inte höra det? I de flesta filmer sammanfaller olika figurer till Drömföräldern, medan Katastrofföräldern elimineras – eller snarare: eliminerar sig själv. Kan det bli bättre?

Disney stryker visserligen barnen medhårs: barn beskrivs som kompetenta och besegrar eller övergläns inkompetenta, auktoritära vuxna, som alltid tas ned på jorden av försigkomna barn. Mössen klarar alltid av katterna och elefanterna, vilket förstås uppskattas av barnåskådarna. Eller så får åtminstone små lurifaxar sätta de stora på plats. Nästan samtliga filmer genomsyras av antiauktoritära, självstärkande, demokratiska budskap. Jag kan inte se något fel med något av detta.

Barnen jämför inte bara sig själva, utan även närstående, med filmfigurerna. Särskilt skurkarna och skurkinnorna bistår, genom att artikulera ogillande eller kritik mot vissa sidor hos exempelvis föräldrarna. Bovarna är just tack vare sina stiliserade, närmast groteska, överdrifter användbara som ofarlig utlevnad av igenkänningar av familjemedlemmar.

Berättelserna präglas av optimism, gott humör och lyckliga slut. Här värdesätts ett gott hjärta, hjälpsamhet och vänlighet. Filmerna handlar om vänskap och solidaritet vid undanröjandet av auktoritära och grymma tyranner eller självupptagna, barnhatande, penningfixerade typer. I nästan alla Disneyfilmer besegras skurken genom åtskilliga djurs (och människors) gemensamma, solidariska, våldsbefriade handlande. Kritikerna är ändå inte nådiga ...

Kritiken

Det märkliga med kritiken mot Disney är emellertid att den samtidigt kommer från två diametralt motsatta håll: filmerna anses ha både för lite och för mycket av det mesta. Somliga ser ett förljuget undvikande av våldet och dess konsekvenser. Andra upptäcker tvärtom alltför mycket våld i filmerna, som dock alltid är avsevärt mindre våldsamma än folksageförlagorna. En del talar om en pryd inställning till sex, eller att sexualiteten helt förtigs.

Disney sägs t ex puritanskt vilja dölja fortplantningens biologiska fakta från barn. Andra talar i stället om för mycket sex: barn bör få förbli okunniga och oskuldsfulla, menar man.

Disney kritiseras alltså antingen för att ej ta upp sex, födelse, våld och död – eller så för att inrymma alldeles mycket av dessa inslag (och då på ett ”förfalskat” sätt). Allt i överensstämmelse med James Agees uttalande om Disneys kännemärke såsom varande ”könlös sexighet” (citerat i Schickel 1969: 233). Andra har upptäckt ”våldslösa våldsamheter”, eller läst in föräktenskapliga förbindelser och därför upplevt exempelvis cockerspanieln Lady som en oskuldsfull ”slampa” (Nadel 1995)!

Könsrollsstereotyperna, särskilt på spinnsidan, är ännu ett negativt argument: söta, passiva, tålmodigt lidande hjältinnor sägs måsta räddas av modiga män. Moderskapet idealiseras och moderskärleken glorifieras dessutom, vilket tydligen heller inte är bra. Eller så är mödrarna alltför negativt skildrade (riktiga ”häxor”), vilket också det är förkastligt.

Ännu ett problem är dock att kritikerna oftast inte diskuterar en specifik film, utan utifrån en allmän förtrogenhetskänsla buntar ihop samtliga till en enda diffus kulturimperialistisk röra. Även forskare, som förväntas närstudera sina forskningsobjekt, kan generalisera så vilt som sagoexperten Jack Zipes (1997:92-94). Denne hävdar t ex att handlingslinjen (i alla tecknade Disneyfilmer från *Snövit* till *Lejonkungen*) varit att *den förtryckta hjältinnan måste räddas av modig prins*, vilket förment skulle förmedla budskapet att manliga individer är bäst och starkast.

Men inte stämmer detta in ens på alla filmer med trängande tonårstjejer i huvudrollen: det är ju tvärtom skönheten Belle som räddar prinsen från att förbli Odjuret. Och det är den lilla sjöjungfrun Ariel som räddar prins Erik från drunkningsdöden. I filmerna som senare följer ska Pocahontas, Megara och Mulàn få rädda livet på John Smith, Herkules respektive kapten Shang.

Den ende modige ynglingen som verkligen *räddar* en förtryckt hjältinna är väl drömprinsen i *Törnrosa* (som sticker svärdet i draken/den Onda Fen). Visserligen uppväcker prinsar med sina kyssar både Snövit och Törnrosa från ”det döda”, men ska det vara så värst ”modigt” med tanke på hur söta prinsessorna är? De kyssande prinsarnas ”räddningsaktioner” är ju högst slumpartade, inte ens avsiktliga. Då är väl Belles räddande av det hiskliga Odjuret betydligt modigare? Avsevärt vanligare än manliga uppvakningskyssar är dessutom kvinnliga så kallade fekyssar. Bägge könen räddar i själva verket hela tiden varandra. ”Räddande” är helt enkelt en stående

sagoingrediens, som kan utföras på lite olika sätt av skilda kön i olika genrer, men oftast i slutändan kan tillskrivas medelålders eller äldre damer.

Zipes påstår vidare (1997:93) att ”[h]eterosexuell lycka och äktenskap alltid är historiens yttersta mål”, av vilket det sistnämnda mycket riktigt stämmer in på fyra av tjugonio filmer (”heterosexuell lycka” torde däremot onekligen vara slutmålet både för 95 procent av åskådarna och filmfigurerna). Disneyfilmerna sägs dessutom enligt Zipes *förstärka trånaden efter evig ungdom*, men det är tvärtom den goda barndomen som framställs i ett rosa skimmer. Såväl de små fabeldjurpojkar som mellangenerationen i husdjursbiografierna växer förvisso upp, men de flesta av dem ses sluta som föräldrar som avgudar sina barn. För de unga tonårstjejerna i undersagan tycks ungdom rent av vara en plåga, långt ifrån önskvärd att föreviga.

Och tvärt emot vad Zipes hävdar (att *det goda hela tiden tar gestalt i form av en manlig hjälte*) är de allra snällaste och godaste figurerna ständigt (oftast kvinnliga) pensionärer, vilket med detta synsätt då torde förstärka längtan efter evig ålderdom? Dessutom utgör också nästan alla Disneys tonårsflickor själva sinnebilden för godhet.

En närmare och grundligare titt på de tecknade långfilmerna kommer att visa ett betydligt mera komplext och mångfasetterat mönster än schablonkritiken antyder. Av Disneykoncernens tjugonio helt igenom tecknade långfilmer kan tjugosju sägas vara barnkultur – underhållande berättelser för en bred familjepublik, med barns upplevelsehorisont som gemensamt riktmärke. Lite vid sidan av den vanliga ramen för barn- och familjefilm å la Disney faller både *Fantasia* (1940) och *Alice i Underlandet* (1951). Frågan är om de ens är att betrakta som barnfilm i samma konventionella mening som de övriga.

Tre grundtyper

Vid närmare analys av återkommande mönster befanns Disneys tecknade långfilmsutbud sonderfalla i tre olika grundtyper (fabel, undersaga, husdjursbiografi), med centralfigurernas kön, ålder och utvecklingsgång som naturlig indelning för varje filmgrupp.² (Titel inom parentes markerar en mindre renodlad typtillhörighet.) För att klargöra ”mognadsnivån” i de olika grundtyperna har tre genrebegrepp valts, som alla går tillbaka på äldre motivkretsar och berättarformer inom barnlitteraturen. Filmmakarna har ju byggt vidare på en redan etablerad tradition, ofta i direkt anslutning till en litterär förlaga.

Vid utarbetandet av denna analysmodell har en syntes av de erfarenheter och redskap som redan finns samlade inom två skilda forskningstraditioner eftersträvat. Dels, med mycket fria revisioner och kompletteringar, en vidareutveckling av den metodiska begreppsarsenal som arbetats fram av den sovjetryske etnologen Vladimir Propp och dennes efterföljare, med en rad antropologiskt inspirerade försök att systematiskt frilägga djupgående grundmönster i omfattande material av sago- och myt-karaktär. Dels en korrigering och konkretisering av dessa ofta mycket allmänt skisserade uppslagsmodeller och forskningsprogram, genom en mer direkt koppling av den strukturalistiskt orienterade filmanalysen till barnkulturens aktuella funktions-sammanhang. Här anknyts alltså till den symboliska interaktionismen och en utvecklingspsykologiskt inriktad forskningslinje, i strävan att förtöja uttrycksstoffet i de erfarenheter som bestämmer barns livsvillkor.

Det behöver säkert inte påpekas att detta grundmönster för barns individuering och sociala tillblivelse bör ses som en idealtypisk konstruktion för det borgerliga samhället. Även om många drag ännu lever kvar i halvt förbjudna medvetandeskikt, har de fasta konturerna börjat lösas upp under de senaste decennierna.

Djurfabler

Den äldsta genren har anor långt tillbaka i tiden, bland didaktiska berättelser om förmänskligade djur som ansetts vara mest lämpade för de allra yngsta. Den moraliserande djurfabeln säger, liksom all tidig fostran, vad barnet bör göra eller inte får göra. Den predikar värden som lydnad, sanningslidelse och flit, men kan även ha till syfte att fungera avskräckande. Med sin varnande – för att inte säga uppskrämmande – funktion brukar fabeln särskilt utnyttjas i samband med mindre barn, som ännu inte anses mogna för självständigt tänkande. Hit hör:

Pinocchio 1940

Dumbo 1941

Bambi 1942

(Svärdet i stenen/Pysen, trollkarlen och svärdet 1963)

Djungelboken 1967

Micke och Molle – vänner när det gäller 1981

Oliver och gänget 1988

Lejonkungen 1994

Centralfiguren i Disneys djurfabler är en pojke som utvecklas från klumpigt spädbarn till kompetent yngling. Handlingen utspelas huvudsakligen under åldern 7-11 år, då hjältens identitetssökande igångsätts av hans oklara ursprung och diffusa könsroll. Från det trygga men ofullständiga föräldrahemmet drivs figuren ut i en hotfull och otrygg omvärld, där han ställs inför en rad frestelser och styrkeprov. Hans uppgift är att söka svaret på frågan Vem är jag? Sökandet efter manliga förebilder och testandet av den egna förmågan kulminerar i ett avgörande kraftprov och pojken kan sedan återvända till fadershuset med en tydligare identitet.

Djurfabelns centralfigurer har inga magiska förlösare ur konflikten, eftersom det är de själva som behöver växa till sig i kompetens. Däremot är de omgivna av en rad hjälpare i den manliga handlingsvärld, där man har större val mellan olika roller och förebilder – men även större osäkerhet. Det didaktiska draget i klassiska fabler motsvaras i Disneys filmfabel av gossens förväntade anpassning till dominerande mansroller.

Fabeln är mindre komplex än sagan och här är ont och gott klart åtskilda och representeras av olika djur. I fabeln är läxan tydligt uttalad och här straffas den felande ordentligt och föga lustfyllt. Fabeln handlar om yttervärldens och samhällsgemenskapens krav och förväntningar på barnet. Här ska dygder och samhällelig konformitet läras ut, inte medvetenhet om inre reaktioner eller tecken på inre strid.

Fabeln använder djur för att isolera och förtydliga *sociala* värden och erfarenheter. Den varnar för girighet och avund eller predikar flit, självupppoffring och lojalitet i den offentliga världen – teman som dock känns mindre lockande för förskolebarn. Lyckligtvis är utpräglade Disneyfabler relativt få.

Undersagor

Undersagan (eller fesagan) är en mer nöjesbetonad berättelseform, som också den kan ledas långt tillbaka i den muntliga traditionen. Som underhållningsfiktion med fantastiska inslag, med sina förtrollningar, magiska lösningar och lyckliga slut, har den länge använts för att stödja och uppmuntra det uppväxande släktet under frigörelsen från föräldraauktoriteten. Till denna grupp har följande filmer förts:

Snövit och de sju dvärgarna 1937

Askungen 1950

Törnrosa 1959

Den lilla sjöjungfrun 1989

Skönheten och Odjuret 1991

Aladdin 1992

Pocahontas 1995

Ringaren i Notre Dame 1996

Herkules 1997

Mulan 1998

Centralfiguren är i regel en flicka i tonåren, vars "sanna identitet" förnekas och förkvävs av en ond modersgestalt. Detta hot tvingar henne ut ur hemmets överhettade konfliktfält. Flickan söker skydd i ett isolerat reservat, där hon kan få sin kvinnliga jagbild speglad i andras ögon och fantasera kring romantiska möten med drömprinsen. Efter att ha fått sina positiva sidor uppenbarade och bekräftade, blir hon till slut förlöst av prinsen från hotet mot sin sanna identitet. I förlängningen av det lyckliga slutet skymtar löftet om framtida parbildning och eget hem.

Tonårsflickan behöver inte (som den lille pojken) rollförebilder att förhålla sig till eller imitera, eftersom hon redan tillägnat sig en positiv kvinnobild och inskolats i vuxna kvinnoroller. Hon behöver däremot bli bekräftad och begärd, sedd som ung kvinna snarare än som mammas flicka, genom att speglas i andras sätt att förhålla sig till henne. På så sätt förmår hon också bättre se sig själv både med andras och egna ögon.

Undersagans hjältninna befinner sig alltså i det gränsland som kallas tröskelåldern. Vid horisonten skymtar redan möjligheten av en *bättre framtid*, förändringar som mynnar ut i en egen oberoende vuxenroll. Barndomens identitet blir ifrågasatt, upphävd av könsmogningen och det sexuella uppvaknandet. Och intellektet har utvecklats tillräckligt för att kunna planera en framtida levnadsbana *abstrakt i tanken*, inte bara *handla enligt trial-and-error-principen* som de yngre pojkarna (som egentligen är mer reaktörer än självständiga aktörer). Som tonåring förmår man operera utifrån hypotetiska förutsättningar, reflektera över kommande möjligheter och potentiella relationer. Man behöver alltså inte längre konkret (och skenbart mera "aktivt") *agera ut* sina tankar. Detta kan självfallet på ytan te sig som "passivitet"...

Medan pojkfigurerna ger sig ut i världen för att söka och testa sin rätta identitet, ägnar sig tonårsflickorna huvudsakligen åt att i hemmets närhet reflektera och dagdrömma kring hur deras livsplan ska kunna realiseras. Det egocentrerade ersätts nu av ett

mer decentrerat tänkande. Jaget börjar undra över Miget. Flickan frågar sig: "Hur ser jag ut i *andras* ögon, jämfört med den jag själv tycker mig vara?" Ur denna nya differentiering av personligheten utvecklas en *inre identitetsupplevelse*, men även en mer självbespeglande osäkerhetskänsla. Man frågar sig ständigt vad man betyder för andra, inte (som småpojken) vilken "art" man tillhör, eller om man är stor eller liten. Den unga kvinnan tycker sig vara vuxen, vacker och god, men måste få detta bekräftat av andra. Om fabelpojken frågar "Vem är jag?", tenderar flickan snarare att överta moderns "Vem tror du att du är, egentligen?"

Man kan också uttrycka saken så, att undersagan genomsyras av "förtrollande" reflektion, medan djurfabeln är en handlingsgenre där det gäller att övertyga, övertala och tygla. Fabler har också alltid levererat mer entydiga svar än sagorna, med deras antydningar som överlåter mer åt mottagaren själv. Fabeln ska ju vara åskådlig, inte som sagan bedåra, och upplevs därför både som mer "aktiv" och realistisk när förhoppningar stäckas, figuren lider eller straffas mot slutet. Och visst är djurfabelns pojkar de enda som får genomgå en längre mognadsprocess, men så är det ju också under de första tio åren i livet som individen utvecklas allra mest. Pojkfabeln visar upp någon som fortfarande är otillräcklig, flicksagan någon som redan räcker till, men ännu inte fått sin status konfirmerad.

Undersagornas centralfigur får alltså sin positiva identitet *bekräftad av andra* och hoten mot identiteten *eliminerade av andra*. Tonårsflickan framstår därför lätt som en passivt lidande och romantiskt svärmande hjältninna, men blir räddad mindre för att hon är "kvinnligt hjälplös", än för att hon behöver få sina värden och band till andra betygade.

Hon har heller inte, som pojkhjälten, haft någon äldre vägvisare eller jämnårig kompis med sig på sin utflykt utan färdats betydligt mera ensam, varför hon även av det skälet nu behöver en annan vid sin sida. Tonårsflickans utfärd blir i motsats till grabbens en form av isolerad exil. "Prinsen" blir bokstavligen hennes enda utväg ur ensamhetens instängdhet. Småpojken har däremot under hela färden haft hjälpare vid sin sida, medan det kamratliga biståndet till tonårstjejerna koncentreras till ett enda mera framhävt symboltillfälle – ibland inbegripande kyssar.

Medan fabeln gärna bjuder på fysisk kamp mellan män utomhus, föredrar undersagan psykisk-verbal konflikt mellan kvinnor (eller inom kvinnan själv) inomhus: avund, gräl och bråk. Medan de unga hjältarna får strida mot – och förinta – varelser som är totalt olika dem själva (drakar, monster, jät-

tar), måste de unga hjältinnorna oftast brottas med negativa spegelbilder (styvmödrar, styvsystrar) eller med kvinnliga konkurrenter som är relativt lika dem själva. Och lära sig förlika sig med dem.

Sagan skiljer sig från fabeln på så sätt att den alltid har ett gott slut och alltid utspelar sig i en i tid och rum fjärran och obestämd miljö. Sagan använder ofta djuren till att konkretisera *inre, individuella* egenskaper och konflikter – snarare än mellanmänskliga. I sagan är det motstridiga sidor av huvudpersonen själv som illustreras med hjälp av olika djur. Därför lämpar den sig också bättre för en något tonårigare centralgestalt, än för yngre huvudfigurer med deras sämre förmåga till självreflektion och därav följande större behov av varningar och order utifrån.

Husdjursbiografier

I motsats till djurfabeln och undersagan är husdjursbiografen en relativt senkommen genre. Som så mycket annat inom dagens underhållningslitteratur har den utvecklats i nära samspel med det borgerliga samhällets framväxt, dess "avförtrollade" världsbild och individuella socialisation i hemmets intimsfär.

Till skillnad från den husdjursbiografi som tog form under 1700-talet och ofta hade ett tragiskt och grymt slut, är Disneys avläggare gestaltade som vardagskomedier med thrillerinslag. Liksom i föregångarna handlar det dock fortfarande om spännande jakter, mod och list i ett "lägre" idealsamhälle i miniatyrformat, där man helst håller sig undan de stora människorna. De små undanskuffade husdjuren lever, liksom våra barn, till stor del i sin egen värld – samtidigt självständiga och tryggt beroende av oss vuxenmänniskor. Hit hör:

(Peter Pan 1953)

Lady och Lufsen 1955

Pongo och valptjuvarna/Pongo och de 101 dalmatinerna 1961

Aristocats 1970

Robin Hood 1973

Bernard och Bianca 1977

(Taran och den magiska kitteln 1985)

Mästerdetektiven Basil Mus 1986

(Oliver och gänget 1988)

Bernard och Bianca i Australien 1990

Rollen som centralfigur är i husdjursbiografen uppdelad på giftasvuxna parbildningar ur skilda sam-

hällsläger, men av samma ras. Åtminstone en av dem fungerar samtidigt som "barn" uppåt och "förälder" nedåt. Hemmet framstår som någonting positivt, men överbeskyddat och kvalmigt. Det är yttre fiender som driver ut den ena figuren (eller båda) på äventyrligheter i omvärlden. Utfärden innebär även möten med någon spännande bohemfigur och upptäckten av en alternativ livsstil.

Disneys husdjursbiografier är på många sätt koncipierade som en förening av de bägge andra filmtyperna. Djurfabeln var orienterad mot aktivt handlande och prestationstänkande, undersagan mot ett mer kontemplativt självbespeglade. En renodling av motstridiga rollförväntningar måste naturligtvis skapa stora problem, om de båda könen en vacker dag vill bilda familj och leva tillsammans under samma tak. Vad skulle till exempel hända om lille Mowgli om några år förälskade sig i den betydligt mognare Pocahontas?

Konfrontationen mellan det individuella och sociala, mellan det omogna och mogna, det manliga och kvinnliga – och de konflikter som då uppstår – avhandlas i denna grupp filmer. Här tematiseras mera tydligt uttalat både generations-, klass- och könsrollsmotsättningar. Här får de manliga och kvinnliga centralfigurerna mötas i en kulturell syntes, som jämnar ut både sociala klyftor och könsbetingade livsstilar. Som (blivande) föräldrar måste de agera tillsammans i den hotfulla omvärlden för ett gemensamt mål. Gossebarnet av folket och tonårsflickan av börd får nu lära sig leva sida vid sida, trots alla tidigare olikheter. "Läxan" är här ofta hur ansvarsfullt föräldraskap bör se ut.

Till det vuxna partnersökandet hör nämligen att man ska kunna garantera egna eller andras barn trygghet och säkerhet. Undersagan antydde att den unga kvinnan var emotionellt redo för moderskap, men varken djurfabelns pojkar eller undersagens ynglingar verkar på långa vägar mogna för faderskap. Hur ska dessa oförenliga könskulturer någonsin kunna mötas? Både trygghetsneurosen och äventyrlustan kan enligt filmerna balanseras med en ny syntes, som upphäver alla ytterligheter. Med husse och matte som goda förebilder bildar de båda kontrahenterna slutligen egen familj, "inuti husbondehemmet".

Nyordning

Under de senaste tio åren har undersagan, efter att ha legat i träda i 30 år, fått ett uppsving som inneburit flera viktiga förändringar. Vi har fått sju filmer med lidande, längtande och osäkra ynglingar. De unga männen har också begåvats med ett tydligare

intresse för det motsatta könet – alltså i detta avseende blivit mindre "passiva" – och fyller inte längre bara rollen som svärmeriobjekt och känsloplank för "prinsessor". För de tidiga Prinsessorna handlade det förr alltid om längtan efter att "möta någon", för tydlighetens skull kallad Prinsen, som kunde *be-kräfta* att man var den man var. För undersagans ynglingar rör det sig nu både om att *få klarhet* i vem man "egentligen" är och om ett erotiskt uppvaknande.

Allt den vanskapte Quasimodo önskar är att slippa vara instängd i katedralens torn. Han vill inte bara se människorna långt därnere, utan vara med och bland dem. Halvguden Herkules (född på Olympos) känner sig också annorlunda än alla andra nere på Jorden. Hans uppgift blir att ta reda på var han hör hemma. Aladdin drömmer tidigt om hur det skulle vara att bo i palatset med tjänare och vara en prins utan problem. Alla har de sovit sin törnrosasömn i 18-20 år ... Odjuret håller också på att vissna bort.

Dessa ynglingar är fortfarande osäkrare på sin identitet och könsroll än de mer självmedvetna tonårsflickorna. Är det en rest från djurfabelns betydligt yngre grabb att ingen av de halv vuxna ynglingarna ännu vet vem han är, eller rör det sig om ett allmänt mansproblem? Den unga kvinnan vet vad hon klarar av och är redo för både demaskering och förälskelse. De jämnåriga eller ofta äldre ynglingarna blir betydligt mer förvirrade av sina nyväckta känslor för det motsatta könet, vilket framgår av deras tunghäfta och närmast fåniga ansiktsuttryck då de första gången möter Henne.

För tonårsflickorna räcker det inte längre att bara möta Prinsen. De vill någonting mer: resa, finna sin egen väg och själva bestämma. Ariel vet att hon är en sjöjungfru men önskar bli människa, eftersom hon är nyfiken på livet på landbacken. Bokmalen Belle är klok, tuff och självständig, men folket i den lilla staden håller henne för lite stollig på grund av det stora läsintresset. Hon vill mest av allt därifrån och vidga sina vyer, men tvingas tills vidare resa med böckernas hjälp. Jasmin är prinsessa, men önskar att hon vore en "vanlig" tjej som kunde se sig om i världen. Väggröjaren Pocahontas lyckas omvända både indianerna och kolonisatören John Smith, men offrar sin egen kärlekslycka för fred och försoning.

Ingen av tjejerna väntar längre på Någon, vem som helst, utan på den Rätte. De behöver nu inget nedsövt uppvaknande med utsträckt väntetid. Belle är mycket bestämd när hon avvisar Gastons fririer. Jasmin har avspisat en rad friare. Pocahontas förväntas gifta sig med den av pappa indianhövdingen

utsedde krigaren Kocoum, men önskar finna sin egen väg. Esmeralda tycks klara sig bra på egen hand, liksom Megara. Esmeralda får tacka nej till två friare, men preliminärt välja en tredje. Mulan är nu den som själv jagar och krigar, snarare än låter sig bli jagad och krigad för. De nytilkomna tonårsflickorna är avgjort självsäkrare än sina något äldre pojkvänner och betydligt mer världsvana och kritiskt värderande än de tidiga, drömmande prinsessorna. Det handlar nu inte bara om att visa upp "kvinnliga" attribut som skönhet och moderlighet, utan demonstrera självständighet, rättvisepatos och oräddhet.

Anpassningsfilmer?

Disneys filmberättelser fungerar som en symbolisk orienteringsram som hjälper de åskådande barnen att skapa ordning av både yttre och inre kaos. Detta fantasistoff gör därmed den egna identitetsutvecklingen mer lätthanterlig och överblickbar. Genom att se och se om Disneyfilmerna kommer åskådaren till insikt om att varje människa genomgår *samtliga* dessa åldrar och roller: alla kommer att pröva på att vara både prins eller prinsessa, kung eller drottning, häxa eller trollkarl, vimsig hovnarr eller virrig gudmor. Och man inser att man är som man är, beroende på att man har skilda roller att fylla och skiftande uppgifter att lösa vid olika tidpunkter i livet.

Är detta då detsamma som att Disneyberättelserna leder till att barnen *anpassar sig till* rådande rollförväntningar och sociala konventioner? Definitivt inte. Däremot hjälper filmerna barnåskådarna att få upp ögonen för och *lättare förstå* gängse rollförväntningar och dominerande konventioner, vilket onekligen underlättar identitetsutvecklingen. Först när man begripit någonting kan man nämligen börja ifrågasätta och förändra det – *inte dessförinnan* ...

Först när man *vet* att en ideologi är den dominerande kan man ifrågasätta denna dominans. Först när man inser att en roll är förtryckt eller förtryckande kan man börja göra något åt den. Men många djupsinniga vuxna kan inte begripa att förenklade (världs- och människo-)bilder behövs, eftersom dessa underlättar en tills-vidare-förståelse av omvärlden. Man tror tvärtom att förenklingarna leder till att barn inte förstår den komplexa tillvaron. Man inbillar sig dessutom att varje förståelse som barnet skapar sig av någon företeelse är den definitiva och slutgiltiga. Så är det naturligtvis inte. Barnets uppfattningar om exempelvis tonåringar, fäder, yrkeskvinnor och pensionärer utvecklas under hela livet, är stabilt föränderliga.

Barnroller

Lika svårutrotade som vanföreställningen om medievåldets direktverkan på verkligheten, är missuppfattningarna om könsrollspåverkan. Så fort det handlar om barns inskolning till, och påverkan på, samhället inbillar man sig att det rör sig om en omedelbar introduktion till *vuxna* roller (könsroller t ex), när det i själva verket är fråga om maskulina och feminina *barnroller* – eller snarare grunden för (eller befastandet av) barns köns- och åldersidentiteter.

Barnen måste först lära sig att bli *barn*, lära sig att bli flickor respektive pojkar, långt innan de kan börja träna sig i att bli vuxna kvinnor respektive män. Liksom beträffande alla andra roller *förändras* förståelsen av könsrollerna, såväl som själva könsrollssagan, livet igenom. Disneys berättelser är just mognadshistorier om förändring. Barnen använder dock bara vissa av idéerna i dessa "levnadsritningar", nämligen de som för tillfället känns användbara.

Invändningen har dock rests att såväl fabelpojken, sagotjejen som det blivande föräldraparet i disneysk tappning bara anpassar sig till rådande normer, värderingar och roller. Att de inte lär sig (och de åskådande barnen) att ifrågasätta och förändra, inte visar upp några alternativa, komplexare förebilder.

Ifrågasätter föräldragestalterna gör emellertid i stort sett samtliga av centralfigurerna, även om en del av dem (så som Pinocchio) till sist ändå tvingas krypa till korset. Det som det åskådande barnet lägger märke till och minns är emellertid upproret, inte kapitulationen. Djurfablerna skänker visserligen (välbehövlig) tillit och framtidstro åt det lilla barnet. Undersagornas uppgift är däremot att frammana ilska och initiativ till förändring, genom att tydligt förevisa orättvist behandlade tonåringar. Husdjursbiografierna kritiserar suspekta auktoritetsfigurer och visar upp hela spektrat av olika både hetero- och homosexuella samlevnadsmönster – dock föga förvånande (eftersom det rör sig om barnfilm) med fokusering på det goda föräldraskapet och på barnrollerna. (Många av djurfablerna och undersagorna har redan presenterat en mängd förebildliga ensamstående föräldrar.)

Snarare än att barnen "anpassas" till rådande ideologi tar de alltså till sig den dominerande ideologin på ett lättbegripligt och icke-auktoritärt sätt, för att senare så sakteliga kunna börja ifrågasätta och förändra. Ty barn behöver "typer" eller "stereotyper". Med välkända, *prototypa* berättelsers hjälp kan de därefter (med början ungefär i 8-årsåldern)

förflytta sig bortom det "självklara" och bli mer medvetna om könsrollsval just *tack vare* övertydligheten (se Steedman 1982). "Stereotyper" kan ju inte direkt beskyllas för att *dölja* rolluppdeleningen ...

Disneyfilmerna har därtill ofta understrukt sen-tida, förändrade synsätt och med sin världsvida spridning faktiskt propagerat för sociala förändringar (indianer och zigenare är lika mycket människor som alla andra, kvinnor är lika kompetenta som män, män lika rädda som kvinnor, halvvuxna barn ska ej behöva gifta sig med den som föräldrarna utsett, man ska ej mobba dem som är annorlunda, ej trakta efter pengar eller makt över andra – bara över sig själv – etc).

Om i stort sett samtliga av våra filmer faktiskt har handlat om hur centralgestalterna ifrågasatt och velat förändra rådande förhållanden, kan väl filmerna inte gärna sägas lära ut att det invanda eller vedertagna är "naturligt" och omöjligt att förändra? Särskilt undersagorna, men även djurfablerna och husdjursbiografierna, har fokuserat på förändring och visat att auktoritärt förtryck, liksom köns-mässiga och sociala skillnader, kan upphävas.

Genom upprepad bearbetning av välkända mediaroller får barnen alltså i och med själva upprepningen och övertydligheten till sist upp ögonen för det "typiska" både i medieinnehållet och i verkligheten. Stereotyper inbjuder således – till skillnad från "mångfasetterade" diffusheter – till ifrågasättande, vilket den vuxna kritiken också är ett indicium på. Det är bara det att de vuxna haft privilegiet att beskåda, och ta sig igenom, dessa ensidiga roller under så mycket längre tid än barnen.

Sedan är det givetvis en missuppfattning att barn enbart kan prestera en "dominerad läsning". Precis som vuxna kan barn förhålla sig förhandlande och oppositionellt till olika dominansförsök. Idéerna hos föräldramakten är, i barndomen, de härskande idéerna, men redan de allra yngsta börjar som vi alla vet sparka bakut inför alla övertalnings- och formningsförsök. Självfallet kan vi föra ned Stuart Halls (1973/1992) kodnings-/avkodningsmodell även till barnnivån, men med tanke på att barnens klasser-farenheter ännu är ytterst rudimentära vore det kanske lämpligare att kombinera den med Eric Bernes (1964) transaktionsanalys,³ som har ett större förklaringsvärde vad gäller åldersfaktorer och dessutom är giltig för alla samhällsklasser. Berne menar att vi alla allt ifrån barndomen i oss har ett Föräldrajag, ett Vuxenjag samt ett Barnjag och att vi i olika interaktioner skiftar mellan dessa jagtillstånd eller rollbeteenden. När vi känner oss behandlade "som ett barn" kan vi visserligen reagera med

underdånighet, men troligare än att vi är lydiga och välartade är att vi tar till någon form av upprorisk handling. Tilltalas vi mera jämlikt kan vi – med vårt Vuxenjag – lättare både ta in något nytt och delvis hålla fast vid det vi redan tror på. Upplever vi oss i överläge eller i en beskyddarroll tar vi till vårt Föräldrajag, hur små vi än känner oss. Dessa reaktionssätt kan självfallet även appliceras på tänkta relationer till film- eller TV-figurer.

”Utvecklingen”

Disneyfilmerna har i hög grad speglat den allmänna utvecklingen under åren 1937-1998, vad gäller dominerande könsrolls- och familjemönster i det västerländska samhället. Med en viss generalisering kan man urskilja en tydlig tendens under dessa drygt sextio år: vi har dels fått allt mer *jämlikt delade huvudroller*, centerade kring kärnfamiljens vardagsproblem (1955-1980), dels *allt fler säkra och självständiga tonårstjejer och långtande och osäkra ynglingar* i behov av kvinnlig assistans (speciellt 1989-1998). Samtidigt har *magins och förtrollningens betydelse* som räddare i nöden *minskat*, till förmån för *mer realistiska konfliktlösningar* och so-

lidariska kollektiv. *Avtagit* har därmed även *skurkarnas övernaturliga ondska* samt *brottningen med auktoritära socialisationstryck från föräldragenerationen*.

Disneyfilmerna har lämnat ett utmärkt bidrag till barns förståelse av såväl det mänskliga som det omänskliga. I begynnelsen var berättelser muntliga, för att sedan bli skriftliga (efterhand med vissa illustrationer) och nu i det elektroniska tidevarvet återigen muntliga, men framför allt visuella. Den minskade vuxna kontrollen över berättandet och barnens självständigare tillträde till historierna har självfallet även haft inflytande på själva innehållet.

I fablerna var det vuxenvärderingarna som härskade och påprackades de yngsta. Sagorna handlade ursprungligen om en maktkamp mellan det övernaturliga och det mänskliga, därefter var temat ett brat tag kampen mellan samhällsklasserna och könen. Numera, när barnen i och med TV och video inte längre behöver någon vuxen som direktförmedlare av berättelserna eller ledsagare till biografen, rör sig Disneyfilmerna allt oftare om en kamp mellan generationerna – en ålderskamp i vilken barnen genom sina tecknade alter egon inte sällan triumferar. Också det gör självfallet filmerna populära ...

Noter

1. Se t ex Bettelheim (1976), Dorfman & Mattelart (1977), Addison (1993), Burton-Carvajal (1994), *From Mouse to Mermaid* (1995), Zipes (1995, 1997), Muhr (1996), Giroux (1996) och Salus (1997). Giroux menar t ex att Disneyfilmerna lär ut specifika roller, värden och ideal och härvidlag tillskansat sig den position som familjen, skolan och kyrkan traditionellt haft. Dessa animerade filmers auktoritet och makt bygger tydligen på att de ”prioriterar bildens glädje framför det kritiska undersökandets intellektuella krav” (a a:90-1).

Som om det senare analytiska förhållningssättet verkligen skulle gälla för t ex 4-9-åringars relationer till föräldrar, lärare och söndagsskolefröken, förment ”fria” från ideologi och konservativ världsbild! Giroux påstår vidare att ”För barn antyder de budskap som Disneys animerade filmer erbjuder att sociala problem såsom rasismens historia, utrotningen av de amerikanska urinvänarna, sexismens utbredning och demokratins kris helt enkelt är naturgivna” (a a:107). Påstår filmerna verkligen det? Uppsnappar i så fall även *förskolebarnen* detta?!

Pensionären Bruno Bettelheim (1976) hade tydligen helt tappat kontakten med den tidiga barndomens tankar och bekymmer och tolkade folksagorna

(och speciellt Disneys versioner, t ex *Snövit*) på ett sätt som betydligt bättre lämpar sig för en tonårs-läsning än för barnkultur.

Särskilt Bell et als antologi (1995) är dock en märklig läsupplevelse för den som trott att Disneyfilmerna främst skulle föreställa *barnkultur*: ”Women”/”Feminine”/”Mothers” upptar i index 12 gånger så många sidhänvisningar som uppslagsordet ”Child/ren”. Trots att redaktörerna berättar att deras egna universitetsstudenter protesterat och menat att skribenterna läst in alldeles för mycket (”feminism”) i filmerna, tycks detta inte ha gett forskarna några som helst tankeställare. Själva mottagandet från miljontals barn intresserar dem nämligen inte ett dyft: distansen till de åskådande barnen är total. De teorieberusade forskarna vill bara visa upp sin egen djupsinnighet och sitt ”genomsådande” och det gör man ju lättast genom att ge sig på med nödvändighet förenklade eller ”adapterade” barnfilmer. Elizabeth Bells eget bidrag (”Somatexts at the Disney Shop. Constructing the Penitents of Women’s Animated Bodies”, sid 107-24) utgör dock ett mycket givande undantag. Salus (1997) verkar emellertid tro att *Aladdin* är en lärobok i juridik ...

Jack Zipes (1995, 1997) attackerar för sin del Disneys småbarnversioner av förmodat ”ursprungliga” vuxensagor såsom varande formelartade och

stereotypa. Tydligt har sagoforskningens konstaterande av ett litet fåtal motivtyper och stereotyper gått sagoexperten helt förbi. Zipes förordar i stället sofistikerade och ifrågasättande filmparodier av "klassiska" sagoversioner, *innan* förskolebarnen ännu ens bekantat sig med *förlagorna* ...

Till dem som totalt negligerat att nämna att Disney huvudsakligen producerar barnfilmer hör även Burton-Carvajal (1994) (som mest hittar kolonialism, manschauvinism och övertydlig sexualisering i *Tre caballeros*), Hansen (1993), för att inte tala om Theodor Adorno (Horkheimer & Adorno 1981/1944). Tanken hos Adorno tycks vara att den teknade filmens auktoritetsuppror skulle ha skentillfredsställt och narkotiserat det (vuxna) tyska folket, men att animationens sadistiska våldsutövande, barbari, orgiastiska destruktionslusta och kollektiva skratt däremot skulle ha smittat av sig på nazismens undersåtar. Kännetecknades nazismen verkligen av *skratt*?

Så menar Adorno (Horkheimer & Adorno 1981: 163) t ex att "Kalle Anka i de teknade filmerna liksom de olyckliga i verkligheten får ta sitt stryk för att åskådarna ska vänja sig vid att ta sitt eget. Det roliga våld som går ut över figuren på vita duken övergår i våld mot åskådaren" i detta avtrubbande, skojiga, teknade stålbad för sadomasochister! Gick bara tyska judar på bio? Adorno glömmet t ex att nämna att även Hitler var Disney-fan.

Och inte handlar Disneyfilmerna, för en barnpublik, som Adorno tror om den vuxna människan kontra teknologin – troligen inte heller ens för 40-talets vuxenpublik. För barnen rör det sig om att åtminstone i fiktionen undkomma auktoritär maktutövning. Eller om att i fantasin få ta hämnd på alla egenupplevda auktoritära figurer (som tyvärr inte nöjer sig med att vara fiktiva) och likt knattarna överglänsa Kalle. Men kanske också om att överföra vissa upproriska idéer till vardagsverkligheten ...

2. Artikeln bygger på ett kapitel ur Margareta Rönnbergs bok *Varför är Disney så populär? De teknade långfilmerna ur ett barnperspektiv*, Uppsala: Filmförlaget 1999. Kapitlet har sin upprinnelse i en lång uppsats av Margareta Rönnberg & Olle Sjögren, först publicerad i tidskriften *Filmhäftet* (nr 29-30, 1980).
3. Hall bygger visserligen själv snarare på Parkin (1972), men inskränker dennes fem möjliga reaktioner till enbart tre och exemplifierar som om enbart underklassen tittade på TV.

Litteratur

Addison, Erin (1993) Saving Other Women from Other Men: Disney's *Aladdin*, *Camera Obscura*, nr 31, sid 4-25.

Bell, Elizabeth; Haas, Lynda & Sells, Laura (eds) (1995) *From Mouse to Mermaid. The Politics of Film, Gender, and Culture*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Berne, Eric (1964) *Games People Play*. (på sv *Så vi bär oss åt*, Stockholm: Almqvist & Wiksells 1967).

Bettelheim, Bruno (1979) *Sagens förtrollade värld. Folksagornas innebörd och betydelse*, Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Burton-Carvajal, Julianne (1994) Surprise Package: Looking Southward with Disney, i Eric Smoodin (red) (1994) *Disney Discourse. Producing the Magic Kingdom*. New York & London: Routledge, sid 131-47.

Dorfman, Ariel & Armand Mattelart (1977) *Konsten att läsa Kalle Anka*. Stockholm: UF-förlag.

Giroux, Henry: (1996) *Fugitive Cultures: Race, Violence, and Youth*, New York & London: Routledge. (kapitlet *Animating Youth: The Disneyfication of Children's Culture*, sid 89-113)

Hansen, Miriam (1993) Of Mice and Ducks: Benjamin and Adorno on Disney", *South Atlantic Quarterly* 92 (Winter):1, sid 27-61

Hall, Stuart (1992) Encoding/decoding, i Hall et al: *Culture, Media, Language*, London: Routledge, sid 128-38

Horkheimer, Max & Theodor W Adorno (1981) *Upplysningens dialektik*. Göteborg: Röda Bokförlaget.

Nadel, Alan (1995) Lady and (or) the Tramp: Sexual Containment and the Domestic Playboy, i *Containment Culture. American Narratives, Postmodernism and the Atomic Age*, Durham & London: Duke University Press 1995, sid 117-54.

Muhr, Gunilla (1996) Borta bra men hemma bäst. Kärnfamiljen hos Disney, *Filmhäftet* 24(1996):1-2, nr 93-94, sid 86-90.

Parkin, Frank (1971) *Class Inequality and Political Order*, New York & Washington: Praeger.

Rönnberg, Margareta (1999) *Varför är Disney så populär? De teknade långfilmerna ur ett barnperspektiv*. Uppsala: Filmförlaget.

Salut, Emily (1997) Aladdin and the Law, i Ralph Lindgren & Jay Knaak (red): *Ritual and Semiotics*, New York: Peter Lang, sid 89-105.

Schickel, Richard (1969) *The Disney Version*. New York: Discus.

Steedman, Carolyn (1982) *The Tidy House: Little Girls Writing*. London.

Zipes, Jack (1995) Once Upon a Time Beyond Disney: Contemporary Fairy-tale Films for Children, i Cary Bazalgette & David Buckingham (red) *In Front of the Children. Screen Entertainment and Young Audiences*. London: British Film Institute, sid 109-26.

Zipes, Jack (1997) *Happily Ever After. Fairy Tales, Children, and the Culture Industry*. New York & London: Routledge.

Uden saks og klister – ingen journalister

En kildekritisk analyse af en baggrundsinformation med særligt henblik på afhængighed mellem kilderne

CHARLOTTE WIEN

De sidste 10-15 års udvikling på IT-området har betydet, at det såvel for historikeren som for journalisten er blevet langt lettere hurtigt at skaffe sig store mængder information i elektronisk form. Desuden er mulighederne for elektronisk "klippe-klisteren" praktisk taget ubegrænsede. Dette har naturligvis lettet journalistens daglige arbejde med at skaffe sig baggrundsinformation, men er samtidig dybt problematisk: Et af de mest populære informationssøgeværktøjer for journalister i Danmark er Polinfo (Wien, 1999). Polinfo er en databasevært, der udbyder en selektion af den fulde tekst af fem danske dagblade, to nyhedsbureauers telegrammer og et antal andre services. Praktisk taget alle større danske dagblade anvender Polinfo til informationssøgning. Det betyder, at de samme journalister, som bruger Polinfo til at søge informationer i også bliver leverandører af informationer til databasen. I sin yderste konsekvens kan det betyde, at upræcise eller direkte fejlagtige oplysninger i en længere årrække cirkulerer ind og ud af aviser og dagblade i et lukket kredsløb.

Nu og da bliver det "opdaget", at informationer er fejlagtige eller misvisende. Et klassisk eksempel på det, er historien om "massakren i Timisoara" i 1989 (Fossum, 1996:89, Thurén, 1997:15). Det er også velkendt, at aviser og dagblade nu og da viderebringer vandrehistorier (Christensen, 1998) eller fejlagtige beskyldninger i personsager (Bruun, 1995:6). I tilfælde som disse er "det blevet opdaget", og historierne er blevet dementeteret, men hvor tit bliver de egentlig det? Og hvad sker der

egentlig med en forholdsvis betydningsløs daglig information, når den ryger ind og ud af en informationsbank som Polinfo, som mange journalister trækker på i deres daglige arbejde som et af deres vigtige værktøjer?

På denne baggrund er det formålet med denne artikel gennem et case-study, hvor der foretages en kildekritisk analyse med særligt henblik på afhængighed mellem kilder at undersøge, hvorledes en stump information genbruges i flere forskellige sammenhænge af flere journalister på forskellige nyhedsbureauer og dagblade.

Afgrænsning

Der er således tale om et hypotesegenererende case-study, hvor et af undersøgelsens mål er at afdække, om det overhovedet er muligt at forfølge en enkelt information ind og ud af et informationssystem, som Polinfo, at opstille et egentligt kort over informationsbevægelser og endelig at afsløre hvad der sker med informationen under dens vandring samt hvorledes journalisterne påvirker hinanden. Dette betyder, at der gennem artiklen må udvikles et forslag til en metode til at afdække afhængighed mellem journalistiske arbejder. En sådan metode vil kunne danne basis for en senere og større undersøgelse af samme problemstilling.

Den information, der er udvalgt til dette case-study er udvalgt tilfældigt. Informationen viste sig gennem analyse arbejdet at være et heldigt valg af flere årsager:

For det første fordi den er relevant for en problemstilling, der kunne behandles ud fra to forskellige vinkler. Begge vinkler var aktuelle i pressen i foråret 1999: Størrelsen af det ungarske mindretal i provinsen Vojvodina i Serbien, samt dette mindre-

tals dilemma, dels i forbindelse med Ungarns medlemskab af NATO, dels i forbindelse med krigen på Balkan.

For det andet er denne information valgt, fordi Vojvodina stort set kun omtales i den danske presse i forbindelse med disse to problemstillinger, hvorved informationen optræder inden for en afgrænset tidsperiode. Herved har det været muligt at lave en forholdsvis udtømmende afsøgning af, hvor og i hvilken form informationen fremkommer.

Den tredje og sidste årsag til, at denne information er valgt, er, at tilstedeværelsen af et ungarsk mindretal i Vojvodina-provinsen kan antages at være forholdsvis ukendt for den gennemsnitlige avislæser (og måske også journalist). Derfor vil journalisten som oftest være nødt til at forklare sin læser, hvad Vojvodina er.

Samtlige henvisninger til Vojvodina er hentet i Polinfo. Det skal i parentes bemærkes, at Polinfo ikke er den eneste databasevært i Danmark, der udbyder aviser i fuld tekst. En undersøgelse har vist, at brugen af Berlingske Avisdata, som er konkurrent til Polinfo, er lige så udbredt på de største danske dagblade. Samme undersøgelse viste dog, at meget få dagbladsredaktioner abonnerer på begge databaseværter samtidig (Wien, 1999:14). Derfor er det rimeligt at antage, at udvekslingen af informationer mellem de to databaseværter er forholdsvis begrænset.

Informationer om Vojvodina begynder at optræde systematisk i den danske presse omkring midten af marts 1999 i forbindelse med Ungarns optagelse i NATO d. 12. marts 1999 og aftager igen ved afslutningen af krigen på Balkan, dvs. omkring d. 16. juni. Der er derfor lagt denne tidsmæssige afgrænsning til grund for det indsamlede empiriske materiale.

Herudover var det nødvendigt nærmere at definere en række kriterier for, hvad informationen skulle indeholde, for at de enkelte informationer kunne sammenlignes. Det blev her besluttet, at alle artiklerne skulle give en forklaring på det særlige problem i Vojvodina-provinsen i forhold til krigen på Balkan, og at alle artiklerne skal indeholde oplysningen om det ungarske mindretals størrelse.

Inden for disse rammer kunne der indsamles elleve artikler. Det er ikke hensigten med denne artikel at udstille enkelte journalister for at "skrive af" eller viderekolportere upræcise eller fejlagtige oplysninger. Derfor er navnene på de elleve artiklers forfattere ikke medtaget. Der vil udelukkende blive henvist til, hvilken avis (hvilket nyhedsbureau) informationen blev bragt i, på hvilken dato, samt artiklernes ID-nummer i Polinfo.

Baggrund

Der er ikke meget nyt i, at historikerens og journalistens arbejde ligner hinanden: For begge består det noget forenklet i at udvælge en række kilder (skriftlige eller mundtlige, levn eller beretninger) til belysning af en problemstilling og at behandle disse kilder således, at de tilsammen giver et sandt og overskueligt billede af et stykke af virkeligheden.

Det er ligeledes almindeligt kendt, at hvor historiefaget har gransket sig selv i mere end 100 år og undersøgt fagets udøvers brug af kilder ned til mindste detalje, så er relationerne mellem journalister og deres kilder et underbelyst emne i forskningen. Dette må overraske, fordi arbejdet med kilder næsten er mere centralt for journalister end for historikerne. Umiddelbart ser det ud til, at denne forskning er blevet ignoreret, fordi journalisterne har ment, at historikernes og journalisternes arbejde lignede hinanden så meget, at journalisterne kunne spare sig ulejligheden med at granske sig selv og nøjes med at lære af historikernes omgang med deres kilder. Det synes ikke at være holdbart i længden. For selvom der er ligheder mellem de to faggruppers arbejde, så er der så sandelig også store forskelle.

En af de væsentlige forskelle er begrundet i forskellige uddannelsestraditioner: Historikeren er uddannet på et universitet, hvor en forholdsvis stor del af studiet beskæftiger sig med en række teknikker til udvælgelse og behandling af kilder til at belyse en problemstilling, og med at fremlægge en analyse af problemstillingen i skrift således, at undersøgelsens konklusion ikke lader sig gendrive. Dette er historisk metode.

En tilsvarende metode, der så at sige garanterer, at produktet lever op til standarden inden for faget, findes ikke inden for journalistik på trods af, at faget de seneste 20 år har oplevet en stigende grad af formalisering af uddannelsesforløbet: Journalister i Danmark blev frem til 1971 uddannet i mesterlære, og faget betragtede sig selv som et håndværksfag. Med oprettelsen af Danmarks Journalisthøjskole ophørte den egentlige mesterlære. Dog bibeholdt man et 18 måneders praktikforløb. Den seneste udvikling i denne retning er sket i forbindelse med udbudet af journalistik ved Syddansk Universitet, Odense, og ved Roskilde Universitetscenter i 1998.

Faget har dog bibeholdt en del af sin oprindelige selvforståelse som et håndværk. Dette ses eksempelvis ved, at en meget stor del af uddannelsen i Odense består af faget "Håndværket", ligesom der fortsat indgår et praktikforløb i uddannelsen (Lund og Petersen, 1999:91).

En anden forskel er begrundet i, at de to faggrupper arbejder inden for væsensforskellige tids-horisonter: Historikeren har, hvis hun arbejder som forsker, op til et helt liv til at analysere en problemstilling, mens journalisten normalt skal levere sit produkt på ganske få timer eller dage. Denne sidste forskel betyder naturligvis, at den grundighed, som historikeren kan tillade sig at lægge for dagen i hendes arbejde, ofte er udelukket for journalisten.

Det betyder også, at det historiske metodeapparat ikke er direkte applicerbart som arbejdsredskab for journalisten. Alligevel er der dele af historikerens metodeapparat, der med fordel lader sig anvende af journalisten i hans arbejde.

Derfor er det ikke overraskende, at dele af det historiske metodeapparat har sneget sig ind hos journalisterne.

Et af de metodiske arbejdsredskaber, som benyttes af begge fag er kildekritikken. Formålet med kildekritikken er at "bedöma sanningshalten i den information jag möter ..." (Thurén, 1997:7). Det turde være indlysende, at når begge faggrupper beskæftiger sig med at producere sande og overskuelige fremstillinger af virkeligheden, må det at kunne bedømme sandhedsindholdet i den information, man møder, være en vigtig færdighed for begge faggrupper. Dette gøres ifølge Thurén (1997: 11) ved hjælp af de kildekritiske principper, dvs. at vurdere

- A) om en kilde er ægte (om den er det, den giver sig ud for at være),
- B) hvorvidt kilden er samtidig med den/de begivenhed(er), den beskriver,
- C) om kilden er uafhængig, dvs. om den er et referat eller en afskrift af en anden kilde og endelig,
- D) om kilden er fri for tendens.

Undervejs i den kildekritiske analyse er der utallige muligheder for at overse et eller flere af de kildekritiske principper og derved nå frem til en fejlslutning om, hvad sandheden om en given problemstilling er. Derfor er historikeren forpligtet til at hen-vise til hver enkelt kilde, hun har brugt, således at enhver kan gå hendes fortolkning "efter i sømmene" og kritisere dens eventuelle svage punkter. Historikeren skal med andre ord dokumentere enhver på-stand i det færdige produkt (Kristensen, 1992:2).

En sådan forpligtelse findes kun indirekte for journalisten. En journalist står naturligvis – ligesom historikeren – til regnskab både over for sin kilde og over for sin læser og skal derfor sikre, at læseren i videst muligt omfang ved, hvem/hvad der er kilden

til et stykke information. Men samtidig skal et journalistisk produkt både underholde og informere, og kravet til journalistens arbejde med at dokumentere sine kilder må rette sig efter, at produktet skal forblive læservenligt. Det har i praksis den betydning, at en journalist som oftest vil dele sine kilder op i to kategorier: Den første gruppe af kilder er kilder til selve historien eller nyheden. Dem vil han referere direkte til – dvs. dokumentere. Den anden gruppe kan man kalde baggrundsinformationer. Baggrunds-informationerne er informationer, som journalisten viderebringer for at gøre problemstillingen klar og forståelig for læseren. Her vil han som oftest ikke referere direkte til sin kilde.

Jo fjernere en problemstilling er for læseren af (og journalisten til) en artikel, jo flere baggrunds-informationer er der behov for at viderebringe. Disse baggrundsinformationer om et emne skal journalisten skaffe et eller andet sted fra.

Metode

Sammenligningen af de elleve artikler, der blev udvalgt til denne undersøgelse vil tage udgangspunkt i de kildekritiske principper som beskrevet hos Thurén (1997:11), dvs. en afdækning af ægthed, samtidighed, afhængighed og tendens. Dog vil hovedvægten i analysen ligge på afdækning af afhængighed mellem kilderne.

Det første niveau i Thuréns (1997:25) kildekritiske analyse er en undersøgelse af, hvorvidt kilderne er ægte. Dette undersøges ved at analysere, hvorvidt kilderne er det, som de giver sig ud for at være (Thurén, 1997:25). Et eksempel på, at en kilde giver sig ud for at være noget andet end den er, kunne være, hvis en af kilderne giver indtryk af at være et citat, og der samtidig er verbal overensstemmelse mellem denne kilde og en tidligere kilde, der ikke viderebringer informationen i citatform.

Det næste niveau i Thuréns kildekritiske analyse er bestemmelsen af, hvorvidt kilderne er samtidige med den/de begivenheder, de beskriver. Da der i den tidsmæssige afgrænsning af problemstillingen per definition ligger et samtidighedskrav til de udvalgte kilder, er afdækningen af samtidighedskriteriet så at sige givet på forhånd.

Hovedvægten i analysen vil som nævnt ligge på afdækning af afhængighed mellem de enkelte artikler. Thurén (1997) giver ingen direkte anvisninger på, hvorledes afhængighed mellem kilder afdækkes.

Fink (1996:17) analyserer afhængighed mellem kilder ved at opstille kilderne i en matriks, hvor kilderne indplaceres efter førstehånds/anden-håndsvidne og primær/sekundær kilde. Udgangspunktet

må derfor være at anvende Finks matriks model og at anvende den udfra et operationaliserbart kriterium. Dog er Finks matriks problematisk, fordi den tager udgangspunkt i en skematiseret virkelighed, hvor et antal førstehåndskilder lader sig identificere. Dette er ikke tilfældet i dette case-study, hvor de enkelte kilder mere eller mindre bevidst slører, hvilke kilder de selv bygger på.

Kristensen (1992:61-62) giver følgende avisninger på hvorledes afhængighed mellem skrevne kilder afdækkes:

Verbaloverensstemmelse foreligger, hvis et eller andet beskedent antal ord – f.eks. fem – optræder i samme rækkefølge indenfor det samme tekstafsnit (en sætning eller et par linjer) Hvis det er tilfældet, skal du regne med, at de to informationer er i familie, også selvom det forekommer usandsynligt, at de kan være det.

En lige så sikker, men sjældnere forekommende indikator på afhængighed er den fælles fejl. Tankegangen er her den, at to mennesker ikke kan tage fejl på samme måde, medmindre de har været underlagt den samme påvirkning.

Kristensens anvisning er, som det fremgår, i sig selv ikke præcis nok til at lade sig operationalisere, idet afhængighed mellem kilder må antages at kunne forekomme i flere grader.

Fastholder man derfor, at afhængighed forekommer hvis eksempelvis fem ord går igen i to kilder, bør dette kunne skelnes fra de tilfælde, hvor der er tale om direkte omskrivninger eller egentlig afskrift. I den følgende analyse vil der derfor blive skelnet mellem afhængighed og stærk afhængighed. Endvidere bør analysen kunne rumme de tilfælde, hvor der blot er tale om en mere eller mindre diffus meningsmæssig og/eller stilistisk overensstemmelse, der tyder på, at en kilde har inspireret en anden. I analysen af afhængighed mellem kilderne vil der derfor blive opereret med tre grader: Svag afhængighed, afhængighed og stærk afhængighed.

Som det fremgår af ovenstående citat er fælles fejl sjældent forekommende. Netop derfor er der i dette tilfælde valgt at tage udgangspunkt i angivelsen af størrelsen af det ungarske etniske mindretal i Vojvodina-provinsen. Dette er valgt, fordi størrelsen af en etnisk gruppe per definition vil være diffus. For hvad vil det sige at tilhøre en etnisk minoritet? Og hvorledes kan det måles og defineres? Hvis man i midten af 1940'erne havde adspurgt tyske statsborgere, om de tilhørte den jødiske minoritet, ville de bekræftende besvarelser næppe have afspejlet virkeligheden. Herved antages det, at der er tale om en

indikator på afhængighed på linje med den fælles fejl, hvis to eller flere af kilderne angiver den samme størrelse på det ungarske mindretal.

Indenfor informationsvidenskab opererer man med begrebet "Citationsanalyse" (Hjørland, 1992: 20). Indenfor citationsanalyse kortlægges dokumenters citationsmønstre og afhængighed af hinanden vha. de enkelte dokumenters referencer til andre dokumenter (deres dokumentation). Citationsanalysen anvendes traditionelt kun på forskningspublikationer, hvor dokumentationen klart fremgår. Det er, som det fremgår, ikke tilfældet her. Alligevel synes citationanalysen at være brugbar som redskab i dette tilfælde: Da det samlede vidensunivers i dette case-study består af en enkelt stump information vil det med udgangspunkt i verbal overensstemmelse mellem de enkelte kilder blive forsøgt at optegne afhængighederne mellem kilderne på et "citation map", således som det f.eks. ses hos Engel (1988: 93).

Tendenskriteriet analyseres ud fra, hvilken vinkel af de to mulige, journalisten har valgt. Tanken hermed er at undersøge, om afhængigheden mellem kilderne også afspejler sig i kildernes tendens således, at de kilder, der arbejder med den ene vinkel især benytter kilder, der har beskrevet den samme vinkel på stoffet. I fald dette skulle vise sig at være tilfældet vil det tyde på, at journalisterne genbruger hinandens arbejder mere systematisk ved at undersøge, om de kilder, de benytter sig af, har samme vinkel på stoffet, som de selv arbejder med, således som et britisk studie påpeger (Nicholas and Martin, 1997: 45-46). Alternativt, hvis dette viser sig ikke at være tilfældet, vil det tyde på, at journalister blot låner faktuelle oplysninger hist og pist uden særlig skelnen til deres kilders øvrige indhold.

Den kildekritiske analyse

De elleve artikler, der er blevet anvendt i dette case-study, fremgår af tabel 1 nedenfor:

Over halvdelen af de udvalgte kilder fra dagbladet *Politiken*. Denne overvægt er ikke overraskende eftersom Polinfo er en databasevært, der drives af Politikens Hus. Det er samtidig Politikens Hus, der udgiver dagbladet *Politiken*.

I forhold til *ægthed* angiver ingen af de elleve kilder den pågældende information i form af et citat eller med henvisning til en personlig kilde. Og ingen af kilderne giver sig derfor ud for at viderebringe andet eller mere end baggrundsinformation til forklaring af den særlige prekære situation, som det ungarske mindretal i Vojvodina befinder sig i. Ingen af kilderne hævder således, at der er foretaget

Tabel 1. Artikler anvendt i case-study

Polinfo ID-nr.	Dagblad og dato	Polinfo ID-nr.	Dagblad og dato
Z4060660	Politiken 19/3 1999	Z4158544	Information 23/4 1999
Z4078906	Politiken 26/3 1999	Z4157475	Politiken 26/4 1999
Z4098000	Politiken 1/4 1999	Z4158334	Jyllands-Posten 26/4 1999
Z4128757	Ritzau 13/4 1999 kl 17:45	Z4161527	Ritzau 27/4 1999 kl 16:23
Z4139760	Politiken 18/4 1999	Z4469016	Ritzau 16/6 1999 kl 09:23
Z4143527	Politiken 20/4 1999		

en folketælling på stedet, eller at forfatteren til artiklen rent faktisk har været tilstede i Vojvodina og forvisset sig ved selvsyn om mindretallets størrelse. Kildernes ægthed kan således ikke diskuteres. Der er for alle elleve kilder tale om meddelende, sproglige kilder, der har karakter af beretning. Den ældste af de elleve kilder er fra d. 19. marts 1999, mens den yngste er fra d. 16 juni 1999. Dog er de otte af de elleve kilder affattet indenfor den samme måned. Hvorved alle kilder er *samtidige*.

Som udgangspunkt for at afdække kildernes indbyrdes *afhængighed* er valgt angivelsen af størrelsen af det ungarske mindretal i Vojvodina.

Som det fremgår af tabel 2 er der stor usikkerhed omkring størrelsen af det ungarske mindretal i de tre første kilder, som alle stammer fra Politiken. Endvidere er udgangspunktet for størrelsen af mindretallet i alle tre artikler væsentligt større end det antal, der senere angives konsekvent i alle kilderne. Usikkerheden om antallet synes at bestå frem til offentliggørelsen af telegrammet fra Ritzau d. 13 april, hvor antallet bliver angivet til 300.000 uden nogen form for modifikation. Ritzaus nyhedstelegram bliver derved en central kilde for de følgende kilder.

I dette tilfælde synes informationens præcision således at blive skærpet over tid.

Det skal dog bemærkes, at fastlæggelsen af størrelsen på mindretallet til 300.000 bringer dagbladet Politiken i et vist dilemma: Der er allerede angivet tre forskellige størrelser på mindretallet indenfor 12 dage og bladet må tilsyneladende erkende, at de første tre angivelser var for høje. Dette klares ved at anvende et modererende ord i forbindelse med angivelsen af størrelsen på mindretallet i de kommende tre artikler i Politiken: "*ca.* 300.000", "*godt* 300.000" og endelig "*ca.* 300.000". Nyhedsbureauet Ritzau og de to andre aviser hhv. *Jyllands-Posten* og *Information* fastholder 300.000 uden moderator med undtagelse af den sidste af de elleve artikler hvor moderatoren "*omkring* 300.000" optræder igen. Nyhedstelegrammet fra Ritzau d. 13 april synes mao. at komme til at danne udgangspunkt for en fælles konsensus vedr. mindretallets størrelse på 300.000 i de tre aviser og telegrams-bureauet selv.

I det hele taget får nyhedstelegrammet fra Ritzau d. 13 april 1999 forholdsvis stor betydning for de efterfølgende kilder. Ritzau skriver:

Tabel 2. Artiklers angivelse af størrelsen af det ungarske mindretal i Vojvodina

Dagblad dato	Angivelse af størrelsen af og det ungarske mindretal	Dagblad dato	Angivelse af størrelsen af og det ungarske mindretal
Politiken 19/3 1999	"...omkring 340.000 ungarere..."	Information 23/4 1999	"...300.000 etniske ungarere..."
Politiken 26/3" 1999	"...mere end en halv million..."	Politiken 26/4 1999	"...et etnisk ungarsk mindretal på ca. 300.000..."
Politiken 1/4 1999	"...350.000 etniske ungarere..."	Jyllands-Posten 26/4 1999	"Der bor 300.000 etniske ungarere..."
Ritzau 13/4 1999 kl 17:45	"...ungarske mindretal på 300.000..."	Ritzau 27/4 1999 kl 16:23	"...for de 300.000 etniske ungarere..."
Politiken 18/4 1999	"...ca. 300.000 etniske ungarere..."	Ritzau 16/6 1999 kl 09:23	"...huser omkring 300.000 etniske ungarere..."
Politiken 20/4 1999	"...godt 300.000 etniske ungarere..."		

Nogle af disse ungare [mindretallet i Vojvodina] er blevet indrullet i den jugoslaviske hær og sendt til Kosovo, og den ungarske regering har meldt om, at flere ungare er dræbt i provinsen efter at NATO-angrebene satte ind. Udenrigsminister Janos Martonji mindede i forrige uge om den vanskelige position, Ungarn befinder sig i ved at være tvunget til at gå i krig mod andre ungare. Derfor er det utænkeligt, at Ungarn sender soldater til Kosovo, hvis det skulle komme til krig på landjorden.

Dette bliver genbrugt i Politiken d 18 april med flg. ordlyd:

Tusindvis af dem [ungarene i Vojvodina] er nødt til at kæmpe i Milosevic' hær. Ungarns udenrigsminister, Janos Martonyi, sagde i forrige uge i Bruxelles, at det er "utænkeligt", at ungarske soldater skulle være med i NATOs eventuelle jordoffensiv i Kosova.

Det er rimeligt at antage, at disse to kilder er stærkt afhængige af hinanden pga. den store overensstemmelse såvel i meningen som i ordvalg eller omskrivninger. Eksempelvis "*hvis det skulle komme til krig på landjorden*" og "*eventuelle jordoffensiv i Kosova*." eller "*utænkeligt*" og "*utænkeligt*". Det er tydeligt, at Politiken "strammer informationen op" og dramatiserer den i forhold til Ritzau, for det første ved at angive ordet "utænkeligt" i citationstegn så det fremstår som et citat, for det andet ved at angive, at tusindvis af ungare allerede er indrullet i Milosevic' hær, hvor Ritzau blot skriver "nogle ungare". Dette skyldes formentlig, at Politiken i artiklen fra d. 19 marts citerer formanden fra Vojvodinas Socialdemokratiske Union Nenad Canak for følgende:

Der foregår tvangsudskrivninger [i Vojvodina]. Kun 12 procent melder sig frivilligt til værnepligten. Vojvodina bliver straffet med tvangsudskrivninger uden om de lokale mønstringskontorer.

Dette tyder på, at forfatteren til Politikens artikel fra d. 18 april har taget udgangspunkt i oplysningen fra samme avis d. 19 marts, hvoraf det fremgår, at det ungarske mindretal deltager i den Jugoslaviske hær, enten frivilligt eller som et resultat af tvang. Da antallet af ungare i Vojvodina er fastlagt til 300.000 må der være tale om "tusindvis".

I endnu et tilfælde i det udvalgte materiale optræder der en meget stor verbal overensstemmelse mellem to af kilderne. Politiken skriver d. 26 april:

Det nye NATO-land Ungarn, det eneste land i alliancen, der grænser op til Jugoslavien, eksporterer olie til Jugoslavien.

Mens Jyllands-Posten samme dag skriver:

Ungarn er det eneste af de tre nye NATO-medlemmer, der deler grænse med Jugoslavien, NATO har tidligere vist stor forståelse for, at netop Ungarn – i lighed med Polen og Tjekkiet – har holdt relativt lav profil i krigen på Balkan. Der bor 300.000 etniske ungare i Vojvodina-provinsen i det nordlige Jugoslavien.

Svær beslutning

Den ungarske regering har med sin beslutning sat sig ud over sin hidtidige bekymring om, at en aktiv ungarsk deltagelse i alliancens operationer kunne føre til serbiske hævninger på ungare i Vojvodina. Provinsen nød tidligere samme form for selvstyre som Kosovo-regionen, men mistede ligesom Kosovo sine rettigheder, da Milosovic i 1989 indledte sin nationalistiske bølge.

Som det fremgår er begge kilder fra den samme dag, og da begge aviser har deadline nogenlunde samtidig må begge aviser bygge på det samme nyhedstelegram eller en anden ekstern kilde. Den fælles reference i indledningen af begge citater synes derfor at være Politiken fra d. 18 april, hvor informationen om Jugoslaviens og Ungarns fælles grænse optræder for første gang med formuleringen:

I Ungarn, det eneste NATO land, der har en fælles grænse med Jugoslavien og derfor er det potentielt mest truede af konflikten ...

Anden del af citatet fra Jyllands-Posten d. 26 april, som indeholder historiske baggrundsinformationer, synes hentet fra Politiken d. 19 marts:

Vojvodina havde særlig status som provins med indre selvstyre, på linje med Kosova, frem til 1989, hvor den jugoslaviske præsident Slobodan Milosevic lagde dem begge ind under centralstyret i Beograd. Der er et etnisk mindretal på omkring 340.000 ungare i den nordlige provins Vojvodina.

Ovenstående information om Vojvodina, som er den tidligste omtale i de udvalgte kilder, synes stilistisk at minde om et leksikalt opslag. Følgende ordlyd findes i Encyclopedia Britannica on-line versionen på opslaget "Vojvodina":

In 1945, after the wartime Axis occupation, the Vojvodina was reincorporated into Yugoslavia as an autonomous province of the Serb republic. After 1963, the process of regionalization in Yugoslavia gradually made the Vojvodina a virtual republic in its own right. Serb nationalists resented the Vojvodina's independence, and Serbia reasserted direct control over it in 1989, though it nominally remained an autonomous province.

Der er, som det fremgår, ikke fuldstændig overensstemmelse mellem de to kilder. Dog er det stilistiske og meningsmæssige slægtskab mellem de to klart, og det synes derfor rimeligt at antage, at et leksikon, omend måske ikke netop Encyclopedia Britannica on-line versionen, er oprindelsen til denne oplysning.

Også mellem Politiken d. 26 marts og Politiken d. 1 april kan der identificeres afhængighed i de følgende to citater:

Politiken d. 26 april:

Og regeringen [den ungarske] vil derfor ikke risikere, at ungarske piloter smider bomber mod etniske ungare.

Hvilket i Politiken d. 1 april er formuleret som følger:

Vojvodina var ligesom Kosova en autonom provins i det gamle jugoslavien. Det vil altså sige, at Ungarns nye allierede bombarderer ungare.

I den første sætning af ovenstående citat lyder et ekko af den information, som Politiken viderebragte d. 19 marts, som tilsyneladende stammer fra et leksikon.

D. 20 april skriver Politiken flg:

Men – og det er et stort men – Milosevic har også en trumf i ærmet oppe mod nord. I Vojvodina bor godt 300.000 etniske ungare, som hidtil har levet en nogenlunde rimelig tilværelse. Han kan true dem med etnisk udrensning, noget, som Ungarn vil forsøge at undgå for næsten enhver pris.

I dette citat lyder ligeledes et svagt ekko af samme dagblads artikel fra d. 19 marts, hvor det i citatform blev hævdet, at serberne tvangsudskev de etniske ungare til militærtjeneste. Relationen mellem de to kilder må dog siges at være forholdsvis svag og kan være tilfældig.

Mere tydelig synes relationen mellem ovenstående citat og nedenstående, der er hentet fra avisen Information d. 23 april:

Men Ungarn må træde varsomt på grund af tilstedeværelsen af 300.000 etniske ungare i den serbiske Vojvodina-provins, der grænser op til Ungarn.

Og samme bekymring for mulige serbiske repressalier fra serberne udtrykkes også i Politiken d. 26 april:

For i den jugoslaviske provins Vojvodina er der et etnisk ungarsk mindretal på ca. 300.000, som Slobodan Milosovic-regimet i værste fald kunne hævne sig på.

Og igen i et nyhedstelegram fra Ritzau d. 27 april:

[...] Ungarn har samtidig udtrykt bekymring over mulige repressalier for de 300.000 etniske ungare i Vojvodina-provinsen i Jugoslavien.

Den sidste relation mellem de her anvendte kilder er igen en forholdsvis svag relation: Man kan argumentere for, at der er et slægtskab, men heller ikke mere mellem Ritzaus nyhedstelegram fra d. 16 juni og Politikens artikel fra d. 19 marts:

Den autonome provins i det nordlige Serbien, Vojvodina, huser omkring 300.000 etniske ungare. De følte sig meget udsatte, da Budapest stillede sig på NATO's side under bombningerne i Jugoslavien.

Der opstår derfor ofte gnidninger mellem de ungarske minoriteter og serbiske flygtninge, der kom til provinsen fra andre dele af det tidligere Jugoslavien.

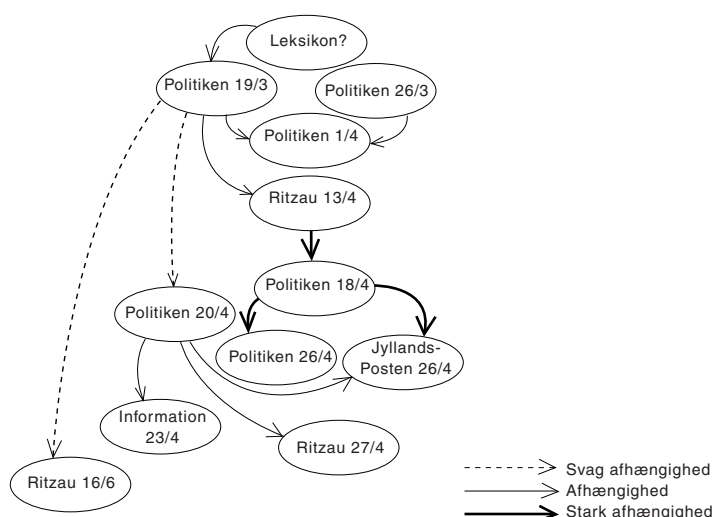
Sammenfattende kan de interne relationer mellem de elleve kilder beskrives på figur 1 (s76).

Det sidste del af den kildekritiske analyse omfatter undersøgelsen af kildernes *tendens*. Som det fremgår ovenfor, vil kildernes tendens blive analyseret ud fra, hvilken af de to vinkler på stoffet, som de enkelte forfattere har valgt.

Den første af vinklerne var det ungarske mindretals dilemma i forbindelse med Ungarns medlemskab af NATO. Den anden vinkel var det ungarske mindretals dilemma i forbindelse med krigen på Balkan. Det er klart, at begge vinkler er nært beslægtede og at der reelt er tale om "to sider af samme sag", og der må i sagens natur være tale om et vist overlap mellem de enkelte artikler. Opdelingen er derfor foretaget ud fra artiklernes overordnede vægtning af stoffet.

De kilder, der har valgt det ungarske mindretals dilemma i forbindelse med Ungarns medlemskab af NATO fremgår af tabel 3.

Figur 1. Afhængighed mellem de elleve kilder

Tabel 3. Kilder, der vinkler Ungarns NATO medlemskab

Polinfo ID-nr.	Dagblad og dato
Z4078906	Politiken 26/3 1999
Z4098000	Politiken 1/4 1999
Z4128757	Ritzau 13/4 1999 kl 17:45
Z4139760	Politiken 18/4 1999
Z4157475	Politiken 26/4 1999
Z4158334	Jyllands-posten 26/4 1999
Z4161527	Ritzau 27/4 1999 kl 16:23

Der er, som det fremgår, langt den overvejende del af kilderne, der vælger at vinkle på Ungarns NATO-medlemskab. Som det fremgår af tabel 4, er det blot fire af kilderne, der tager udgangspunkt i krigen på Balkan.

Tabel 4. Kilder, der vinkler krigen på Balkan

Polinfo ID-nr.	Dagblad og dato
Z4060660	Politiken 19/3 1999
Z4143527	Politiken 20/4 1999
Z4158544	Information 23/4 1999
Z4469016	Ritzau 16/6 1999 kl 09:23

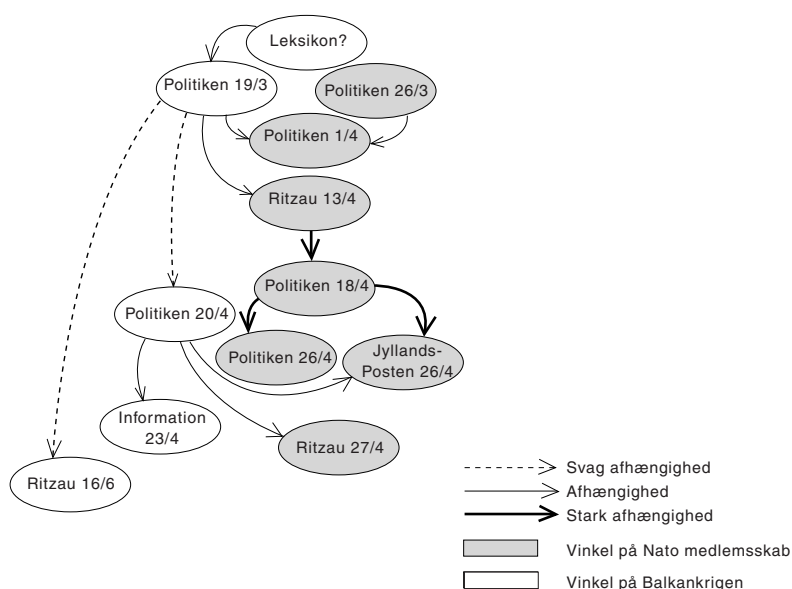
Det næste trin i analysen af tendens i de enkelte kilder er at undersøge, hvad de hhv. syv og fire kilder

har tilfælles udover vinklen på stoffet. Citationsdiagrammet er også i denne forbindelse oplagt at lægge til grund for denne undersøgelse. På figur 2 kombineres derfor kildernes afhængighed med kildernes tendens.

Som det fremgår af figur 2 kan man ikke opstille to lukkede eller af hinanden uafhængige grupper af kilder, omend der ikke er tale om stærk afhængighed på tværs af de to grupper af kilder. Man kan derfor ikke på baggrund af dette case-study argumentere for, at journalisterne udelukkende bruger de kilder i deres arbejde, som anlægger samme vinkel som de selv. Dette er derfor i modstrid med resultaterne af den britiske undersøgelse (Nicholas & Martin, 1997:45-46).

Herudover er det udelukkende blandt de kilder, der vinkler på Ungarns NATO medlemskab, at den stærke afhængighed kan identificeres. Mellem ingen af disse kilder er der tale om en svag afhængighed. Til gengæld findes den svage afhængighed udelukkende blandt de kilder, der vægter Balkankrigen. En mulig forklaring på dette kunne være, at de fire kilder, der vinkler på krigen på Balkan, er af en mere diskuterende karakter, hvor der diskuteres hvilke sanktioner den serbiske præsident kan tænkes at udøve mod den ungarske minoritet som et resultat af NATOs bombardementer. Disse fire kilder er mao. kendetegnet ved at indeholde polemiske spekulationer over, hvad modstanderen i konflikten kan finde på.

Figur 2. Kildernes afhængighed og tendens

De syv kilder, der vægter Ungarns optagelse i NATO har mere "fast grund under fødderne". Det har de, fordi de beskriver forhold, som danske journalister kan have større vished for. Informationerne i denne gruppe af kilder synes derfor at forekomme de enkelte journalister mere troværdige og dermed også mere genbrugsværdige, hvorfor den stærke afhængighed mellem kilderne optræder netop i denne gruppe og ikke i den anden.

Konklusion

Dette case-study har vist, at den samme information genbruges af flere journalister i flere forskellige sammenhænge. Undersøgelsen tyder på, at informationen reelt bliver mere præcis over tid efterhånden, som den samlede viden om en problemstilling og antallet af kilder, der gengiver den samme information, vokser. Dette er i modstrid med de generelle kildekritiske teorier og hvad man kunne kalde "viskelegs-logik", hvor det antages, at en information mister sin præcision over tid. Årsagen til at kildernes præcision skærpes i dette tilfælde skal formentlig søges i det forhold, at ingen af kilderne er førstehånds beretninger. Alle forfatterne til disse kilder har hentet informationen fra andre mere eller mindre tilsvarende kilder, hvor der ikke har hersket konsensus. Det kan antages, at der i tilfælde som dette, hvor tallene er behæftet med stor usikkerhed,

at der over tid mere eller mindre bevidst opbygges en konsensus blandt medierne. Indenfor rygtspredningssociologi er spredningen af information i elektroniske netværk et forholdsvis underbelyst emne, men denne undersøgelses resultat tyder således på, at de elektroniske netværk i lighed med rygtspredning i uformelle netværk (de såkaldte "grapevine") hjælper til at præcisere en information over tid (Lund: 1998/1999), omend dette bør undersøges med et større antal cases før en sådan konklusion kan drages.

Afhængighed mellem kilderne kunne identificeres i tre forskellige niveauer: En stærk afhængighed, hvor der var verbal overensstemmelse mellem to eller flere kilder, en afhængighed, hvor der var en verbal overensstemmelse mellem to og flere kilder og endelig en svag afhængighed, hvor to kilder blot lignede hinanden meningsmæssigt. Det viste sig således formålstjeneligt at anvende den skitserede metode, der kombinerede citationsanalysen med den kildekritiske analyse af afhængighed til denne undersøgelse. Ligeledes er det klart fra analysen, at afhængighed mellem kilder ikke blot bør analyseres binært, men bør gradueres, eksempelvis som her i tre niveauer.

Det var kendetegnende for undersøgelsen af tendens, at de diskuterende kilder overvejende var mindre afhængige af hinanden og andre artikler end de mere vidensformidlende kilder: Relationerne mel-

lem de mere faktuelte formidlende artikler var kendetegnet ved enten "afhængighed" eller "stærk afhængighed". Men det var ikke muligt at opstille to separate universer.

Hvorvidt resultaterne af dette case-study lader sig generalisere må afhænge af flere tilsvarende og større analyser. Den skitserede metode har dog vist sig anvendelig idet det var muligt at forfølge informationens vandring gennem flere led. Undersøgelsen har således vist, at det er muligt gennem kildekritisk metode, at afdække afhængighed mellem en række kilder hentet fra danske dagblade og et nyhedsbureau. Der er naturligvis tale om et stærkt beskåret vidensunivers, hvor en lang række kilder, der ikke er inddraget i denne analyse må formodes at have påvirket de enkelte journalister.

Litteratur

- Christensen, Robert Zola (1998) *Det døde barn i hoppegyngen. Moderne danske vandrehistorier*. Borgen.
- Engel, Svend (1988) *Organisation av Viden. Introduktion*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Fink, Jørgen et al (1996) *Kildekritisk tekstsamling*. Aarhus: Jysk Selskab for Historie.
- Hjørland, Birger (1992) (1992) *Informationsvidenskabelige grundbegreber*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Kristensen, Thomas Møller (1992) *Dokumentation og Informationssøgning*. Odense: Odense Universitet.
- Lund, Anker Brink (1998/1999) Grapevine Communication: Rumor has it ... *Internal Communication Focus*, 41, p. 9-12.

Hvad konsekvensen af afhængigheden mellem kilderne er, er ligeledes ikke blevet diskuteret, ej heller om og i givet fald hvorledes dette kan/bør undgås. En af implikationerne af undersøgelsens resultater er dog klar: Journalister "klipper" fra hinanden og "klistrer" ind i mellem (ved den stærke afhængighed) ukritisk ind i egne artikler. Man kan derfor meget vel forestille sig, at fejlagtige og upræcise oplysninger cirkulerer rundt og genbruges i den samlede vidensmængde, som journalister trækker på i deres daglige arbejde. Om dette har en reel betydning for kvaliteten af den viden, der formidles til avisernes læsere, i enten negativ eller positiv retning vil kræve en langt større undersøgelse, end den her fremlagte.

- Lund, Anker Brink & Petersen, Jørn Henrik (1999) Ny journalistuddannelse i Danmark. *Nordicom Information*, 21(3), p. 87-94.
- Nicholas, D. & Martin, H. (1997) *Assessing Information Needs: A Case Study of Journalists*. *Aslib Proceedings*, 49(2), p. 43-52.
- Thurén, Torsten (1997) *Källkritik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Wien, Charlotte (1999) Teaching Online Information Retrieval to Students of Journalism (in progress).

Elektroniske kilder

- Hansen, Per H. (1999) *En metodebog i spe!?* <http://www.sdu.dk/hum/hist/phh/metmanus.htm>
- Encyclopædia Britannica Online (1999) *Vojvodina*. <http://www.eb.com:180/bol/topic?eu=77644&sctn=1>

Information Society Strategy – Seeking New Solutions for Post-Modern Societies

The Case of Finland

HELENA TAPPER

The information society provides a future-oriented strategy for post-industrial economies. It is essential to remember that the information society was originally an economic strategy, not a societal strategy for future development of post-industrial economies. The key issues in European information society strategies have been: 1. Identifying a future-oriented model for economy and society, 2. meeting the challenges of globalization of the economy through extensive use of information and communication technology, 3. trying to plan the society and (national) economy so as to overcome unpredictable societal changes, 4. reallocating responsibilities among citizens and the state (the private and the public sector), 5. using IT as a means to overcome economic and societal changes, and 6. allocating societal resources exclusively for use in IT education and R & D.

I will discuss the following issues: How does the globalization of economies change the role of the state (one of the main actors in the information society discourse)? Can the information society be seen at a national level as a contributor to the globalization process? Or does it promote the civil society? Alternatively, is it a national survival strategy in a globalized world economy?

This article discusses the Finnish National Information Society Strategy, phases one and two. What is Finland's status as an information society? Finland has been rated as the second most developed information society in the world after the United States. These quantitative results are based on the use of IT (penetration of cellular phones, PCs, use of Internet etc.), penetration of media and

level of education. Every second Finn has a cellular phone and Internet is used widely. Finland has also one of the most developed telecommunications infrastructures, a high level of basic and advanced education, and the IT-industries and services are the fastest growing sector in the economy. In other words, quantitatively, Finland could be called an information (technology) society.

What has caused a small country of 5.1 million inhabitants to become an information society and to promote the information society as a national strategy? Briefly, the reasons are historical and economic ones. In the 20th century, the country has experienced two major societal and economic changes after the Second World War, the first being the rapid industrialization of the country. From the early 1950's to the 1970's, Finland changed from an agricultural to an industrial society and urbanization took place. The second major change was the collapse of the industrial economy at the end of 1980's, as a result of economic depression, and the beginning of globalization of the economy. This produced a need to search for a new (national) strategy for economic growth, an information society strategy, that was based on development and use of information and communication technology and that promoted technology-oriented education.

Before discussing the Finnish strategy, it is relevant to discuss the concept of modernization and how the information society reflects the process of modernization.

Reflexive Modernization *Modernization*

Modernity remains at the core of an analysis of the modern industrial society. Therefore, before dis-

Department of Communication, University of Helsinki, P.O. Box 54, FIN-00014, Helsinki, helena.tapper@helsinki.fi

cussing late modern or postmodern society, it is necessary to stop for a while and look at modernity. Modernization represents progress, change into a new 'society'. Today's society is often called late modernity, high modernity (Giddens, 1990), post-modernity or new modernity. Modern society has emphasized the central role of the state and its surveillance over the citizens, as well as homogeneity, instrumental reason and the individual as belonging to a structure, whether a state, a region, a class or a family. The industrial society has emphasized structure and control and the role of the state (Beck 1994, 10, Bauman 1996, 27).

The modern industrial society produced various structures, both social and economic. The structure of the industrial economy consists of sectors like agriculture, manufacturing industries, services and the construction industry. Moreover, the labor force is divided into categories like services, industrial work, civil servants or agricultural work. This serves the purpose of classification, producing a structure that can be both planned and controlled. The modern society emphasized the central role of the state. It also emphasized the role of the citizen as a member of the state. These structures are functional, since the categories, such as labor or social class, have a place in them. Currently, modernization is a process of changing the categories of the industrial society.

Modern Industrial Society

A central concept of industrial modernity is that as society becomes more complex (contains more categories), a strong instrument like the state is needed to control societal functions. But the state is also a social structure constructed by the citizens who participate through other social structures like family, class or organization and who work at building the state. The modern industrial society is based on the principal of democracy, which is founded on the idea of building society through political participation.

The state has a functional role in modern society. It has a monitoring and protective role in society, as well as a control or surveillance role (see Giddens in Webster 1995, 58-66). The modern society is often understood to be a welfare state. The state is expected to distribute, on an equal basis among the citizenry, certain 'goods', such as education, healthcare, information services and physical infrastructure like roads and railways. However, this presupposes and demands willingness on the part of the citizens to participate in building the

state by working, paying taxes, participating in education and voting in elections.

On the other hand, the state is expected to minimize societal 'dysfunctions', such as criminality, environmental disasters or problems with central organizations, such as transport, telecommunications or the legal system. This emphasizes the monitoring and control functions of the state. As long as citizens are motivated to participate in building the (welfare) state, i.e., benefits exceed their inputs in building the society, the structure of society remains stable. However, when the control functions of the state are called into question, and the general equilibrium (to use an economic term) in different societal domains becomes disturbed, the role of the state will weaken and its actions become issues of public debate, thus requiring new politics (see Beck, 1994).

One of the basic assumptions of modern societies has been democracy. Democracy functions through public elections and participation in political parties. The citizen has had a role in that structure as a member of another social structure, be it a family, a social class, a trade union or a political party (see Siltala, 1996). In the industrial society, these structures allowed participation in building society. In modern society, individuals were seen as having been liberated from a feudal society into an industrial society. Now, as Beck points out, individualization means liberation from an industrial society into a global society, and also into uncertainty (Beck 1995, 28). This return to uncertainty means liberation from the dominance of instrumental reason, leading to the ambivalence of reason and understanding (Bauman 1996, 16).

Risk Society

Why all this? My point is to discuss modernization, or rather *reflexive modernization* (Beck, Giddens and Lash, 1994), in terms of a process of change into something that could be called another modernity. The change *per se* is taking place inside the modern and industrial society and is part of its evolution – continuity. On the other hand, there is a break in modernization that Ulrich Beck calls the *risk society* (Beck, 1992). I follow in my analysis Beck's concept of reflexive modernization, which means the self-destruction of industrial modern society and its transformation into a risk society. *Risk society* is "a phase in modern society in which social, political, economic and individual risks increasingly tend to escape the institutions for monitoring and protection in industrial society" (Beck

1994,5). Thus, reflexive modernization means change of modern society, its radicalization into another modernity (Beck 1994, 3).

One of the main concepts of modern times is *uncertainty*, whether at a societal or individual level. The change of the industrial society into another modernity takes place, according to Beck, through reflexive modernization. An industrial society turns into a risk society when the hazards or 'bads' or risks of modern society exceed the 'goods' (Beck 1994, 5).

The industrial society primarily produces effects and threats that are observed, but that do not become issues of public debate in politics and media. At the moment, we are in a risk society, but the logic of industrial society predominates, and the threats produced are multiplied and 'legitimated' as residuals of decision-making. In the second phase of the risk society, the risks or threats have become issues of public and private debate, and the institutions of industrial society become recognized as producers of economic, social and political risks they cannot control. In that phase, the decisions are still made according to the old logic of industrial society, but, on the other hand, they are being discussed and recognized – in politics, interest organizations and the media – as requiring solutions (Beck 1994, 5).

This change of the industrial society into a risk society takes place unnoticed and unseen, as it is a continuous process of the modern society we live in. The increasing number of threats finally results in a demand for action in politics and individual life, which cannot be achieved according to the logic of industrial society. Thus, reflexive modernization means self-confrontation with the effects of the industrial society – effects that cannot be solved with the means of the industrial society. (Beck 1994, 6)

There are three domains where the transformation of an industrial society into a risk society take place, according to Beck: 1. *The modern industrial society is constructed on the existence of natural and cultural resources which are now dissipating.* This applies to human and non-human cultural and social resources, such as the nuclear family, homework and women as labor resource. 2. *The assumptions about social order are in danger because risks produced by the society exceed the safety measures of the same society, and this affects politics, media, science, business and social culture.* 3. *The collective and group-specific meanings in industrial society, like faith in progress or class consciousness, are suffering from exhaustion and lack*

of meaning. These values have supported Western democracies and societies. As they are now disappearing or changing, the individual becomes central in defining his or her own life, i.e., we see a process of individualization. This implies the need to meet different risks in one's personal life throughout the life-time. (Beck 1995, 19)

Because economic growth and belief in progress are often considered identical to development, the industrial society has produced through economic growth characteristics that Beck calls *risks*. These risks can be economic, political, social, cultural or environmental. But in Beckian terms, modern (industrial) society produces risks that elude the 'old politics' and 'structure' of an industrial society.

Let us look closer at the economic risks, such as level of growth, that are expected to increase at a certain rate. If this growth rate is not reached, the result is rising unemployment, cutbacks in social services, educational funding etc. throughout the whole economy. Furthermore, economic risks can be individual ones, such as short-term employment, low income level, lack of income (unemployment) or under-employment. Political risks include quick changes in the political structure and decreased participation in politics. Social risks include increased individuation and fragmentation of society. This produces uncertainty, insecurity and social chaos. Further, social risks can be seen as increased chaos or anarchistic behavior, which indicates a lack of social cohesion or solidarity in society. In terms of social cohesion, the breakdown of family structures and the growing individualization of society may be called risks.

Cultural risks can be best described in the context of *identity*. In modern society, cultural products have been easy to identify, as they represent a category and an origin from a certain culture. Nowadays, however, this originality or classification is no longer seen. Today we have a mixture of cultural products that are in constant transformation and that lack identity or originality in a traditional sense. This may be considered as a risk for identification or originality.

The identity as a cultural risk concerns members of a certain culture and society. Am I a cosmopolitan, a European or a Finn originating from Hame, a region in Finland, or am I a mixture of all these things? And furthermore, is identity important and to whom? Is identity the ultimate construct of a culture and a society that is now produced in a melange of global and local culture, and increasingly in an environment of uncertainty and change?

Finally, the environmental risks, such as pollution of environment and nuclear power, and the technological risks are produced by an industrial society whose strategy is that of more growth – ‘more of the same’. Typical of these risks is that solutions are sought within the framework of the industrial society – the society that has produced them. The other relevant point is that these risks are connected to uncertainty; more risks are the result of increasing uncertainty.

Now, what does reflexive modernization do to these risks? How does reflexive modernization transform the industrial society into another modernity? Beck suggests at least two ways: 1. by simply destroying itself from the inside and 2. by giving birth to another modernity through new politics.

According to Beck, the industrial society is responding to an increasing number of defects through expertise and insurance systems. The purpose of the expertise is to produce technology, particularly control technology, and knowledge in order to control the risks or defects produced by industrial society. Because societal systems are becoming more complex and uncontrollable due to the very nature of technological development, there is no certainty as to the effects of technology, such as nuclear or space technology. On the other hand, to meet these uncertainties or risks, insurance systems are becoming more and more important; they should protect the functions of society and organizations from the risks produced by the same society (Beck 1994, 24). As Beck points out, this is a result of the ‘more of the same’ strategy of industrial society (Beck 1994, 18).

Risks and Uncertainty

The central domains of analysis of reflexive modernization are *risks* and *uncertainty*. Because modern society emphasized structure and control over these structures, it also produced predictability. This required classification and methods for planning. The risks in society or individual life were seen as ‘something that eluded this order’. Thus, risks were flaws in the system or society that needed to be brought under control again. This argumentation is based on the assumption of cognitive understanding of the world, which in turn produces dichotomies like order or structure and chaos. Risks in the predictable world are dysfunctions in the structure and they need to be controlled and solved. Thus, in modern society, risks are hazards or threats to individuals or society (Eräsaari 1997, 82), something that has a negative connota-

tion. But risks can be seen as a potential, as the capacity to face the world’s uncertainties. A more essential question to be raised is, what do we mean by risks and why do we need to control them?

In modern industrial society, risks meant ‘chaos out of order’, the increasing number of risks were seen as a threat to societal order. Thus, the insurance experts (insuring the risks produced by economic growth) challenged the control or risk management experts, and yet the risks remained uncontrolled. Thus, the process that Beck, Giddens and Lash (1994) call reflexive modernization produces internal change by disembedding the risks of industrial society by viewing risks as objects. The power and symbolic capital of modernization have been discussed also by Pierre Bourdieu in his analysis of societal change (see Bourdieu, 1997). According to Beck, reflexive modernization is the radicalization of modern society (Beck 1994, 13) – it means finding new politics, codes of interpretation and negotiations between social systems and social agents. It also means finding new methods of negotiation between these agents.

One of the results of reflexive modernization is uncertainty, or rather the return to uncertainty. This is often considered a challenge to an individual or to the structure of society. However, uncertainty in Beckian terms is a process of positive individualization. This means that individuals will have the opportunity to make choices in their own lives; it means increasing chances to create one’s own biography. The question is: How are citizens managing these changes and choices in their lives?

Thus, reflexive modernization is a process of internal change in modern society, of turning it into a risk society, where the hazards of industrialization or the risks are bigger than the ‘goods’ of that society. When the risk society faces its hazards, the change into new modernity begins at the individual or societal level by discussing these risks. This revealing of risks and uncertainty is not only an issue of order in society but also of responsibility. These are issues at the core of modernity that will produce a new modernity or another modernity.

Politics of Another Modernity

How to tame the ambivalence of modernization? Because we need to legitimize technological-industrial development and face its flaws and effects, how do we treat technology that is both a cause and a result of the modernization process? This requires new politics and new decision-making among different social agents. According to Beck, this pre-

supposes a new sub-politics, one that accepts the ambivalence of modern society and tries to find new solutions to risks produced by that society. This requires re-evaluation of expertise, expanding expertise into socially relevant areas, and bringing new groups in society into the decision-making arenas. Further, decision-making needs to be made public and understood as transparent (see also Vattimo, 1989). This means incorporating expert knowledge and everyday knowledge.

This also means re-evaluating of the role of the state. The ambivalence of the role of the state in a risk society may result in negotiations between the official politics of the state and the sub-politics of new groups. The essential question is, what are the 'new' functions of the state or rather the welfare state? Are they increasingly safety and order functions, or new functions of incorporating social, economic and cultural functions through new round-table-politics?

These issues also concern the information society, which represents a risk society in several ways: The growth of uncertainty, the need for new politics, the increasing individual responsibility, the decreasing role of the welfare state and the increasing number of technology risks.

A Brief History of the Finnish Information Society

Information Society Development

The Finnish development towards an information society is based on the following phenomena: 1. The governmental decision to build an information society, which means to build a (information) technologically developed society, 2. a technologically developed telecommunication infrastructure and 3. historical co-existence of private and state telecommunication structures. If one looks at other technologically developed countries like the USA and Canada, it is necessary to add long distances and a large geographical area.

In the following sections I will present the main goals of building an information society, its strategies and the state of the art – the kind of society we are building. Therefore, I will also describe the historical development of this project.

The first proposals for building an information society were presented in the early 1980's. This included high technology projects, such as how to computerize schools, libraries and public medical centers. At the same time, the computerization of work, mainly office work and services like banking

and social services, was taking place. Universities were well ahead in terms of computerization as compared to other institutions. However, computerization, and building LANs, was the major development of the 1980's.

Finland was, unlike, e.g., France, in the beginning stages of computerization and telecommunications, as we did not have a national information technology project like MINITEL. However, there was an emphasis on building quicker information transfer (data and voice) networks, at least between bigger cities and inside industries (companies) that were located around the country. This effort was possible because the private telephone companies were eager to invest in new technologies and enter new markets, and their technological development allowed the building of telecommunication networks for high speed information transfer. These networks transferred mainly data and voice.

At the same time, videotext services were developed for information services through TV-channels. Another effort was made by Helsinki Media Ltd, which started a teletext service giving information on weather, train schedules, and news, and different kinds of information could be sought through their service. This service functions through the telecommunication (telephone) network. Also, Finnish Telecom (PT), today Sonera, started their information service called Tele Sampo in the 1980's. This service functions via telecommunication networks as well. These information services were and have been used mainly by companies, and the videotext service produced by the Finnish Broadcasting Company as a part of the broadcasting service has been used by private homes.

These developments quickly introduced computers and wider use of telecommunications, first to the institutions like universities, schools, libraries, medical centers and private companies. The big media companies invested also in the building of LANs and inter-institutional networks. Data transmission and voice transmission (digitalization) were the first to be developed.

Also at that time, the first work was being done on harmonization of information statistics and information labor. This was necessary to understand the shift of society from a service society to an information society, if we understand information society to mean a society where information work is the main activity. Clearly, the technological development facilitated the change of society from an industrial society to a post-industrial society. As this technology produced new kinds of work and jobs, it

also nullified earlier ones and increased loss of industrial jobs. Thus, institutions needed more skilled labor to be able to function in this new environment, and that required more education and training of the work force. Also, it created new jobs on the labor market.

The other factor or change produced by information technology concerned the control function of society. Information on individuals and institutions was easier to transfer, and it was also easier to compile files of information on individuals. This meant that increasing amounts of information were supplied to, and also demanded by, decision-makers, whether these were organizations or individuals. The risk of appearing in the unwanted files was increasing, and information security thus became an issue.

Information technology has increased or enhanced productivity, it has made information a commodity that is easily and quickly transferred, and telecommunication networks have enhanced the saving of travel time and transfer of goods. IT has also shifted society into a new phase.

The 1990's

Globally and in Finland, the early 1990's saw the introduction of a strategy to build an information highway or information society. The global aspect of the information highway or global information society has made national telecommunication policy one of the key elements in enhancing this development. Also, the telecommunication industries have found a strategic place in this growth. The telecommunication industry is not only investing in and building infrastructure and developing new products and services for the national market, but this time also for the global market. It seems that the national telecommunications infrastructure, the regulatory policy and its synchronic position in international regulations, provided the basis for a successful telecommunications cluster, such as in Finland. The demand is enhanced by new services in a competitive environment: There are more services, they are easier to use and there is a principle of universal access.

When the technology exists, it enhances development of new kinds of work and productivity, it saves expense and generates new value added services. Also, the value of information services changes as the environment becomes competitive: Some services may become low-priced or free, others will command a higher price. This kind of environment also enhances R & D in information technology in

order to produce new products to sell on the market. It seems that the national environment creates a basis for entrance into international markets, and, thus, cases like Finland provide examples of information society development.

Giving this brief historical introduction, it is time to look at the information society programs from the early 1990's up until today: What are the goals, what are the proposed means to reach these goals and what kind of society is being built?

The First National Strategy

The first Finnish information society strategy, intended as a national strategy, was published in 1994. It appeared at a time when the economy was suffering from prolonged recession, there was a mass unemployment (18%), the industrial structure was broken and the financial system (banks) was dependent on the state. At the same time, the European integration process was becoming more intensive, and new countries like Finland and Sweden began the process of applying for membership in the European Union.

The National Strategy: Finland's Way to the Information Society was outlined by the Ministry of Finance in 1994. The Cabinet Office drew up a position paper for measures to bring about the Information Society, and this paper was approved by the Government (Aho) in January 1995. The strategy was followed by concrete action plans in all administrative agencies and departments. The Information Society was included in the program of the new Government (Lipponen) in 1996. In 1997, the Government produced several reports emphasizing the development of an information society. In 1997, a public agency, SITRA, initiated a second phase of the national strategy work.

First, the report presents three important challenges that are the keys to the country's future: 1. the challenge of the global economy, 2. the internal challenge of recovering from an economic depression that has produced mass unemployment and an expansive growth of public debt, and 3. the challenge of the changes produced by technological development (see the National Strategy 1995, 5).

The *economic* goals of the information society strategy are: 1. successful adaptation to the world economy, 2. high employment, 3. vibrant entrepreneurship and 4. a competitive public sector. The *societal* goals are: 1. a balanced social development, 2. better opportunities for individual advancement, 3. a citizen society and 4. a civilization based on knowledge (Ibid, 6).

The strategy emphasizes readiness for change. In a global open economy, firms and national economies need to constantly look for ways to 'improve productivity and competitiveness' (ibid, 6). This needs to be done to secure 'the well-being of citizens and the resources required to develop the society, there are no alternatives'. This requires readiness for change, know-how and development of technology, according to the strategy.

The key role is given to information technology: "Information technology...has been integrated in all procedures, products and structures in businesses and entrepreneurs. It is an essential competitive factor for products and production. It is also gaining foothold at a personal level in work, studies and leisure time activities" (Ibid, 6).

Furthermore, the role of information technology in economic development is described as follows: "The latest, the most radical model of implementing information technology... are information networks in which information merges with the exchange of data and communications. It integrates with publications technologies as well as audio-visual technologies within culture and entertainment. This merger guides the information industry towards becoming the leading economic sector" (ibid, 6). The general direction in the renewal process is networking and the networked economy. "A networked economy with a developed information network... provides a real opportunity for Finland, as it reduces problems caused by distance and makes it possible to take advantage of our high level of education." (Ibid, 7)

This introduction seems to reflect a positive approach to the role of the country in adjusting to global economic competition. It suggests that we have the technological infrastructure and level of development, high level of education and key role of information technology required to meet the challenges of a global economy (see Beck, 1999). The information society appears to be a 'salvation strategy' for a small country in the wake of global competition. This strategy is also optimistic, as it suggests that if we become an information society and have the information industry as a main sector of our economy, we will be able to meet the challenges of globalization.

This strategy views society as an economy and citizens as resource in this development. It emphasizes the technology adjustment line of thinking. The intent is that Finland will be a leading economy in ICT-development, in Europe and in the world.

The first national strategy has been published during a time of strong globalization of economies and development of ICT. A technological and economic approach to this development seem to be key. The strategy does not mention the risks or uncertainties in society, nor does it include a discussion on the role of the state. It suggests continued economic growth excluding the "risks", understood in a Beckian sense.

As the uncertainties and risks are increasing in society, the roles of institutions like trade unions, parliament, political parties and the state are also changing. The new risks produced by the integration of the national and global economy are not discussed. This means that, according to a Beckian analysis, risks exist but are not reflected in the strategy. The first national strategy proposes a continuation of the earlier industrial society.

The Second National Strategy

The second national strategy approaches the information society from the point of view of the citizens. The information society issues are a part of the present Government's (Lipponen) program. This strategy calls for an information society as Quality of Life, Knowledge and Competitiveness. It defines knowledge as the basis for Finland's economic competitiveness globally, and continues building Finland as a leading information society. It adds, however, 'knowledge as the basis for education and culture' (Quality of Life, Knowledge and Competitiveness, 1998, 5).

The economic depression of the early 1990's is reflected in the strategy. ICT should be used as a means to increase jobs and welfare, to improve competitiveness and entrepreneurship as well as to strengthen democracy and equal opportunities in society. Further, sustainable development is supported. (Ibid, 7)

In all, the strategy extends beyond the economic indicators to all domains of society, but proposes as its primary goal to enhance economic growth based on ICT – which will in turn enhance quality of life and social interaction.

The economic indicators in the late 1990's show that the ICT-sector is the most rapidly growing sector in the Finnish economy. Nokia has become a global player in the production of mobile phones and networks, and the general economic indicators show extensive growth. The second national strategy seems to place more emphasis on society and culture than the first. It also puts citizens in a more

central position in the ICT-driven development and economic growth.

However, the structural and societal issues have become more central in the development of the Finnish economy. The marginalization that is taking place among the large number of unskilled laborers, and the risks issues, like crime and drugs, have become more visible in society. The society in general is doing well, but the risks of social instability are also growing. As Beck (1994) and Bauman (1998) point out, the return to uncertainty and lack of commitment produce risks that are a source of instability in society.

At the same time, the economy is growing, and there is a high demand for experts in technology and other fields. As Castells says, the global technology elite of experts and the power elite of the global economy determine life for the rest of the society and world (Castells, 1996).

Conclusions

This study presents a theoretical background and historical review of the information society. I have discussed the risk society and reflexive modernization in the context of information society. The information society represents another modernity, in that it tries to meet its own risks with the means and thinking of the modern industrial society. It represents another modernity because it has evolved from modern society.

The history of the idea of the information society reveals three changes: an economy and technology based on information, qualitative changes in economy and society, and information-dependent economy and globalization. These changes are, however, connected to the continuation of modernity. The concepts of risk and uncertainty become ambivalent when trying to solve the problems of modern societies, information societies. They become risks in the old order, but they can be seen as

alternatives or possibilities in the new order of modern societies. The decisions and visions are still constructed in the frame of an industrial order.

The concepts of risk society and reflexive modernization operate in this discussion as a framework for discussing the issues of the information society. The risks of the industrial society may turn out to be opportunities in the information society. The changes in modernization towards an information society seem to continuously give importance to rationality and scientific-technological information. Information technology serves as an agent of change in the economy and society, but also causes constant problems. Therefore, the risk society continues as the information society, where we give authority to experts and expert knowledge and believe in technological progress.

However, the globalization of the economy and its integration challenge the belief in technological progress. The risks increase and uncertainty as well. The rationality used during planning and decision-making for the future and today, increasingly operates in an environment of risk, although the same technology controls these risks. The questions of order in society, control functions of society and the responsibilities of both individuals and the state become issues of order and stability.

The role of the citizen or individual becomes a question of belonging to something – of identity. For individuals, modern information technology produces flexibility in many domains of everyday life, for example, education, entertainment and work. It also produces increased individuation. The information society is in many ways another risk society, but also another modernity characterized by belief in progress through technology. The ‘other’ knowledge, that of culture, seems to be outside these strategies. These strategies reflect the continuity of modernization and represent the information society as a “progress utopia”.

Bibliography

- Bauman, Z. (1998) *Globalization, The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (1996) *Postmodernin luno*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. (1999) *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Vastapaino.

- Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1994) *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Oxford: Polity Press.
- Beck U. (1994) Reinvention of Politics, in Beck U., Giddens A. & Lash S. (1995) *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press.

- Beck, U (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaA, in Beck U., Giddens A. & Lash S. (1995) *Nykyajan jäljillä*. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, P. (1997) *Järjen käytännöllisyys*. Tampere: Vastapaino.
- Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. I. Padstow, Blackwell Publishers.
- Eräsaari R. (1997) Mitä riskin käsitteellä organisoidaan? in Ahponen, P. (toim.) (1997) *Riskikirja, Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Finland's Way to The Information Society. The National Strategy and its Implementation.* (1996) Helsinki: Ministry of Finance.
- Giddens, A. (1990) *The Consequens of Modernity*. Oxford: Polity Press.
- Quality of Life, Knowledge and Competitiveness* (1998) Helsinki: Sitra.
- Siltala, J. (1996) Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot, pp. 117-194, in Hautamäki A., Lagerspetz, E., Sihvola, J., Siltala, J. & Tarkki, J. (1996) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Suomi Tietoyhteiskunnaksi, kansalliset linjaukset* (1995) Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Suomi Tietoyhteiskunnaksi, strategian perustelumuiiot* (1995) Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Vattimo, G. (1989) *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Populära passager

Medierna i det moderna konsumtionsrummet

KARIN BECKER, ERLING BJURSTRÖM,
GÖRAN BOLIN, JOHAN FORNÄS, HILLEVI GANETZ

De moderna konsumtionstemplens kommersiella köpkultur har mötts med både förakt, fruktan och fascination. Från olika positioner längs de politiska, kulturella och sociala skalorna kritiserar konsumtionskulturen för att förblinda, förföra och fördumma människorna. Men hur fungerar egentligen denna värld, och vilken är mediernas roll i konsumtionsprocesserna? Går det att underbygga kritiken bättre? Eller ska man tvärtom uppvärdera de sociala samspel som döljs bakom kommersialismens fasader? Vilken mening har de aktiviteter som tycks vara antingen kalkylerat vinstbringande eller planlöst oekonomiska, målmedvetna eller irrationella? Vilka spänningar mellan olika typer av kommunikation och möten döljs bakom vardagens skenbart självklara handlande?

Projektet *Populära passager: Medierna i det moderna konsumtionsrummet* utforskar mediekonsumtionens processer från de rum där medievaror av olika typer och inom skilda genrer möter sina köpare och fram till de funktioner de fyller i konsumenternas vardagsliv. Detta görs genom etnografiska studier av medievarors väg med sina kunder från försäljningspunkterna i ett köpcentrum till de vardagliga sammanhang de används i. En av inspirationskällorna är Walter Benjamins "Passagearbete", vars studier av modern storstadsvardag, kommers och mediebruk inspirerat vissa teman i vårt nutida Passageprojekt.

Senmodern mediekultur är som regel varuformad kultur, där kulturindustrins produkter via marknaden förmedlas till sina användare. Projektet studerar ur ett kulturperspektiv den process som konsumtionen av medier är: införskaffandet och bruket av medievaror, varigenom deras löften om behovstillfredsställelse prövas och eventuellt förverkligas. Denna konsumtion är alltid också en pro-

duktion – av upplevelser, mening, identitet, relationer, skillnader, gemenskaper, offentligheter samt även nya symboliska uttryck (i samtal eller egen estetisk praxis). Ett köpcentrum fungerar som prismatisk knutpunkt för ett stort spektrum av sådana medievarors utspridning till sina konsumenter, och projektet tar därför avstamp i just ett sådant rum.

I det senmoderna samhället figurerar *medier* i praktiskt taget varje mänsklig verksamhet. Projektets medieetnografiska studier analyserar hur olika medier saluförs, konsumeras och används i olika offentliga eller privata rum och sfärer. Projektet ska bland annat analysera hur gränser dras i medieutbudet mellan medier, uttrycksformer och genrer, samt hur det omstridda begreppet populärkultur används av människor i olika sammanhang. Var och hur skiljs högt från lågt, konst från underhållning? Hur kan man balansera mellan å ena sidan en traditionell kritik av kommersiell kultur eller populära genrer och å andra sidan en sentida uppvärdering av behovstillfredsställande eller t.o.m. emancipatoriska drag i dessa praktiker och genrer? Genom ett antal delstudier undersöks mediekulturens betydelser, i en historisk situation av ökande kulturell komplexitet och förskjutningar av gränsen mellan "högt" och "lågt".

Projektet tar ett utvalt *köpcentrum* som prismatiskt fokus och startpunkt för empiriska studier. Detta köpcentrums helhet som social samlingsplats, inklusive dess butiker och medieutbud, blir föremål för etnografiska och textanalytiska studier. Sedan följs medieprodukter därifrån ut mot deras privata eller offentliga brukssammanhang.

Här inryms två korsvis sammanflätade typer av *passager*: dels flöden av människor genom dess rum och medier, dels flöden av medievaror genom rummen och människorna. I dessa passagers sam-

spel uppstår tre typer av interaktiva *möten*. Mötet mellan människor och medier innefattar processer av tolkning och användning. Konsumtionen ger upphov till möten mellan olika människor, från flyktiga samtal till offentliga eller privata relationer som upprättas då medievaror används inom eller utanför detta köpcentrum. Slutligen möter även medierade texter varandra, i en komplicerad och föränderlig miljö av intertextuella referenser, konstellationer och kollisioner.

Arbetet genomförs i fyra steg:

- *Steg 1: Populärkulturens prisma* (1998-1999). Här vävs teorier om konsumtion och mediebruk samman i boken *Det kommunikativa handlandet. Kulturella perspektiv på medier och konsumtion* (Nya Doxa 2000).
- *Steg 2: Ett köpcentrums passager* (1998-2000). Här studeras ett utvalt köpcentrums profil, inklusive reklam, skyltning och organisation. Det undersöks etnografiskt som ett offentligt rum genom observationer och intervjuer som visar var, när och hur människor och medier möts där. Resultaten sammanfattas i en bok som prismatiskt speglar köprummet som mediemiljö.
- *Steg 3: Mediekonsumtionens flöden* (2000-2001) kartlägger genom en rad kombinerade text- och receptionsstudier olika medieområden med utgångspunkt i köpcentrets avdelningar. Medievaror följs här till sin användning i konsumenternas vardagsliv. Projektet rör dels utpräglade skrift-, tal-, bild- respektive musikmedier, dels de allt fler komplexa blandningarna av dem (t.ex. i digitala medier). Såväl massmedier som dialogiska och mer eller mindre interaktiva medier berörs. Forskargruppen fokuserar bl.a. bildmedier som foto, affischer och design

(Becker); audiovisuella medier som skivor och video (Bjurström); etermedier som radio och TV (Bolin); skriftmedier som böcker och press (Garnett) samt datormedier (Fornäs). Särskilt anlitade medforskare samt doktorander och andra kvalificerade studerande dras in genom anslutande delprojekt. Här publiceras en rad olika delrapporter.

- *Steg 4: Populära teman* (2001-2002) avrundar arbetet i en summerande och utblickande slutrapport.

”Passageprojektet” finansieras av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (den kulturvetenskapliga donationen) och pågår från januari 1998 till december 2002. Det startades vid JMK (Institutionen för journalistik, medier & kommunikation), Stockholms universitet, men är sedan 1999 placerat vid Arbetslivsinstitutet/Norrköping (arbete & kultur). En serie rapporter publiceras, i form av böcker, antologier, arbetstexter och artiklar. Ett årligt seminarium organiseras för att diskutera aktuella frågor inom området och projektet. (Redan i maj 1996 anordnades under tre dagar ett förberedande symposium om kulturklyftor.)

Projektgruppen samarbetar i vissa delstudier med medforskare som ekonomen Nanna Gillberg, bildkommunikationsforskaren Anette Göthlund, socialantropologen Hasse Huss, medievetaren Martina Ladendorf, etnologen Karin Lövgren och beteendevetaren Love Nordenmark. I en tvärvetenskaplig referensgrupp med specialister inom området ingår f.n. Bosse Bergman, Dag Björkegren, Ulf Boëthius, Peter Dahlgren, Cecilia von Feilitzen, Pierre Guillet de Monthoux, Kjell Jonsson, Lisbeth Larsson, Mats Lieberg, Marianne Liliequist, Ulf Lindberg, Orvar Löfgren, Bo Reimer, Ove Sernheide och Johan Söderberg.

Projektets forskare

Johan Fornäs (projektansvarig) är professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid JMK/Stockholm samt gästforskare vid ALI/Norrköping. Har studerat populärmusik och ungdomskultur, och bl.a. publicerat boken *Cultural Theory and Late Modernity* (Sage 1995). Leder projektet "Digitala gränsland: Kulturell identitet och interaktivitet i nya kommunikationsmedier" (HSFR 1998-2000).

Karin Becker är docent vid JMK och professor i bildpedagogik på Konstfack. Hon har studerat en amerikansk "commercial strip", Nordiska museets bildarkiv, etniska skillnader i ett odlingslottområde samt journalistikens bilder, och publicerat en rad texter om främst massmediers fotografi och visuell etnografi. Leder projektet "Journalistikens bilder" (HSFR 1995-1999).

Erling Bjurström är docent i medie- och kommunikationsvetenskap och forskare vid ALI/Norrköping. Han har publicerat en rad studier kring ungdomskultur, populärmusik, reklam och sociala frågor, inkluderande avhand-

lingen *Högt och lågt: Smak och stil i ungdomskulturen* (Boréa 1997).

Göran Bolin är universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola. Har forskat om ungdom, film och medieproduktion. Bland publikationerna märks *Filmbytare. Videovåld, kulturell produktion och unga män* (Boréa 1998). Leder projektet "Bingolotto – ett spel om svenskhet" (RJ 1999-2000).

Hillevi Ganetz är universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola och forskarassistent vid tema Genus, Linköpings universitet. Har forskat om populärkultur, kvinnor, konsumtion och populärlitteratur, bl.a. i *Hennes röster. Rocktexter av Turid Lundqvist, Eva Dahlgren och Kajsa Grytt* (Symposion 1997).

Projektets assistent *Åsa Bäckström* är fil.mag. i kommunikation och verksam i Stockholm vid Lärarhögskolan och JMK.

Johan Fornäs, 08-6444308/011-218904 <fornas@jmk.su.se>

Karin Becker, 08-4504295 <karin.becker@konstfack.se>

Erling Bjurström, 011-218912 <erling.bjurstrom@niwl.se>

Göran Bolin, 08-58588218 <goran.bolin@sh.se>

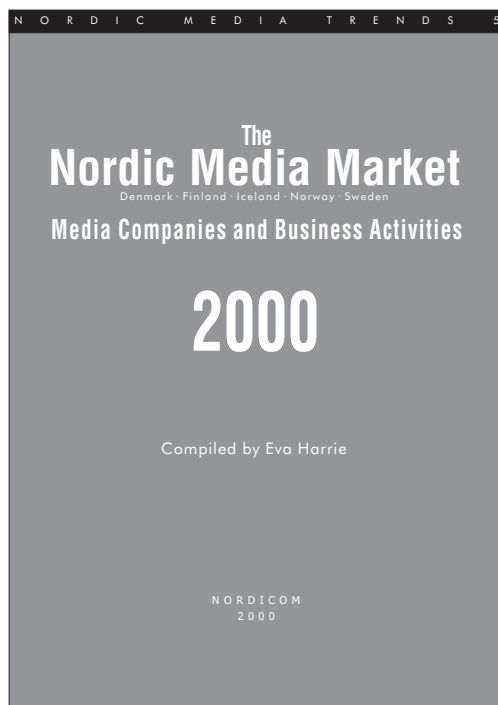
Hillevi Ganetz, 08-6444308/013-286632 <ganetz@tema.liu.se>

Åsa Bäckström, 08-7375614/163426 <bacasa@jmk.su.se>

ALI/Norrköping (Arbetslivsinstitutets forskningsstation för arbete & kultur) Laxholmen, 602 21 Norrköping, Fax 011-218920

<http://www.jmk.su.se/passages/>

New Book from NORDICOM

THE NORDIC MEDIA MARKET: The Largest Companies: Turnover • Main Media Activities • Geographic Diversification **MEDIA COMPANY STRUCTURE:** Aller • Det Berlingske Officin • DR • Egmont • Jyllands-Posten • Politiken • TV2/Danmark • Alma Media • Otava-Yhtyneet Kuvalehdet Group • TS Group • Sanoma-WSOY • YLE • A-pressen • NRK • Orkla Media • Schibsted • Bonnier • MTG • SVT/SR/UR • TidningsAB Stampen • TV4 • SBS Broadcasting • Wolters Kluwer **THE ICELANDIC MEDIA MARKET:** The Largest Companies: Turnover • Main Media Activities **ACQUISITIONS & MERGERS ON THE MEDIA MARKET:** Denmark • Finland • Norway • Sweden • The Baltic Countries & Other Eastern Europe **THE INTERNATIONAL MEDIA MARKET:** The Largest Media Companies in Europe and in the World

The Nordic Media Market 2000

Compiled by Eva Harrie

81 pages, 2000, ISBN 91-89471-00-8

SEK 200, £ 15, \$ 23 (+P&P)

Order from: NORDICOM-Sverige

• Box 713, SE 405 30 Göteborg • fax: 031 773 46 55 • e-mail: ulla.bergstrom@nordicom.gu.se

Recensioner

Stig Hadenius:

Kampen om monopolet

Sveriges radio och TV under 1900-talet

Stiftelsen Etermedierna i Sverige (Prisma), 1998, 343 p.

Svensk radio og TV – for oss i Sveriges naboland har disse alltid vært viktige. Det er neppe noen overdrivelse å si at Sverige er det land i Norden som har hatt størst innflytelse hos sine naboer gjennom radio- og TV-sendinger. Sverige har vært en skandinavisk stormakt også på etermedienes felt med sin sentrale beliggenhet midt mellom Danmark, Finland og Norge – med radiobølger som har gått ut i alle tre retninger. Derfor er det av betydelig interesse å få en samlet fremstilling av radioens og TV-mediets historie nettopp i Sverige. Og nå foreligger for første gang et verk som tar sikte på å gi leseren en oversikt over historien om Sveriges radio og televisjon fra 1920-årene og frem til 1990-årene.

Det er professor Stig Hadenius som har påtatt seg den krevende oppgave det er å være først ute med et slikt kringkastingshistorisk verk. Boken er det første store samlebind fra forskningsprosjektet Etermediene i Sverige, som de senere år har publisert en rekke mediehistoriske enkeltstudier av betydelig interesse. *Kampen om Monopolet* samler mye av denne forskningen i en fortettet oversikt, og er således en bok som inngår i den krevende faglige genre som en nasjonal kringkastingshistorie jo er. Skal en plassere *Kampen om Monopolet* i faglitteraturen kommer vi vel nærmest Asa Briggs ettbinds samleverk om BBCs historie, Eric Barnouws verk om USAs radio- og TV-historie, særlig med samlebindet *Tube of Plenty*, samt de andre nordiske historier om YLE og NRK.

Planen for *Kampen om Monopolet* presenteres innledningsvis: å skildre de historiske forutsetningene for virksomheten i svensk radio og TV. Hensikten har vært å sette etermediene inn i en større sammenheng, både politisk, økonomisk og sosialt. Det gjennomgående temaet er den kamp som har pågått omkring radio- og TV-monopolet. Dette for-

klarer bokens tittel. Fokus har vært på de krefter som har vært avgjørende for radioens og TVs stilling, hvordan ulike aktørers holdninger har endret seg, samt de drivkrefter som finnes bakenfor de ulike aktørenes handlinger.

Resultatet er blitt en bok med stor tematisk bredde. Boken spenner vidt når den strekker seg helt fra 1920-årenes radioamatørklubber frem til 1990-årenes kommersielle kanalmangfold. 70-80 år er det mellom bokens ytterpunkter, og det er mye.

Alle disse årene deler Hadenius inn i en rekke kapitler som hver tar for seg ulike faser av radio- og TV-utviklingen. Til slutt samler han disse kapitlene innenfor fire overgripende epoker. Den første dannes av radioens tidsalder som strekker seg fra 1921 til 1955. Deretter kommer det doble radio- og TV-monopolets tid mellom 1956 og 1976. Så følger tiden fra 1977 til 1987, som sees som en oppløsnings- og omstillingstid for SR-monopolet. I 1988 begynner så mangekanalsperioden som strekker seg frem til bokens utgivelse i 1998. De ulike periodene fremstår substansielt som svært forskjellige fra hverandre, og de er da også behandlet noe forskjellig i Hadenius' fremstilling.

Radiotiden 1921-55 er formet som en bred mediehistorie. Vi møter innflytelsesrike aktører i hard maktkamp om radioen. Som i Norge ble svensk radio først etablert som et aksjeselskap. Svensk presse fikk to tredjedeler av aksjene og næringsliv/industri en tredjedel. Dette var bare mulig fordi et alternativ der mer kommersielle industriinteresser stod som de dominerende aktører, ble utmanøvrert gjennom et politisk kompromiss. Resultatet av kampen ble institusjonen AB Radiotjänst opprettet av den svenske regjering i 1924.

Bak Radiotjänst stod altså pressen, nyhetsbyrået Tidningarnas Telegrambyrå, telegrafstyrelsen, næ-

ringslivet og regjeringen. Radioen ble altså institusjonelt utformet av de allerede etablerte makter i Sverige. Andre aktører, som radioklubbene, ble skjøvet helt ut. Det var fra denne institusjonelle forankring at Radiotjänst begynte sin virksomhet i eteren. Til tross for at Radiotjänst ble pålagt både politiske og økonomiske begrensninger ble radioen allment populær, og i løpet av 1920- og -30-årene ble radioen Sveriges nye massemedium. I 1930-årene inngikk Radiotjänsts virksomhet i utviklingen av det svenske folkhemmet under statsminister Per Albin Hansson. Det er sosialhistorisk grunnlag for å slå fast at svensk radio ble en forsterker av den nye tidens sosialdemokratiske samfunnsbygging: den bekreftet enigheten i den krisetid Sverige opplevde.

Hadenius peker på at den enighet radioen medvirket til, deretter la grunnlag for den svenske beredskapsånden under den andre verdenskrig 1939-1945. I krigstidens spente tid stod AB Radiotjänst i en sentral offentlig posisjon: Den svenske radioen måtte balansere hårfint mellom ulike utenrikspolitiske hensyn av sensitiv art. Resultatet ble en påfallende forsiktighet, ikke minst i dekningen av krigsbegivenhetene i nabolandene Finland og Norge. Radioens offisielle forsiktighet står her i stor kontrast til de svenske avisers sterke utfall mot Quisling og nazismen. Kapittelet om krigstidens svenske radio er således interessant lesning.

Etterkrigstiden frem til 1955 fremstår som en overgangsperiode. Hadenius vektlegger tidens tendenser til kritisk journalistikk – en ny tid med en ny ånd var i ferd med å komme inn i Radiotjänst. For dagens lesere er det nok noe overraskende å lese at den svenske radioen helt frem til 1950-årene på flere områder lå etter sine nordiske søsterinstitusjoner, f.eks. NRK. Radiotjänst hadde f.eks. beholdt aksjeselskapet som eierform, det som norsk radio bare hadde hatt mellom 1925 og 1933 da statsmonopolet ble innført. Svensk radio hadde ikke reklame, det hadde norsk radio fra 1925 til 1940. Radiotjänst led under mangel på eget radiohus helt til 1961-62, mens NRK hadde fått sitt eget moderne bygg alt i 1940-årene. Svensk radio var dessuten avhengig av utenforstående interesser i selve programvirksomheten: nyhetsbyrået TT stod for nyhetssendingene og hadde egeninteresser i å begrense radionyheteene av hensyn til avisene. NRK hadde opprinnelig hatt en liknende ordning, men allerede i 1930-årene etablerte den sin egen nyhetstjeneste. De svenske løsningene lå ikke alltid foran nabolandenes på denne tiden.

Frem til 1955 er *Kampen om Monopolet* ren radiohistorie. Radioens tidsalder som det domine-

rende etermedium gjennom 30-35 år faller derfor nærliggende å betrakte under ett. Og nettopp utfra alle disse radioårene er det at begynnelsen på TV-alderen i 1956 fremstår som et så viktig tidsskille. Innføringen av televisionen i Sverige dekkes i et kapittel som igjen er meget interessant lesning. Det viser noe av den kulturhistoriske bredde det faktisk var i skiftet fra radio til TV. Samtidig begynte plutselig også mange andre ting å skje. Radiotjänst ble til Sveriges Radio AB. Under sin nye sjef Olof Rydbeck gikk hele institusjonen fra 1955 inn i sin mest ekspansive periode noensinne. De mange begrensninger som frem til da hadde preget svensk radio ble nå hurtig erstattet av en offensiv satsning på TV og radio.

Dette leder frem til 1960-årenes ekspansjon. Fra et ikke-svensk perspektiv fremstår 1960-årene som den periode da svensk radio og TV definitivt ble ledende i Norden. Med 3 radiokanaler og overgang til 2 TV-kanaler ble Sverige eterens nordiske stormakt; både Finland, Danmark og Norge kunne motta programmene. I Norge ble svensk TV tilgjengelig via fellesantennene i 1960- og 1970-årene. Svenske TV-serier som *Emil i Lønneberget*, *Vi på Saltkråkan*, *Scener ur en äktenskap*, osv. ble fellesnordiske seeropplevelser. Svensk radio og TV var også tidlig ute med kritisk journalistikk etter angelsaksiske impulser fra USA og Storbritannia. Deretter spredte impulsene seg fra Sverige til resten av Norden.

Dette gjaldt nok også tidens radikale strømninger. Sveriges Radio opplevde i 1960- og 1970-årene at enkeltprogrammer og reportasjer ble politisk kontroversielle, fordi de inneholdt samfunnskritiske synspunkter og perspektiver. Radikalismen stod sterkt i SR i Vietnamkrigens tid. De samme stridigheter som SR opplevde, finner vi igjen noe senere hos naboer som NRK.

Perioden fra TV-åpningen i 1956 og frem til slutten av 1970-årene fremstår i ettertid som SR-monopolets store tid, SR hadde kontroll over både radio og TV. Etter denne monopol-epoken kommer så monopoloppløsningen og mangekanalsituasjonen. Her følger Hadenius de politiske beslutningsprosesser og diskusjoner nøye. Men selv om man nok igjen kan identifisere mektige aktører i nye runder med maktkamp – så kan en nok også se det slik at det egentlig var selve innføringen av TV som over tid kom til å aktualisere spørsmålet om oppløsning av SR-monopolet. For på samme måte som radioen la grunnlaget for TV, la TV faktisk grunnlaget for monopoloppløsningen: Det ble teknisk og politisk stadig vanskeligere å forhindre nye aktører i å sende når mulighetene for TV-produksjon og TV-

distribusjon hele tiden ble forenklet. I denne forstand kan vi si at kimen til SR-monopolets oppløsning lå i selve TV-alderens fremvekst som sådan. Dette kaster i så fall et noe annet lys over den fase Hadenius kaller SR-monopolets oppløsningsperiode, og som finner sin ytterste konsekvens i 1990-årenes mangedekningsnett.

Totalt sett er *Kampen om Monopolet* først og fremst en politisk institusjonshistorie. Det er egentlig mediepolitikken som står i fokus. Fremstillingen legger hovedvekten på beslutningsprosessene rundt organiseringen av radio og TV. Politikk, organisasjon og økonomi er nøkkelord. Særegne trekk ved den svenske radio- og TV-organisasjon – bl.a. aksjeselskapsformen og folkebevegelsesmedieierkap – er vesentlige momenter her. De ulike aktører synliggjøres i sine forsøk på å påvirke utviklingen, enten det gjelder pressen, telegrafverket, partiene, industri, regjering, osv. Resultatet blir en bok om selve maktkampens historie.

Men er ikke en nasjonal radio- og TV-historie egentlig noe mer?

Her kommer vi inn på de grep Hadenius har valgt. Vi kan si at bokens intensjon om å foreta en politisk institusjonshistorie er oppfylt, ja, men maktkampens aktører og deres spill om radio og TV er tross alt bare toppen i et slags hierarki. Deres handlinger må selvfølgelig med, men først og fremst fordi de påvirker den institusjon som blir resultatet: Sveriges Radio. SR blir igjen et system som først og fremst manifesterer seg i selve programmene som rettes utover til den alminnelige befolkning, som på en måte befinner seg nederst i systemet. Sånn sett blir nok denne fremstillingen eliteorientert: *Kampen om monopolet* er nesten ensidig aktørsentrert og sendersentrert. Den gir mindre stoff om selve *programmenes* art og innhold – det vi kan kalle den programhistoriske utviklingen. Denne kunne med fordel vært trukket sterkere inn, for de ganger dette skjer blir boken straks mer interessant. Boken gir også lite samlet informasjon om programmene *publikum* av lyttere og seere. Her kunne Hadenius ha hentet stoff fra publikumsundersøkelser og vel også fra etermedienes resepsjonshistorie slik f.eks. Birgitta Højjer har fremstilt det i sin bok *Det hørde vi allihop!*

Først når radio og TV gis en fremstilling som dekker *både* bakenforliggende aktører, senderinstitusjonen, programmene, publikum og opinionens reaksjoner – altså det kompliserte forholdet mellom sender, innhold og mottakere – først da kan vi si at vi har en fyldestgjørende analyse av etermedienes særegne virkemåte *som* massemedier. Det er altså først når hele denne kjeden er med at

resultatet blir en full mediehistorisk fremstilling av radio og TV – og det skulle vel ansees nødvendig i en bok som har undertittelen *Sveriges radio och TV under 1900-talet*.

En innvending en kan rette mot boken er altså at det har blitt lagt for stor vekt på organiseringsspørsmålene innen Sveriges Radio, gjennom bl.a. alle forslag i de ulike radioutredningene, i forhold til en mer nærgående analyse av hvordan svensk radio og TV *faktisk* har fungert som massemedier historisk. Boken er jo på sitt aller beste nettopp når den kopler institusjon og samfunn, f.eks. forbindelsen mellom Radiotjänst og folkhemmet i 1930-årene. I slike passasjer blir radioens virkemåte som medium synlig – og analysen når sitt mål når mediets sosiale funksjon så igjen kan knyttes til hvordan radioinstitusjonen har oppstått, dvs maktkampen som lå bak. Det er akkurat dette som er så vanskelig. Og det blir ikke lettere om man som Hadenius skal foreta slike analyser over en periode på mer enn 70 år. Jeg vil altså hevde at det emne som egentlig er det mest interessante her er selve mediene radio og TV i seg selv og deres virkemåte, mer enn selve organiseringen av dem isolert sett. Årsaken er at organiseringsspørsmålet jo bare interessant fordi det utgjør rammen rundt radio og TV *som* massemedier. Det kan noen ganger virke som om Hadenius tillegger organiseringsspørsmålene en selvstendig egenverdi, f.eks. i omtalen av den konsernmodellen som ble innført for SR sent på 1970-tallet. Det står til tider mer om alle forslag til videre organisering av Sveriges Radio hentet fra et høyt antall radioutredninger enn den faktiske programvirksomhet og hvordan den virket i samtiden. Kunne ikke historien heller vært brukt til å avsløre noe vesentlig om radioen som lydmedium, og TV som audiovisuelt medium i svensk kontekst? Dette burde vi fått vite mer om.

Når dette er sagt, må det presiseres at denne innvendingen ikke gjelder alle bokens kapitler. Radiotiden gis langt på vei en slik fyldestgjørende og bred fremstilling, det samme kan delvis sies om TV-kapittelet. Men deretter – fra 1960-årene av – begynner det å bli svært mye stoff fra radioutredninger. Og ihvertfall i de to siste ordinære kapitler – de om nye medier 1977-1987, og mangedekningsnettet 1988-1998 – virker det som om ambisjonene er betydelig redusert. Det gis ikke lenger noen fyldestgjørende fremstilling av mediene virkemåte i samtiden. Nå blir det isteden tydelig hvordan aktørenes maktkamp overtar. Aktører og sendere preger dermed bokens avslutning mer enn dens begynnelse som er bredere lagt opp. Dette kunne vært unngått om hele spennet mellom aktø-

rer, sendere, innhold, publikum og opinion hadde vært forsøkt dekket innenfor hver periode. For såpass må en vel kunne vente seg av en ettbinds nasjonal radio- og TV-historie.

Kampen om Monopolet er på sitt beste når den setter radio og TV direkte inn i samtidens samfunn. Her kommer mange vesentlige funn: at radioen forsterket den politiske enigheten i mellomkrigstiden, at den så tydelig bekreftet beredskapsånden under krigen, at TV var det medium som for fullt bragte inn samfunnskritikken og forsterket journalistenes makt over dagsordenen, osv. Fint er det også at boken gis såpass plass til omtale av pressens innflytelse både overfor Radiotjänst/Sveriges Radio og på opinionen i radio/TV-spørsmål.

Enkelte steder underveis i lesningen savnes likevel noe mer informasjon. Det heter f.eks. at i årene etter 1945 begynte det å komme inn impulser fra USA og Storbritannia i retning av en mer kritisk journalistikk. Det gis enkelte navn på foregangspersoner her. Men en dypere forklaring på hvorfor dette skjer i det nøytrale Sverige (i kontrast til NATO-landet Norge, f.eks.), gis ikke. Hvorfor lå Sverige først i Norden på dette området? Dette blir mer antydnet enn forklart. Boken er sånn sett mer oversiktsskapende enn egentlig dyptpløyende.

Noe annet som også kunne vært gjort mer ut av i boken er sammenlikninger av svensk radio og TV med de andre nordiske land. Særlig er det slående å se hvordan 1960-årene fremstår som en ekspansjonstid hvor forandringene preger kringkastingsinstitusjoner i land etter land. Sverige stod da midt oppe i Olof Rydbeck's ekspansjonsperiode. YLE opplevde Reporadioens tid, der nye impulser brøt igjennom. NRK opplevde det samme under kringkastingssjef Ustvedt. Tilogmed BBC stod i forandringens tegn under generaldirektør Hugh Greene. Slike komparative perspektiver blir det kanskje mer nærliggende å foreta i årene som kommer, med dagens forskning som grunnlag?

For denne leser er det noe overraskende at forfatteren av *Kampen om Monopolet* ikke har basert mer av den på egen forskning. Det vanligste i den kringkastingshistoriske genren er jo at slike verk er basert på forfatterens egen grunnforskning. I forordet skriver Stig Hadenius at en rekke andre forskeres studier utgjør selve forutsetningen for hans bok. Han nøyer seg altså med en sammenfattende rolle basert på andres forskning supplert med stoff fra radioutredninger og andre kilder. En slik syntese er selvfølgelig en krevende oppgave i seg selv, men det mest vanlige har nok likevel vært at ens egen grunnforskning ligger under.

Det er vel ikke til å unngå at en bok på 320 sider som skal dekke en nesten 80 års radio- og TV-utvikling, har en tendens til å behandle enkelte av sine emner på en litt snau og kortfattet måte. Studerer man den språklige fremstillingsformen, er det også lett å se at *Kampen om Monopolet* er mer fortettet oppsummerende enn egentlig fortellende og skildrende. Det er derfor fint at fremstillingen er supplert med et meget rikt bildemateriale med enkeltbilder av høy kvalitet – og en lang rekke meget informative rammetekster som supplerer lesningen underveis.

Tross enkelte innvendinger plasserer *Kampen om Monopolet* seg som en viktig referansetekst – ja, som et standardverk – innenfor nordisk kringkastingshistorisk forskning. Det er grunn til å glede seg over slike utgivelser, og jeg ser frem til de neste to samlebind som utvider og supplerer historien om Sveriges radio og TV.

*Henrik G. Bastiansen
Institutt for medier og
kommunikasjon
Universitetet i Oslo*

Larsåke Larsson:

Nyheter i samspel. Studier i kommunjournalistikk

Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG),

Göteborgs universitet, 1998, 253 p. (doktorsavhandling)

Et av de mest sentrale områdene innenfor journalistikkforskning er forholdet mellom journalister og kilder. For snart ti år siden publiserte den britiske medieforskeren Philip Schlesinger artikkelen *Re-thinking the Sociology of Journalism – Source Strategies and the Limits of Media Centrism* (1990). Schlesingers hovedpoeng var følgende: "Despite two decades of productive work within media sociology, the relations between media and sources have remained under-conceptualised". Schlesinger argumenterte for at forskningen på kilderelasjoner var mediesentrert, og etterlyste et uavhengig fokus på kildenes virksomhet og mediestrategier.

Schlesinger var ikke den eneste som var opptatt av kilderelasjoner på dette tidspunktet. Andre var kanadierne Ericson, Baranek og Chan (1989), svenskene Jan Ekecrantz og Tom Olsson (1990, 1992), og nordmennene Martin Eide (1991) og Sigurd Allern (1992). I 1991 – året etter at Schlesinger publiserte sin artikkel – brøt Golfkrigen ut. Nyhetsdekningen førte til et intensivt fokus nettopp på kilderelasjoner. Etter den tid har medieforskere både internasjonalt og i Norden brukt mye energi og kreativitet på å konseptualisere og analysere slike relasjoner.

Men dette har ikke skjedd på feltet kommunaljournalistikk. Riktignok har norske Terje Hillesund (1997) brukt kommunaljournalistikk og kilderelasjoner som case i en avhandling om nyhetsdramaturgi og journalistikk som (tale-)handlingsfelt. Men en større empirisk kartlegging og analyse av kilderelasjoner i kommunaljournalistikk har, så vidt jeg vet, latt vente på seg.

Nå foreligger den. Larsåke Larssons avhandling *Nyheter i samspel – Studier i kommunjournalistikk* tar utgangspunkt i Philip Schlesinger sitt perspektiv og er ikke mediesentrisk. Avhandlingen er del av to større prosjekt ved JMG, Göteborgs universitet: *Medierna och den offentliga sektorn* og *Journalistik och demokrati*. Hensikten med *Nyheter i samspel* er:

att beskriva och söka förklara hur kommunjournalistiken skapas och formas i interaktionen mellan kommunala aktörer och journalister, samt vilken slags journalistik detta samspel resulterar i (s4).

Larsson opererer med fire hovedproblemstillinger. Den første gjelder kilderelasjonenes forutsetninger på strukturelt nivå og individnivå. Det dreier seg om organisatoriske forutsetninger, hvordan aktørene ser på hverandres rolle, oppfatninger om nyheter osv. Den andre hovedproblemstillingen går på hvordan disse kilderelasjonene fungerer i praksis: hvordan aktørene forsøker å påvirke hverandre, hvor ofte og når de treffes, hvor nær de står hverandre. Den tredje går på styrkeforholdet i relasjonen: Hvordan ser de på maktsillet dem imellom? Hvem styrer hvem? Den fjerde og siste problemstillingen tar for seg det nyhetsmessige resultatet av kilderelasjonen: Hvorfor ser disse nyhetene ut som de gjør? Kan en finne allmenngyldige mønstre for nyhetsdekningen av kommunal virksomhet?

Nyheter i samspel er lagt opp som en monografi, og tar utgangspunkt i sosiologisk bytteteori i sin belysning av relasjonene mellom kommuneaktørene og nyhetsaktørene: Hvem styrer kildedansen, hvilken type dans er det, og hva ender det hele opp med? Som perspektiverende utgangspunkt presenterer Larsson to modeller for medienes rolle i den politiske prosess. Den ene er en kanalmodell, hvor nyhetsmediene blir sett på som en kanal mellom borgere og det kommunale apparat. Den andre er en "aktør – utbudsmodell" hvor nyhetsmediene blir sett på som egne aktører som produserer et tilbud. Begge modellene er modifiseringer av en klassisk overføringsmodell.

Avhandlingen er rik i sitt empiriske omfang. Larsson unngår å være mediesentrisk gjennom å studere både kommunale aktører og nyhetsaktører, og ved å inndra organisatoriske og individuelle forhold ved kommuneadministrasjon og ved medieorganiseringen i analysen. For å gjennomføre undersøkelsen tar han i utgangspunktet for seg syv kommuner som er ulike i forhold til folketall, styringsstruktur og pressestruktur (monopol vs. konkurranse): Filipstad, Göteborg, Jönköping, Karlstad, Laxå, Vingåker og Örebro. Metodene som brukes er innsamling av fakta om kommuner og mediekontakter, kvalitative intervjuer med kommuneansatte og journalister om dynamikkene dem imellom, tekstanalyse og kvalitative intervjuer for å analysere de kommunale nyhetenes opphav, samt innholdsanalyse.

Larsson har selv erfaringer som kommunal informatør og presseansvarlig, og mener det er en diskrepans mellom journalistenes egen forståelse av hvilken makt de har, og Larssons erfaringer med selv å kunne påvirke nyhetene en hel del. Larsson presenterer mediekontakten i de 7 case-kommunene på oversiktlig vis, og regner seg fram til antall stillinger pr. 10 000 innbyggere i de små, mellomstore og store kommunene. Han undersøker hvilket syn de kommunale aktørene har på medienes rolle, og finner at holdningene er svært positive. For kommunale aktører er gode nyheter det som gir positiv publisitet for kommune og parti. Dårlige nyheter er identisk med negativ publisitet. For journalister er gode nyheter slike som samsvarer med profesjonelle nyhetskriterier. De dårlige er slike som er mangelfullt behandlet profesjonelt, metodisk og håndverksmessig.

Hvordan oppfatter så kommunalaktører og journalister hverandre? Gode relasjoner bygger på tillit, respekt for hverandres roller, og det en kan kalle moralsk skikklighet, mener Larsson. Kommuneaktørene skiller klart mellom allmen- og kommunereportere. De er mest positive til kommunereporterne fordi disse har kunnskap, men også fordi de er mer forutsigbare i måten å dekke nyhetene på. Interessant nok finner Larsson ut følgende om sin egen rollebakgrunn – informatørens:

Informatörer undviks och nedvärderas av ett flertal journalister eftersom de sällan anses ha tillräcklig sakkunnskap – de är möjligen bra för hjälp och hänvisning in i systemen. (s.107)

Spørsmålet om hvem som er opphav til nyhetene – journalister eller kommuneaktører – belyses på to plan. På et plan synes kommunen og kommunens dagsorden å styre hvilke spørsmål som overhodet skal behandles. På et annet plan styrer mediene i stor grad *hvilke* av disse temaene på den kommunale dagsorden som skal belyses og debatteres. Kartleggingen av opphavet er gjort ved å intervjuer ulike aktører i ettertid. Her synes å være gjort et skikkelig detektivarbeid. Larsson finner at seks av ti artikler har kommunalt opphav, to av ti har sitt opphav i nyhetsredaksjoner, mens to av ti kommer fra en tredje aktør. Han mener at møtet mellom svenske kommunereportere og kommuneaktører resulterer i samme symbiotiske trekk som en finner mellom institusjonelle aktører og spesialreportere på nasjonalt nivå. Uten å ha gjort noen sammenlikning mener han at det er ”en rad indikationer på at samspelskarakteren är starkare på lokal än på nationell nivå” (s.138).

Opphavsanalysen er utgangspunkt for en omfattende analyse av den generelle mediedekningen i fire av kommunene. Larsson opererer med ti ulike kategorier for en kvalitativ studie av kommunaljournalistikk. Disse kategoriene bruker han så til å lage en typologi over fire ulike typer kommunejournalistikk basert på hvorvidt kommuneaktørene er aktive/mindre aktive og hvorvidt journalistene er aktive/lite aktive. Typologien blir seinere utgangspunkt for en kvantitativ innholdsanalyse. De fire ulike typer journalistikk i kommunene blir da: dokumentjournalistikk 51% (journalist og kommuneaktør lite aktive), eksponeringsjournalistikk 11% (journalist lite aktiv, kommuneaktør mer aktiv), granskningsjournalistikk 35% (journalist mer aktiv, kommuneaktør lite aktiv), samt samarbeidsjournalistikk 3% (begge aktører mer aktive). Larssons definisjon av granskningsjournalistikk er ganske vid. Det kan være noe av årsaken til at denne kategorien kan synes stor.

Når han avslutningsvis karakteriserer forholdet mellom kommuneaktører og journalister formulerer Larsson det han kaller ”spelrumshypotesen”. Om bakgrunnen for denne hypotesen sier han at kommuneaktører og medieaktører ikke etterstreber en absolutt likevekt hele veien:

Men det är inte en absolut jämvikt som eftersträvas utan snarare så att parterna tillåter varandra ett *spelrum*. Inom detta spelrum godtas en viss grad av olika taktiska aktioner från den andra sidan, men den förfördelade parten återställer på ett eller annat sätt jämvikten i stort, så att man håller sig inom rummet. (...) Inom denna balansakt uppträder olika styrmekanismer – styrningen kan växla mellan aktörerna, för olika situationer och för olika typer av händelser. Detta spel skapar samtidigt ett brett spektrum av kommunaljournalistiska relationsformer. (s.213)

Det er altså dette spillerommet som Larsson gir innsikter i. Ifølge Larsson gjelder ikke dette samspillet et direkte samarbeid, men:

ett underförstått gemensamt intresse av att sprida kommunala nyheter genom att utnyttja varandras informationsresurser. Samspelet betyder inte heller att den kritiska granskningen utesluts, inom spelrumstanken ges utrymme för sådana nyheter inom relativt vida gränser. (s.214)

Larsson underbygger sine analyser ved store mengder data som er presentert på oversiktlig vis. Larssons

metodiske framgangsmåter er vel tilpasset problemstillingene han reiser. I tillegg synes det som om han har fått mye relevant informasjon ut av informantene sine. *Nyheter i samspel* er derfor et svært informativt og bredt framstilt verk som gir nye innsikter på et viktig felt innenfor medieviten-skapen.

Det er likevel på sin plass å kommentere noen teoretiske og begrepsmessige aspekter. En klarere distinksjon mellom *organisasjon* og *institusjon* kunne vært fruktbar for Larssons analyse. Begrepet institusjon er omtalt i avhandlingens innledende kapittel. Men i likhet med organisasjonsbegrepet er det ikke definert, og i analysen blir de to begrepene brukt om hverandre. En distinksjon som kunne vært konstruktiv for analysen ville være at aktører og organisasjoner er forvaltere av noe som er større enn dem selv. Det er snakk om samfunnsmessige institusjoner – kommuneinstitusjonen og den journalistiske institusjonen og disse institusjonenes normer og idelaer – som aktørene og organisasjonene forvalter i sin daglige virksomhet. Dette institusjonsnivået er i liten grad gjort teoretisk og analytisk eksplisitt. Konsekvensen er at til tross for at finnes en rekke observasjoner i Larssons avhandling som kan knyttes til et institusjonsnivå forblir en del av disse analytisk sett uforløst.

Nyheter i samspel er konservativ i sin bruk av sosiologisk teori. Det er ikke noen ulempe, *per se*, ettersom den presenterer en rekke nye innsikter om relasjoner mellom kommuneaktører og medieaktører. Analysen er inspirert av den sosiologiske klassikeren Max Weber. Webers maktbegrep og maktforståelse synes å ha strukturert avhandlingens forskningsdesign og framstilling, selv om Larsson ikke gjør dette eksplisitt. En webersk forståelse av makt har absolutt sine fordeler når en skal analysere to ulike aktørtyper og deres innbyrdes relasjoner. Et slikt maktbegrep gir grunnlag for å belyse hvordan aktørene på hvert sitt vis relaterer seg til hverandre for å definere kommunal virksomhet og kommunale nyheter. Men en webersk forståelse av makt har også sine begrensninger. Det gjelder særlig når spillerommet aktørene imellom, for å bruke Larssons egne ord, skal analyseres.

Kombinasjonen av at institusjonsnivået er gjort lite eksplisitt og at maktperspektivet er begrenset bidrar til at maktpillet blir analysert på aktør- og organisasjonsplan, men i liten grad eksplisitt på institusjonsplan. Det blir da vanskelig å begrepsfeste sentrale dynamikker i maktrelasjonene de to institusjonene imellom. På denne måten synes det som om Larsson ikke helt har greid å utnytte poten-

sialet i sin empiri og sine observasjoner. Larsson skriver at:

En annen mer grunnleggende påverkan skjer gjennom utformningen av de kommunale dokumenten eller 'bureaucratic propaganda' med et annet begrep. (...) Det leder till den mest djupgående typen av påverkan – den kulturelle påverkan som journalister möts av genom att de ständigt befinner sig i förvaltningsapparaten och därmed omedvetet riskerar att anamma politik och förvaltningsmiljön tänkande, språk och kultur. (s.136)

Dette er en svært viktig påpekning fra Larsson sin side. Det ser ut til at han omtaler maktens tredje dimensjon/ansikt (se Lukes 1974, Petersson 1987). Men Larssons maktperspektiv er altså begrenset når den typen makt det her er snakk om skal begrepsfestes. Dette viktige empirisk-analytiske funnet blir derfor stående mer som en observasjon enn som en begrepsfestet analytisk innsikt.

Diskusjonene av det metodiske grunnlaget for avhandlingen virker solide. Spesielt gjelder dette den metodiske og analytiske behandling av kvalitative intervju. Larssons behandling av fenomenet 'normfilter' er god begrepsfesting av et interessant og metodisk problematisk fenomen, selv om også dette begrepet kunne vært bedre utnyttet i forhold til analysens institusjonsnivå:

I denna typ av studier kan man inte nöja sig med utsagor som stannar vid vad jag kallar 'normfiltren', dvs. den taktik aktörerna på ömse sidor kan förväntas använda sig av för att upprätthålla sina normer. Kommer man inte bakom normfiltret slutar intervjun lätt i tämligen meningslösa och förutsigbara utsagor. (s.47)

Larsson diskuterer så på interessant vis ulike metodiske strategier for å trengje bak slike normfiltre.

Metodisk sett gjennomfører han også det han kaller 'respondentlæsning'. I etterkant har Larsson forelagt respondentene analysene. Respondentintervjuene er intervjuer basert på respondentenes lesning av Larssons analyser i de to kapitlene Dette øker opplagt etterretteligheten og validiteten i arbeidet. Men det har også en annen viktig funksjon. Akademisk kunnskap og analyse blir gjort tilgjengelige for de som er analysert, og analytiske begreper og innsikter kan bli grunnlag for egenanalyse hos de som har blitt forsket på. Slik sett fins det her paralleller til det som i sosiologien blir kalt aksjonsforskning. Larsson gir interessante fram-

stillinger om hvilke reaksjoner han får på respondentlesningen. Han skriver at uttalelser som "överraskande korrekt" og "så här är ju spelet" er typiske reaksjoner han får på analysen om maktsillet journalist og kommunale aktører imellom.

Gjennomføringen av den kvantitative innholdsanalysen bør kommenteres. I den kvalitative analysen opererer Larsson med ti ulike kategorier av kommunaljournalistikk, og klassifiserer artiklene i forhold til disse. Etter å ha tatt for seg en av kategoriene - 'Kommunal eksponering' - og bestemt at den har 'kommunalt ursprung' sier Larsson følgende:

Nyheten om spadtaket för den expanderande industrin kan betecknas som resultatet av ett kommunalt exponeringsbehov. Den kan lika gärna klassas som ett gemensamt intresse, som ett exempel på att medier och kommuner har et ömsesidigt behov av att främja orten och dess framtid. (s.141)

Altså, nyheten om spadtaket er vanskelig å kategorisere. Larsson må ta forbehold. Liknende forbehold tar han om andre av de kategoriseringene han gjør. Slike forbehold er helt på sin plass, særlig når en skal kode i forhold til gjensidig utelukkende kategorier. Men problemet oppstår når Larsson så bruker de kvalitative kategoriene og dataene som utgangspunkt for å kvantifisere et større antall artikler. I denne kvantifiseringen forsvinner plutselig forbeholdene som ble omtalt i den kvalitative behandlingen. I den kvantitative framstillingen, basert på gjensidig utelukkende kategorier, er det plutselig ingen forbehold av typen 'uidentifiserbar' eller 'annet'. Det er heller ingen fotnote om problemer med kategoriseringene som han tidligere selv har påpekt. Dette gir opplagt problemer i forhold til undersøkelsens reliabilitet. Mer overordnet gir det også problemer med validiteten: Hva er det egentlig som måles, og i hvilken grad kan funnene generaliseres når Larsson oppgir prosentandeler på dokumentjournalistikk, eksponeringsjournalistikk, granskningsjournalistikk og samarbeidsjournalistikk?

Når det er sagt er det mange kvantitative studier som opererer med gjensidig utelukkende kategorier, og hvor en ut fra tabeller kan se at her må det ha vært både problematisk og vanskelig å kode.

Men Larsson har altså selv artikulert problemet uten seinere å ta følgene av det i sin framstilling.

Likevel, *Nyheter i samspel* tar et skikkelig empirisk tak i et viktig, og til dels ignorert, felt. Feltet fortjener det bredde- og dybdeperspektiv en doktoravhandling som dette kan gi. Larssons problemstillinger er klart formulerte, avhandlingen følger problemstillingene på en måte som gjør at forløpet framstår som naturlig, det anvendte materialet og metodene er tjenlige for problemstillingen, og konklusjonene er trukket på grunnlag av det framlagte datamaterialet og den gjennomførte analysen. Relevant teoretisk og metodisk litteratur inkluderes, selv om det kan pekes på noen uutnyttede muligheter når det gjelder begrepsbruk og analyse. Det er ingen tvil om at *Nyheter i samspel* representerer et originalt og viktig bidrag til forskningen på sitt felt.

Knut Helland
LOS-senteret (Norsk senter
ledelse, organisasjon og styring)
Universitetet i Bergen

Referanser

- Allern, Sigurd (1992) *Kildenes makt – Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Oslo, Pax.
- Eide, Martin (1991) *Medievalkamp*. Oslo, Tano.
- Ekecrantz, Jan og Tom Olsson (1990): *Mellan makt och marknad – En studie av nyhetsjournalistiken*. Stockholm, Maktutredningen.
- Ekecrantz, Jan og Tom Olsson (1991) *Så sant som det är sagt - Källor och konstruktioner i journalistiken*. Stockholm, SIM.
- Ericson, Richard V., Patricia M. Baranek og Janet B.L. Chan (1989) *Negotiating Control - A Study of News Sources*. Milton Keynes, Open University Press.
- Hillesund, Terje (1997): *Aktører, talehandlinger og nyhetsdramaturgi - Avisene som handlingsmedium*. Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap, avhandling (dr. polit.).
- Lukes, Steven (1974) *Power – A Radical View*. London, Macmillan.
- Petersson, Olof (red) (1987) *Maktbegreppet*. Stockholm, Maktutredningen, Carlssons Bokförlag.
- Schlesinger, Philip (1990) "Rethinking the Sociology of Journalism – Source Strategies and the Limits of Media Centrism. I Marjorie Ferguson (red) *Public Communication*. London, Sage.

Konferenser m m

Konferenser m m

IAMCR Conference on Communication Beyond 2000

Singapore, July 17–20, 2000

The International Association for Media and Communication Research (IAMCR) will hold its 22nd general assembly and annual conference from July 17–20 in Singapore, jointly organized by the Asian Media Information and Communication Centre (AMIC) and the School of Communication Studies at Nanyang Technological University. The theme of the Singapore Conference is *Communication Beyond 2000: Technology, Industry and the Citizen in the Age of Globalization*.

Sections:

- Communication Technology Policy
Prof. *Ursula Maier-Rabler*, University of Salzburg
- Documentation & Information Systems
Yvonne Mignot-Lefebvre, Paris
- Gender & Communications
Prof. *Marjan De Bruin*, University of the West Indies
- History
Prof. *Jürgen Wilke*, Johannes Gutenberg-Universität
- International Communication
Prof. *Abbas Malek*, Howard University
- Law
Andrei G. Richter, Moscow State University
- Local Radio & Television
Nicholas W. Jankowski, Katholieke Universiteit Nijmegen
- Media Education Research
Dr. *Keval J. Kumar*, Resource Centre for Media Education & Research, Pune

- Participatory Communication Research
Prof. *Thomas L. Jacobson*, State University of New York at Buffalo
Prof. *Ullamaija Kivikuru*, University of Helsinki
- Political Communication Research
Prof. *David L. Paletz*, Duke University
- Political Economy
Graham Murdock, University of Loughborough
- Professional Education
Prof. *Frank Morgan*, University of Newcastle, NSW
- Sociology & Social Psychology, Technische Universität Dresden

For further information e-mail IAMCR@ntu.edu.sg

Website: www.iamcr2000.org/

ICA: 50 Years of Research in Communication, Culture, and Cognition **Acapulco, June 1–5, 2000**

The International Communication Association (ICA) will meet for its 50th conference in Acapulco, Mexico. Three broad issues are being addressed: *The first* concerns accumulated knowledge and the methods for making cumulative claims about what is known about communication.

The second issue concerns evaluation. Historical description also requires interpretive assessment to provide perspective.

The third issue concerns the future rather than the past. Reflecting on ICA's past and the field of communication more broadly offers perspective on the future, although not necessarily prediction about that future. What metaphors, paradigms, epistemologies, and schools of thought should guide com-

munication scholarship in the environment of the technologies of the 21st century? What new social and theoretical problems must communication scholarship be prepared to face? Will interdisciplinary, problem-centered fields such as communication become the norm in universities or be the targets for hostile take overs?

For further information contact: Robert Cox, International Communication Association, P.O. Box 9589, Austin, TX 78766 USA. Phone: 512 454 8299, Fax: 512 451 6270, E-mail: icahdq@uts.cc.utexas.edu

Website: <http://icahdq.org/conference/>

Third International Crossroads in Cultural Studies Conference
Birmingham, June 21–25, 2000

The Birmingham Research Centre for Cultural Studies and Sociology is hosting the *Crossroads in Cultural Studies* in the year 2000, which will bring together scholars working in the broad and increasingly expanding interdisciplinary area of Cultural Studies.

Keynote speakers will include: *Stuart Hall, Keyan Tomaselli, Constance Penley, Tricia Rose, Daniel Mato, Ueno Chizuko*. Other keynote speakers will be announced on the conference web site. For further information e-mail cross@bss1.bham.ac.uk.

Website: www.crossroads-conference.org/som.html

Global Fusion 2000: Communication & Culture-Bridging Borders
St. Louis, October 13–15, 2000

Global Fusion 2000 will hold peer reviewed paper competition on any subject dealing with global communications and/or culture, conducted by AEJMC'S International Communication Division, the Intercultural/Development Division of ICA, and BEA's International, Division. Papers are not to exceed 30 pages, including references. APA style should be employed, and an author's page with address, a separate title page, and a 200-word abstract must be included. Deadline: October 6, 2000.

Global Fusion 2000 also calls for 250-word abstract submissions for panel sessions and special workshops.

For further information contact Global Fusion 2000, Mail Code 6705, Southern Illinois University, Carbondale, Carbondale, IL 62901-6705 USA. Phone: 618/536-7751, Fax: 618/453-5680.

Website: <https://www.dce.siu.edu/regforms/gf2000.html>

17th Colloquium on Communication and Culture:

Media (and) Wars

Piran, Slovenia, October 12–15, 2000

In October 2000, the European Institute of Communication and Culture is organising, in collaboration with the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, the 17th *Colloquium on Communication and Culture* devoted to the role of the media in conflict(s) and wars.

The past decade has seen a plunging spiral of violence in many parts of the world. Afghanistan, Bosnia, Kosovo, Ruanda, Chechnya, East Timor...became the centers of global attention. Interesting stories, without saying much about the war that was going on. We saw everything and nothing. We were searching for the truth. We had so many questions, but we didn't get answers. We were expecting them from the media, but we didn't find them there. The only truth that we found was that the media became just one of the number of actors that were involved in this deadly circle.

The aim of the Euricom Colloquia is to reflect a range views in order to stimulate debate.

A selection of the papers given at the Colloquium will be published in a special theme issue of *Javnost-The Public*.

For further information contact: Sandra Basiæ-Hrvatín or Martina Trampuz, University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenia. E-mail: sandra.hrvatín@guest.arnes.si or martina.trampuz@uni-lj.si

ECN Conference on Innovation and Change: Developing Competences for the Media and Communications Professions
Malaga, May 4–6, 2000

The *European Communications Network* (ECN) is a Europe-wide organisational Network for communication and the exchange of information and experience among academic, scientific and practical ex-

perts working in the fields of media, journalism and communication.

The Network is one of a number of subject-based Thematic Networks established within the SOCRATES programme of the European Commission, to assist the convergence of academic and professional recognition across Europe.

The European Communications Network is preparing a Europe-wide conference with support from the European Commission to establish a sustainable dialogue between the media and communication industries, communications educators and the various communications professions (journalists, PR experts, communication management, media management).

The main objectives of the conference are:

- To reflect together (industry leaders, practitioners, teachers/trainers and researchers) on the changes and challenges in the world of communications education and practice.
- To help each other define and manage new requirements in these fields.
- To find new modes of co-operation between professionals and educators in the communications field.

The conference aims to develop common ground and purpose between academics and practitioners thus advancing the progress of communications education in the future.

For further information contact Prof. Dr. Thomas A. Bauer, Institute for Communication Science, University of Vienna, Schopenhauerstrasse 32, A-1180 Vienna. Fax: +43 1 4277 48344, E-mail: thomas.bauer@univie.ac.at

Website: www.ence.net/conference

Education for Social Democracies:

Changing Forms and Sites

London, July 3–5, 2000

The forms and sites of education are changing. Technological, economic and political transformations are challenging our fundamental assumptions about teaching and learning.

To what extent are traditional definitions of knowledge still useful?

Does schooling continue to serve as the basis for citizenship, for lifelong employment, or for participation in a shared national culture?

Can education any longer be confined to a particular time of life, or a particular type of institution?

How will people participate in the education of the future?

Symposia:

- Teaching and Learning in Media Classrooms
- New Directions for Educational Knowledges, Competences & Research
- Civic Literacy
- Intercultural Understandings of Social Democracy
- Young People, Access & Digital Technologies: new sites for cultural democracy?
- Identity Work in Social Democracies
- Schooling & Warfare
- Hierarchies of Classroom Logics
- Really Useful Knowledge: re-figuring teacher education for sustainable futures
- Limits and Possibilities of Autobiographical Writing – a practice of political awareness and social visibility
- Feminist Knowledges in Education
- Informal Writing as the Practice of Liberatory Pedagogy: enacting democracy through writing
- Home Educators
- Academic Literacy & Social Democracy

The conference is to be hosted by *Culture Communication & Societies* at the Institute of Education, University of London.

For further information contact the Institute of Education, University of London, 20 Bedford Way, London WC1H 0AL, England.

Website: www.ioe.ac.uk/ccs/conference2000/

Multimedia in der Soziologie

Wien, 21–23 September, 2000

Im Rahmen des Soziologentages in Wien vom 21.–23. Sept. 2000 wird eine Gruppe sich mit dem Thema *Multimedia in der Soziologie* beschäftigen. Fragestellungen:

- Wie können Multimedia-Anwendungen in der Hochschullehre eingesetzt werden?
- Wie kann die Produktion von Multimedia-Anwendungen in den Kultur- und Sozialwissenschaften angekurbelt werden?
- Kann die kultur- und sozialwissenschaftliche Forschung durch Multimedia-Anwendungen neue inhaltliche und methodische Impulse erhalten?

- Sind Multimedia-Anwendungen besonders geeignet, Interdisziplinarität, Praxisbezug und interinstitutionelle Kooperation zu fördern?
- Wie können Multimedia-Anwendungen für die Kultur- und Sozialwissenschaften evaluiert werden?

Für weitere Informationen: Klaus Feldmann, Prof. Dr. Univ. Hannover, FB Erziehungswissenschaften, Institut für Psychologie und Soziologie, Bismarckstr. 2, D-30173 Hannover. Tel. 0511 762 8545, E-mail: feldmann@erz.uni-hannover.de

Website: <http://www.iwp.uni-linz.ac.at/lxe/sektktf/SektKT.html>

Challenges for Public Broadcasting in Africa

Rabat, Mai 28–21, 2000

UNESCO will give its support to an international conference of African media executives and international experts on public broadcasting in Africa. The conference will be held in Rabat (Morocco) from May 28 to 31, 2000. The agenda includes the discussion of themes such as commercial medias and public interest, freedom of speech and democracy, and cultural diversity. Other organizations supporting the event are the United Nations Development Programme (UNDP), the Canadian International Development Agency, *Société Suisse de radiodiffusion* and the Canadian Broadcasting Corporation.

The Conference will take stock of the progress achieved in setting up African radio and television systems dedicated to the public interest, freedom of speech, the development of democratic values and cultural diversity. It will assess the urgency of challenges presented by the development of technology and the speed of worldwide change.

Website: www.mincom.gov.ma

International Summer School on Russian Media

St. Petersburg, June 26–July 7, 2000

The 5th International Summer School on Russian Media is organized by the Mass Media Center at St. Petersburg State University. Journalists, scholars, educators and students in media and mass communications are invited to participate in this two week summer course. The theme will be *media and*

elections. Languages of instruction are Russian and English with interpretation provided. Dormitory housing is included with the tuition. The tuition is \$300 for Russian and CIS participants, \$400 for students from CEE or Baltic countries and \$650 for other foreign students. Registration will continue until June 12.

Contact: Nina G. Boykova, associate professor and director of the Mass Media Center; or Dmitry A. Ruschin, associate professor and director of the summer school; at the School of Journalism, St. Petersburg State University, 1-aya Liniya V.O., #26, Room 606, St. Petersburg 199034, Russia. Tel./Fax: 7 812 323 0067, 321 0172, E-mail: ruschin@DR2709.spb.edu or mmc@DR2709.spb.edu or mmc@mmc2.jur.pu.ru

Communicare 2000

Sundsvall, 15-16 maj, 2000

15-16 maj går Communicare 2000 av stapeln i Sundsvall, vid MKV, Mithögskolan. Seminariedagarna är inriktade mot strategisk kommunikation och årets tema är *Integrerad Kommunikation?*

Bland programpunkterna i år återfinns:

Jon White: Integrated Communication or Integrated Management?

Miia Jaatinen: Management of Political Issues - A Conflict Resolution Approach to Lobbying,

Sven Windahl: Från personaltidningsredaktör till strategisk rådgivare – en professionsdiskussion

Anders Grönstedt: Integrerad kommunikation i kundens sekel

Bland de övriga programpunkterna återfinns rubrikerna:

- Integrerad kommunikation ur ett konsultperspektiv
- Integrerad Kommunikation – mantra eller framgångskoncept?
- Framgångsrikt samarbete mellan din organisation och PR-byrå
- Reklam som bärare av budskap
- Return on communications: mätmetoder och informationseffektivitet
- Human som vinstkapital
- Fördjupning och framtid

För ytterligare information kontakta Ann Tjernström, studierektor, Informations- och PR-programmet, MKV, Sundsvall. E-mail: ann.tjernstrom@mkv.mh.se

Ny Tidskrift

Feminist Media Studies

Feminist Media Studies will provide a transdisciplinary, transnational forum for researchers pursuing feminist approaches to the field of media and communication studies, with attention to the historical, philosophical, cultural, social, political, and economic dimensions and analysis of sites including print and electronic media, film and the arts, and new media technologies. The journal invites contributions from feminist researchers working across a range of disciplines and conceptual perspectives. *Feminist Media Studies* will offer a unique intellectual space bringing together scholars and professionals from around the world to engage

with feminist issues and debates in media and communication. Its editorial board and contributors reflect a commitment to the facilitation of international dialogue among researchers, through attention to local, national and global contexts for critical and empirical feminist media inquiry.

Editors for *Feminist Media Studies* are Lisa McLaughlin, Miami University, USA and Cynthia Carter, Cardiff University, UK, and the journal is published by Routledge.

Anita Werner, Norway, is member of the editorial board and Ullamaija Kivikuru, Finland and Madeleine Kleberg, Sweden are among others associate editors.

Ny litteratur

Några aktuella böcker om barn/unga och media

Unge, medier og modernitet – pejlinger i et foranderligt landskab

Kirsten Drotner, København, Borgen, 1999, 279 p., (Skriftserie fra Center for Ungdomsmedier; 5), ISBN 87-21-01100-1.

Unge er mediekulturens pionerer: de er ofte den del af befolkningen, der først og mest kaster sig over det nyeste nye. Denne bog analyserer en række centrale medier og dækker forskellige perioder – fra romantiske tårepersere i mellemkrigstiden til nutidens kult tv-serie *Strengt fortroligt*, radioprogrammet *Tæskeholdet* og internettets virtuelle kultur. Der sættes overalt fokus på, hvordan unge omgås medierna – og på hvordan voksne reagerer med alt fra hån til henrykkelse.

Bogen giver en række kulturanalyser, som for eksempel viser, at Tæskeholdet rykkede mere hos mediefolk over 30 år end hos unge i almindelighed; at piger kan blive internettets vindere, mens drenge stadig hænger fast i computerspillene; at voksne frygter de medier, unge behersker – fra underlødige ugeblade til farlige computerspil og vold på internettet; at Danmarks Radio har spillet en vigtig rolle for dårligt uddannede unge piger, som via radioen har fået “et vindue mod verden”.

Digital barndom

Marit Haldar & Ivar Frønes (ed.), Oslo, Ad Notam Gyldendal, 1998, 208 p., ISBN 82-417-0936-6.

Moderne medier er en central del av moderne barndom. Denne boka handler om forholdet mellom barn og medier – om mediebarndommen. Vi kan ikke forstå medienes innvirkning på barn uten å forstå barndommen. Å forstå den digitale barndom dreier seg dermed om noe langt mer enn å forstå TV eller datamaskiner – det handler om hvordan barn leser TV, og om hvordan TV-skaperne forestiller sig barnet. Dataspillene er både en felles aktivitet blant mange barn, en del av en teknologi i rivende utvikling, og et drama. Teknologien og medierne påvirker ikke barndommen, de er en del av den. Er den digitale barndom vesensforskjellig fra foreldragenerasjonens barndom – er barna hjelpeløse offer foran skjermene eller mestrer de utfordringene? Denne boka peker på noen tendenser – den presenterar dem, diskuterer og søker analysere dem. Hva vil konsekvenserne bli – er det virkelig noen grunn till bekymring?

Boka inneholder følgende artikler: *Mot en digital barndom. En skisse av fremtidens barndom* (Ivar Frønes), *Medier og fortolkning. Fra tanken om overføring til livsstilsforskning og fleraglig samarbeid* (Anita Werner), *Re-constructing the child audience* (David Buckingham), *Barnets medierte livsverden* (Aud Sissel Hoel), *En generasjon med sesamblikk. Hvordan fire- og seks-åringer gir mening til en fjernsynsfortelling* (Elise Seip Tønnessen), *Reception av en senmodern Törnrosa-saga. Hur 6- och 8-åringar ger mening åt en TV-berättelse* (Inggerd Rydin), *Mediebruk og skolepult. Hvordan møter skolen den nye medievirkeligheten?* (Ola Erstad), *Är Rambo oskyldig? Om våld i och utanför medierna* (Cecilia von Feilitzen).

Barn og unges fjernsynsverden. Et utviklingsperspektiv

Karin Hake, Oslo, Ad Notam Gyldendal, 1998, 165 p., ISBN 82-417-0895-5.

Denne boken er resultatet av flere års forskning om barn, ungdom og fjernsyn. Hvilke fjernsynsprogrammer fascinerer småbarnet og tenåringen? Hvordan beskrives samspillet mellom fjernsynsskjermen og unge seere? Hva er godt fjernsyn slik barn og unge beskriver det? Dette er noen av de spørsmålene som forfatteren søker å gi svar på.

Forfatteren tar for seg “fjernsynsbarn” i et utviklingsperspektiv, hvilket forhold barn og unge har til fjernsyn. Kvalitative og kvantitative data er satt inn i en utviklingspsykologisk forståelsesramme. En hovedproblemstilling er å undersøke karakteristiske trekk i utviklinga fra Barne-TV-barnet til den unge, “avanserte” fjernsynsseer. Forfatteren vil blant annet bruke barns og unges eget perspektiv for bedre å forstå hvordan barn sjøl opplever fjernsynseing.

Forfatteren mener att norske barn og unges fjernsynsvirkelighet er på flere måter ulik den vi finner i Europa og i USA, og det er derfor viktig å presentere kunnskap om denne.

'Det är bare noget, der er lavet...'. Børn, computerspil, vold og virkelighed

Birgitte Holm Sørensen & Carsten Jessen (ed.), København, Medierådet for Børn og Unge, 2000, 81 p., ISBN 87-987387-3-9.

Rapporten er resultatet af en kvalitativ undersøgelse af børn og unges brug af og holdninger til computerspil med voldsskildringer, som er gennemført i 1999 på baggrund af et kommissorium fra Medierådet for Børn og Unge. Der er mange forskellige slags spil. Drengene spiller mest aktionspil og sportsspil, de kan godt lide seje effekter. Piger kan godt lide spil, hvor man skal finde ting og gøre ting. Næsten alle børn kan bedst lide at spille sammen med andre. Når børn sidder ved computeren, snakker de om spillet. De griner og gyser sammen.

Medierådets rapport, om børns syn på computerspil viser, at børn er gode til at skelne mellem computervold og vold i virkeligheden. De synes at de overdrevne effekter er sjove og forbinder dem ikke med virkelighedens vold. For børn er computerspil netop spil med egne regler.

Tv på tavlen – om børn, skole og medier

Birgitte Tufte, København, Akademisk Forlag, 1998, 205 p., ISBN 87-500-3475-8.

Udenfor den officielle skole eksisterer “mediernes parallelle skole” hvor børn og unge henter en form for viden og kultur, der stadigvæk ligger forholdsvis langt fra den officielle skoles indhold og dannelsesstradition. Hvordan disse to “læresteder” kan komme i dialog med hinanden er hovedemnet for denne bog.

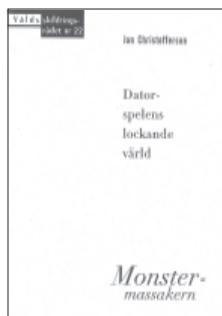
TV, video og multimedier er blevet en stor del av hverdagen, ikke mindst for børn og unge. Kultur er idag – for en stor del – elektronisk formidlet kultur, og bogen står ikke længere med selvfølgeghed som det væsentligste medium. Men vad gør skolen for at følge med, når det ikke

længere er nok at lære at læse og skrive i traditionel forstand? Hvordan får vi medier og kommunikation ind i skolen som en naturlig del af undervisningen?

Det er nogle af de ting, som Birgitte Tufte sætter til debat i *Tv på tavlen*, som er en bearbejdning og videreudvikling af hendes disputats *Skole og medier* fra 1995.

Monstermassakern – datorspelens lockande värld

Jan Christofferson, Stockholm, Våldsskildringsrådet, 1999, 85 p., (Våldsskildringsrådets skriftserie; 22), ISSN 1102-447X.

Våldsskildringsrådet har gett ut en skrift kallad *Monstermassakern – datorspelens lockande värld*. Skriften är en studie av våldsamma dator- och TV-spel på den svenska marknaden. Studien är den första i sitt slag, då mycket lite forskning hittills bedrivits på området.

I rapporten konstateras att de flesta datorspelen på marknaden inte innehåller våldsskildringar, men att det ändå finns ett flertal spel med inslag av våld. *Monstermassakern* är en genomgång av ett antal spel som innehåller våld, och vilka är representativa för de spelgenrer som allmänt förknippas med datorspelsvåld. Skriften innehåller inga utsagor om våldsamma spels eventuella skadlighet, eftersom det ännu så länge inte finns

några forskningsresultat på området. Vad texten framför allt erbjuder är information om hur spelen fungerar, de olika sätt på vilka de kan spelas, vad de innehåller och vad lockelsen med dem är.

Skriften tar också upp de marknadsmässiga förutsättningarna för försäljning av dator- och TV-spel, och i detta sammanhang även de olika åldersmärkningar som konsumenten i dag är hänvisad till.

Barn och konsumtion. En redovisning av femton års svensk forskning

Inga Sonesson, Stockholm, Forskningsrådsnämnden (FRN), 1999, 80 p., (Rapport; 99:6), ISSN 0348-3991.

I rapporten *Barn och konsumtion* beskrivs och analyseras de senaste femton årens svenska forskning på området. Avsikten är dels att identifiera var forskningsfronten går, dels var det finns kunskapsluckor vad gäller barns konsumtion.

Barn och ungdomar är en stor konsumentgrupp, och deras betydelse väntas öka i framtiden. Barn är särskilt utsatta för konsumenter och kan i vissa fall behöva skydd. I tider av snabba samhällsförändringar kan olika konsumentpolitiska beslut ge oväntade effekter på barns utveckling.

Det finns stora skillnader mellan olika barngrupper. Vad vet vi om barnen i konsumtionssamhället, och vad behöver vi veta? Hur skiljer sig flickors och pojkars materiella och kulturella konsumtion? Vilka är sambanden mellan barns sociala och etniska bakgrund och deras konsumtion? Hur påverkas de av samhällets ekonomiska politik? Forskningsrådsnämndens utgivning av boken syftar till att påskynda forskningen inom området.

Ytterligare böcker/rapporter om barn/unga och medier återfinns under länderpresentationerna av ny litteratur.

All you want to know about media and culture in Iceland but did not know where to find:

Media and Culture 1999

Media and Culture 1999 is a new publication from Statistics Iceland. The volume presents data on mass media and culture in Iceland, as far back as numerical sources permit, or from the beginning of the 20th century, until the year 1999.

For the first time a statistical publication with a special focus on Icelandic media and culture is now available. A good deal of the material of the book has either not appeared before or has not been easily available.

Media and Culture 1999 presents statistics on books, public libraries, newspapers, periodicals, radio and television, films and cinemas, video, sound recordings, computers and the Internet, telephone, advertising, performing arts, visual arts, music, museums and gardens, and in addition, various international comparisons. There is also information on associations of media people and artists, and rulings of the Icelandic Press Council and cultural funds.

The book is intended to serve as a general reference work as well as a source for researchers, policy makers, and all who seek a better understanding of Icelandic media and culture.

All tables and charts are presented in English.

The publication is edited by Ragnar Karlsson.

Media and Culture 1999 is 295 pp. The book is divided into 26 chapters, totalling 326 tables and 52 graphs and charts.

Price from the publisher is 1.500 ISK (excl. postage).

Media and Culture 1999 can be ordered directly from the publisher:
Website: www.statice.is/
E-mail: statice@statice.is

Media and Culture is also accessible on the website of Statistics Iceland, in PDF-format.

Danmark

Dokumentalist: Peder Grøngaard

Talkshowet. Portræt af en tv-genre

Hanne Bruun, København, Borgen, 1999, 385 p., ISBN 87-21-01218-0, (Borgen/medier).

Bogen er den første større analyse af talkshow-genren på dansk. Giver en teoretisk indkredsning af talkshowet, hvor bl.a. hidtidig forskning i genren inddrages og diskuteres. Et centralt spørgsmål er, hvorvidt brugen af talkshowet er udtryk for en stigende kommerialisering af dansk public service TV eller for en professionaliseringsproces, der peger i retning af en mere medie- og genrebevidst form for TV-journalistik. Med det udgangspunkt analyseres og kritiseres en række talkshows produceret af DR og TV2.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.borgen.dk/>

Internet, World Wide Web, netværks-kommunikation

Om netmedier, netkulturer, beboede 3D virtuelle verdener og meget mere...

Jens F. Jensen (ed.), Aalborg, Aalborg Universitetsforlag, 1999, 328 p., ISBN 87-7307-627-9, (FISK-serien; 4), ISSN 0908-3502.

Behandler forskellige aspekter af de nye netmedier og den nye netværks-kommunikation: 1) Internettets medieformer og tjenester; 2) WWW som kommunikativt system; 3) Søgmaskiner og intelligente agenter på WWW; 4) Internettet som multimedia, hypermedie og interaktivt medie; 5) Netmedier og det postmoderne; 6) Hypertekst/hypermedier og virtuelle environments; 7) Repræsentation og interaktion i beboede 3D virtuelle verdener; 8) Virtuelle verdener sociologi og kultur; 9) Forestillingen om Cyberspace.

Indeholder følgende artikler: Jens F. Jensen: *Forord*, Jens F. Jensen: *Roadmap til Informations-Motorvejen: medietypologier for informations-trafikmønstre på Internet*, Peter Bøgh Andersen: *WWW som selvorganiserende system*, Thue Ørberg: *World Wide Web: fra informationskanal til virtuelle samfund: programmeringsstandarder, søgemaskiner og intelligente agenter*, Cathy Toscan: *På vej til interaktivitet*, Jørgen Riber Christensen: *Multimedier og det postmoderne*, Rigmor Kappel Schmidt: *Det flakkende blik: Internet som globalt hyperværk*, Paul A. Mayer: *Hypertekst/hypermedier og virtuelle environments: centrale begreber fra forskningen i computermedier*, Kenneth Hansen: *Internettets sociologi: et spørgsmål om virtuel kultur*, Jens F. Jensen: *Fra "Flatland" til "Spaceland": interaktion, repræsentation og udsigelse i beboede 3D virtuelle verdener*, Gretchen Barbatsis, Michael Fegan og Kenneth Hansen: *Forestillingen om cyberspace: på opdagelse i den computermedierede virkelighed*.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.forlag.auc.dk/>

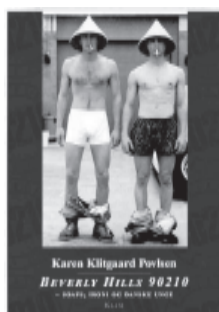
Det er bare film. Unges videofællesskaber og vold på film

Anne Jerslev, København, Gyldendal, 1999, 205 p., ISBN 87-00-38622-7.

Bogen er et opgør med myter om film – især myter om unges filmvaner. Den handler om de volds-, action- og horrorfilm, som ængstelige pædagoger, forældre og kulturkritikere jævnligt advarer mod. Men hvad får de unge ud af de drabelige billeder, og hvad bruger de filmene til? Er der overhovedet grund til at være bekymret? Bogen belyser gennem en interviewundersøgelse af unge mellem 15 og 18 år, hvad der reelt foregår i det sociale rum, der opbygges, når unge ser video sammen.

Beverly Hills 90210. Soaps, ironi og danske unge

Karen Klitgaard Povlsen, Århus, Klim, 1999, 223 p., ISBN 87-7724-886-4.

Hvorfor blev teen-soaps som "Beverly Hills 90210" så populære i 1990'erne – ikke mindst i Danmark? Hvilken indflydelse har serier som "Beverly Hills 90210" på de unges hverdagsliv – og på deres festliv? Hvad handler "Beverly Hills 90210" om – og hvordan er den slags serier fortalt og producerede? Hvorfor blev 1990'ernes unge så ironiske – og hvordan viser ironien sig, når de ser TV-serier? Bogen giver et bud på disse spørgsmål. Den viser hvordan man kan arbejde med seerobservationer, med produktions- og tekstanalyser af soaps og med receptionsanalyser, der tager udgangspunkt i de unges danske stile. Og den beskriver det kredsløb af mediesladder i ugeblade, magasiner og på Internettet, som populære TV-serier altid er omgivet af.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.klim.dk/>

Kultur og betydning. Kommunikation som kulturel og social praksis

Jørgen Poulsen, Frederiksberg, Samfundslitteratur, 1999, 225 p., ISBN 87-593-0675-0.

Undersøger hvordan man kan aflæse og analysere en kultur som et betydningsunivers. Bogen opstiller en serie modeller for en sammenknytning af social kontekst, værdier og ressourcer, dvs. livsstil og livshistorie, som tilsammen bestemmer vores betydningsdannelse i praksis. Dens bidrag til en almen betydnings-teori går via en kritik af den lingvistisk funderede semiotik ind i en empirisk og hermeneutisk forståelse af betydningsprocesserne (fænomenologi, socialkonstruktivisme, Schutz). Ud fra Webers begreb om social handling formuleres et kulturelt funderet handlingsbegreb som det centrale i betydningsdannelsen.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.samfundslitteratur.dk/>

Special issue: Wim Wenders's "Wings of Desire".

Richard Raskin, (ed.), *P.o.v.: A Danish journal of film studies* (1999)8, temanummer, 180 p., ISSN 1396-1160. (Århus Universitet, Institut for Informations- og Medievidenskab).

From the editor's statement of purpose: "The principal purpose of p.o.v. is to provide a framework for collaborative publication for those of us who study and teach film at the Department of Information and Media Science at Aarhus University. Our emphasis is on collaborative projects, enabling us to combine our efforts, each bringing his or her own point of view to bear on a given film or genre or theoretical problem. Consequently, the reader will find in each issue of p.o.v. a variety of approaches to the film or question at hand – approaches which complete rather than compete with one another".

The 15 articles in the present issue of p.o.v. are devoted to Wim Wenders's modern classic "Wings of Desire" (1987): Richard Raskin: "It's "images" you can trust less and less": an interview with Wim Wenders on "Wings of Desire", Richard Raskin: "If there is such a thing as real angels": an interview with Henri Alekan, director of photography, Richard Raskin: "Bringing images to life": an interview with Agnès Godard, cinematographer, Richard Raskin: "Wim invents the film while shooting": an interview with Bruno Ganz on "Wings of Desire", Richard Raskin: "Seeing with a child's heart": an interview with Solveig Dommartin, Bodil Marie Thomsen: *The interim of sense*, Morten Kyndrup: *Like a film, like a child: knowledge and being in "Wings of Desire"*, Darrell Varga: *The city is more than skin deep: on translating Wenders in America*, Edvin Kau: "Warum bin ich hier und nicht dort?": a view on a vision in Wenders's "Der Himmel über Berlin", Søren Kolstrup: "Wings of Desire": space, memory and identity, Marc Chatelain: *Le cadre et le sens dans "Les Ailes du Désir"*, Sara Irene Rosenbaum: *Grief and invisibility: how "Wings of Desire" saved my life*, Richard Raskin: *What is Peter Falk doing in "Wings of Desire"?*, Richard Raskin: *Camera movement in the dying man scene in "Wings of Desire"*, Richard Raskin: *A bibliography on "Wings of Desire"*.

Note: This, as well as all previous issues of p.o.v. can be found on the Internet at: <http://imv.aau.dk/publikationer/pov/POV.html>

Annan ny litteratur

Børnepornografi – IT – efterforskning: delbetænkning II afgivet af Justitsministeriets udvalg om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet. København, Statens Information, 1999, 130 p., ISBN 87-601-8497-3, (Betænkning; 1377). (Justitsministeriet). Note: Udvalget foreslår bl.a., at udbredelse af børnepornografi via Internettet skal være strafbar.

INTERNET • PORNOGRAPHY • CHILDREN • CRIMES

Fausning, Bent: *Bevægende billeder: om affekt og billeder*. København, Tiderne Skifter, 1999, 400 p., ISBN 87-7445-874-4.

MEDIA • PICTURES • EMOTIONS • AESTHETICS

Kiel Bertelsen, Lars (ed.); Gade, Rune (ed.); Sandbye, Mette (ed.): *Symbolic imprints: essays on*

photography and visual culture. Århus, Aarhus University Press, 1999, 218 p., ISBN 87-7288-787-7.

Contains the following articles: Peter Larsen: *Writing about photographs*, Ales Erjavec: *Visual culture*, Jan-Erik Lundström: *Realism, photography and visual culture*, Carol Mavor: "In which the story pauses a little": *Clementina, Viscountess Hawarden's home as camera box*, Lars Kiel Bertelsen: *It's only a paper moon...: re – reading APOLLO photography in the light of digital imagery*, Rune Gade: *The ejaculation motif: a discussion of its iconology in the light of works by Andres Serrano*, Berkeley Kaite: *Man meets rabbit: "Playboy" and atomic age anxiety*, Henning Steen Wettendorff: *The visionary gaze and the photography of Christer*

Strömholm, Hubertus von Amelunxen: *Reproduction and the revenant: Derrida and Genet*, Mette Sandbye: *Photographic anamnesia: the past in the present*, Régis Durand: *What cannot be seen*.

PHOTOGRAPHY • SYMBOLS
• VISUAL COMMUNICATION • HISTORY

Lund, Erik; Søllinge, Jette Drachmann: *Pressen om pressen: interviews med pressens folk om mediernes nutid og udvikling*. Århus, Forlaget Ajour, 1999, 104 p., ISBN 87-90442-10-5, (En DJH – rapport). (Danmarks Journalisthøjskole).

NEWSPAPERS • TELEVISION • MEDIA STRUCTURE • MEDIA POLICY

Winther Jørgensen, Marianne; Phillips, Louise: *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg, Samfundslitteratur, Roskilde Universitetsforlag, 1999, 216 p., ISBN 87-7867-075-6.

DISCOURSE • THEORY • PSYCHOLOGY
• RESEARCH METHODS

Artiklar

Bruhn Jensen, Klaus: Local Empiricism, global theory: problems and potentials of comparative research on news reception. *Communications. The European Journal of Communication Research* 23(1998)4, ISSN 0341-2059, pp. 427–445.

TELEVISION NEWS • RECEPTION
• AUDIENCE RESEARCH • RESEARCH METHODS

Pedersen, Vibeke: *Køn og genre i Taxa: følsom maskulinitet og mødre under anklage*. *Kvinder, køn & forskning* 7(1998)3, ISSN 0907-6182, pp. 16–30. Note: English summary, p. 30.

TELEVISION SERIALS • SEX ROLES • GENDER
• TELEVISION GENRES.

Raskin, Richard (ed.): Special issue: Three recent short films: COME, by Marianne Olsen Ulrichsen (Norway, 1995), POSSUM, by Brad McGann (New Zealand, 1997), GOODBYE MOM, by Ariel Gordon (New Zealand, 1997). *P.o.v.: A Danish journal of film studies* (1999)7, temanummer, 168 p., ISSN 1396-1160. (Århus Universitet, Institut for Informations – og Medievidenskab).

Contains the following articles: Richard Raskin: *An interview with Marianne Olsen Ulrichsen on "Come"*, Gitte Hansen: *"The most beautiful, the*

most difficult and the most important...": an analysis of "Come" in the perspective of the short film format, Richard Raskin: *Wordless eloquence in "Come"*, Søren Kolstrup: *"Come" and the pictorial tradition: the meaning of the hands*, Edvin Kau: *Collapsing time*, Paisley Livingston: *Identity, inference and recollection in "Come"*, Richard Raskin: *An interview with Brad McGann on "Possum"*, Mette Hjort: *The uncertainties of mood: reflections on Brad McGann's "Possum"*, Jerry White: *"Possum", film noir, and the past/future of New Zealand*, Karen Nordentoft: *Why must she die?*, Richard Raskin: *An interview with Ariel Gordon on "Goodbye Mom"*, Hans Otto Nicolayssen: *Directing the logical course of action in real life*, Richard Raskin: *On the interplay of consistency and surprise in the short fiction film*.

FILMS • SHORT FILMS • FILM DIRECTORS
• NARRATOLOGY

Schepelern, Peter (ed.); Jørholt, Eva (ed.); Nissen, Dan (ed.): Tema: Filmens ny verden. *Kosmorama* (1999)224, temanummer, 141 p., ISSN 0023-4222. (Det danske Filminstitut, Museum & Cinematek).

Indeholder følgende artikler: Klaus Bruhn Jensen: *Medier af tredje grad*, Stig Hjarvard: *Fra digitale medier til sociale hjælpemidler: mennesker og medier i det 21. århundrede*, Bent Fausing: *Vort digitale liv: filmen, computermedierne og den biologiske forbindelse*, Torben Kragh Grodal: *Fortællingens frie spil: film, computerspil og interaktionens æstetik*, Ole Ertløv Hansen: *Har vi set det nye årtusindes fortælling?*, Jakob Stegelmann: *To Infinity – and Beyond!: film og computer-animation*, Lennard Højbjerg: *Den inspirerende fortælling: musikvideoen og filmen som gensidige forbilleder*, Adam Frederik Nissen Feldt: *San Luis Rey Broen passeret?: en bagudrettet foromtale*, Birger Langkjær: *Fiktioner og virkelighed i Lars von Triers "Idioterne"*, Eva Novrup: *Mindernes magt: historie og hukommelse i Atom Egoyans "The Sweet Hereafter"*.

FILMS • INFORMATION TECHNOLOGY
• DIGITAL COMMUNICATION SYSTEMS
• INTERACTIVE MEDIA

Finland

Dokumentalist: Päivi Lukin

Rethinking the media audience. The new agenda

Pertti Alasuutari (ed.), London, SAGE, 1999, 212 p., ISBN 0-7619-5070-2.

The anthology calls into question whether current models of media reception and audience ethnography are appropriate to the contemporary media environment. With contributions from Ann Gray, Joke Hermes, John Tulloch, David Morley and other Scandinavian media researchers, a case is presented for a new agenda to account for the role of the media in everyday life.

In the first part of the book the editor offers an overview to the phases of reception studies. *Kim Schröder's* article "The best of both worlds?: media audience research between rival paradigms" deals with the methodological development and divisions within mass communication research.

Pertti Alasuutari's article "Cultural images of the media" discusses different cultural images of the media, and how they have been applied to especially radio and television. *Heikki Hellman* discusses how public service and commercial broadcasting policies are legitimized, and how these discourses have changed along the recent development of the multichannel television universe.

In the article "Slaves of the ratings tyranny?: media images of the audience" by *Ingunn Hagen* the author looks at the conceptions which media employees, especially in broadcasting institutions, have of audiences and the general public. *Birgitta Höijer* discusses on the viewers' notions or cognitions of themselves in their role as a television audience in her article.

Offering a throughout overview to audience research the book also offers views to future directions and trends in reception studies research and qualitative analysis.

Journalism on the threshold in the new era

Päivi Kuusisto & Esa Sirkkunen: *Journalismi uuden kynnyksellä*. Tampere, Tampereen yliopisto, 1999, 120 p., ISBN 941-55-4629-1. Note: University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication.

It is said that journalism is in transition in the era of Internet and the new media. However, it is unclear what is changing and what is not.

The authors are looking for cues of the changes in journalism in three dimensions. Firstly, the business idea and the general journalistic practices of four Finnish web-publications are under examination: their web-sites in autumn 1998 and their business ideas were studied. A common feature of the services examined are that they offer news services on the Internet.

Secondly, the working processes of a web reporter, a mobile journalist, a multimedia working group and discussion groups moderators are studied. The authors create an ideal model of journalistic working practices in big news organizations and give four typologies on job descriptions of workers mentioned above.

Thirdly, Internet journalism is viewed as a part of media consumption and media economics. For example, an overview on the Internet, on the readers of the web journalism and the expanding use of the net in Finland in the end of the 1990s is given by using statistical information. After this, a comparative overview on the problems dealing with the measuring of web-publications use is discussed.

All in all, the authors state the difficulties in researching journalism and the new media because of the constant changes in the branch. Also the competition between the journalistic web-services is very fierce. The third factor, which might influence on web journalism is digital television. If possible, the authors aim to continue the research project after a few years in order to trace changes that have taken place in the new media.

Press subsidies 2000. Rationales, effects and future needs

Robert G. Picard, Mikko Grönlund & Janne Rannikko: *Lehdistötuki 2000: lehdistötuen jakoperusteet, vaikutukset ja tulevaisuuden tarpeet.* Helsinki, Liikenneministeriö, 1999, 102 p., ISBN 951-723-249-7, (Ministry of Transport and Communications).

The report presents a report made by the Media Group within the Business Research and Development Centre of the Turku School of Economics and Business Administration. The Ministry of Transport and Communications commissioned the research.

In Finland, most of the press subsidies are granted to the major political newspapers. Politically independent newspapers get very little subsidies and most of that goes to politically independent Swedish newspapers. In general, press subsidies are divided by province very uneven.

The financial situation of the subsidised newspapers has been very bad in the 1990s. Both profitability and productivity of the subsidised newspapers has been and still is not at economically durable level. Circulation of the subsidised newspapers has been declined during the 1990s. In addition to circulation advertising revenues are also declining. Because of that the subsidised newspapers are becoming more and more dependent on press subsidies. The financial situation of non-dailies is extremely weak.

The new alternatives to the old system are under consideration in the Parliament of Finland. The authors recommend that discussions of the subsidy initially should focus on the purposes and intent of the subsidies so that the need for and clear rationales for the subsidy are established. Possible rationales include support of political information/discourse, support for minority cultures and languages, and transitional aid to assist viability.

Tiedotustutkimus 22

(1999)3, ISSN 0357-8070 (Special issue of the concept of public).

In Tiedotustutkimus 3/1999 the Finnish researchers discuss the concept of the *public* and its relationship to mass communication and journalism. The concept is approached as referring to a group of people who are confronted by an issue, who are divided in opinion as to how to meet the issue and who are engaged in public discussion over the issue.

This meaning of the public is not a new innovation. Human collectives were lively theorized in sociological research from the end of the 19th century onwards. The idea and the ideal of the public as a collective discussing in public were developed especially in pragmatic social theory. This kind of ideas of the public has fuelled, for example, the recent discussion over public journalism. This number of Tiedotustutkimus pays particular attention to Herbert Blumer, one of the top names of pragmatic social theory, and to his article "The crowd, the mass, and the public" where he elaborates the differences of the public from the crowd and the mass. Promoting Robert E. Park's ideas Blumer sees the public as a collective which obeys rational principles in its dispute and which aims through the discussion at the resolution of the disputed issue.

The writers of this theme number apply this view of public to various questions ranging from the formation of the Finnish literary public in the 19th century to the use of modern communication technologies. Among other things, the consumer oriented and media-centered conception of audience within cultural studies is questioned, the dialogical relationship between the journalism and the readers is introduced and journalism is seen as a communal problem-solving discussion.

Special thanks to professor Veikko Pietilä from the Department of Journalism and Mass Communication at the University of Tampere for his valuable remarks concerning the concept of public.

Annan ny litteratur

Bagh, Peter von: *Elokuvan historia*. Helsinki, Ota-va, 1998, 732 p., ISBN 951-1-14868-0.

The work is a history of film covering the years 1895-1998. The writer's viewpoint is international.

FILMS • HISTORY • CULTURAL ASPECTS
• INTERNATIONAL COMMUNICATION

Nikko, Tuija; Nuolijärvi, Pirkko (eds.): *Talous ja kieli III: seminaari 9.-10.5.1996*. Economics and language III: a seminar, 9th-10th May 1996 at Helsinki School of Economics and Business Administration. Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsinki, Helsingin kauppakorkeakoulu, 1999, 255 p., ISBN 951-791-374-5, (Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja; B-17), ISSN 0356-889X

BUSINESS INFORMATION • ECONOMICS
• ORGANIZATIONAL COMMUNICATION
• WRITTEN COMMUNICATION

Rinne, Pasi (ed.); Linnanen, Lassi (ed.): *Ympäristöviestintä ja -raportointi*. Helsinki, Elinkaari, 1999, 132 p., ISBN 951-98105-0-1.

The work is a compilation of articles which deal with different aspects of environmental communication and issues concerning environmental reporting in enterprises: Rinne, Pasi; Linnanen, Lassi: *Ympäristöviestinnän kymmenen käskyä*. Herlin, Ilkka: *Sanat, teot ja ympäristö*. Halme, Minna; Markkanen, Elina: *Suomalaisetko maailman parhaita ympäristönsuojelijoita?* Kivelä, Pekka: *Ympäristöviestintä on luottamus pääoman hankintaa*. Haapalinn, Helena: *Sanat ja teot – ympäristöviestinnän avaimet*. Ilmola, Leena: *Vihreän viestintästrategian suunnittelu*. Swahn, Magnus: *Ympäristömaineen arvo*. Mäkinen, Marco: *Uuden ajan yyy: ympäristö, yhteistyö ja arvot markkinointiviestinnässä*. Kuvaja, Sari: *Strateginen yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa*. Rantanen, Tuomas: *Ympä-*

ristöaihe mediassa. In: Rinne, Pasi; Linnanen, Lassi (eds.): *Ympäristöviestintä ja -raportointi*. Lehtinen, Roope: *Media ja ympäristöviestintä: netti, printti vai TV?* Ratinen, Mari; Markkanen, Elina: *Mistä on hyvät ympäristöraportit tehty?* Kreander, Niklas: *Suomalaiset ympäristöraportoijat ja ei-raportoijat*.

ENVIRONMENT • COMMUNICATION
• PUBLIC RELATIONS • REPORTS

Salin, Virpi (ed.): *Hiiriä ja ihmisiä: kolmetoista kirjoitusta satunnaisesta maailmasta*. Helsinki, Viherjuuri-ryhmä, 1998, 241 p.

The anthology consists of thirteen different articles which deal with new information technology, information networks, virtual reality and other elements of digitalized environment in human communication and life today but also in the near future: Krohn, Leena: *Matka ja modeemi*. Nyman, Göte: *Maailmankuvat ja kuvat maailmasta*. Wilhelmsson, Putte: *Matkapahoinvointia tiedon valtiella*. Aula, Pekka: *Quo vadis, informaation aika?: ihminen ja viestintäkaaos*. Tuomi, Ilkka: *Teknologian ja vapauden valtakunta*. Linturi, Risto: *Vuorovaikutusteknologian läpimurto*. Tarkka, Minna: *Pintaa syvemmälle: tietoympäristön haasteita designereille*. Rönkkö, Markku: *Vähän ennen virtuaalikyynelistä*. Olkinuora, Hannu: *Sulkakynästä Internetiin: mikä muuttui?* Kauto-Koivula, Kaisa: *Himottu uusi tieto*. Hautamäki, Jussi: *Ihmisen johtaminen ja tietokone*. Åberg, Leif: *Onko joukko- viestinnällä tulevaisuutta?* Paloheimo, Eero: *Eurooppalainen metropoli 2050*.

COMMUNICATION NETWORKS
• INFORMATION TECHNOLOGY
• CULTURAL EFFECTS OF TECHNOLOGY
• SOCIAL EFFECTS OF MEDIA

Artiklar

Heikkilä, Heikki: *Ohuesta journalismista vankkaan journalismiin: julkison tuottamisen mahdollisuuksista ja rajoista kansalaisjournalismissa*. Tiedotustutkimus 22(1999)3, ISSN 0357-8070, pp. 60-74.

The article presents James Carey's ideas on the relationship between a newspaper and the public as a historical phenomenon. The reader-newspaper relationship is on the focus in the article and a Finnish public journalism experiment and its results are reported.

JOURNALISM • SOCIETY • CITIZENS • DEMOCRACY

Heinonen, Visa: *Mainonnan amerikkalaiset juuret ja muita näkökulmia mainonnan historiaan*. Kansantaloudellinen aikakauskirja 95(1999)2, ISSN 0022-8427, pp. 373-384.

The writer explores the history, origins and perspectives of modern advertising in the light of American research tradition. The article also introduces a new research project which studies Finnish advertising history.

ADVERTISING • HISTORY • CULTURAL ASPECTS

Ihonen, Markku: *Romaani julkisuutena: suomalaisen kirjallisen julkisuuden synty ja keskustelu romaanista*. Tiedotustutkimus 22(1999) 3, ISSN 0357-8070, pp. 92-107.

The article deals with the establishment of Finnish literary public sphere in the 1800s and literature's functions in the society.

LITERATURE • PUBLIC SPHERE • HISTORY

Kaukonen, Martta: *Maailman kaunein nainen kohtaa maailman saastaisimman ihmisen: Divine, transvestismi ja saasta*. Lähikuva (1999)2/3, ISSN 0782-3053, pp. 55-61.

The article deals with an transvestite actor, and later a disco artist Divine. The author analyses the links between transvestism and filth (both in a physical and moral sense) in Divine's public image.

BODY SYSTEMS AND ORGANS • CYPERSPACE
• INTERACTIVE MEDIA • PHENOMENOLOGY

Kekki, Lasse: *Queer-identiteetti, performatiivisuus ja Tony Kushnerin Angels in America*. Lähikuva (1999)2/3, ISSN 0782-3053, pp. 89-99.

INFORMATION SOCIETY • WORK • ENTERPRISES
• SOCIAL CHANGE

Kunelius, Risto: *Journalismi keskustelun tiellä*. Tiedotustutkimus 22 (1999)3, ISSN 0357-8070, pp. 42-59.

The starting point of the article is John Dewey's sketch for a new method for a more active and viable public life. This dialogical approach is taken as a guideline both for journalism and journalism research.

SOCIETY • CITIZENS • JOURNALISM • DEMOCRACY

Luostarinen, Heikki: *Kosovo, journalismi ja propaganda*. Ulkopolitiikka 36(1999), temanummer, ISSN 0501-0659, pp. 43-52.

The article studies relationship and dependencies between propaganda and journalism during the war of Kosovo. Special focus is on external information and information policy of Nato which has effected on contents of international news flows and also on Finnish mass communication.

PROPAGANDA • COMMUNICATION FUNCTIONS
• JOURNALISM • INTERNATIONAL CONFLICT

Pietilä, Veikko: *Julkiso ja yleisö*. Tiedotustutkimus 22(1999)3, ISSN 0357-8070, pp. 4-13.

The article deals with the concepts audience and public. The arviewpoint of the publics as discursive-interactive collectives is discussed and the article illustrates this viewpoint on the basis on thoughts of put forth by Herbert Blumer and other theorists representing so called discursive concept of public.

AUDIENCES • COMMUNICATION • THEORY •
DEMOCRACY

Renvall, Mika; Reunanen, Esa: *Yhteisö totuutta metsästäessä: journalismi julkisen keskustelun kehiksenä*. Tiedotustutkimus 22(1999) 3, ISSN 0357-8070, pp. 76-91.

In the article a view of journalism as a communal truth-hunting is developed. It is suggested that journalism could be understood as communal, problem-solving discussion rather than dissemination of ready-made truths.

JOURNALISM • PUBLICITY • COMMUNICATION
• DEMOCRACY

Ridell, Seija: *Tutkimus julkisoa tuottamassa: Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöissä*. Tiedotustutkimus 22(1999)3, ISSN 0357-8070, pp. 28-41.

The author criticises the consumer oriented and the media-centered conception of the audience within cultural media studies. She presents the notions of audience and public and suggests that these two concepts should be understood as two partly

overlapping and partly competing analytic perspectives on people's relations with the media.

AUDIENCES • THEORY • COMMUNICATION
• DEMOCRACY

Rossi, Leena-Maija: *Kuinka heteroksi opitaan? – Valitaan 3. kivi auringosta ja otetaan mallia...* Lähikuva (1999)2/3, ISSN 0782-3053, pp. 100-109.

CULTURAL INTERACTION • CONSUMERS
• MEDICAL PERSONNEL
• INTERPERSONAL COMMUNICATION

Virtanen, Ilona: *Fucking Åmål – lesboelokuva joka makuun.* Lähikuva (1999)2/3, ISSN 0782-3053, pp. 78-88.

The author analyses the lesbian theme told in the film *Fucking Åmål* (Sweden 1998) and the publicity given to the film.

COMPUTER GAMES • YOUTH • CULTURAL ASPECTS
• IDENTITY

Väliaverronen, Esa: *Biodiversity and the power of metaphor in environmental discourse.* Science studies 11(1998)1, ISSN 0786-3012, pp. 19-34.

The author analyses various uses and functions of metaphors in environmental discourse. Are metaphors used to make abstract environmental issues more concrete and what kind of metaphors are selected and why?

METAPHOR • ENVIRONMENT • DISCOURSE
• SCIENCE

Norge

Dokumentalist: Borghild Gramstad

Grunnlagsbøker

1999 var eit godt år for dei som ville setta seg inn i medievitenskap for første gong, og gjera det på norsk. Ikkje mindre enn fire bøker/bokverk blei utgitt i Noreg nettopp med tanke på å føra lesarane inn i dette området. Og lesaren, slik forlaga ser han for seg, er ein student på høgskule- eller universitetsnivå som treng ei innføringsbok i medievitenskap.

Medievitenskap 1-4

Liv Hausken & Peter Larsen (eds.), *Bind 1: Medier – institusjoner og historie*, 239 p., ISBN 82-7674-447-8, *Bind 2: Medier – tekstteori og tekstanalyse*, 232 p., ISBN 82-7674-448-6, *Bind 3: Medier og brukere*, 228 p., ISBN 82-7674-449-4 *Bind 4: Medier – kultur og samfunn*, 273 p., ISBN 82-7674-450-8, Bergen, Fagbokforlaget, 1999.

Det mest omfattande verket av dei fire, er *Medievitenskap 1-4*, fire bøker med ulike innfallsvinklar til fagfeltet. Redaktørane for heile verket, er Liv Hausken og Peter Larsen, men kvart band har ein eigen redaktør.

Band 1 er redigert av Martin Eide, og skrive av Martin Eide, Leif Ove Larsen, Terje Rasmussen, Eli Skogerbø, Trine Syvertsen og Helge Østbye. Som tittelen seier, ligg hovudvekta på medier som samfunnsinstitusjonar, og kva spørsmål det reiser om makt og demokrati, økonomi og politikk. Desse perspektiva går som raude trådar gjennom boka, anten forfattarane ser på historikken til kringkasting, presse og film og kinobransjen eller på utviklinga av nye medier som internett.

Band 2 er redigert av Peter Larsen, og skrive av Liv Hausken, Knut Helland, Tone Kristine Kolbjørnsen og Peter Larsen. Denne boka tar for seg medienes budskap og tekstar, og gir lesaren eit utval av teoretiske perspektiv og metodiske hjelpemiddel for å analysa desse. Her er også døme både på analysar av medietekstar og arbeid med mediesjangrar.

Band 3 er redigert av Barbara Gentikow, og skrive av Barbara Gentikow og Helge Østbye. Her får me lesa om koss mediene blir brukte, og om dei som bruker dei, både som mottakarar, brukarar og konsumentar. Teoriar om mediebruk, påverknad og resepsjon blir drøfta, med utgangspunkt i fleire konkrete undersøkingar.

Band 4 er skrive av Anders Johansen. Han tar opp den kulturelle og sosiale konteksten som mediene verkar i, og drøftar ulike måtar å sjå på mediehistorie på. Forfattaren drøftar mellom anna kulturomgrepet, spør kva kultur er, og kva rolle mediene spelar i forhold til kulturen.

For mer informasjon, se forlagets hjemmeside: <http://www.fagbokforlaget.no/>

Mediekultur, mediesamfunn

Jostein Gripsrud, Oslo, Universitetsforlaget, 1999, 333 p., ISBN 82-00-42710-2.

Målet med denne boka, er å introdusere lesaren til medievitskapen, i form av eit overblikk over feltet. Utgangspunktet er sendar-bodskap-mottakar-modellen, som forfattare fyller ved å sjå på erfaringane våre som mediebrukarar, medietekstane i seg sjølve, og produksjon og rammevilkåra rundt medietekstane. Han presenterer og bruker ein kombinasjon av humanistiske, samfunnsvitskaplege og estetiske tilnærmingsmåtar, og legg vekt på dei historiske kjeldene mediefaget har.

For mer informasjon, se forlagets hjemmeside: <http://www.scup.no/uf.html>

Medier, påvirkning og samfunn

Berit von der Lippe, Odd Nordhaug, (eds.), Oslo, Cappelen akademisk forlag, 1999, 601 p., ISBN 82-456-0760-6.

Desse forfattarane er med: Sigurd Allern, Michael Bruun Andersen, Kristin Clemet, Elisabeth Eide, Birgit Eie, Jo Bech-Karlsen, Arne Krokan, Eva Liestøl, Gunnar Liestøl, Gerd von der Lippe, Rune Ottosen, Francis Sejersted, Stein Erik Selfors, Helge Skaar, Beverly A. Stephansen, Trine Syvertsen, Svein Østerud og Ragnar Waldahl. Dette er også ei innføringsbok i mediekunnskap, men skil seg ut frå dei andre bøkene ved, i tillegg til dei allmenne perspektiva og teoriane, å ha meir vekt på reklame, PR og påverknad, og næringslivet sitt forhold til media. Boka har også eit kapittel om medieidrett, og legg mykje vekt på kjønnsperspektivet.

For mer informasjon, se forlagets hjemmeside: <http://www.caf.no/>

Media i samfunnet

Ture Schweps & Helge Østbye, 4. rev. ed. Oslo, Det Norske Samlaget, 1999, 318 p., ISBN 82-521-5427-1.

1999 baud også på ei oppdatering av *Media i samfunnet*. Framleis er dette ei grunnbok som veksalar mellom å gi generelle framstillingar av massemedia, og meir konkrete opplysningar om mediesituasjonen i Noreg, og i denne utgåva er det lagt større vekt på marknadsmekanismene i medieverda, og digitale medium som World Wide Web er komne med. Kapitla om radio og tv er omarbeidde, og statistikk og eksempel er oppdaterte.

Denne boka har også ei oppdateringsteneste, driven av Helge Østbye, som ein kjem til ved å søka på forlaget sine heimesider <http://www.samlaget.no/> Dette er sjølv sagt ein stor fordel, sidan mediefeltet endrar seg fort, og innføringsbøker som vil seia noko om medieutvikling eller eigarskap eller mediepolitikk, blir fort utdaterte.

Det er altså eit luksusproblem dei sit med, dei som skal setta opp pensumlistar på universitet og høgskular for tida. Og desse bøkene gir interessante innblikk i dei ulike forskarmiljøa. Frå Institutt for medievitskap ved Universitetet i Bergen kjem dei fleste bidragsytarane til *Medievitenskap*-bøkene, og Jostein Gripsrud og Helge Østbye held også til her. Boka til Berit von der

Lippe og Odd Nordhaug har derimot bidrag hovudsakleg frå miljøa rundt Norges Markedshøyskole/Handelshøyskolen BI, Avdeling for journalistikk ved Høgskolen i Oslo og Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo. Forfatterbakgrunnane set sitt preg på bøkene, og er slik med på å visa kor variert det blir forska på medier i Noreg i dag. Og det lovar godt for det norske medieforskningsmiljøet at det no er stort nok til å produsera heile fire slike grunnlagsverk.

For meir informasjon, sjå forlaget si heimeside: <http://www.samlaget.no/>

Annann ny litteratur

Andersen, Michael Bruun; Rønning, Helge; Wal-dahl, Ragnar: *Norske tv-nyheter: forskjeller og likheter: stabilitet og endring*. Oslo, Universitetet i Oslo, 1999, 117 p., ISBN 82-570-6109-3, (Rapport; 37), ISSN 0802-1872. (Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon). Note: En oppfølger av to tidligere rapporter.

TELEVISION NEWS • JOURNALISM
• CONTENT ANALYSIS • NEWS CRITERIA

Asbjørnsen, Dag; Willbergh, Ilmi: *En kino, flere biografier: struktur og repertoar hos de skandinaviske hovedstadskinoene*. Oslo, Universitetet i Oslo, 1998, 99 p., (Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon).

FILMS • CINEMA BUILDINGS • FILM DISTRIBUTION
• CHOICE

Berntsen, Bredo: *Skarpt sett: historien om vittighetspressen i Norge*. Oslo, Andersen & Butenschön, 1999, 158 p., ISBN 82-7694-055-2.

HISTORY • HUMOUR • PICTURES
• SATIRICAL DRAWINGS

Bohlin, Erik (ed.); Levin, Stanford L. (ed.): *Telecommunications transformation: technology, strategy and policy*. Amsterdam, IOS press, 1998, 396 p., ISBN 90-5199-366-8.

Contains three articles from Nordic researchers: *Telecommunications transformation: technology, strategy and policy* (Erik Bohlin og Stanford L. Levin), *Organizing global seamless networks: contracts, alliances and hierarchies* (Pablo Spiller og Svein Ulset), *The internet and the future of security: the globalization of space, time and image* (Knut Erik Solem)

TELECOMMUNICATION • TECHNOLOGY
• POLITICS • INTERNET

Christensen, Gunnar E; Grønland, Stein Erik; Methlie, Leif B: *Informasjonsteknologi: strategi, organisasjon, styring*. 3. rev.ed. Oslo, Cappelen akademisk forlag, 1999, 304 p., ISBN 82-456-0266-3.

INFORMATION TECHNOLOGY • MANAGEMENT
• INTERNET • TRADE

Dahl, Hans Fredrik (ed.): *Sensur og selvzensur i nordisk presse*. (Fredrikstad), Institutt for journalistikk, 1999, 153 p., ISBN 82-7147-181-3. Note: 10 artikler om sensur og selvzensur i de nordiske lands presse, opprinnelig innlegg på et seminar i regi av Pressearkivets venner (nå Norsk pressehistorisk forening).

Inneholder følgende artikler: *Hvorfor er ytringsfriheten så viktig?* (Francis Sejersted), *Fra enevoldsensur til politisk korrekthet: Sensur og selvzensur i Norden* (Hans Fredrik Dahl), *Regeringen och massmedierna i Sverige 1840-1940* (Stig Hadenius), *Censur och självzensur i Sverige under andra världskriget* (Alf W. Johanson), *Hvor fri var den danske presse under besættelsen?* (Aage Trommer), *Den frivilligt ödmjuka journalisten. Om den finländska pressens anpassning under Kekkonen* (Birger Thölix), *Den finska pressens självzensur under det kalla kriget 1968-1981* (Esko Salminen), *Sensur og parti-disiplin i den norske arbeiderpresse* (Asle Rolland), *Sensur og selvzensur i den norske arbeiderpressen etter 1945: Et personlig bidrag* (Einar Olsen), *Sensur i Norden: noen sammenliknende problemstillinger* (Bernt Hagtvat).

NEWSPAPERS • CENSORSHIP • POLITICAL PRESS
• WAR

Diesen, Jan Anders (ed.): *Filmeventyret begynner: av og om filmpioneren Ottar Gladtvat*. Oslo, Norsk filminstitutt, 1999, 126 p., ISBN 82-90463-89-8, (Norsk filminstitutts skriftserie; 10). Note: Inneholder utdrag av Ottar Gladtvats upubliserte selvbiografi, og fire artikler.

Inneholder disse artiklene: *Filmkameraen går! En norsk filmpioners opplevelser og erindringer gjennom 50 års virke bak filmkamera og ved kino-projektør* (Ottar Gladtvat), *Sensasjoner i en attraksjonstid*. Om Ottar Gladtvat som spillefilmregissør

(Gunnar Iversen), *En oppvisning i kontant folkelighet. Om Ottar Gladvet og reklamefilmen* (Kathrine Skretting), *Det gjaldt å ha ideer. Jo originalere, jo bedre. Om animasjonsfilmskaparen Ottar Gladvet* (Gunnar Strøm), *Aktualiteter var den gang som nå godt stoff. Om Ottar Gladvet som dokumentarfilmskaper* (Jan Anders Diesen).
FILMS • HISTORY • FILM MAKERS • FILM INDUSTRY

Drag, Marianne (ed.); Gecau, Kimani (ed.); Zhuswarara, Rino (ed.): *Media, democratization and identity: papers presented at the media and communication symposium held at the university of Zimbabwe, August 1993*. Harare, University of Zimbabwe, 1997, 219 p., ISBN 0-7974-1773-7. (University of Zimbabwe, Department of English).

Contains these articles: *Institutions and representations* (Helge Rønning), *Towards a research agenda on media and democracy in South Africa* (Temba S. B. Masilela), *Communication models and struggle: From authoritarian determinism to a theory of communication as social relations in the 1980s in South Africa* (P. Eric Louw/Keyan G. Tomaselli), *A historical overview of media and political change in Rhodesia* (Claude G. Mararike), *Questions in "Letters to the editor" in two Zimbabwean magazines in 1990* (Alison Love/Andrew Morrison), *Removing legal barriers to press freedom* (Geoffrey Feltoe), *Local media, local contexts: Theorizing on modern community media in local communication environments* (Knut Lundby), *Representation of the "other" in visual narrative: "African Journey" and "Neria"* (Hilde Arntsen), *Zambian media and the change to multi-party politics: Lessons for Africa* (Francis P. Kasoma), *Media ownership, control and freedom in the coverage of multi-party politics in Zambia* (Juma Nyirenda), *Women, law and the democratization process in Kenya* (Patricia G. Kamari-Mbote), *Rural communication and the democratization process in Kenya* (Guantai Mboroki), *The 1980s background to the popular political songs of the early 1990s in Kenya* (Kimani Gecau), *The language question in the media and the democratization process in Uganda* (David Balikowa), *Public opinion studies: Some fragmentary notes on theory and methods* (Ragnar Waldahl), *Women and men as producers and receivers of television programmes* (Anita Werner), *Global television and democracy: Some reflections on media and citizenship* (Michael Bruun Andersen).

DEMOCRATIZATION • PRESS • DEVELOPMENT
• AFRICA

Forskningsdagene 1998 ved Institutt for kunst- og medievitenskap. Trondheim, NTNU, 1999, 103 p., (KUBE; 1999, 2), ISSN 1500-8673. (NTNU, Institutt for kunst- og medievitenskap.).

Inneholder følgende artikler: *Bildeanalyse og subjektivitet. Momenter til en metodediskusjon* (Terje Borgersen), *Med aviser – "deres samtids dagbok" – som kilde* (Thoralf Berg), *Når man i ettertid ser tilbake* (Sara Brinch), *Mye på spill. Rollespill og elevstøtte. En kort oppsummering etter prosjektperioden 1996-1998* (Bjørn Rasmussen), *Rolle og teatralitet i virtuelle rituelle rom* (Anita Hammer), *Quo vadis, Kirksæther?* (Jørgen Kirksæther), *Vold i fiksjonsfilm og kritikerens smaksdom* (Anne Gjelsvik), *Frykt, avsky og euforisk glede. Rapport fra arkivet* (Gunnar Iversen), *Film og rytme II* (Johan Magnus Elvemo), *Estetisk erkjennelse* (Aud Sissel Hoel), *Er reklamen fjernsynets egentlige budskap til ungdommen? TV2 Heartbreak high* (Kathrine Skretting).

FILMS • TELEVISION • GAMES • PRESS

Gripsrud, Jostein: *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning*. Oslo, Foreningen Norsk Ukepresse, 1999, 60 p.

WEEKLY PUBLICATIONS • PERIODICALS • HISTORY
• READERS

Hake, Karin: *"Beethoven – var han ikke smart?": femåringers fascinasjon av fjernsyn: en komparativ studie*. Oslo, 1999, 77 p.

TELEVISION • CHILDREN • PUBLIC SERVICE MEDIA
• COMMERCIAL TELEVISION

Hake, Karin: *Zapp!: Fra NRK til TV2, TV3 og TVNorge: fjernsynsseing blant barn og unge 1998*. Oslo, NRK Fjernsynet, 1999, 25 p., (Rapport; 1999, mars). (NRK Fjernsynet, Barne- og ungdomsavdelingen).

TELEVISION • CHILDREN • YOUTH • VIEWING

Hellebust, Anders (ed.): *Elektronisk handel*. Oslo, Cappelen akademisk forlag, 1999, 292 p., ISBN 82-456-0756-8. Note: Artikkelsamling om handel via Internett.

Inneholder følgende artikler: *Hva er elektronisk handel?* (Anders Hellebust), *Ehandelsrevolusjonen* (Anders Hellebust), *Hva skjer i Norge?* (Ulf Andersen og Anders Hellebust), *Forretningsmodell for elektronisk handel* (Leif B. Methlie), *Verdiskapning i ehandel* (Arild Haraldsen og Are Helge Traasdahl), *Markedsføring og kommunikasjon på Internett* (Ulf Andersen og Herbjørn Nysveen), *Kundeatferd på Internett – en studie av bankkunder* (Herbjørn Nysveen og Leif B. Methlie), *Tillit til ehandel* (Haa-

kon Flage Bratsberg og Anders Hellebust), *Elektroniske penger* (Anders Hellebust), *Skatter og merverdiavgift – salg over Internett* (Øyvind Hovland og Marianne Scheel), *Opphavsrett og nærstående rettigheter* (Haakon Flage Bratsberg), *Vern a v privatpersoner* (Haakon Flage Bratsberg).

INTERNET • ELECTRONIC MAIL • TRADE
• WORLD WIDE WEB

Høst, Sigurd: *Avisåret 1998: stabilt totalopplag, svake aviser tilbake: revidert utgave*. 2. rev.ed. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1999, 30 p., (IJ-rapport; 1999, 1). Note: Rapporten vil hvert år komme i to utgaver, en foreløpig og en revidert.

NEWSPAPERS • CIRCULATION FIGURES • MEDIA
INDUSTRY • ECONOMICS

Ihlen, Øyvind: *Medier og miljø: en skisse av norske avisers miljødekning 1977-1997*. Oslo, Universitetet i Oslo, 1999, 85 p., ISBN 82-570-6110-7, (Rapport; 38), ISSN 0802-1872. (Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon).

PRESS • NEWS COVERAGE • ENVIRONMENT
• ENVIRONMENTAL INFORMATION

Jensen, Roy Tore; Lund-Olsen, Tone: *Hva nå ..?: en arbeidsmarkedsundersøkelse blant ferdigutdannede medievitere ved UiB, perioden 1986-1999*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1999, 29 p., (Arbeidsnotater; 1999, 37), ISSN 0809-4284. (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap).

MEDIA EDUCATION • UNIVERSITIES • WORKING LIFE
• WORKING CONDITIONS

Kann, Frode; Voll, Kristin: *Avisers samfunnsverdi: et forprosjekt*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning NIBR, 1999, 58 p., ISBN 82-7071-153-3. (NIBR; Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon). Note: Forprosjekt til et større prosjekt om avisers samfunnsverdi, på oppdrag fra Norske avisers landsforening.

NEWSPAPERS • DEMOCRACY • ECONOMICS • SOCIETY

Lindstad, Merete; Fjeldstad, Øivind: *Pressen og de fremmede*. Kristiansand, IJ-forlaget, 1999, 213 p., ISBN 82-7147-185-6.

PRESS • IMMIGRANTS • NEWS • RACISM

Lunde, Nils Terje; Østnor, Lars: *Hva vil nyhet-smediene?: søkelys på nyhetsmedienes etiske målsetting*. Oslo, Universitetsforlaget, 1998, 142 p., ISBN 82-00-12893-8.

NEWS • ETHICS • BROADCASTING • PRESS

Nilsen, Bjørn; Sjøe, Finn: *Skjult dagsorden: mediene og de hemmelige tjenestene*. Oslo, Universitetsforlaget, 1998, 320 p., ISBN 82-00-12906-3.

JOURNALISM • POLITICAL POWER
• INFORMATION SOURCES • CENSORSHIP

Simensen, Jens O: *Meningsbærer eller meningsløs?: om avisenes samfunnsrolle*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1999, 221 p., ISBN 82-7147-179-1.

NEWSPAPERS • EDITORIAL POLICY • JOURNALISM
• SOCIAL ROLE

Simonsen, Leif: *Vi slenger oss på internett: teknologihistorie*. Narvik, Høgskolen i Narvik, 1998, 106 p., ISBN 82-7283-043-9, ISSN 0806-2021. (Høgskolen i Narvik, Avdeling for teknologiske fag). Note: Innføringshefte i informasjonssøk via Internett for høgskolebruk.

INTERNET • INFORMATION SOURCES
• TECHNOLOGY • WORLD WIDE WEB

Terum, Knut; Aas, Nils Klevjer: *Med film på timeplanen: veiledningshefte om bruk av film i undervisningen og om opplæring i filmkunnskap*. Oslo, Skolefilmutvalget/Norsk filminstitutt, 1999, 37 p.

FILMS • FILM EDUCATION • CHILDREN • YOUTH

Tveiten, Oddgeir (ed.): *Bosniske krigsflyktninger i mediebildet: nordiske perspektiver*. København, Nordisk Ministerråd, 1999, 185 p., ISBN 92-893-0272-0, (Nord; 1999, 2).

Inneholder disse artiklene: *Media og meninger: Punktbelysning av nordisk flyktningpolitikk på 1990-tallet* (Sverker Björk, Oddgeir Tveiten), *Betecknandets makt: Svensk flyktningdiskurs i början på 90-talet* (Sverker Björk), *Norway: Refugee policies, media representations* (Katherine Goodnow), *Modtagelsen af bosniske flygtninge i dansk presse* (John Aggergaard Larsen), *Fragmenter: Sammenlignende kommentarer til de tre medieforløb* (John Aggergaard Larsen, Oddgeir Tveiten).

CONTENT COVERAGE • REFUGEES • PRESS
• GOVERNMENT POLICY

Valaker, Tormod: *"Litt fascisme, hr. statsminister!": historien om den borgerlige pressen og fascismen*. Oslo, Forum Aschehoug, 1999, 239 p., ISBN 82-03-29107-4.

NEWSPAPERS • HISTORY • IDEOLOGIES • JOURNALISM

"Ytringsfrihed bør finde Sted": forslag til ny Grunnlov " 100. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, 1999, 285 p., ISBN 82-583-0498-4, (NOU; 1999, 27), ISSN 0333-2306. Note: Utredning fra en kommisjon oppnevnt ved Kongelig resolusjon 26. august 1996. Avgitt til Justis- og politidepartementet 22. september 1999.

Har vedlegg med to artikler i egen rapport: *Ytringsfriheten i Norge i det 20. århundre* (Henrik G.

Bastiansen og Hans Fredrik Dahl), *Norges internasjonale forpliktelser på ytringsfrihetens område* (Kyrre Eggen).

FREEDOM OF SPEECH • LAW • LEGISLATION
• COMMUNICATION POLICY

Artiklar

Diesen, Jan-Anders: The changing world of television documentary: 30 years towards a professional television documentary in the NRK. In: Godzig, Wieslaw (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 165-187.

TELEVISION • DOCUMENTARY FILMS • HISTORY
• TELEVISION PROGRAMMES

Gentikow, Barbara: Hooking, teasing and stay-tuned devices in Norwegian television news: a new situation for television news and its audiences. In: Godzig, Wieslaw (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 135-155.

TELEVISION NEWS • AUDIENCES • JOURNALISM
• COMMERCIAL TELEVISION

Gripsrud, Jostein: Miskjente medier: film og fjernsyn i norsk sakprosa. In: Eriksen, Trond Berg; Johnsen, Egil Børre (eds.): *Norsk litteraturhistorie: sakprosa fra 1750 til 1995: bind II*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, ISBN 82-00-12752-4, pp. 109-121.

TELEVISION • FILMS • HISTORY • CRITICAL REVIEWS

Høyer, Svernik: Hvordan pressen ble politisk. In: Eriksen, Trond Berg; Johnsen, Egil Børre (eds.): *Norsk litteraturhistorie: sakprosa fra 1750 til 1995: bind I*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, ISBN 82-00-12751-6, pp. 521-531.

NEWSPAPERS • HISTORY • JOURNALISM
• POLITICAL PRESS

Klausen, Arne Martin: Toppidrettens makt og innflytelse: et forsøk på en forklaring. In: Loland, Sigmund (eds.): *Toppidrettens pris: en debattbok*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, 167 p., ISBN 82-00-42494-4, pp. 11-23.

SPORT • SOCIAL POWER • MASS MEDIA
• ENTERTAINMENT

Lippe, Berit von der: Reklamens nyheter, nyhetenes reklame. In: Eriksen, Trond Berg; Johnsen, Egil Børre (eds.): *Norsk litteraturhistorie: sakprosa fra 1750 til 1995: bind II*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, ISBN 82-00-12752-4, pp. 486-497.

ADVERTISING • NEWS • RHETORIC • INFORMATION
CAMPAIGNS

Lippe, Gerd von der: Toppidrett og kjønn i mediene. In: Loland, Sigmund (eds.): *Toppidrettens pris: en debattbok*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, 167 p., ISBN 82-00-42494-4, pp. 106-119.

SPORT • GENDER • STEREOTYPES • MASS MEDIA

Loland, Sigmund: Toppidrett som underholdning: om lek, alvor og moral. m In: Loland, Sigmund (eds.): *Toppidrettens pris: en debattbok*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, 167 p., ISBN 82-00-42494-4, pp. 152-167.

SPORT • ENTERTAINMENT • MASS MEDIA
• ATTITUDES

Mathisen, Stein Roar: Det farlige naboskapet i nord: eksplisitte og implisitte fortellinger på en "ny" grense. *Tradisjon. Tidsskrift for folkeminnevitenskap* 28(1998)2, ISSN 0332-5997, pp. 11-23.

ETHNIC MINORITIES • INTERCULTURAL
COMMUNICATION • IMAGE • JOURNALISM

Mühleisen, Wencke: Female talk show hosts: crossing boundaries. In: Godzig, Wieslaw (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 91-118.

TALK SHOW PROGRAMMES • TELEVISION •
GENDER • PRESENTERS

Puijk, Roel: When the nation stops: media events' place in popular culture. In: Godzig, Wieslaw (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 25-42.

SPORT • TELEVISION • JOURNALISM
• POPULAR CULTURE

Ronglan, Lars Tore: *Media images of sports idols: what about the imaged athletes themselves?* Oslo, Norges idrettshøgskole, 1999, 7 p., (Norges idrettshøgskole; International sociology of sport association (ISSA), Budapest, 1999).

SPORT • IMAGE • COVERAGE • PRESS

Sande, Øystein: Framveksten av en norsk presse. In: Eriksen, Trond Berg; Johnsen, Egil Børre (eds.): *Norsk litteraturhistorie: sakprosa fra 1750 til 1995: bind I*, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, ISBN 82-00-12751-6, pp. 118-128.

NEWSPAPERS • HISTORY • JOURNALISM
• LANGUAGE

Skretting, Kathrine: Quality in advertising? In: Godzig, Wieslaw (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 203-217.

TELEVISION • ADVERTISING
• COMMERCIAL TELEVISION • QUALITY

Sørenssen, Bjørn: The man on the roof, the children in the shelter: promising possibilities and repulsive realities in television news. In: Godzig, Wiesław (eds.): *Aspects of audiovisual popular culture in Norway and Poland*, Kraków, Jagiellonian University Press, 1999, 228 p., ISBN 83-233-1248-6, pp. 155-165.

TELEVISION NEWS • NEWS COVERAGE • VIOLENCE
• WAR

Ulvund, Frode: *Internet and teaching: lost in cyberspace or a dynamic junction?* Bergen, Universitetet i Bergen, 1998, (Universitetet i Bergen, Historisk institutt). Note: The document only exist as a hyperlecture, see <http://www.hist.uib.no/LydFrode/>

EDUCATION • INTERNET • TEACHING AIDS
• INTERACTIVITY

Sverige

Dokumentalist: Roger Palmqvist

Politikens medialisering

Erik Amnå (red.), Stockholm, Fakta Info Direkt, 1999, 317 p., ISBN 91-7610-761-2, (SOU; 1999:126), ISSN 0375-250X. (Demokratiutredningens forskarvolym III)

Demokratiutredningens brett upplagda genomlysning av den svenska folkstyrelsens utveckling, och förutsättningar inför 2000-talet, har bl a resulterat i tretton böcker. Drygt hundra forskare inom samhällsvetenskap och humaniora har varit engagerade.

En av dessa volymer, antologin *Politikens medialisering* problematiserar mediernas demokratiska funktioner. I nio kapitel presenteras såväl teoretiska som empiriska studier av den roll som radio, tv och tidningar spelar för det offentliga samtalet.

Lennart Weibull & Karl Erik Gustafsson orienterar i *Svenskt medielandskap i förändring* om forskningsläget när det gäller svenska mediers utveckling, ur såväl produktions- som konsumtionsaspekter för både gamla och nya medier. Peter Berglez ger i *Drömmar och mardrömmar om politiken, massmedierna och medborgarna* en teoretisk redogörelse av några av de mest inflytelserika teorierna om informationens och kommunikationens betydelse för relationen mellan offentliga institutioner och medborgare.

Stig Arne Nohrstedts analys av *Demokratin och globaliseringen: om transnationell journalistik och politisk opinionsbildning* utgör en kritik av skevheten i den internationella nyhetsförmedlingen, och Peter Dahlgren tar upp en särskild aspekt av denna globalisering, i sin artikel *EU, medborgarkultur och mediernas demokratiska uppgift*, nämligen den roll som medierna har för vårt medlemskap i EU.

I *TV-tittarna och demokratin* diskuterar Mats Ekström tv:s roll för de politiska samtalen. Christian Svensson redovisar i *TV-debatter som demokratiskt forum* en undersökning av tv-programmen Svar Direkt, Nattöppet och Svart eller Vitt.

Med utgångspunkt i Expressens artikelserie 1993 om flyktingpolitiken och Dagens Nyheters artiklar 1997 om steriliseringspolitiken i Sverige, diskuterar Åsa Kroon, i *Mediedebatter som samtal i offentligheten: om budskap och betydelse i förändring*, hur dessa debatter påverkar medborgare och politiker. Leonor Camauër skildrar i *Rörelser i olika rum* hur tre olika kvinnoorganisationer arbetar för att erövra sig positioner som legitima deltagare i det offentliga samtalet, och Konstantin Economou & Per-Anders Forstorp behandlar i sin analys *Den medialiserade demokratin – ett slag om representationen* de politiska partiernas anpassning till vad som uppfattas som medielogik i tiden. Som exempel uppmärksammas bl a hur socialdemokraternas sexuellt anspelande videofilm till förstagångsväljarna i valrörelsen 1998 används i slaget om representationen. Artikeln belyser huvudsakligen medierna som en egen del av den politiska makten.

För mer information, se <http://www4.ssb.gov.se/propositioner/sou/sou1999.html>

Medierna i samhället – kontinuitet och förändring

Professorer i journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap reflekterar

Ulla Carlsson (red.), Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 1999, 80 p., ISBN 91-630-8828-2.

I anslutning till utgivningen av MedieSverige 1999/2000 uppmanade Nordicom samtliga professorer inom ämnet journalistik, medier och kommunikation i Sverige att i korta artiklar reflektera kring ett medielandskap i förändring utifrån sina särskilda kunskaper och att formulera angelägna forskningsfrågor för kommande år.

Skriften innehåller följande artiklar: Kent Asp: *Mäktiga eller maktlösa?: medierna inför 2000-talet*, Peter Dahlgren: *Medier i samspel med sin egen tid*, Olle Findahl: *På spaning efter medieutvecklingens insida: det blir mer, men blir det bättre?*, Karl Erik Gustafsson: *Svensk mediepolitik: egna tankar inför 2000-talet*, Håkan Hvitfelt: *Efter journalistiken?: om medier och journalistik i förändring*, Stig Arne Nohrstedt: *Besök på en kurdisk pizzeria i Dalararna: några reflektioner om medieforskningen och globaliseringen*, Kjell Nowak: *Medieutvecklingen och vardagen*, och Lennart Weibull: *Publik och teknik: tankar kring medieutveckling och medieanvändning*.

För mer information, se <http://www.nordicom.gu.se>

Orden och pengarna

Om kamp och kapitulation inom journalistiken

Lars J. Hultén, Stockholm, Natur och Kultur, 1999, 459 p., ISBN 91-27-07659-8.

I boken förs en diskussion om journalistikproduktionens villkor – dess hot och möjligheter. Pengarnas makt och betydelse i den journalistiska produktionen har ökat.

Författarens uppgift i bokens första del är dels att beskriva det journalistiska produktionsfältet och dess *nyhetsrum* (hela nyhetsföretaget), dels belysa förhållandet mellan produktion och produkt. En schematisk modell av dagstidningsföretaget presenteras och tre olika "maktfält" eller "ideologier" identifieras. Därpå ges en teoretisk bild av hur resurser och styrmekanismer samverkar, hur produktionen styrs och fungerar.

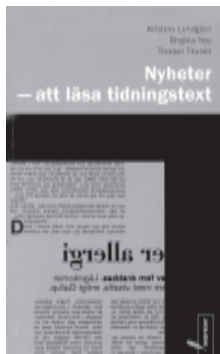
I del två prövar författaren den teoretiska modellen i en analys av och jämförelse mellan tidningsföretagen Dagens Nyheter, Västmanlands Läns Tidning och Uppsala Nya Tidning.

En diskussion om det journalistiska (nyhets)berättandet och journalisten som berättare förs i tredje delen, och de villkor och dilemman som slår mot texten lyfts fram. Bokens sista del belyser den redaktionella mixen, med betoning på helheten – inte bara nyhetsjournalistik. Författaren sammanfattar förändringarna i "nyhetsrummet" och avslutar med reflektioner kring läget idag och i morgon. Vem har makten över innehållet, helheten, mixen? Vem besitter tolkningsföreträdet?

För mer information, se <http://www.nok.se>

Nyheter – att läsa tidningstext

Kristina Lundgren, Birgitta Ney & Torsten Thurén, Stockholm, Ordfront förlag, 1999, 147 p., ISBN 91-7324-664-6.

Boken är en handledning för den som vill lära sig att läsa nyheterna i tidningen på ett reflekterande och granskande sätt. Här presenteras kunskap och metoder att använda vid analys av nyhetstext.

I bokens tre delar behandlas vanliga ord och uttryck som förekommer i nyhetsvärlden: tidningstyper, artiklar, rubriker, bilder m m. Ett metodavsnitt ger verktyg för analys av nyhetstexter. Nyhetsvärdering, källkritik och massmedieretorik förklaras särskilt. Två artiklar analyseras för att visa hur frågorna öppnar texterna för flera läsningar. Slutligen presenteras ett flertal genomförda läsningar, där man kan följa analysens gång.

Boken avslutas med en "checklista" att använda som utgångspunkt när man skall analysera en artikel.

För mer information, se <http://www.ordfront.se>

Finrummet och lekstugan

Kultur- och underhållningsprogram i svensk radio och tv

Dag Nordmark, Stockholm, Bokförlaget Prisma, 1999, 400 p., ISBN 91-518-3623-8.

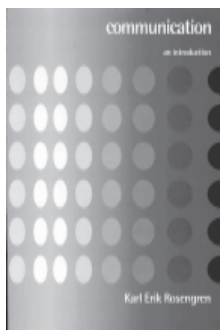
Skriften utgör en sammanfattning av det andra delprojektet i det tvärvetenskapliga forskningsprogrammet om de svenska etermediernas uppkomst och utveckling.

Här behandlas de två centrala programområdena kultur och underhållning, med radio- och tv-teater, musik, uppläsningar och kulturkrönikor såväl som frågesporter, artistshower och långfilmer. Programverksamhetens sammansättning och gradvisa förändring under ca sjuttio år presenteras. Skriftens första del ägnas radion, dess senare televisionen.

Ett rikligt bildmaterial illustrerar texten, liksom den CD med programexempel från radion (1933-1986) som ingår i volymen.

Communication. An introduction

Karl Erik Rosengren, London, SAGE, 2000, 219 p., ISBN 0-8039-7836-7.

This introduction to communication science offers a thorough examination of all aspects of human communication. The author outlines the core integrating concepts of an emergent discipline, spanning interpersonal, group, organizational, mass-societal, and international levels of communication. In addition to the detailed analysis of all levels of communication, the book includes a summary of its nature, form and function, a description and overview of different traditions and theoretical perspectives of communication studies. The author concludes with a consideration of the future of communication – as phenomena and as a field of research.

För mer information, se <http://www.sagepub.co.uk>

Annan ny litteratur

Berggren Torell, Viveka: *Barfota barn: klädbehov och klädeekonomi på folkhemsbyggets tid: konsumtionsidéer uttryckta kring 1940- och 50-talens barnkläder*. Göteborg, Göteborgs universitet, 1998, 30 p., (Barn och föräldrar i konsumtions-samhället; 2).

Med utgångspunkt i en analys av ett tjugotal broschyrer samt mönsterblad och flygblad från Aktiv hushållning åren 1940-1957, diskuteras 1940- och 50-talens officiella konsumtionsidéer kring främst barnkläder.

ADVERTISING • INFORMATION • CONSUMERS • CHILDREN

Camauër, Leonor: *Feminism, citizenship and the media: an ethnographic study of identity processes within four women's associations*. Stockholm, Stockholms universitet, 2000, 314 p. + 2 app. 3 p., ISBN 91-88354-17-2, (Avhandling; 12), ISSN 1102-3015. (Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation/JMK). Note: Dr. diss.

MEDIA • FEMINISM • WOMEN • PUBLIC SPHERE

Falkström, Marie: *Från byggklossar till action-hjältar och modedockor: om legoannonsens förändring från 1960 till 1997*. Göteborg, Göteborgs universitet, 1998, 46 p., (Barn och föräldrar i konsumtionssamhället).

Undersöker hur Lego annonserat för sina produkter, med fokus på barn och familj, under perioden 1960 till 1997. Analyserade annonser är hämtade ur serietidningen Kalle Anka & C:o, där de första leksaksannonserna uppträdde 1958 och de första Legoannonserna 1960.

ADVERTISING • CHILDREN • COMICS • CONSUMERS

Fernández, Christian: *Mer än sjukvård?: pressens bevakning av de regionala valrörelserna i Skåne och Kalmar län 1998*. Lund, Lunds universitet, 1999, 44 p., ISBN 91-88306-21-6. (Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen).

PRESS • ELECTION CAMPAIGNS • LOCAL GOVERNMENT • DEMOCRACY

Hagström, Bo: *Pressens bild av kommunalpolitiken i Malmö stad*. Lund, Lunds universitet, 2000, 92 p., (Stadsdelsreformen i Malmö – en demokratiutvärdering; 15), ISSN 1403-3658. (Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen).

PRESS • COMMUNITIES • POLITICS • OPINION

Hagström, Bo; Petersson, Harry: *Medborgarnas och politikernas syn på de lokala medierna i Malmö*. Lund, Lunds universitet, 1999, 49 p.,

(Stadsdelsreformen i Malmö – en demokratiutvärdering; 11), ISSN 1403-3658.

LOCAL MEDIA • COMMUNITIES • POLITICS • MEDIA USE

Hvitfelt, Håkan (ed); Karvonen, Lauri (ed.): *Den svala demokratin*. Sundsvall, Mithögskolan, Demokratiinstitutet, 1999, 160 p., (Mitt i opinionen; 3), ISSN 1403-8773.

En summering av forskningsprojektet Mitt i opinionen (MIO) som Demokratiinstitutet och Mithögskolan bedrivit under 1998/99. I detta projekt har attityder kring politik, medier och samhälle bland medborgare, politiker och journalister undersöks sex svenska kommuner i samband med valrörelsen 1998. Följande artiklar ingår: *Då demokratin svalnar* (Lauri Karvonen), *Sådana är de, politikerna!* (Jesper Strömbäck), *Partier speglar bättre än personer* (Elisabet Ljungberg), *Lokala medier, publik och politik* (Jonas Ohlsson), *Djupa klyftor* (Börje Alström), *En ledarstil som inte tar parti* (Lars Nord), och *Politik som såpopera* (Håkan Hvitfelt).

MEDIA • DEMOCRACY • POLITICS • CREDIBILITY

Håkansson, Nicklas: *Valretorik: om politiskt språk i partipropaganda*. Göteborg, Göteborgs universitet, 1999, 255 p., ISBN 91-628-3858-X, (Göteborg Studies in Politics; 65), ISSN 0346-5942.

En detaljerad analys av de politiska partiernas budskap till medborgarna i nationella valrörelser. Studien är inriktad på hur politiker med språkliga medel delger sina budskap. I centrum står formaspekter snarare än politiskt innehåll. Tre olika faktorer som kan tänkas påverka valretoriken prövas: massmedielogiken, valsystemets utformning samt partiernas strategiska position i valet.

MEDIA • ELECTION CAMPAIGNS • RHETORIC • POLITICS

Johansson, Barbro: *Den elektroniska familjemedlemmen: reklam för mediaprodukter riktad till familjer och barn*. Göteborg, Göteborgs universitet, 1998, 50 p., (Barn och föräldrar i konsumtions-samhället; 1).

En genomgång av annonser för mediaprodukter, främst radio, tv, video, tv-spel och datorer. I huvudsak har följande material använts i analysen: Göteborgs Posten, Kalle Anka & C:o samt Philips produktkataloger.

MEDIA • ADVERTISING • MARKETING • CHILDREN

Lindgren, Anne-Li: *"Att ha barn är en god sak": barn, medier och medborgarskap under 1930-talet*. Linköping, Linköpings universitet, 1999, 377 p., ISBN 91-7219-660-2, (Linköping Studies in Arts and Science; 205), ISSN 0282-9800. Note: Ingår i Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Skrifter om utbildningsprogrammets historia, Nr 2 1999, ISSN 1404-4390.

RADIO • CHILDREN • PEDAGOGY • METHODOLOGY

Ney, Birgitta: *Kvinnoprofiler i Stockholmsvimlet 1907: en artikelserie med en kort journalistikhistorisk kommentar*. Stockholm, Stockholms universitet, 2000, 26 p., ISBN 91-87792-17-6, (Centrum för kvinnoforskningens skriftserie; 18), ISSN 1103-3103. (Stockholms universitet, Centrum för kvinnoforskning).

JOURNALISTS • WOMEN • HISTORY • ARTICLES

Ney, Birgitta: *Skriftställarinnor, journalister m fl: en förteckning över kvinnor verksamma i pressen ca 1893-1924*. Stockholm, Stockholms universitet, 2000, 121 p., ISBN 91-87792-18-4, (Centrum för kvinnoforskningens skriftserie; 19), ISSN 1103-3103. (Stockholms universitet, Centrum för kvinnoforskning).

JOURNALISTS • WOMEN • PRESS • HISTORY

Nilsson, Sven: *Kulturens vägar: kultur och kulturpolitik i Sverige*. Malmö, Polyvalent, 1999, 528 p., ISBN 91-89200-14-4.

Beskriver hur svenskt kulturliv utvecklats och hur kulturpolitiken etablerats. Tidsperspektivet sträcker sig från det storsvenska 1600-talet fram till det sena 1900-talet och en bit in i framtiden.

CULTURE • CULTURAL POLICY • HISTORY • LEISURE TIME ACTIVITIES

Olausson, Ulrika: *Saddam Hussein från Gulfrigg till Gulfrigg: Sverige och USA: utrikespolitik och nyhetsrapportering*. Örebro, Örebro universitet, 1999, 118 p., ISBN 91-7668-216-1, (Studier i kommunikation och medier; 13), ISSN 1401-9701.

NEWS FLOW • WAR • NEWS TRANSMISSION • JOURNALISM

Sahlstrand, Anders: *De synliga: nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm, Stockholms universitet, 2000, 268 p., ISBN 91-88354-18-0, (Avhandling; 13 (Journalistik)), ISSN 1102-3015. (Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation/JMK). Note: Dr. diss. English summary 11 p.

NEWS • INFORMATION SOURCES • DEMOCRACY • NEWSPAPERS

Sandin, Bengt (ed.): *Medier och modernisering: en antologi om utbildningsprogram och samhällsförändring*. Stockholm, Stiftelsen Etermedierna i

Sverige, 1999, 464 p., ISBN 91-26-99950-1, (Skrifter om utbildningsprogrammets historia; 1999, 1), ISSN 1404-4390.

Inkluderar: Ingrid Lindell: *Det politiska spelet kring övergången från Skolradion till Utbildningsradion*, Anne-Li Lindgren: *Kvinnor och män i utbildningsprogrammets tidiga organisation*, Jörgen Nissen: *Tv-undervisning vid Linköpings tekniska högskola: framtidens universitet?*, Lars-Åke Engblom: *Magistrar eller murvar?: rekrytering av producenter till utbildningsprogrammen under 1960-talet*, Bernt Gustavsson: *Från Aten till Los Angeles – idéhistoria som allmänbildning*, Rikard Eriksson: *Yrkesvägledning med radio och tv: att fostra svensk ungdom till rätt arbete och liv*, Titti Forsslund: *Skolradio för flickor och pojkar i 50-talets folkhem*, Elisabet Hammar: *Fransk värld för svensk ungdom: en studie av det kulturella innehållet i programutbudet från skolradion 1948-1978*, Ann-Kristin Wallengren: *Provocerande undervisning – Arbetare -71 i ett berättartekniskt perspektiv*, Thomas Dahl: *Skapandet av en trafikant – belyst genom skolradions trafikprogram 1934-1959*, Lotta Holme: *En följsam folkbildare – utbildningsutbudet på handikappområdet under 1960-, 70- och 80-tal*, Stefan Kokalj & Gunilla Öberg: *Miljö till salu*, Boel Lindberg: *Att förfina det låga och popularisera det höga: radions utbildningsprogram om musik under mellankrigstiden*, Bengt-Göran Martinsson: *Skolradion och litteraturen: diskussion av tre uppsättningar av Mäster Olof i skolradion 1930, 1934 och 1949*, Mikael Ottosson: *TRU och "vänstervridningen"*, Maria Sundkvist: *Oansvarig och okunnig – hjälpsam och kompetent: bilder av ungdomen i utbildningsprogrammen*, och Roger Klinth: *Mannen och den jämställda familjen: mannen i familjen speglad genom utbildningsprogrammen i svensk radio och tv 1946-1971*.

BROADCASTING • EDUCATION • BROADCASTING PROGRAMMES • PEDAGOGY

Santesson-Wilson: *Frågan som kom bort?: massmediernas rapportering om regionförsökens inledningsskede*. Lund, Lunds universitet, 2000, 64 p., ISBN 91-88306-22-4, (Regionalisering och flernivådemokrati). (Lunds universitet, Statsvetenskapliga institutionen).

MASS MEDIA • DEMOCRACY • LOCAL GOVERNMENT • REGIONS

Stúr, Elisabeth: *Trivialiseringen inom nyhetsjournalistiken: Vi och Dom: läsarvärlden i den österrikiska dagstidningen täglich Alles*. Stock-

holm, Stockholms universitet, 2000, 297 p., ISBN 91-88354-20-2, (Avhandling; 14 (Journalistik)), ISSN 1102-3015. (Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation/JMK). Note: Dr. diss. German zusammenfassung 10 s. English abstract.

NEWS • JOURNALISM • PRESS • HISTORY

Tjernström, Sune: *En svårstyrd skuta: företagsledning i det svenska public service-företaget: försvaret av sårbara värden i radio och tv*. Stockholm, Stiftelsen Etermedierna i Sverige, 1999, 377 p., (Etermedierna i Sverige; 13), ISSN 1400-7274.

BROADCASTING • PUBLIC SERVICE • MANAGEMENT • HISTORY

Åberg, Carin: *The sounds of radio: on radio as an auditive means of communication*. Stockholm, Stockholms universitet, 1999, 229 p. + 2 app. 30 p., ISBN 91-88354-15-6, (JMK Dissertations; 11). Note: Dr. diss.

RADIO • COMMUNICATION THEORY • SOUND • LISTENING

Artiklar

Alström, Börje: Djupa klyftor: om politikers, journalisters och allmänhetens attityder. In: Hvitfelt, Håkan; Karvonen, Lauri (eds.): *Den svala demokratin*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 1999, 159 p., (Mitt i opinionen; 3), ISSN 1403-8773, pp. 85-97.

JOURNALISTS • POLITICS • ATTITUDES • PUBLIC SPHERE

Dahlström, Edmund: Manuel Castells tankar om informationsåldern. *Sociologisk Forskning* (1999)4, pp. 114-124.

En introduktion av Manuel Castell idéer. Framställningen bygger på Castells arbete om informationsåldern: *The Rise and the Network Society, The Power of Identity*, och *End of Millenium*.

INFORMATION SOCIETY • ECONOMICS • CULTURE • IDENTITY

Drotner, Kirsten: Medierade minnen: radio, film och formandet av unga kvinnors kulturella identitet. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 20(1999) 4, temanummer, pp. 10-24. Note: Transl. by: Karin Lindeqvist.

En diskussion kring komplexiteten i samspelet mellan textuella och kontextuella aspekter på medier och medieupplevelser.

FILMS • RADIO • AUDIENCE REACTION • MEMORY

Fornäs, Johan: The crucial in between: the centrality of mediation in cultural studies. *European Journal of Cultural Studies* 3(2000)1, ISSN 1367-5494, pp. 45-65.

MEDIA • CULTURAL STUDIES • MODERNITY • SEMANTICS

Hvitfelt, Håkan: Politik som såpopera: om mediernas och journalistikens förändrade politiska roller i en föränderlig medievärld. In: Hvitfelt, Håkan; Karvonen, Lauri (eds.): *Den svala demokratin*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 1999, 159 p., (Mitt i opinionen; 3), ISSN 1403-8773, pp. 120-132.

JOURNALISM • POLITICS • ECONOMICS • DEMOCRACY

Jutterström, Christina (ed.): Tema: Sport-journalistik. *JMG Granskaren* 3(2000)1, temanummer, ISSN 1403-8404, 32 p. (Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG).

JOURNALISM • SPORT • WOMEN • HISTORY

Nord, Lars: En ledarstil som inte tar parti. In: Hvitfelt, Håkan; Karvonen, Lauri (eds.): *Den svala demokratin*. Mitthögskolan, Sundsvall, Demokratiinstitutet, 1999, 159 p., (Mitt i opinionen; 3), ISSN 1403-8773, pp. 98-119.

EDITORIALS • OPINION • DEMOCRACY • NEWSPAPERS

Ohlsson, Jonas: Lokala medier, publik och politik. In: Hvitfelt, Håkan; Karvonen, Lauri (eds.): *Den svala demokratin*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 1999, 159 p., (Mitt i opinionen; 3), ISSN 1403-8773, pp. 68-84.

MEDIA • CONSUMPTION • AUDIENCES • POLITICS